

U N I V E R Z I T A K A R L O V A
P E D A G O G I C K Á F A K U L T A

Obor: české a československé dějiny

Disertační práce

NĚMECKÁ VYSOKÁ ŠKOLA TECHNICKÁ V PRAZE
1938-1945

THE GERMAN TECHNICAL UNIVERSITY IN PRAGUE
1938-1945

P h D r . M i l e n a J o s e f o v i č o v á

Školitelka: doc. PhDr. Alena Míšková, PhD.

Praha
2011

Za vstřícné a tvůrčí vedení mého doktorského studia a za cenné rady a podněty při psaní disertační práce děkuji své školitelce doc. PhDr. Aleně Míškové, PhD.

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

PhDr. Milena Josefovičová
13. 6. 2011

Abstrakt

Německá vysoká škola technická v Praze 1938-1945

Zkoumání dějin pražské německé techniky rozšiřuje poznání nejen vysokého školství, ale zároveň postavení a vzdělávání německého obyvatelstva na našem území. Technické vzdělávání, myšlení a invence jako fenomén průmyslové revoluce postupně nabývaly na významu pro celkový společenský vývoj. Období 1938 – 1945, zásadně odlišné od předchozích dob, poznamenané Mnichovem, okupací, válkou, tragickým vyhocením česko - německých vztahů, se stalo neslavnou závěrečnou kapitolou existence pražské německé techniky započaté roku 1806.

Důležitým kontextem zkoumání je vývoj vysokých technických škol ve Třetí říši. Zde se historiografie teprve vyrovnává s komplexem souvisejících otázek, od privilegování technických oborů nacistickým režimem k zaměstnanosti technických elit nebo jejich podílu na vojenském výzkumu. Teze o nepřátelství nacionálního socialismu vůči vědě vyvolává další úvahy, třeba jaké místo zaujímaly technické vědy a technické vysoké školy v Třetí říši, jakou hrály roli a k jakým výsledkům vedla nacionálněsocialistická vědní politika.

Mezi Mnichovem a vyhlášením Protektorátu Čechy a Morava 15. března 1939 sice Německou vysokou školu technickou de jure nadále řídilo české ministerstvo školství, ale de facto její řízení a organizaci zásadně ovlivňovaly říšské orgány. Připravovaly koncepční záměry na reorganizaci a rekonstrukci školy po převzetí do říšské správy. Za přednostní a nejnaléhavější se považovalo srovnání studijních poměrů s říšskými. Proces začlenění DTH do říšského systému byl formálně dovršen nařízením „vůdce a říšského kancléře“ z 2. srpna 1939. Od školního roku 1939/40 bylo zavedeno 16 říšských norem z let 1935 – 1939, např. nový habilitační řád sloužil i k prověřování politické spolehlivosti, zavedení trimestrů zase souviselo s vypuknutím války – mělo urychlit studium kvůli odchodům na frontu. Zcela novým a vnuceným opatřením se stalo zřízení funkce kurátora vysokých škol, který měl v kompetenci ekonomicko-správní a personální záležitosti.

Proti očekávání a k nespokojenosti rektora Alfreda Buntrua i celé akademické obce se škola se od převzetí pod říšskou správu zmenšila a její očekávaný vývoj stagnoval, tvořily ji už jen tři fakulty: všeobecná, stavební a strojní. Tradiční a částečně oprávněné stížnosti na nedostatečnou podporu ze strany československého státu, jimiž se vysvětloval neutěšený stav školy do roku 1938, ztratily na významu a dostaly se do

jiného kontextu. Pražská německá technika se podle nabídky studijních možností, nikoli počtem studentů, zařadila k nejmenším vysokým školám v říši. Techniky v Mnichově a v Berlíně měly v té době po pěti fakultách. Ani srovnání se strukturou uzavřené české techniky nevyznělo příznivě, protože tu kromě tří stejných fakult tvořily ještě fakulty zemědělsko-lesnická, obchodní a hornická. Podle nacistických plánů měla německá technika v prostoru, který považovali Němci za velmi specifický, plnit důležité ideologicko-kulturní poslání. K jejímu zásadnímu posílení ovšem hodlali přistoupit až po vítězné válce.

Se zhoršující se válečnou situací sice slábla výuka, na druhé straně posiloval výzkum ve válečně preferovaných oborech. Učitelé se stále více věnovali vojenským výzkumným úkolům nejen v ústavech a podnicích na území říše, ale i v Praze. Rozsáhlá spolupráce s průmyslem probíhala v pracovních skupinách: fyzika, chemie, strojírenství a elektrotechnika, přičemž se jednalo o ryze aplikovaný výzkum.

Po 139 letech se historie byla Německá vysoká škola technická v Praze zrušena dekretem prezidenta republiky č. 123/ 1945 Sb. ze dne 18. října 1945 se symbolickou účinností od 17. listopadu 1939.

Abstract

The German Technical University in Prague 1938-1945

Investigation into the history of the Prague German Technical University broadens our knowledge not only of higher education, but also of the standing and education of the German population on Czech territory. Technical education, thought and inventiveness as phenomena of the industrial revolution gradually increase in importance with regard to overall social development. The 1938-1945 period, fundamentally different from previous periods, marked by Munich, the occupation, the war, the tragic culmination of Czech-German relations, came to be an inglorious concluding chapter to the existence of the Prague German Technical University, which began in 1806.

The development of institutes of higher technical education within the Third Reich forms an important context for this research. This is where historiography first gets to grips with the complex of associated questions, from the privileging of technical subjects by the Nazi regime to the employment of technical elites and their participation in military research. The proposition that Nazism was hostile towards science leads on to further considerations, such as the place of technical science and technical colleges in the Third Reich, the role which they played and the results achieved by Nazi science policy.

Between Munich and the declaration of the Protectorate of Bohemia and Moravia on 15th March 1939, the Czech Ministry of Education indeed continued *de jure* to administer the German Technical University, but its administration and organization was *de facto* under the influence of Reich authorities. They drew up policy plans for the reorganization and reconstruction of the institute after it was taken into Reich administration. A comparison of conditions for study here with those in the Reich was the primary and most urgent consideration. The process of incorporating the German Technical University into the Reich system was formally completed by order of the "Führer and Reichskanzler" on 2nd August 1939. As of the 1939/40 school year, 16 Reichordnungen from 1935 to 1939 were adopted, e.g. new habilitation regulations were used to ensure political reliability, the introduction of terms was associated with the outbreak of war, as it was meant to speed up study due to departures for the front. One entirely new measure that was made necessary was the establishment of the post of higher education institute "curator", who was in charge of economic, administrative and personnel affairs.

Against all expectations and to the dissatisfaction of the Chancellor Alfred Buntru and the academic community, once the Institute was taken into Reich administration it was reduced in size and its anticipated development did not take place, as it comprised only three faculties: general, construction and engineering. Traditional and partly justified complaints over inadequate support from the Czechoslovak state, used to explain the dismal state of the institute up until 1938, lost their meaning in their new context. In terms of the study options available, and not the number of students, the Prague German Technical University was one of the smallest colleges in the Reich. Technical colleges in Munich and Berlin at that time each had five faculties. Not even a comparison with the structure of the closed-down Czech Technical University was favourable, as in addition to the same three faculties it also included Agricultural-Forestry, Business and Mining faculties. Under Nazi plans the German Technical University was to perform an important ideological-cultural mission in an area which the Germans considered to be very specific. However, they only intended to proceed with its basic development after they had won the war.

As the wartime situation deteriorated, so indeed did tuition, but then on the other hand research into war-related fields was encouraged. Tutors increasingly focused on military research tasks not only in institutes and concerns within the Reich, but also in Prague. Extensive collaboration with industry took place in physics, chemistry, engineering and electrical engineering working groups, involving purely applied research.

After 139 years of existence the German Technical University in Prague was closed down by Presidential Decree No. 123/ 1945 Coll. of 18th October 1945 with symbolic effect as of 17th November 1939.

Obsah

I.	Úvod	
	1. Člověk a technika	9
	2. Technické školství a vývoj v Německu	12
II.	Rozbor pramenů a literatury	18
III.	Vývoj pražské techniky	
	1. 1863-1918	25
	2. Československá státní vysoká škola 1918-1938	28
	3. Pokusy o reformu technického studia	34
IV.	1938 – rok změn	
	1. Důsledky Mnichova	41
	2. Přeložení či ponechání DTH v Praze	43
V.	Říšská vysoká škola	57
VI.	Rasové a politické čistky	62
VII.	Reorganizace	66
VIII.	Výměna rektora	76
IX.	Univerzální vysoká škola	82
X.	Všeobecný odbor (fakulta)	
	1. Chemie	90
	2. Matematika	95
	3. Fyzika	96
XI.	Fakulta architektury a stavebnictví	104
XII.	Strojní fakulta	116
XIII.	Provoz DTH	
	1. Hospodářsko-provozní záležitosti	118
	2. Kurátor	120
	3. Využití majetku české techniky	124
XIV.	Změny struktury DTH 1940/1941	
	1. Rozdělení na fakulty	132
	2. Zemědělská vysoká škola Děčín Libverda	136
	3. Ústav pro výzkum silikátů Společnosti císaře Viléma (KWIFS)	139
	4. Hornická akademie Příbram - Německá vysoká škola báňská	141

XVI. Totální válka a DTH	
1. Situace školy 1942-1944	145
2. Personální záležitosti	148
3. Omezení provozu	154
4. Nálady studentstva	157
XVI. Závěr	159
XVII. Biografický přehled profesorů a docentů, kteří působili na DTH v letech 1938-1945	162
Přílohy	228
Vybraná literatura a prameny	232

I. Úvod

1. Člověk a technika

Allein schon der Umstand, dass Prag der Ort der ältesten deutschen Universität und der ältesten deutschen technischen Hochschule ist, ist etwas Einmaliges, er sättigt den Boden mit grosser Tradition, aber er verpflichtet auch in besonderem Masse.¹

Téma „Osudy Německé vysoké školy technické v Praze 1938-1945“ připomíná křižovatku, na níž se protíná vzdělanost českých Němců s dějinami vysokých škol, s dějinami techniky a postavením technické inteligence, s dějinami okupace 1939-1945. Konkrétním popudem pro její vznik byl záměr doplnit historický obraz technického vysokého školství, a to jak ve vztahu k dějinám ČVUT, tak ve vztahu k Německé univerzitě. Tento pokus je učiněn na poli možno říci neoraném.

Příběh pražské německé techniky, pojímaný v širším historickém kontextu snah o vyrovnání se s paralelním působením českého a německého živlu, ilustruje mnohovrstevnatý vývoj technického vzdělání, myšlení, invence v českých zemích. Názorně ukazuje, jak lze z politických a ideologických důvodů vymazat z povědomí a paměti lidí celou instituci i s těmi, kteří v ní působili. Od zrušení tohoto vysokého učení uplynulo sice sedm desetiletí, zapomnění však nastalo takřka dokonalé. Autorka si nevzpomíná, že by někdy během studií či později zaslechla cokoli o existenci a významu Německé vysoké školy technické, jejích představitelů nebo úspěšných absolventů. V takovéto situaci může historik zažívat pocity archeologa odstraňujícího jemným štětečkem nánosy zeminy z nečekaného nálezu, jehož obrysy se rýsují stále zřetelněji... a přijmout vděčný – protože objevný – křenovský úkol zaplňovače bílých míst. Před rokem 1989 německá vzdělanost v českých zemích bílým místem byla, naštěstí to už dávno neplatí.

Pro zkoumané období 1938-1945 jsou určující souvislosti pro vývoj pražské německé techniky vysokoškolské poměry v říši. Násilným uzavřením českých vysokých škol na podzim 1939 definitivně skončila pro DTH československá éra, zmizela možnost poměřovat paralelní existence německého a českého vysokého technického učení. V této periodě je nutno německou techniku sledovat v souvislosti s ostatními říšskými

¹ *Prager Hochschulblätter*, Heft ½, Dezember 1941/ Januar 1942, str. 1.

technickými školami jako jednu z nich, s vědomím, že jí chybí říšské období 1933-1938 a odlišuje se naopak československým.

Tato práce má snad přiměřenou ambici přidat svůj díl do vytvářeného obrazu německého vzdělávání u nás, a to v závěrečné etapě jeho existence. Léta 1938-1945 představují v dějinách pražské německé techniky nepochybně smutnou kapitolu její dlouhé existence. Období natolik odlišné od předchozích desetiletí, poznamenané Mnichovem, okupací, válkou, tragickým vyhocením česko-německých vztahů, že by nemělo vzbuzovat případné metodologické pochybnosti, zda je vhodné pojednávat jej samostatně.²

Ve filozofickém pojetí má vítězství technické civilizace má dva důsledky: 1. univerzální rozšíření techniky do všech oblastí lidského života, 2. pojmání techniky jako jakési obecné zkušenosti. Nic neuniká procesu racionalizace, pro který není ani tak důležitá změna jednotlivých technických postupů jako proměna vztahu společnosti k technickým operacím. Ta spočívá v prosazení se jakéhosi a priori pozitivního hodnocení dimenze účinnosti oproti všem ostatním hodnotám, dokonce i za cenu zničení všech ostatních lidských hodnot a možností.³ Technický fenomén se vyznačuje vedle racionality a umělosti dalšími pěti vlastnostmi: automatizací, samorůstem, nedělitelností, universalismem a autonomií. Poslední vlastnost je nejdůležitější – v soudobé společnosti lidé už techniku nekontrolují, technická civilizace v podstatě ničí také svobodu lidí, technický stát je totalitní, byť skrytě.⁴

Francouzský filosof Dominique Bourg se ve své knize⁵ zabývá filosofickou reflexí vztahu člověka a přírody ve specifické podobě, jakou mu dodává tak lidský výtvar, jakým je technika. Souhlasí s názorem svého krajana – historika Marka Blocha, že člověk žije ponořen do přírody a existuje jen potud, pokud na ni umí působit, a že v každém z nás se ustavičně doplňují *homo faber a homo sapiens*. Lidstvo vlastně vytvořilo sebe sama na základě jak lingvistických, tak nástrojových artefaktů. Technika na jedné, jazyk a vědění na druhé straně představují konstrukty, které jsou vnější lidskému tělu. Tato teze o *homo faber* vylučuje jakýkoli protiklad mezi technikou a lidstvem používajícím jazyk a vědomosti.

² Tematickou inspirací je práce A. Míškové, *Německá (Karlova) univerzita od Mnichova k 9. květnu 1945*, Praha 2002.

³ BAVAJ, Riccardo, *Die Ambivalenz der Moderne im Nationalsozialismus. Eine Bilanz der Forschung*. Mnichov 2003.

⁴ ELLUL, Jacques, *Changer de révolution*, Paříž 1982.

⁵ BOURG, Dominique, *L'homme – artifice. Le sens de la technique*, Paříž 1996.

Současně ovšem tato teze vylučuje jako sterilní každé tvrzení o nezávislosti techniky na člověku. Technika zajišťuje naši sounáležitost s přírodou a současně nás vymaňuje z její nadvlády. Bourg se snaží dokázat, že politická svoboda a omezení či požadavky, které vyplývají z rozvoje techniky, se navzájem nevylučují, že technika a její pregnantní výraz, totiž moderní průmyslová společnost, spíše podporují rozvoj individuálních hodnot a možnosti jejich demokratického vyjádření. Je možné, že impuls k přetváření prostředí projevil člověk už ve svých nejranějších kulturách. Z toho ovšem neplyne, že by technický pokrok měl být považován za samoučelný a za konečné měřítko všech hodnot.⁶

⁶ HORÁK, Petr, *Francouzská filosofie na konci 20. století*, in: Sborník prací FF Brněnské univerzity, B 48, 2001, *Studia philosophica*, ss. 37-52.

2. Technické školství a vývoj v Německu

Od počátku 18. století lze sledovat rozvoj institucí věnovaných přírodovědnému a technickému bádání v celé Evropě. Aplikace nových poznatků přírodních věd ve větším měřítku do praxe ovšem nebyla myslitelná bez vzdělávacích struktur zcela nového typu, zaměřených na rozšiřování a předávání nových znalostí, tedy škol, které by vychovávaly představitele nových společenských elit – inženýry. Zpočátku je vyžadovaly zejména armády a státní správy, ale postupem času začínali absolventi těchto škol hrát stále významnější roli ve všech oblastech hospodářství a podstatnou měrou se podíleli na ekonomickém rozvoji evropských zemí. O úplné emancipaci inženýrů jako plnohodnotně vysokoškolsky vzdělaných odborníků lze sice hovořit až ve druhé polovině 19. století, ale počátek tohoto procesu je spojen se vznikem prvních veřejných institucí sloužících odbornému technickému vzdělání.⁷ V průběhu 19. a 20. století nabývaly technické školy stále většího významu. Postupně se rozšiřovaly o nové obory a vnitřně se diferencovaly. V některých případech se od nich odštěpovaly nové samostatné zemědělské, chemické či ekonomické školy, jindy zůstávaly a zůstávají jejich součástí jako samostatné ústavy či fakulty. Ve druhé polovině 19. století se staly vysokými školami, protějšky tradičních univerzit, a rozhodující měrou se podílely na konstituování nových profesí, bez nichž by vývoj technické civilizace od druhé poloviny 19. století až dodnes nebyl myslitelný. Staly se technickými univerzitami v pravém slova smyslu.⁸

V této době technika a technické vzdělání nastoupily na vzestupnou dráhu také v Německu, není však na místě vývoj idealizovat, technické vynálezy se reálně uplatňovaly jen pozvolna. Působení mnoha ústavů na německých technických vysokých školách, které vedle výuky sloužily výzkumu v nejrůznějších technických oborech jako vědecká základna, nezanedbatelným dílem přispěly k vývoji nových zbraní. Zvláštní místo zaujímal TH Berlín, která jako jediná vybuďovala vedle běžných fakult ještě zbrojní fakultu (Wehrtechnische Fakultät). Otázka, jakým směrem se musí technické

⁷ DIETZ, Burkhard, FESSNER, Michael, MAIER, Helmut (eds.), *Technische Intelligenz und „Kulturfaktor Technik“*, Berlín 1996.

⁸ JOSEFOVIČOVÁ, M., EFMERTO VÁ, M., JAKUBEC, I., *Vývoj pražské německé techniky 1863-1945*, Moderní dějiny 14, 2006, s. 5-7.

vysoké školy vydat, zda k univerzitám nebo opačně, určitě nevyšla teprve v roce 1933, ale byla starší a dostávala se do diskusí od velké války. Podle rektora technické vysoké školy v Berlíně Oskara Niemczyka se to projevilo v prusko-francouzské válce v letech 1870/71, ale zásadní rozmach nastal až za první světové války. *Tehdy válčící strany jako o závod přicházely s nasazováním dalších a dalších technických bojových prostředků s cílem zvyšovat ničivost a důsledky svých bojových akcí. Tyto výkony ovšem blednou ve srovnání s dalšími úkoly nastolenými národem. S hospodářskou a průmyslovou mobilizací jde v současné válce ruku v ruce technické a technicko-vědecké mobilizování všech sil, takže TH Berlin se s ohledem na výuku a výzkum řadí k nejdůležitějším válečným a zbrojním zařízením.*⁹ Shoda panovala pouze v tom, že se vysoké technické školy musí nějak změnit. Poněkud překvapí tehdy panující představa, že jejich existenci vlastně zavinilo selhání univerzit během 19. století, když zaspaly či hrubě podcenily vývoj techniky a aplikovaných přírodních věd. Řešení v podobě jakéhosi návratu technických oborů na univerzity pochopitelně nebylo možné.

Univerzity nepřevzaly nové vzdělávací úkoly nebo je alespoň nějakým minimálním způsobem neovlivňovaly, kvůli odlišným *historickým zájmům*. Technické vysoké školy za více než sto let svého vývoje vlastní silou vyrostly vedle univerzit v nové instituce, pro něž neexistoval žádný předobraz, vzor či rámec, dlouho dospívaly. Vzájemná spolupráce těžko mohla ústit do podoby správně byrokratických opatření, v jejichž důsledku by se z technik staly fakulty univerzit. *Kolo dějin už se nedalo otočit zpět.*¹⁰ Zároveň zaznívaly kompromisní hlasy, že oba *rovnoprávné poklady německé kultury* by měly být jednotné ve službě vědě pro národ, ať už by zůstaly jako výzkumné a výukové ústavy rozdělené, nebo se sloučily v jeden celek.

Polytechniky se od 60. let 19. století proměňovaly na vysoké technické školy díky širšímu zavádění všeobecných teoretických oborů. Vývoj probíhal ve znamení paradoxu, protože na druhé straně představitelům teoretických oborů byly někdy kladeny překážky omezující jejich působení na celkový vzdělávací proces, jehož těžiště bylo i nadále některými spatřováno v odborných předmětech. Po velké válce nastal rozkvět v duchu hesla *méně odborného vzdělání, více času na všeobecné*. Tento stav zase naopak nelibě nesly hospodářské kruhy, a tak *technické vysoké školy více či méně*

⁹ NIEMCZYK, Oskar, *Technische Wissenschaft im Kriege*, Die Zeit, č. 10, 17. 12. 1943.

¹⁰ HEIBER, H., *Universität untrem Hakenkreutz*. Band 2, Teil II. *Die Kapitulation der Hohen Schulen*, Mnichov, 1991-1994, str. 178.

*bezkonceptně sjížděly svůj slalom mezi odbornou školou a univerzitou až do Třetí říše.*¹¹ Předseda KDAI (*Kampfbund Deutscher Architekten und Ingenieure*) Gottfried Feder (1883-1941) napsal v roce 1933 v časopise *Deutsche Technik*, že *technika může být vůdkyní při plnění nových gigantických úkolů jedině když pochopí, že nesmí viset ve vzduchoprázdnu, nýbrž že vázaná na zemi a lid má sloužit vyšším cílům vedení národního hospodářství.*¹² Na konferenci rektorů v květnu 1935 zazněly hlasy volající po obnovení ztracené volnosti při výuce na technikách, protože tam už bylo studium tak pevně spoutáno studijním plánem, určeno hodinu po hodině, plné cvičení, rýsování, až student vůbec neměl čas na přemýšlení. Jedna věc ovšem byly proklamace, druhá věc realita, a ta se nesla od roku 1935 v duchu diskusí o reformě.¹³

Podle Heibera počátkem války část akademické obce řešila rostoucí zasahování průmyslových kruhů do působnosti technických vysokých škol. Jak válka pokračovala, jejich provoz byl s stále více omezován, zatímco základní výzkum se přesouval výhradně do laboratoří průmyslových podniků, které stále více rozvíjely také vlastní vzdělávání budoucích specialistů. Od počátku války se celá německá věda dostala do područí válečného hospodářství.¹⁴ Techniky v říši trpěly *směšně nízkým rozpočtem* a v důsledku toho též desolátním stavem výzkumu i výuky, což se projevilo ve srovnání se zahraničím, a to jak na západ, tak na východ. Situace v Praze nebyla o mnoho lepší. Jaderná fyzika a chemie speciálně náležely k oborům trpícím nouzí. V rámci svého velmi kritického a pesimistického názoru Heiber tvrdí, že průmyslové kruhy si financováním rekonstrukcí v podstatě *kupovaly* nejen celé vysokoškolské ústavy, ale i učitele a studenty.

Během války pokračovala výuka, ale zda to mělo pro všechny obory inženýrských věd zásadní význam, o tom lze pochybovat. Armáda kvůli studiu povolovala za zvláštních podmínek mimořádnou dovolenou vojákům, kteří studovali právě technické obory. Rektor berlínské techniky evidentně souzněl s oficiální propagandou, když v roce 1943 v budovatelském tónu napsal: *Vysoké školy v jednotě s armádou dbají o to, aby mladí*

¹¹ Tamtéž, str. 181.

¹² MAIER, Helmut, *Nationalsozialistische Technikideologie und die Politisierung des "Technikerstandes": Fritz Todt und die Zeitschrift „Deutsche Technik“*. In: DIETZ, Burkhard, FESSNER, Michael, MAIER, Helmut (eds.), *Technische Intelligenz und „Kulturfaktor Technik“*, Berlín 1996, str. 256.

¹³ V ČSR došlo k pokusu o reformu technického vzdělávání na přelomu 20. a 30. let, viz níže.

¹⁴ SCHIEDER, Wolfgang, *Der militärisch-industriell-wissenschaftliche Komplex im „Dritten Reich“*. In: DINCKAL, Noyan, DIPPER, Christof, MARES, Detlef, (Edts.), *Selbstmobilisierung der Wissenschaft, Technische Hochschulen im "Dritten Reich"*. WBG Darmstadt, 2010, str. 49.

lidé, kteří budou později chtít studovat, mohli tento svůj záměr uchovat a čas od času pro ně konají za frontou výukové kurzy nebo jim zajišťují přístup k odborné literatuře a časopisům. S vědomím, že během dlouhotrvající války bude počet profesorů a vyučujících, jakož i studujících, podřízen určitým omezením, zaměřují se všechna průmyslová odvětví na úsporu pracovních sil. ... Je zřejmé, že těžiště práce na TH musí spočívat ve válečném výzkumu (krieftswichtige Forschungsaufträge). Skutečně na TH Berlin se sotva najde ústav či stolice, jejichž osazenstvo by se nepodílelo na řešení úkolů, které více či méně souvisí s válkou. O nich se dá pouze říci, že jsou tajné a že vývojové výzkumy probíhají mimo školní laboratoře ve zvláštních závodech. Značná část docentů působí v prázdninových měsících v domácích i zahraničních podnicích jako poradci, konají přednášky, vedou pokusné práce.¹⁵ V jádru se zřejmě berlínský rektor nemusel ani tolik přetvařovat, protože režim potřeboval technickou odbornost, takže technické vysoké školy svým způsobem preferoval a pro profesorský sbor s převažujícím nacionálněkonzervativním přesvědčením byl dokonce politicky docela přijatelný. V letech válečných vítězství se sice mohlo zdát, že tak jako triumfovala vojenská technika, tak i vysoké technické školství se hrálo na výsluní přízně v preferovaném postavení, ale realita byla poněkud diferencovanější.¹⁶

Nacistický režim vedený Hitlerem si podle všeho natolik věřil, že počítal s příklonem většiny technické inteligence na svou stranu, s její samoregulací. Podstatné ministerské úvahy o podpoře rozvoje samotných škol a jejich zařízení se týkaly až období po válce. O problémech se hodně mluvilo, slibovalo, ale málo konalo. V roce 1933 existovalo v Německé říši 23 univerzit a deset technických vysokých škol (Cáchy, Berlín-Charlottenburg, Braunschweig, Vratislav, Darmstadt, Drážďany, Hannover, Karlsruhe, Mnichov, Stuttgart). V roce 1942 už to bylo 29 univerzit a 15 technik, k původním přibýly Brno, Gdaňsk, Štýrský Hradec, Praha a Vídeň.

Realita se do značné míry rozcházela s vyjadřovaným úmyslem podporovat technické obory a povolání. Počet nových inženýrů zaostal daleko za odhadovanou poptávkou. Mezi lety 1930-1937 klesl počet imatrikulovaných studentů na technikách z 22 tisíc na 10 tisíc, počet státních zkoušek (Diplomprüfungen) 2400 ročně zůstal stabilní. Svaz inženýrů varoval bez úspěchu před následky. Až když se nedostatek stal zcela zjevným,

¹⁵ NIEMCZYK, Oskar, *Technische Wissenschaft im Kriege*, Die Zeit, č. 10, 17. 12. 1943.

¹⁶ HEIBER, Helmut, *Universität unterm Hakenkreuz*, část I a II, sv. 1, 2: *Die Kapitulation der hohen Schulen*. Mnichov, 1991-1994.

následovala hektická reakce v podobě odpadnutí devátého ročníku na *Oberschulen*, zavedení trimestrů od začátku války do roku 1941, aby se počet absolventů co nejrychleji zvednul. Tyto snahy ovšem přinesly jen dílčí efekt.¹⁷

Ještě mnoho let od konce války ovlivňoval interpretaci vědeckého života za Třetí říše nečekaně jednotný postoj a tvrzení nejen německých přírodovědců a techniků, ale i humanitních a sociálních vědců, že režim byl vůči vědě nepřátelsky nastaven.¹⁸ Přesnější je ovšem tvrzení, že nedůvěřoval a nepodporoval inteligenci, nikoli že by byl nepřátelský vůči vědě jako celku.

Zajímavý je posun v názoru na dopad příslivečného nacistického kompetenčního chaosu na vedení a produktivnost vědy. Jestliže dříve se soudilo, že zmatené politicko-vědecké řízení mělo za následek stagnaci ve vědě, dnes se objevuje protikladná interpretace – vzájemná konkurence institucí podporujících vědu zajistila vědcům další prostory a prostředky. Polykratický systém řízení nevedl nutně ke kompetenčnímu zmatku a rozhodovacímu zpoždování. Zřejmě v žádném z předchozích německých režimů nebylo pro vědce tak snadné získat finanční i personální podporu, jako v dobách Třetí říše. Bylo jen třeba se v nepřehledném systému zorientovat a naučit chodit. Po nuceném odchodu židovských a politicky nespolehlivých vědců se navíc výrazně zlepšily kariérní možnosti těch, kteří zůstali nebo směli zůstat. Po vypuknutí války už nešlo jen o místa a peníze, ale též o to, že pro vědce, jak pro nikoho jiného, bylo snazší vyhnout se vojenské službě. Ředitelé důležitých výzkumných ústavů měli možnost dokonce potřebné lidi získat zpět z vojenské služby, což je považováno za jasný důkaz vysoké míry privilegovanosti vědců a techniků především.¹⁹

Věda podle současného stavu německého bádání nestála proti nacionálnímu socialismu Třetí říše, spíše byla jeho konstruktivní součástí. Od začátku svého panství tento agresivní expanzivní režim potřeboval k prosazení svých cílů nejen vojenské a průmyslové zdroje, ale i vědeckovýzkumný potenciál. Všechny tři faktory se navzájem podmiňovaly a potřebovaly, byly propojeny sítěmi kontaktů a vztahů. Přesvědčeně a uvědoměle se v tomto duchu vyjádřil rektor Buntru: *Každý budoucí technický pokrok*

¹⁷ FISCHER, Klaus, *Repression und Privilegierung Wissenschaftspolitik im Dritten Reich*. In: BEYRAU, Dietrich (ed.), *Im Dschungel der Macht. Intellektuelle Professionen unter Stalin und Hitler*. Göttingen 2000, str. 179-180.

¹⁸ ORLAND, Barbara, *DerZwiespalt zwischen Politik und Technik. Ein kulturelles Phänomen in der Vergangenheitsbewältigung Albert Speers und seiner Rezipienten*. In: DIETZ, Burkhard, FESSNER, Michael, MAIER, Helmut (eds.), *Technische Intelligenz und „Kulturfaktor Technik“*, Berlín 1996, str. 270.

¹⁹ Tamtéž.

povede k dosažení nových kulturních hodnot a hospodářských možností tak, aby se zlepšily a ulehčily životní podmínky všech. Technice a s ní i nejvyšším vzdělávacím zařízením bude náležet v životním boji našeho národa (Lebenskampf unseres Volkes) v budoucnu důležité místo.²⁰

²⁰ BUNTRU, Alfred, *Die Deutsche Technische Hochschule in Prag. Prager Hochschulblätter, Prager Hochschulblätter*, Heft 5, Februar 1943, str. 3.

II. Rozbor pramenů a literatury

Osudy školy se v různé intenzitě rýsují v určitých tematických okruzích. Zkoumání i zpracování těchto okruhů trpí nevyvážeností způsobenou množstvím a kvalitou dochovaných pramenů, které jsou k dispozici. Písemnosti vzniklé činností akademické obce a jejích orgánů, použitelné ke zkoumání jak institucionální, tak vzdělávací a výzkumné minulosti školy, se v domovském Archivu ČVUT, ani jinde prakticky nedochovaly. Archivní výzkum v tuzemských i zahraničních archivech ukázal, že pro období 1938-1945 se torzovitě zachovaly písemnosti velmi nesourodého a nesouvislého charakteru. Poměrně široce jsou zastoupeny dokumenty, které umožňují sledovat změny v institucionální struktuře školy ve srovnání s předchozími obdobími. Zajímavé jsou v této souvislosti problémy s prostorovým a hmotným zabezpečením DTH, protože se protínají s ožehavou otázkou využívání zabaveného nemovitého i movitého majetku české techniky.

Do značné míry lze a je i nutno německou techniku zkoumat ve vztahu k německé univerzitě, protože v dokumentech se projevuje sepětí obou pražských německých vysokých škol jak v personálním obsazení stolic, kateder a ústavů, tak v učebních předmětech, studijních příručkách a v existenci společné knihovny. Především ve zkoumaném období obě instituce od dubna 1940 podléhaly pravomoci kurátora německých vysokých škol v Praze, určitý čas (duben 1942 – listopad 1943) měly společného komisařského rektora Alfreda Buntrua. Docházelo k prolínání akademických pracovníků mezi těmito vysokými školami, protože někteří profesori a docenti působili zároveň na obou. Mohli se též setkávat na půdě vědeckých společností či v politických a společenských organizacích.

Je nasnadě, že při výzkumu bylo důležité komparační hledisko: jaké politické či ideologické vlivy působily na chod univerzity a techniky, jaká byla politická angažovanost učitelů i studentů, jejich národnostní složení, fluktuace zaměstnanců v důsledku válečné situace, zapojení škol do válečného výzkumu atd. Zásadní součástí tématu jsou lidé, neboli zkoumání profesních, politických i životních osudů učitelů a dalších, kteří na pražské německé technice působili a jsou spojeni s její existencí ve sledovaném období. Životopisné medailony profesorů a docentů jsou zdrojem informací k představě o celkovém zapojení DTH do říšského vysokoškolského provozu.

Zásadní výsledky přinesla heuristika fondů Národního archivu v Praze a Bundesarchivu v Berlíně. V Národním archivu se jako nejvýnosnější ukázal fond *Úřad říšského protektora*,²¹ což odpovídá byrokratickému systému, ve kterém musely všechny záležitosti, zvláště ty vyžadující kontakt s říšskými místy, projít úřední cestou přes tento úřad a jeho příslušné oddělení. Hned za ním následuje fond *Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu*,²² tedy písemnosti vzniklé v úřadu státního ministra K. H. Franka. Menší měrou, pro období do roku 1938 a pro doplnění personálních údajů, byl využit i fond *Ministerstvo školství a národní osvěty* (MŠ I) a fond *Berlínský zahraniční úřad*.²³ Dokumenty ve fondech Národního archivu se týkají koncepčních, kompetenčních, rozpočtových a rozhodovacích záležitostí DTH a korespondence s příslušnými říšskými institucemi. Písemnosti o vnitřním chodu školy, např. zápisy z porad akademických funkcionářů, protokoly o průběhu zkoušek se zde nevyskytují, vyjma osobních spisů učitelů. Některé doklady o politické činnosti a těsně poválečném osudu některých členů akademického sboru se nachází také ve fondech Archivu ministerstva vnitra (pokud nebyly dosud delimitovány do NA) a v Archivu hlavního města Prahy.

Ve Spolkovém archivu v Berlíně je uložena podstatná část písemností tzv. kurátora vědeckých vysokých škol v Praze,²⁴ a to především personální spisy učitelů. To, co poslední kurátor v květnu 1945 nestačil z Prahy odvézt, je uloženo v Archivu Univerzity Karlovy. Velmi důležitým zdrojem v Berlíně byl fond říšského ministerstva školství,²⁵ fond *BDC – Berlin Document Centre* a fond *Publikationsstelle Berlin-Dahlem*.²⁶ V archivu ČVUT se z období okupace dochoval poslední *Hauptkatalog* pro akademický rok 1939/1940 a takřka souvislá řada seznamů přednášek.²⁷

Dějiny vzdělanosti, věd a vysokých škol nejsou v české historiografii příliš hýčkaná témata. Naštěstí existují některé práce, ve kterých lze hledat obecnější kontext, ať už jsou to čtyřdílné Dějiny Univerzity Karlovy, některé práce Jiřího Peška, a především Aleny Míškové. Stále přibývají monografie věnované období protektorátu a újeji

²¹ Fond 109: Úřad říšského protektora – státní tajemník u říšského protektora.

²² Fond 110.

²³ Fond DZA-AA: Sběrka dokumentů ze zahraničních archivů – Zahraniční Úřad.

²⁴ Fond R 31: Der Kurator der deutschen wissenschaftlichen Hochschulen in Prag.

²⁵ Fond R 4901: REM, Reichministerium für Erziehung, Wissenschaft und Volksbildung.

²⁶ Fond R 153.

²⁷ Vorlesungsverzeichnis, Studien- und Stundenplan für das Jahr 1938/39, 1941/42, 1942/43, 1943/44, 1944/45 in Prag.

sudetským Němcům.²⁸ Pokud se týká německé techniky v Praze, není prakticky z čeho vycházet, dosud nebyly napsány (dopsány) ani dějiny Českého vysokého učení technického, natož německého. Spíše vzpomínkový charakter mají práce Josefa Boehma, které vycházejí z výročních spisů Starka a Birka. K okupačnímu období přinášejí jen minimum informací. Své práce také Boehm koncipoval jako obranu proti snaze ČVUT prezentovat se jako jediný nositel všech tradic pražského inženýrského studia.²⁹ Prvním českým pokusem o zmapování tématu byla studie *Vývoj pražské německé techniky 1863-1945*.³⁰

Pro období nacistického režimu nezbyvá než se orientovat na německou produkci. Její výstupy se ovšem pro dané téma málokdy týkají českých zemí, přesto v letech 1939-1945 je nutno DTH sledovat v souvislosti s ostatními říšskými technickými školami jako jednu z nich. A to i s vědomím, že jí chybí říšské „období“ 1933-1938 a odlišuje se naopak „československým“, což je důvod, pro který se v německých studiích pochopitelně vyskytuje jen sporadicky. Německé studie dodávají potřebný kontext poměrů v říši, jsou metodologickým vodítkem. Na rozdíl od dějin univerzit, významných osobností, které na nich působily a jejich společném postavení a roli ve společnosti, což jsou témata v německé odborné literatuře silně zastoupená, se totéž nedá konstatovat v případě technických vysokých škol. Sice jsou k dispozici práce o jednotlivých školách v období Třetí říše nebo příslušné kapitoly ve vysokoškolských dějinách, ale studie nabízející nové či širší souvislosti, další perspektivy výzkumu přibývají až v posledním desetiletí.

Úctyhodně rozsáhlá monografie Helmuta Heibera³¹ je stále zdrojem podrobných detailů, které v neuvěřitelném rozsahu dokázal excerpovat z archivních pramenů, leč zastarává nejen nepoužitelnými odkazy, protože mezitím došlo k mnoha archivním delimitacím a remanipulacím, ale především v pojetí. Její struktura je velmi nepřehledná, záležitosti pražských vysokých škol jsou propleteny s říšskými, jak je to v písemnostech REM, poplatnost pramenům je evidentní.³²

²⁸ Viz seznam vybrané literatury.

²⁹ BOEHM, Joseph, *Zur Geschichte der ältestendeutschen technischen Hochschule*. In: Österreichische Ingenieur- und Architekten-Zeitschrift, Heft 10, Jg. 128, 1983.

³⁰ JOSEFOVIČOVÁ, M., EFMERTO VÁ, M., JAKUBEC, I., *Vývoj pražské německé techniky 1863–1945*, Moderní dějiny 14, 2006, s. 5–50.

³¹ HEIBER, Helmut, *Universität unterm Hakenkreuz*, část I a II, sv. 1, 2: *Die Kapitulation der hohen Schulen*. Mnichov, 1991-1994.

³² MÍŠKOVÁ, Alena, *Německá (Karlova) univerzita, c.d., str. 13*.

Výzkum technik, technické inteligence a souvisejících otázek v Německu zesílil mnohdy v souvislosti s významnými výročími. Nejnovější výstupy významně posunují poznání i interpretace. Dosavadní výklady vycházely z představy, že v mnoha ohledech se poměry na technikách nijak zásadně nelišily od situace na univerzitách. Zároveň bylo zřejmé, že nelze úspěšně a smysluplně zkoumat technické vysoké školy, aniž by byly zohledněny zvláštní faktory, kterými se odlišují.³³ Mínil se tím těžiště působnosti v přírodovědně-technických a inženýrských oborech, stejně jako zvláštní pozornost režimu, které se od začátku těšily a která po vypuknutí války i po konci její „bleskové“ fáze na přelomu let 1942/43 ještě zintenzivněla. Mnohé vysokoškolské ústavy a zařízení byly zahrnuty do rámce nacionálněsocialistických výzkumných organizací.³⁴ Podle Klause Fischera *útok na pevnost věda* nebyl v Německu roku 1933 ani potřeba, *pevnost se rozložila zevnitř*. Přinejmenším rétoricky podporoval nacionálněsocialistický režim především prakticky využitelný výzkum *ku prospěchu národa* a pro přípravu jeho územní expanze. Takový výzkum často nesídlil na vysokých školách, nýbrž na ústavech Společnosti císaře Viléma (Kaiser-Wilhelm-Gesellschaft) nebo na nově založených ústavech provozovaných státem či stranou.³⁵

Mezi historiky věd a techniky trvají spory o hranice mezi základním a aplikovaným výzkumem, protože stanovit, v jakém rozsahu určitý vysokoškolský ústav prováděl základní či aplikovaný výzkum, má pro další souvislosti rozhodující význam. V některých interpretacích je základní výzkum brán za rozhodující kritérium pro hodnocení nacistické vědní politiky. Zruinoval nacistický režim vědecký a inovační systém, protože bránil základnímu výzkumu? Nebo jej naopak vědci dále provozovali pod hlavičkou válečné důležitosti, a tím vpsledku režim poškodili? Teprve postupně přibývají studie, přinášející odpovědi na konkrétních příkladech. Prokazatelné už nyní je, že techniky byly pověřovány převážně úkoly s válečným významem, v roce 1943 byly vedeny dvě třetiny ústavů jako podniky zbrojního hospodářství.³⁶

³³ DINCK, Noyan, Christof, MARES, *Selbstmobilisierung und Forschungsnetzwerke. Überlegungen zur Geschichte der Technischen Hochschulen im "Dritten Reich"*. In: DINCK, Noyan, DIPPER, Christof, MARES, Detlef, (Edts.), *Selbstmobilisierung der Wissenschaft, Technische Hochschulen im "Dritten Reich"*. WBG Darmstadt, 2010, str. 10.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ FISCHER, Klaus, *Repression und Privilegierung Wissenschaftspolitik im Dritten Reich*. In: BEYRAU, Dietrich (ed.), *Im Dschungel der Macht. Intellektuelle Professionen unter Stalin und Hitler*. Göttingen 2000.

³⁶ MAIER, Helmut, *Forschung für den „autarken Wehrstaat“*. *Technische Hochschulen im „Dritten Reich“*. In: DINCKAL, Noyan, DIPPER, Christof, MARES, Detlef, (Edts.), *Selbstmobilisierung der Wissenschaft, Technische Hochschulen im "Dritten Reich"*. WBG Darmstadt, 2010, str. 40.

Už v roce 1966 Hans Maier konstatoval, že nacisté neměli žádný zvláštní vysokoškolský program a ani jej nedokázali během trvání Třetí říše vytvořit. Své zájmy mnohem víc zajišťovali počtem obsazených či neobsazených stolic.³⁷ Německá historiografie vysokých technických škol se teprve vyrovnává s komplexem souvisejících otázek, které od privilegování technických oborů nacistickým režimem přecházejí třeba k zaměstnanosti technických elit nebo jejich podílu na vojenském výzkumu. Jak bylo již uvedeno, u většiny monografií jako impuls k jejich sepsání posloužilo významné výročí školy. Za modelové zpracování dějin je stále považována výroční publikace technické univerzity v Berlíně z roku 1979, která v určitých ohledech dosud ovlivňuje výzkum, protože k některým dílčím otázkám zatím žádné další studie nepřibyly.³⁸

Formou monografie zaměřené na období Třetí říše byla zatím zpracována jediná německá technika, a to TH Cáchy.³⁹ Autor se obšírně zabýval spoluprací a vztahy jednotlivých fakult s vojenskými, průmyslovými a jinými státními institucemi, statistickým vývojem. Pozornost věnoval politickým funkcím a působení nejvýznamnějších vědců v nacistických výzkumných organizacích. Nadále neprozkoumaná zde zůstává otázka nuceně nasazených na technických vysokých školách, stejně jako jednotliví vědci jako tzv. *V-Männer* gestapa a denunciaci. Dost se spekulovalo o důvodech pro vstup do strany u příslušníků technických elit a vědců obzvláště. Za nejdůležitější motivy jsou považovány oportunistus a kariérismus, zároveň platí, že většina vyučujících byla *zglajchšaltována, ale nikoli převychována, loajální vůči státu, ale ne k nacionálnímu socialismu, angažovaná odborně, ale ne politicky.*⁴⁰

Německá historiografie se už v současnosti tolik nezabývá jednotlivými technickými vysokými školami a jejich vývojem, ale nastoluje obecnější otázky, které vyplynuly z debat o vědní politice a organizaci výzkumu v nacistické éře. Teze o nepřátelství nacionálního socialismu vůči vědě (*Wissenschaftsfeindlichkeit*) vyvolává další otázky, třeba jaké místo zaujímaly technické vědy a technické vysoké školy v Třetí říši, jakou

³⁷ MAIER, Hans, *Nationalsozialistische Hochschulpolitik*. In: *Die deutsche Universität im Dritten Reich*. Mnichov 1966.

³⁸ RÜRUP, Reinhard (ed.), *Wissenschaft und Gesellschaft. Beiträge zur Geschichte der Technischen Universität Berlin 1879-1979*. Berlín 1979.

³⁹ KALKMANN, Ulrich, *Die Technische Hochschule Aachen im Dritten Reich (1933-1945)*, Cáchy 2003.

⁴⁰ POMMERIN, Reiner, *Geschichte der TU Dresden 1828-2003*. Köln 2003.

hrály roli a k jakým výsledkům vedla nacionálněsocialistická vědní politika.⁴¹ Upřednostňování technických věd i technických vysokých škol je vysvětlováno záměrem nacistického režimu dál budovat soběstačný vojenský stát (*autarker Wehrstaat*) a navázat na podobné snahy doložitelné od první světové války přes Výmarskou republiku.⁴²

Pojem *Selbstmobilisierung der Wissenschaft* razil Karl-Heinz Ludwig pro druhou polovinu války a rozuměl tím *das selbstgesteckte Ziel, die ingenieurwissenschaftliche Forschung der Rüstung nutzbar zu machen*.⁴³ Kladením otázek po utváření spolupráce mezi technikami, neuniverzitními výzkumnými zařízeními a režimem, po aktérech aktivně podporujících systém či naopak zapojených do odboje, dospěl až k otázce míry vlastní mobilizace (*Selbstmobilisierung*) vědce pro režim. Inženýři profitovali ze zbrojní konjunktury v nacistickém Německu, technokratické hnutí vykazovalo jisté styčné body s ideologií nacionálního socialismu, i když se zdálo, že působení nepolitického, racionálního technického experta nijak nesouvisí s rasistickými prvky této ideologie.

Vedle spolupráce a kolaborace inženýrů a přírodovědců se pojem *Selbstmobilisierung* objevuje v dalších významových souvislostech, zahrnujících i další aktéry. V první řadě se dá konstatovat, že včasný příklon vysokých škol k nacistickému státu vycházel od studentů. Často byli hnací silou při propouštění židovských nebo politicky znelíbených a nevyhovujících vyučujících. Agitovali jako dynamická špička nacionálně-socialistického hnutí v dobách, kdy si mnozí národně konzervativní učitelé ještě mysleli, že nový režim uskuteční jejich revizionistická očekávání. Podle německých historiků současný stav výzkumu dosud nedovoluje činit dalekosáhlé závěry, do jaké míry se nacionálněsocialističtí studenti technických vysokých škol ve své angažovanosti lišili od univerzitních.

Druhý okruh se týká působení zástupců humanitních a společenských oborů při napojování technických vysokých škol na nový režim. Do diskurzu se dostává iritující ambivalence spojení antimoderních sociálních představ s úctou k moderní racionální

⁴¹ DINCK, Noyan, Christof, MARES, *Selbstmobilisierung und Forschungsnetzwerke. Überlegungen zur Geschichte der Technischen Hochschulen im "Dritten Reich"*. In: DINCK, Noyan, DIPPER, Christof, MARES, Detlef, (Edts.), *Selbstmobilisierung der Wissenschaft, Technische Hochschulen im "Dritten Reich"*. WBG Darmstadt, 2010, str. 12.

⁴² MAIER, Helmut, *Forschung für den „autarken Wehrstaat“*. *Technische Hochschulen im Dritten Reich*. In: DINCKAL, Noyan, DIPPER, Christof, MARES, Detlev, *Selbstmobilisierung der Wissenschaft. Technische Hochschulen im "Dritten Reich"*, c. d., str. 37.

⁴³ LUDWIG, Karl-Heinz, *Technik und Ingenieure im Dritten Reich*. Düsseldorf 1974.

technice. V tomto ohledu by se nacionální socialismus rád jevil jako příslib překonání světa bezcitné techniky ve prospěch nějaké organické techniky a tím i sbratření rozdělených světů techniky a kultury.⁴⁴ Francouzský kulturní historik Enzo Traverzo se domnívá, že příklon intelektuálů k Třetí říši a její zločinné politice mnohdy nevycházel ani tak z ideologie, nýbrž z estetické fascinace nacismem. Hitlerovský režim se jim jevil jako ztělesnění apokalyptických očekávání a vitalistických či iracionálních pudů i jako triumf přírody a techniky, síly a mýtu zároveň. Jakoby se završovala tendence nastartovaná nadšením italských futuristů z leteckého bombardování a „ocelové bouře“ velké války.⁴⁵

Třetí význam a možnost, jak posunout sebestabilizaci vědců do širokých souvislostí, spočívá ve srovnání s vysokými školami v hraničních oblastech (Grenzgebieten), kde se státní příslušnost měnila a kde byl o to silnější pocit národní sounáležitosti. Německá studie pracuje s různými příklady – TH Gdaňsk (Danzig), univerzita ve Štrasburku (Strassburg), norská TH v Trondheimu, ale neodkazuje na žádné české práce. Přitom třeba radikálnost pražských německých studentů zcela zapadá do představy o aktivistické roli studentů.⁴⁶

Velmi cenným zdrojem informací o osobnostech především říšské vědy a vzdělávání byl biografický slovník Ernsta Klee.⁴⁷ Většinu životopisných poznámek jsem čerpala právě z tohoto zdroje.⁴⁸

⁴⁴ DINCK, Noyan, Christof, MARES, *Selbstmobilisierung und Forschungsnetzwerke. Überlegungen zur Geschichte der Technischen Hochschulen im "Dritten Reich"*, c.d., str.17.

⁴⁵ TRAVERZO, Enzo, *Trhlina v dějinách. Esej o Osvětlení a intelektuálech*. Praha 2006.

⁴⁶ Jestliže v případě pražské německé techniky je to vzhledem k absenci souhrnné práce pochopitelnější, podivné se to jeví u německé univerzity, vzhledem existenci knihy Aleny Míškové, *Die Deutsche (Karls-)Universität vom Münchener Abkommen bis zum Ende des Zweiten Weltkrieges. Universitätsleitung und Wandel des Professorenkollegiums*. Karolinum Praha 2007.

⁴⁷ KLEE, Ernst, *Das Personenlexikon zum Dritten Reich. Wer war was vor und nach 1945*. Frankfurt am Main 2003.

⁴⁸ Pokud u některých jmen taková poznámka není, znamená to, že se mi nepodařilo osobu dohledat.

III. Vývoj pražské techniky

1. 1863-1918

Němci psali historii školy od vzniku Stavovského polytechnického ústavu roku 1806, i když za jeho předchůdce uznávali Stavovskou inženýrskou školu, která v Praze existovala od roku 1717 a od níž datuje svou existenci ČVUT.⁴⁹ V únoru 1943 vyšel v *Prager Hochschulblätter* úvodní článek o DTH od rektora Buntrua. Připomněl v něm, že tato škola považuje rok 1806 za rok svého založení, i když už o sto let dříve zde existovala německá inženýrská škola.

Pražskou polytechniku na počátku druhé poloviny 19. století spravovali i finančně reprezentanti Českého království. Pravomocí podléhala zemskému výboru, jehož nadřízeným orgánem byl Zemský sněm Království českého. Ten schvaloval všechny důležité záležitosti pražské polytechniky a pokud byl nutný souhlas nejvyšších míst, postupoval je administrativně do Vídně.⁵⁰ V čele profesorského sboru stál zemským sněmem jmenovaný ředitel. Výuka posluchačů se dala podle jednotlivých předmětů, které si studenti vybírali a po semestrech zapisovali. Pro hlavní předměty byly zřízeny stolice vedené profesory. V habsburské monarchii byla o něco větší počtem posluchačů jen vídeňská polytechnika dotovaná státem, z dalších osmi technik v německých zemích se počtem studentů mohla pražské polytechnice rovnat pouze technika v Karlsruhe.

V 2. polovině století se počet studentů ustálil na sedmi stovkách, z nichž se ¾ hlásily k české národnosti a čtvrtina k německé.⁵¹ Podle statutu z 11. dubna 1863 rozhodující pravomoci vykonával profesorský sbor s každoročně voleným rektorem. Zásadní dopad mělo uznání oprávněnosti českého nároku na vlastní vyučovací řeč, podle německého výkladu se již po několika letech projevila česká převaha u nově povolávaných vyučujících. Přibývalo různých rozmíšek, škola se štěpila na jazykové hranici.⁵²

⁴⁹ JOSEFOVIČOVÁ, M., EFMERTOVÁ, M., JAKUBEC, I., *Vývoj pražské německé techniky 1863–1945*, Moderní dějiny 14, 2006, s. 5–50.

⁵⁰ O struktuře a organizaci studia ve druhé polovině 19. století informují materiály Národního archivu v Praze, MKV/R, Zemský sněm – Zprávy z jednání školských komisí, karton 10, a Techniky, karton 20-21 a MŠNO, fond Vysokých škol technických 6, 6 I., 6 II.

⁵¹ VELFLÍK, Albert Vojtěch, *Dějiny technického učení v Praze*. I. díl, část II., Praha 1906, s. 371.

⁵² BUNTRU, Alfred, *Die Deutsche Technische Hochschule in Prag*. *Prager Hochschulblätter*, Heft 5, Februar 1943, str. 2.

Postupně došlo k zrovnoprávnění obou zemských jazyků a vznikly čtyři studijní odbory:

- A. odbor stavitelství vodního a silničního,
- B. odbor stavitelství pozemního (architektury),
- C. odbor strojnictví a
- D. odbor technické lučby.

Většina výuky sice stále probíhala v německém jazyce, ale stolice a profesury byly postupně doplňovány tak, aby předměty bylo možno studovat v obou jazycích. Utrakvistické soužití vydrželo pět let, aby nakonec padlo na oltář národnostních neshod. V květnu roku 1869 rozhodl zemský sněm o rozdělení polytechniky, faktickým provedením byla pověřena šestičlenná paritně obsazená komise, jmenovaná profesorským sborem. Jednání komise provázely mnohé spory a například výsledné rozdělení inventáře dopadlo snad ve prospěch německé techniky, hlavní knihovna zůstala společná.⁵³ Z německého pohledu rozdělení přineslo po materiální stránce, tedy zvláště při dělení cenných sbírek, *schmerzliche Verluste*. Vážným problémem bylo, kam umístit výuku dvou samostatných profesorských sborů. Český čítal i s docenty a asistenty 41 členů, německý 39.⁵⁴ Českému sboru předsedal Č. Hausmann, německému K. Wersin.⁵⁵ Nakonec německá technika zůstala v původní historické budově v Dominikánské (dnes Husově) ulici na Starém Městě, zatímco pro českou byla adaptována Karlova kasárna v Hurthově (dnes Resslově) ulici a přistavěna k nim (1870-1874) nová budova na Karlově náměstí podle projektu Ignáce Ullmanna. S rozdělením ovšem politické a jazykové těžkosti neustaly. Do konce monarchie určovala vývoj obou škol paralelně uplatňovaná shodná ustanovení.

Většina studentů pražské polytechniky přicházela ze středních společenských vrstev z Čech, poměrně málo bylo Moravanů a Slováků, studenti ostatních národů nebyli téměř zastoupeni. Od 1. ledna 1875 přešly oba ústavy pod státní správu a od roku 1879 byly povýšeny na C. k. českou vysokou školu technickou v Praze a C. k. německou vysokou školu technickou v Praze (K.k. Deutsche Technische Hochschule Prag). Od roku 1901 měly promoční právo pro titul Doktor techniky (Dr. Tech.), od školního roku 1904/1905

⁵³ Archiv ČVUT v Praze, Katalogy posluchačů ze 60. let 19. století. LOMIČ, Václav, *K rozdělení pražské polytechniky*. In: Acta polytechnica VI, 1969, s. 16.

⁵⁴ Národní archiv, fond MKV/R, Zemský sněm, 6 II., karton 10.

⁵⁵ Tamtéž.

se objevila funkce děkanů. Když v roce 1906 obě školy společně slavily sté výročí Gerstnerovy modernizace technické výuky v českých zemích, mohli rektori vystoupit se zlatým řetězem coby odznakem své hodnosti. Po formální stránce se tím techniky vyrovnaly univerzitám.⁵⁶

⁵⁶ JOSEFOVIČOVÁ, M., EFMERTO VÁ, M., JAKUBEC, I., *Vývoj pražské německé techniky 1863–1945*, *Moderní dějiny* 14, 2006, s. 12.

2. Československá státní vysoká škola 1918-1938

Podle německého mínění česká technika „předběhla“ německou co do vybavení hmotného i personálního už na přelomu století a tento trend ještě zesílil po vzniku Československé republiky. Byla vždy větší, měla šest fakult a až 144 profesorů proti 58 německým. Po Mnichovu byli Němci rozhodnuti DTH posílit, přičemž se hodně odvolávali na kulturněpolitické důvody a tradici. Jak se vyjádřil rektor Alfred Buntru, německá technika při veškerém pedagogickém i výzkumném nasazení profesorů a docentů ani v nejmenší míře nemohla mít větší význam oproti české a její tehdejší stav neodpovídal vlivu a kulturním potřebám říše v tomto prostoru. Dodal ovšem, poměry jsou zde jiné, než na nějaké vysoké škole v říši. Tradice i stávající propagandistický boj vedou k tomu, že rozsah a vybavení školy tvoří hodnotové měřítko.⁵⁷

První světová válka zasáhla všechny a všechno, ani akademický život nebyl ušetřen. Mobilizace citelně zasáhla řady učitelů a studentů, mnoho z nich narukovalo, počet posluchačů významně poklesl, celkem padlo 121 studentů. Na konci války opět vzrostl díky těm, kteří nebyli uznáni schopnými služby ve zbrani. Po vzniku republiky se z rakouského státního ústavu stala československá vysoká škola s německým vyučovacím jazykem Deutsche Technische Hochschule in Prag (DTH). Počet zapsaných studentů v prvních poválečných letech raketově narůstal až k číslu 2270 ve studijním roce 1920/21, což bylo způsobeno demobilizací, odstraněním některých limitů studia a politickými změnami ve střední Evropě.⁵⁸ Podle zákona ze 7. února 1919 měli státní zaměstnanci a profesori vysokých škol složit do 1. května 1919 slib věrnosti republice. Rektor německé techniky prof. Fritz Niethammer tehdy pronesl německy u příležitosti tohoto slibu dne 28. dubna 1919 v přítomnosti ministra školství a národní osvěty proslov, ve kterém sliboval, že zachová německý charakter vysokoškolského

⁵⁷ Národní archiv, fond 109, sign. 109-4/1404. Rektor A. Buntru, 1940. *Das die DTH bei diesem geringen Ausmasse auch bei aller Einsatzbereitschaft der Professoren und Dozenten in Lehre und Forschung gegenüber dem Tschechentum nicht mehr die Geltung und Bedeutung haben kann und dass noch weniger ihr heutiger Ausbaustand dem gesteigerten Einflusse und dem Kulturwillen des Reichs in diesem Raume entspricht, ist offensichtlich. Die Verhältnisse liegen hier eben anders als bei einer Hochschule im Altreichsgebiet. Die traditionelle Entwicklung und der stetige Wettbewerbskampf führten dazu dass das Ausmass und die Ausstattung der Hochschule einen wesentlichen kulturellen Wertungs- und Geltungsmasstab bilden.*

⁵⁸ JOSEFOVIČOVÁ, M., EFMERTOVÁ, M., JAKUBEC, I., *Vývoj pražské německé techniky 1863–1945, c.d.*

ústavu a bude spolupůsobit při rozhodnutích o osudech německého národa v Čechách.⁵⁹ V úředním styku se státními úřady korespondovali představitelé techniky samozřejmě v jazyce německém.

V revolučních časech se mezi českými Němci poprvé objevila radikální myšlenka přemístění techniky i univerzity na německé území, opakovaně se pak vynořovala i později. Návrhy ze strany českých Němců počítaly s přemístěním techniky (a také univerzity) do Litoměřic a na zřízení německé vysoké školy báňské v Mostě. V roce 1922 vznikly dva tisky, a to senátora dr. Naegleho a druhů a poslance dr. Schollicha a druhů, na přeložení německé techniky do německého území. Pro svou finanční náročnost tento pokus nenalezl pochopení na ministerstvu školství.⁶⁰ Od roku 1924 se vedly diskuse o návrhu na přeložení německé techniky z Prahy do Brna, což by vlastně znamenalo sloučení obou technik. Byla to doba, kdy začal postupně klesat počet studentů na všech technických vysokých školách a paralelně se snižoval rozpočet vysokých škol. Návrh vycházel také z toho, že v Brně měla německá technika lepší novější budovy i vybavení a pro další rozvoj byly zakoupeny pozemky.⁶¹ Ač se pravděpodobně nejednalo o cílený útok na německé školství, byly tyto úvahy v německém odborném tisku chápány jako omezení možnosti dosáhnout technického vzdělání a nakonec se nic nerealizovalo.⁶²

Varianta „slučování“ se znovu objevila a projednávala v létě roku 1933, tentokrát zřejmě ve snaze najít úspory v období po velké depresi. Návrh na sloučení pražské německé techniky s brněnskou totiž vypracovala parlamentní Komise pro šetření a kontrolu. Ministerstvo školství záměr nepodpořilo a poukázalo na to, že z Prahy do Brna by muselo přejít 34 profesorů a nejméně 23 asistentů, kteří by měli nárok na minimálně 57 místností. Jestliže v té době měly obě brněnské techniky přibližně stejný počet studentů i profesorů, sloučením dvou německých z Prahy a Brna by vznikla velká škola s více než třemi a půl tisíci studentů a 83 profesory a došlo by tak k velké

⁵⁹ BIRK, A., *Die Deutsche Technische*, s. 162.

⁶⁰ Národní archiv, fond Ministerstvo školství a národní osvěty (dále jen MŠ I), k. 347, čj. 878/22, Návrh senátorů prof. Naegle, prof. Spiegela, prof. Mayr-Hartiga, prof. Hilgenreinera, Hartla a soudruhů na přeložení německé vysoké školy technické do německého území (č. t. 1175); tamtéž, Návrh poslanců dr. E. Schollicha, Pitttingera, dr. Petersilky, Simma, dr. Klapky a druhů, aby německé vysoké školy technické byly přeloženy do německého území (č.t. 3346); <www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t3346_00.htm>.

⁶¹ ŠIŠMA, Pavel, *Učitelé na německé technice v Brně 1849-1945*. Práce z dějin techniky a přírodních věd, sv. 2, Praha 2004, str. 36-37.

⁶² Národní archiv, fond MŠ I, k. 1195, čj. 26184/25, Jos. Max MÜHLIG, *Zur geplanten Verlegung der Prager Deutschen Technischen Hochschule nach Brünn*, Sonderdruck aus Ingenieur-Zeitschrift, Teplitz-Schönau vom 19. März 1925, Jg. 5.

kumulaci německého živilu, což budilo obavy na české straně.⁶³ Předpokládaná úspora čtyř milionů Kč ročně by byla převyšena investicí odhadem za 13,5 milionů Kč na budovy a 7 miliony Kč na zařízení.⁶⁴ V této souvislosti vydala německá technika v Praze Pamětní spis, který vypracovalo profesorské kolegium v dohodě s ministerstvem školství. Tehdejší rektor prof. Alfred Haerpfer ve své zprávě za studijní rok 1932/33 vysoce ocenil negativní postoj ministra školství Ivana Dérera ke sloučení obou technik, podpořený dalšími ministry Franzem Spinou, ministrem veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy, a Ludwigem Czechem, ministrem sociální péče a ministrem zahraničí Edvardem Benešem.⁶⁵

Německá technika byla kromě státních prostředků na platy zaměstnanců a provoz dotována jak ze strany státu, tak ze strany řady nadací, spolků i fyzických osob. V polovině 30. let dosáhla výše státní subvence pro sociální a zdravotní podporu a stipendia studentů 438 000 Kč, což představovalo 8,91 % rozdělované sumy. Německá technika však vykazovala 25,54 % podíl vysokoškolských studentů a dožadovala se vyššího podílu.⁶⁶

Na německé technice zůstala zachována, na rozdíl od české techniky, struktura z 19. století, tedy dělení na odbory (Abteilungen) v čele s děkany a v nich dále na stolice a pomocná výuková zařízení, jako byly např. laboratoře. V meziválečném období tak existovaly:

- odbor A pro matematické vědy s 5 stolicemi,
- odbor B pro přírodní vědy se 3 stolicemi,
- odbor C stavebního inženýrství se 12 stolicemi,
- odbor D architektury a pozemního stavitelství s 8 stolicemi,
- odbor E strojírenství s 9 stolicemi,
- odbor F elektrotechnika se 3 stolicemi,
- odbor G chemie se 7 stolicemi,
- odbor H zemědělství,
- odbor I pro právní a hospodářskou vědu se 3 stolicemi.

⁶³ ŠIŠMA, Pavel, c. d., str. 40.

⁶⁴ Národní archiv Praha, MŠ I, k. 1195, čj. 700757/34.

⁶⁵ Archiv ČVUT, Alfred HAERPFER, *Bericht über das Studienjahr 1932–33*, Prag [15. 12. 1933], s. 4, 6).

⁶⁶ BUNTRU, Alfred, *Die Deutsche technische Hochschule Prag in den Studienjahren 1933/34 und 1934/35*, in: *Sudetendeutsches Jahrbuch 1936*, Großschönau Sa., s. 150. Uloženo v A ČVUT Praha.

Knihovna zůstala společná pro obě pražské techniky. Kontinuitu řízení DTH v politicky přelomovém období po skončení velké války zajistil prof. Fritz Niethammer, jenž rektorský úřad zastával v období 1918/19 a 1919/20. V meziválečném období ještě podvkrát zastávali úřad rektora prof. Julius Fiedler v letech 1929/30 a 1930/31 a prof. Wilhelm Gintl v období 1933/34 a 1934/35. Posledním předválečným rektorem v dramatickém akademickém roce 1938/39 byl prof. Kurt Brass.

Nejvýznamnější změna ve struktuře techniky se realizovala ve studijním roce 1921/22, kdy byla začleněna zemědělská akademie v Děčíně-Libverdě jako zemědělský odbor. Naopak se neuskutečnilo vydělení samostatného odboru pro elektrotechniku ze společného odboru pro strojírenství a elektrotechniku.⁶⁷

Od roku 1919 německá technika neúspěšně usilovala o zřízení německé obchodní a národohospodářské školy, neboť tehdy byla zřízena vysoká škola obchodní v Praze jako součást české techniky. Zatímco na počátku 20. let převažovala snaha zřídit německou školu v Ústí nad Labem⁶⁸ a prohlásit ji za součást německé techniky v Praze,⁶⁹ pozdější návrhy ji chtěly naopak ustavit v Praze. Meziválečné období nebylo příznivé pro ustavení nových stolic.

Řada úsporných opatření se týkala celého československého vysokého školství, přesto počet systemizovaných míst celkově vzrůstal a počet profesur (řádných a mimořádných) dosáhl šesti desítek. Podle usnesení vlády ze 7. července 1933 muselo vždy 10 % míst zůstat volných.⁷⁰ Zatímco ve dvacátých letech hrálo při posuzování nových stolic zásadní roli finanční hledisko, ve třicátých letech nad tím dominoval bezpečnostně-politický zájem státu, takže byly zamítnuty žádosti na zřízení třeba stolice pro dopravní stroje – silostroje, železniční stroje nebo stavbu letadel. Bezpečnostně-politické hledisko nakonec převážilo i při posuzování zájemců o místa vedoucích stolic. K jejich výběru se kromě ministerstva školství vyjadřovalo ministerstvo zahraničních věcí i ministerstvo

⁶⁷ GINTL, Wilhelm, *Bericht über das Studienjahr 1935/36*, Prag, sine, s. 6. Uloženo v AČVUT Praha; Národní archiv Praha, MŠ I, k. 1199, čj. 154201/35.

⁶⁸ V roce 1921 návrh zákona zřízení státní německé vysoké školy obchodní a národohospodářské poslanců Hillebranda, Beutela, Kirpalové a druhovů. Č. t. 2412 (1921).

<www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t12412_00.htm>. V roce 1922 navrhl senátor dr. Naegle a jeho druhové zákon o zřízení státní německé obchodní a národohospodářské vysoké školy v Ústí nad Labem. Národní archiv Praha, MŠ I, k. 347, čj. 253/29, Návrh senátorů dr. Naegle, dr. Hilgenreinera, dr. Mayr-Hartiga, dr. Spiegel, Hartla a druhů na vydání zákona o zřízení státní školy německé obchodní a národohospodářské vysoké školy v Ústí n. L., jakožto oddělení německé vysoké školy technické v Praze (č.t. 1392).

⁶⁹ Návrh zákona z roku 1921 poslanců dr. E. Schollicha, Pittingera, dr. W. Feierfeila, Simma, Kostky a druhů. Č. t. 2747 (1921). <www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t2747_00.htm>.

⁷⁰ Národní archiv Praha, MŠ I, k. 1198, čj. 4441/37.

vnitřní. A priori sice nemělo výhrady vůči cizincům, pokud nebyl vhodný a volný domácí odborník, ale zahraniční zájemce musel podat žádost o udělení československého státního občanství.

Nadále trval, ba se spíše zhoršoval nedostatek výukových prostor. DTH vlastnila nebo měla pronajaty místnosti celkem na devíti místech v Praze, což ztěžovalo chod školy. Řadu let se plánovala výstavba nového vysokoškolského komplexu, rozhodovalo se mezi Zeleným pruhem v Braníku nebo Skalkou v Košířích. V zásadě oprávněné požadavky německé techniky byly shrnuty v „*Memorandum in Angelegenheit der derzeitigen Lage und der Wünsche der Hochschule*“ zaslaném v červnu 1929 ministerstvu školství. Memorandum upozorňovalo na nevyhovující a nežádoucí stav, kdy prostory využívané německou technikou byly rozptýleny po celém městě. Dále poukazovalo na nízký personální stav, nedostatečné vědecké vybavení ústavů a absenci některých významných stolic a odborů.⁷¹ Jistá naděje na výstavbu nového komplexu německé techniky se objevila u příležitosti 125. výročí polytechniky v Čechách, předchůdce DTH. V Novém německém divadle (dnes Státní opera Praha) se 22. listopadu 1931 konal slavnostní akt za účasti zástupců státní správy a zahraničních hostů. Ministr školství Ivan Dérer tehdy slíbil, že 150. výročí bude slavit německá technika v nových prostorách.⁷² Nejdříve se zlepšily podmínky pro knihovnu, neboť 9. května 1935 byla slavnostně otevřena technická knihovna v pražském Klementinu, nadále společná oběma technickým vysokým školám.

Intenzivní snaha o rozšiřování počtu studijních oborů, spojená s pokusy o založení německé vysoké školy báňské, vysoké školy lesnické, vysoké školy obchodní a zeměměřičského studia (vždy jako součástí Německé technické vysoké školy v Praze), stejně jako snahy o ustavení samostatných kateder textilních technologií, dopravních strojů a radiotechniky svědčí o tendenci k vnitřní diferenciaci školy. Můžeme to interpretovat i jako projev potřeby německé národnostní menšiny mít k dispozici takovou síť vysokých škol, která by pokrývala co nejširší spektrum odborností a činila tuto menšinu i na úrovni vysokoškolského studia nezávislou na českých vysokých školách, respektive na studiu v zahraničí. Ministerstvo se ovšem řídilo principem racionalizace, moderně řečeno optimalizace, což v případě německého vysokého

⁷¹ Národní archiv Praha, MŠ I, k. 1195, čj. 75507/29.

⁷² HLAUSCHEK, Otto, *Bericht über das Studienjahr 1931–32*, Prag 15.10. 1932, s.12–13. Uloženo v A ČVUT Praha.

technického školství znamenalo odmítání předkládaných návrhů. Na druhou stranu, ministerstvo nebylo ani radikální, protože to by rozhodlo o zachování jen jedné ze dvou německých vysokých škol technických.⁷³ Pražská německá technika se těšila velmi dobré mezinárodní pověsti a přitahovala značné množství zahraničních studentů.

⁷³ Národní archiv Praha, MŠ I, k. 347, čj. 244/29, vyjádření odboru IV/1. Viz též ŠIŠMA, Pavel, *Matematika na německé technice v Brně*. Prometheus Praha 2002.

3. Pokusy o reformu technického studia

Jedním z důsledků dynamicky se rozvíjejícího hospodářství a s tím i průmyslu na konci 19. století byla i sílící potřeba technických řešení a techniky vůbec. Technické školství reagovalo na měnící se potřeby jen velmi zvolna a nedostatečně, přestože řada zasvěcených členů akademických sborů si nutnost změn uvědomovala. V několika vlnách proběhly pokusy o reformu technického školství, které se sice dají lépe sledovat v českém prostředí, ale na německých technikách byla situace obdobná a navíc tento proces probíhal do jisté míry paralelně a za vzájemného ovlivňování. Přestože reálných výsledků bylo dosaženo jen poskrovnu, sledovat tyto reformní snahy je zajímavé a přínosné, vypovídají leccos o stavu technických elit.

Na konci 20. let se rozvinula na stránkách odborného tisku poměrně široká debata, která zahrnovala i obecnější úvahy o postavení technika ve společnosti. Nepřekvapí stesky nad tím, že hodnota klasického vzdělání určitou setrvačností stále určovala klasifikaci inteligence, a to navzdory zdůrazňování „práce“ jako základu nové kultury. Technická inteligence nelibě nesla, že ve slově „technik“ *zůstával dojem osoby, jejíž převážnou činností je manuální tvorba a zručnost v manuální výrobě přes to, že technika sice dnes je nekonečné pole pro duševní činnost nekonečné tvorby pracovníků vědeckých. Věda matematická se svými pravidly dala inženýrovi moc a možnost probádat věci kolem sebe, změřit a zvážit zákony přírody pro dobro a prospěch lidstva.*

Inženýr zformoval názory světové tak, že dnes technická myšlenka proniká nejen vědu lékařskou a právní, ba není bez ní ani filosofie možná. Slovo technik však stále upomíná na práci manuální, která neodpovídá ideálu inteligence, konstruovaného podle zásad středověku a našeho zákonodárství, a tak přes všechnu hláсанou demokracii je technik podceňován a inženýr ve společnosti odstrkován.⁷⁴

Časopis československých inženýrů Technický obzor dokonce pojmenoval *vady inženýrů*: podceňování jiných oborů zejména intelektuálních, chuť vše poinženýrřit, nedostatek zřetele k formě a slabá schopnost stylizace, přeceňování vlastního oboru spojené s nedostatkem metody, které vplynuly z diskuse v týdeníku „Přítomnost“.

⁷⁴ Věstník inženýrské komory pro ČSR, Praha 7. 2. 1929, č. 3, roč. VIII, str. 20: *Reforma našeho školství*.

Žádal do vlastních řad, aby inženýři nepředpojatě a dostatečně autokriticky uznali, že naznačené nedostatky existují. Na řečnickou otázku „Jaké vlastnosti má mít inženýr, který se chce uplatnit v průmyslu?“ citoval z elaborátu britské školské reformní komise odpověď průmyslových a obchodních kruhů: bystrý úsudek, hbitou fantazii, široký rozhled a schopnost jasného, snadného a trefného vyjadřování. Ozýval se názor, že ani vysoká škola by se neměla kvůli hromadění poznatků vzdát výchovného poslání, například v Německu byly na technikách zřízeny stolice literatury a filozofie.⁷⁵

Poměry na technických vysokých školách se během let deformovaly vlivem nepříznivých podmínek do podoby, se kterou původní předpisy nepočítaly. Po roce 1918 nastalo podstatné zhoršení prospěchu a prodloužila se doba studia, podle záznamů Spolku posluchačů inženýrství až na 14 – 15 semestrů, přičemž podle studijních programů měla trvat 9 semestrů. Zdánlivá provozní banalita, totiž nedostatek místností, znemožnila kontrolu návštěvnosti přednášek. Jelikož posluchárny nestačily ani pro polovinu zapsaných posluchačů, pro tu druhou byl udělen dispens z návštěvy, což ve svém důsledku způsobilo, že studenti návštěvu přednášek přestávali považovat za nutnou.

Rozmohlo se ignorování povinností, vysokoškolské studium se na některých fakultách stalo tak snadným, že přilákalo i studenty naprosto nezpůsobilé, kteří natahovali dobu studia, mnohdy nedostudovávali a rozšiřovali řady tzv. *inteligentního proletariátu*. *Takto se tvořila nová tradice přes krásné výnosy ministerské, mlčky trpěná z důvodů finančních a i politických, ale hlavně krátkozrakostí všech rozhodujících kruhů. Kapitál, jenž byl proplýván studenty nestudujícími neb nerozumně studujícími, kdyby byl býval vynaložen na vybudování vysokých škol, mohl přinášet mnohonásobný užitek. Místo toho nastalo ochuzení rodičů, kteří věnovali často poslední groš na studujícího syna, zničeny existence, poklesly občanské ctnosti u inteligence, jež má býti vůdcem národa. V tomto duchu „rakušáctví“ toneme ještě 12 let po převratu ke škodě celonárodní.*⁷⁶

Mezi studenty i profesory byl značně rozšířený názor, že vysoké školy by měly poskytovat příležitost ke vzdělání a neřešit, zda ji posluchači patřičně využívají, protože jakákoli „donucovací opatření“ by zhoršila úroveň technik ve srovnání s univerzitami,

⁷⁵ Časopis československých inženýrů *Technický obzor*, Praha 10. 4. 1930, č. 7, roč. LXV: str. 130 - Josef Řeřicha: „*Inženýr a reforma školství*“. Autor ve svém článku vycházel z diskuse, která probíhala v roce 1927 na stránkách týdeníku *Přítomnost*. Odkazoval se také na text V. Mathesia „*Kulturní aktivismus. Anglické paralely k československému životu*“, Praha 1925.

⁷⁶ Tamtéž.

na kterých byl už trend k určité korekci zažitých akademických svobod považován za nepředstavitelný. Zastánci jistých úprav akademické volnosti namítali, že poslání univerzit a technik je odlišné. Jestliže univerzity tehdy připravovaly především na privilegovaná povolání, o nichž panovala představa, že jsou založena na individuální odpovědnosti, neexistuje zde vnější soutěž a případné chyby mají omezený dopad, u technik – inženýrů tomu mělo být přesně naopak. Argumentovalo se, že vzhledem ke světové konkurenci jejich nedostatečná kvalifikovanost by mohla způsobovat škody s důsledky pro národní hospodářství. Tím, že byly technické vysoké školy byly vnímány v kontextu celkové technické práce, i pro ně mělo platit důsledné uplatňování základních principů techniky, tedy racionality a racionalizace, při výchově a vzdělávání budoucích inženýrů. Z široké diskuse v technických kruzích zazněly výzvy k hledání slabých míst v systému studia, k vyšetření příčin a zjednání nápravy. Heslem doby se stala zásadní reforma – v technice nemělo být místo pro tradici.

Už před první světovou válkou se objevují nekoordinované pokusy o modernizační úpravy studia, jako např. v roce 1912 při příležitosti vydání nového zkušebního řádu. Paralelně probíhala debata na německé technice – v roce 1911 vystoupil s rozsáhlou přednáškou o „*Budoucnosti naší vysoké školy technické*“ profesor Alfred Birk.

Významný návrh předložil v roce 1913 Rakouský spolek inženýrů a architektů, zabývaly se jím také všechny odbory pražské České techniky, a některé profesorské sbory vypracovaly podrobné návrhy na novou úpravu studia (odbor architektury a pozemního stavitelství). Na ministerstvu kultu a vyučování sice proběhly porady, ve kterých bylo důrazně připomenuto, že případné úpravy studia nesmí vyžadovat žádné finanční náklady, ale počátek války vše zastavil.

V moderních válkách se, jak známo, demonstrují výsledky technické práce, což v důsledku posiluje zájem o technické vysoké školství.⁷⁷ V letech 1916-1917 věnoval otázce úpravy studia řadu schůzí Spolek architektů a inženýrů v Praze a výsledky debat pak vyšly v *Technickém obzoru* (1917). Převrat a vznik samostatného státu převedl celou záležitost do nových kolejí – nešlo již jen o reformu studia, ale o přestavbu a dostavbu celé české techniky. Shodou okolností právě 28. října 1918 byl přijat na zasedání profesorského sboru návrh profesora Kříženeckého, aby se v jednotlivých sborech odborů (fakult) jednalo o úpravě studia za účasti zástupců praxe, asistentů a posluchačů.

⁷⁷ LOEWENSTEIN, Bedřich, *My a ti druzí. Dějiny, psychologie, antropologie*. Brno 1997.

Panovala všeobecná shoda, že k překonání různých studijních i věcných nedostatků zaviněných nepřízní vídeňské vlády je třeba soustředěné snahy všech zainteresovaných. Nové demokratické řízení a organizace výuky na technice měly odpovídat potřebám hospodářství samostatného státu. Celá situace byla zřejmě natolik revoluční a požadavky posluchačů až přemrštěné, že následovalo rychlé opadnutí zájmu, v němž mnohé z podnětných návrhů zapadly.

Pominula příležitost nastartovat zrychlený rozvoj, technické vysoké školy narazily na neschopnost či neochotu ministerských úředníků porozumět novým potřebám. Experti sice nadále vypracovávali v rámci tzv. organizační komise obsažné elaboráty, ale ty obratem mizely v *ministerských zásuvkách, kam se vrátil duch starých rakouských řádů, navzdory hlásanému odrakouštění.*

Ke zvýšení prestiže techniků a techniky v novém státě měly přispět odborné technické společnosti a vědecké instituce vznikající za účasti pedagogů nebo přímo z jejich iniciativy. V lednu 1920 tak byla zákonem zřízena Masarykova akademie práce (MAP). Podle zákona byla samostatným vědeckým ústavem, jehož úkolem byla organizace vědecké práce, podpora vědeckého bádání, spolupráce na řešení technických úkolů státní správy a propagace zásad hospodárného využívání práce. MAP se také významně účastnila diskusí o reformách technického studia vedle akcí na ochranu technických památek, organizace veřejné technické služby, patentnictví a vynálezectví.

Jen dva roky existoval na Ministerstvu školství a národní osvěty samostatný odbor pro technické vysoké školy, než jej v roce 1922 ministr Bechyně zrušil z úsporných důvodů. Senát ČVUT se snažil, aby došlo k obnově, v roce 1929 předložili všichni rektori memorandum, díky němuž dosáhli v následujícím roce dílčího úspěchu – zřízení technického oddělení ve vysokoškolském odboru. Ve stejném roce vznikla při ČVUT „Širší poradní komise k projednávání společných otázek studijních“ a ke spolupráci vyzvala i experty z Masarykovy akademie práce.⁷⁸ Jedním z významných hlasů, který přispěl do debaty s názorem, že na školství se má pohlížet ze stejných stanovisek jako na výrobní závod, patřil řediteli automobilky PRAGA ing. F. Kecovi. Ztotožňoval se s ním i prezident MAP ing. E. Zimmerler: *Napsal jsem o tom do „Nové práce“ i kongresu do Paříže pojednání. Ovšem bez efektu, protože u nás jsme raněni leností, víc mluvení,*

78 V dopisu z 1. 3. 1929 prezident MAP ing. E. Zimmerler napsal rektorátu ČVUT: „MAP vyslovuje svoji upřímnou radost nad tím, že vážený sbor profesorský rozhodl se věnovat svou pozornost úpravě přednášek a práci vůbec na ČVUT v zájmu racionalizace výchovy našeho dorostu inženýrského...“ Na základě vyzvání jmenovala MAP do komise svého prezidenta ing. Zimmerlera a předsedu ÚV MAP ing. J. Dlouhého.

málo práce. Vůdce nemáme, protože v nás vězí lenost, vypěstovaná naší dřívější podřízeností, protože ani při převratu nedovedli jsme se zmocnit míst, která nám patří. ...Uvádíte, že výchovou jest student dnes ubíjen. To platí o studentech svědomitých, ale situace jest taková: studenti nestudují 9 semestrů, ale většinou 14, 15, 16, učebny jsou prázdně, řádně absolvuje jen 40%, 60% ztroskotá...⁷⁹ Zimmler se jménem MAP rozhodně vyslovil proti přijímacím zkouškám na techniku. Odvolával se na německou zkušenost, že nelze poznat, zda se kdo hodí pro techniku dříve, než aspoň nějaký čas (1 rok) na technice pobyl.

Experti z MAP dále navrhovali prosit posluchače po prvním roce zkouškou, ale zároveň vzít v úvahu prospěch a popis povahy žáka ze střední školy, psychotechnické i lékařské vysvědčení, jeho finanční poměry a sociální prostředí, ze kterého pochází. Byli bychom pro zkrácení studia na 8 semestrů, ale musíme hledět na soutěž s cizinou a udržet úroveň s nimi. Jsme proti specializaci ... Právě v elektrotechnice máme nadprodukcii inženýrů, zato nouzi o všeobecné strojní inženýry ... Poslali jsme 52 inženýrů do USA, na 2 roky. Ale ti, kteří se vrátili, nejsou využiti, naopak žárlivě potírání a tak jim ten pobyt snad spíše u nás škodí. Ta žárlivost starých jest hrozná ... Malou průrazností (velkou leností) našeho stavu věnovaly se státní peníze (sta miliónů) po převratu na univerzity, na techniky málo, pražská technika bude hotova snad za sto let.⁸⁰

S organizací technického studia souvisela i otázka úpravy středoškolského studia, aby lépe připravovalo adepty pro studium na technikách. I v tomto případě byl předložen návrh na reformu reálků už v roce 1913. Počítal s šestitřídním obecným vzděláním a se dvěma ročníky přípravy pro další studium na technice. K realizaci nedošlo a problém trval i po vzniku republiky.

Z průzkumu, který paralelně u posluchačů 1. ročníku chemie provedli prof. O. Quadrát na ČVUT a dr. F. Hüttig na Německé vysoké škole technické, vyplynulo, že zásadním či dokonce jediným předpokladem pro úspěšné technické studium je kvalitní důkladná znalost matematiky. Pomocí psychologických testů, které prováděl Psychotechnický ústav MAP, si dokonce ověřili, že typ střední školy nemá vliv na rozvoj inteligence a že ze studia na technikách vypadávají spíše maturanti s nižší vrozenou inteligencí bez ohledu na to, kterou střední školu absolvovali. Jako klíčový faktor úspěšnosti při studiu byl rozpoznán zájem o zvolený obor. Také na základě těchto výsledků se senát usnesl

79 MÚ a Archiv AV ČR, fond MAP, kart. č. 54, Věstník MAP č. 2, 1930. Dopis E. Zimmlera F. Kecovi z 5. 6. 1930.

80 Tamtéž.

netrvat na zachování reálek jako přípravných škol, nýbrž prosazovat na středních školách všeobecné vzdělání s jednotným základem.

Zájem má ovšem největší vliv na úspěch ve studiu. .. tady bude největší obtíž pro zlepšení výsledků na vysoké škole strojího a elektrotechnického inženýrství. Oni totiž mnozí posluchači mají zájem o mašinky a radio, ale nemají zájmu o deskriptivní geometrii, matematiku a mechaniku. Neviděl jsem dosud na naší škole ani jednoho posluchače, který by považoval anorganickou nebo organickou chemii za nutné zlo. Bohužel viděl jsem posluchače strojího a elektrotechnického inženýrství, kteří měli podobný poměr k některému z výše jmenovaných předmětů, pro jejich obor základních.⁸¹

Během let po vzniku republiky se přesto navzdory liknavosti a neporozumění ze strany ministerstva české technice podařilo rozšířit a prohloubit studium. Mimo jiné o tom svědčí i nárůst počtu profesorů: v roce 1917/18 jich bylo 55, v roce 1930 už působilo na ČVUT 100 řádných i mimořádných profesorů. Kromě nových fakult vznikaly i tzv. zkušební ústavy, mechanické dílny, strojí laboratoře a rozjela se výstavba tolik potřebných budov v Dejvicích.

Široce se uplatňoval názor, že úroveň vysoké školy a její úspěch není závislý ani tak na předpisech a vnitřní organizaci, jako především na vyučujících, tudíž předpisy, organizace i vybavení by se měly přizpůsobit vynikajícím učitelům. Rýsuje se zde směřování k úctyhodnému cíli – zakládání inženýrských škol okolo významných profesorů. Nejen výrazné a významné osobnosti učitelů se měly těšit respektu, ale zachovávaly se též různorodé poměry na jednotlivých školách dané specifickým vznikem a vývojem, místem, počtem posluchačů. V reformních návrzích se zřetelně odlišovaly záležitosti, které si mohla každá škola uspořádat individuálně od principů, jež měly platit na vysokých školách univerzálně. K těm prvním patřil přechod ze střední školy na vysokou (na některých vysokých školách prospívali i slabší posluchači), postup a podmínky zápisu i konání zkoušek, kontrola prezenze, podmínky pro osvobození od školného, zavedení volitelných směrů, skupin nebo předmětů. Naopak společná ustanovení by se týkala: rozřídění posluchačů, přijímacích podmínek, zásad volnosti studia, zásadních ustanovení o zkouškách v rámcovém zkušebním řádu a udílení akademických hodností.

⁸¹ Tamtéž, referát posluchače ingc. Kece.

Velmi kritizovanou skutečností bylo redukování studia výhradně na přípravu ke zkouškám. Zkouška jako účinný prostředek studia se stala jediným cílem a studium tak přestávalo být racionální – tedy zaměřené na trvalé, hospodárné a přiměřeně rychlé nabytí potřebných vědomostí a schopnosti jich využívat. Racionální studium ovšem nemohlo být zcela vázané, vyžadovalo jistou volnost.

IV. 1938 - rok změn

1. Důsledky Mnichova

Rok 1938 znamenal v sudetoněmecké politice obrat. Anšlus Rakouska sudetským Němcům zřetelně demonstroval nové mocenské postavení Německa. Sjednocení Německa a Rakouska, které Dohoda po velké válce zakázala, se náhle stalo skutečností. Spojení všech Němců, a tedy i sudetských, do velkoněmeckého státu se tak stávalo z teoretické možnosti realitou. Uskutečnění práva na sebeurčení bylo v očích nacionalistických politiků na dosah ruky. Politika SdP, říšskoněmecká propaganda a zahraničněpolitické události vyvolávaly radikalizaci veřejného mínění.⁸²

V září 1938 vzrostlo politické napětí v souvislosti s pokusem Sudetoněmecké strany vyvolat puč. Rektoři a děkani pražských německých vysokých škol vyjádřili při jednání na ministerstvu školství svoji věrnost Československé republice a následně to potvrdili i v písemném prohlášení. Zpráva v Prager Tagblattu⁸³, která uváděla, že byli následováni většinou německých vysokoškolských učitelů, ovšem skutečnou situaci poněkud idealizovala, protože řada učitelů obou škol raději opustila republiku, než by podepsala prohlášení loajality.

Studenti obou učených se jednomyslně usnesli Prahu neopouštět, v čemž je podpořili i ostatní říšští studentští vedoucí. V pomnichovském zmatku pochopitelně v říjnu nezačala výuka. Někteří vyučující v obavě z vypuknutí přímého česko-německého konfliktu uprchli do Vídně či do Mnichova.⁸⁴ Někteří se podíleli na činnosti Freikorps, jako např. Walter Frank.⁸⁵ V týdnech následujících po Mnichovu nastalo krajně nejisté období, ve kterém až na nenapravitelně bláhové nevyléčitelné optimisty či beznadějně hlupáky už nikdo nevěřil, že Sudety představují konečnou německých expanzionistických ambicí.⁸⁶ Další pokračování dramatu bylo jen otázkou času.

⁸² ZIMMERMANN, Volker, *Sudetští Němci v nacistickém státě*, Argo, 2001, s. 51, 58.

⁸³ Prager Tagblatt 18. 9. 1938.

⁸⁴ MÍŠKOVÁ, Alena, *Německá univerzita, c.d.*, str. 38-41.

⁸⁵ Archiv ministerstva vnitra Praha, sign. 305-127-4, výslechové protokoly z let 1946/47. W. Frank, bratr K. H. Franka, byl v roce 1938 asistentem na Stavebním odboru.

⁸⁶ KERSHAW, Ian, *Hitler, 1936-1945: Nemesis*, Argo, 2004, s. 163.

Zahájení školního roku na všech vysokých školách ve zbytku republiky bylo odloženo na počátek listopadu. V prosinci 1938 československé ministerstvo školství rozhodlo, že profesori německých vysokých škol židovského původu na našem území dostanou dovolenou.⁸⁷

⁸⁷ Viz ŠIŠMA, Pavel, *Matematika na německé technice v Brně*. Prometheus Praha 2002, str. 270. Zpráva z tisku z 22. 12. 1938.

2. Přeložení či ponechání DTH v Praze

Projednávání osudu německých vysokých škol, které se ocitly v pomnichovské Česko-Slovenské republice ve zcela nové situaci, na vysokých říšských místech působí dojmem, jakoby se zde nepracovalo s povědomím, že stávající stav není konečný, ale že se řeší meritorně závažný problém vyžadující zásadní názor. Jistěže ministerští úředníci, nebo alespoň ti, kteří něco tušili, nemohli podle toho otevřeně jednat, ale stejně překvapuje důkladnost byrokratického procesu. Určitou roli zde pravděpodobně sehrál tlak, vyvolávaný některými sudetoněmeckými představiteli, kteří sledovali své cíle a jakoby přehlédli, že se hraje poněkud vyšší hra. Protichůdná stanoviska a vyjádření různých míst, neustálé oddalování konečného rozhodnutí lze vnímat třeba jako vnější příznaky skryvaného stavu věcí, ale také jako čekání na Hitlerovo definitivní rozhodnutí.

Budoucí osudy obou pražských německých vysokých škol a jedné brněnské byly v říši předmětem různých úvah ještě předtím, než jí vůbec připadly a zesílily okamžitě po odtržení („osvobození“) Sudet. Podle Heibera měl věc v rukou Hitler, a protože zpočátku počítal s většími nepokoji mezi Čechy a Němci, nechtěl připustit, aby peníze vysokým školám plynuly jinam, než do Sudet a aby se na těchto školách seskupovaly opoziční síly. Součástí prvotních úvah bylo i případné uzavření obou německých technik v Praze a v Brně, které podle srovnání počtu studentů nebyly nevýznamné. V letním semestru 1937 bylo na DTH Praha zapsáno 1144 a v Brně 1268 posluchačů.⁸⁸

Na scéně se tedy opět objevila otázka přeložení německých vysokých škol z Prahy do Liberce a brněnské do Lince,⁸⁹ přičemž sudetoněmecké vedení se pochopitelně snažilo právě o toto řešení a vyvíjelo v tomto směru značnou snahu. V následujících dnech a týdnech vznikaly rozsáhlé elaboráty kolující mezi Prahou a Berlínem, v nichž experti rozebírali všechny aspekty jednak zachování na původním místě (Aufrechterhaltung) nebo přestěhování (Verlegung) německých vysokých škol do Liberce. V záležitosti se od počátku angažovali šéf úřadu říšského kancléře Hans Lammers, ministr pro vědu,

⁸⁸ HEIBER, H., *Universität untrem Hakenkreutz. Band 2, Teil II. Die Kapitulation der Hohen Schulen*, str. 190. Naproti tomu podle Informační služby říšského vedení Svazu docentů uváděla TH Berlín 2700, Mnichov 1777, Drážďany 1169, Hannover 969, Stuttgart 748 a Vratislav dokonce jen 522 posluchačů.

⁸⁹ Viz ŠIŠMA, Pavel, *Matematika na německé technice v Brně*. Prometheus Praha 2002, str.269.

vzdělávání a osvětu (školství) Bernard Rust,⁹⁰ vysocí úředníci jeho ministerstva jako Otto Wacker, říšský vůdce Svazu NS docentů Walther Schultze, sudetoněmečtí představitelé Konrad Henlein, Kurt Oberdorffer a mnozí další.⁹¹

Už 30. září 1938 vyjádřili v Berlíně na říšském ministerstvu pro vědu, vzdělávání a osvětu⁹² profesori pražské německé univerzity Swoboda a Laufke přání, aby německé vysoké školy byly přeloženy na sudetoněmecké území a tudíž nebyly už dále československými státními školami. O pár dní později se v Mnichově konalo setkání profesorů uprchlých z Prahy. Vyvstal zde jeden skutečně akutní problém, jak překlenout období, kdy na území Česko-Slovenska budou existovat nestátní německé vysoké školy. Nacisté předpokládali, že se to česko-slovenské vládě nebude líbit a objevuje se proto myšlenka přechodné formy jakési kulturní samosprávy v rukou německé Volksgruppe ve „zbytkovém“ státě (Reststaat). Jako vždy šlo i o peníze, přesněji o to, kdo bude platit provoz a mzdy. Vůdce Svazu NS docentů Walther Schultze se 14. října sešel v Berlíně s Henleinovým emisarem pro vysokoškolské otázky Kurtem Oberdorfferem a 20. října odjel přímo za Henleinem do Liberce.⁹³ Pro rozběhlý zimní semestr panovala shoda mezi ministerstvy zahraničí, školství, Henleinem a rektory obou technik, že vysoké školy by měly zůstat na místě. Na jednání v Ústí nad Labem 22. října 1938 rektori zdůraznili, že i kdyby se říšská vláda rozhodla přeložit školy do říše, bylo by třeba dlouhého přechodného období, neboť nelze je přeložit ze dne na den.

V Berlíně se 21. září 1938 řešilo postavení a zařazení sudetoněmeckých zaměstnanců (Beamte), kteří působili na území „zbytkového“ státu. Ministerstvo zahraničí zastávalo názor, že všichni *volksdeutsche* zaměstnanci ve „zbytkovém státu“ by zde měli zůstat,

⁹⁰ Bernhard Rust (1883-1945) *Reichsminister für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung* (dále jen říšský ministr školství) 11. 4. 1933-4. 5. 1945.

⁹¹ *Chef der Reichskanzlei* Hans Lammers (1879-1962), *Chef des Amtes Wissenschaft im Reichsministerium für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung* Otto Wacker (1899-1940), *Führer des NSD-Dozentenbundes* Walther Schultze (1893-1971), Konrad Henlein (1898-1945), archivář Kurt Oberdorffer (1900-1980) později v úřadu říšského komisaře pro sudetoněmecké oblasti (*Der Reichskommissar für die sudetendeutschen Gebiete*).

⁹² Záležitosti vědy a technických vysokých škol spadaly na *Reichsministerium für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung* (dále jen říšské ministerstvo školství nebo zkratka REM používaná v orig. dokumentech) od roku 1919 do oddělení pro vysoké školství a vědu (*Abteilung für Hochschulwesen und Wissenschaft*). Při restrukturalizaci ministerstva v roce 1934 vznikl *Amt Wissenschaft (Amt W)* a byl pověřen řízením vysokého školství a výzkumu. Od roku 1936 se dělil na hlavní referáty, z nichž W2 byla správa vysokých škol a W8 všeobecné záležitosti výzkumu a výzkumných institucí v čele s prof. Heinrichem Nipperem. Roku 1939 REM převzalo do tzv. přímé říšské správy jednotlivé university a odborné vysoké školy z připojených (tzv. začleněných) území a provedlo jejich přestavbu podle říšského vzoru v duchu usilování říšské vysokoškolské správy. Týkalo se to univerzit v Praze, Štýrském Hradci, Innsbrucku, Vídni (1940), Poznani a Štrasburku (1941) a technických vysokých škol v Praze i Brně, Štýrském Hradci, Vídni, Gdaňsku (1941) a zemědělské vysoké školy v Děčíně-Libverdě (1940).

⁹³ HEIBER, H., *Universität untrem Hakenkreuz. Band 2, Teil II. Die Kapitulation der Hohen Schulen*, str. 191.

jednotlivé resorty by se neměly snažit o jejich překládání do říše. Toto nařízení mělo platit tak dlouho, dokud nedojde s československou vládou k celkové dohodě. SdP dostala za úkol zajistit, aby se *volksdeutsche* zaměstnanci, kteří se v daném okamžiku nacházeli na území říše, vrátili na svá původní místa. Úřad pro vědu (Amt W) na REM k tomu 14. listopadu konstatoval, že pro jeho okruh působnosti z toho nepovstává nutnost výjimky ze zásady (*Lockerung des Grundsatzes*) o nepřejímání *volksdeutsche* zaměstnanců z dnešního československého státního území. Vznikla by ovšem v případě, kdyby došlo k přeložení pražských vysokých škol, ale nemohla by logicky pro Amt W platit.⁹⁴

Říšské ministerstvo školství v čele s ministrem Rustem bylo velmi zdrženlivé, což vyplývá z dopisu, který zaslalo ministrovi zahraničí Joachimovi von Ribbentropovi 31. října 1938. Rustovi úředníci, kteří se otázkou umístění německých vysokých škol zabývali již od *české krize*, v něm rekapitulovali dosavadní vývoj a pro rozhodnutí o budoucím osudu německých vysokých škol v Praze považovali za zásadní zahraničně-politické aspekty. Důkladně posuzovali dopad obou variant.⁹⁵

Šéf úřadu pro vědu (Amt W) Otto Wacker se 24. října telefonicky dozvěděl od říšského vedoucího Svazu docentů Schultzeho, že Hitler rozhodl *die Universität Prag nach Reichenberg verlegt werden sollte*. Schultze dodal, že podle jeho názoru se toto vůdcovo rozhodnutí vztahuje i na pražskou techniku, naopak o brněnské prý nebyla řeč. Schultze už dokonce začal řešit, jak zajistit *nouzový* semestr v Liberci. Přestože se Wackerův úřad pokoušel zjistit ve vůdcově okolí cokoli konkrétnějšího, během následujícího týdne se jim to nepodařilo ústní ani písemnou formou. Na druhé straně v oběžníku č. 53 Svazu docentů z 27. října se oznamovalo jako závěr vedených jednání vůdcovo rozhodnutí přeložit obě pražská učení do Liberce, brněnské do Lince.⁹⁶

Rust plánoval ve shodě s ministrem zahraničí, které také neobdrželo žádné písemné rozhodnutí, navrhnout vůdci ponechání německých vysokých škol na československém území. Zdráhal se za nevyjasněných okolností přistoupit k přípravám na přeložení

⁹⁴ Bundesarchiv Berlin, fond R 4901 (Band 2), sign. 683, *Angliederung des Sudetenlandes 1938*.

⁹⁵ Národní archiv Praha, fond Berlínský zahraniční úřad, sign.136-74-1, dopis ministra školství B. Rusta z 31. 10. 1938: „Hält man eine, wenn auch in ferner Zukunft erst folgende, Assimilation und eine Einbeziehung der Tschechoslowakei in den deutschen Kulturkreis für möglich, so müssen die Hochschulen, wenn auch unter gegenwärtigen Opfern, an Ort und Stelle belassen und gehalten werden. Sieht man aber die jetzige politische Lösung als eine für Jahrhunderte gültige an, so gewinnen natürlich die Gründe für eine Verlegung der deutschen Hochschulen in das Reichsgebiet an Bedeutung...“. Totéž Bundesarchiv Berlin, fond R 43/2, sign. 1324.

⁹⁶ HEIBER, H., *Universität untrem Hakenkreutz. Band 2, Teil II. Die Kapitulation der Hohen Schulen*, str. 191.

vysokých škol, protože nebyl dostatečně vzat v úvahu dopad takové zásadní změny na nově se formující pomnichovskou politiku Německa ke *zbytkovému* Československu.

Na ministerstvu vznikla poněkud krkolomná argumentační konstrukce, která působí dojmem, jakoby její hlavní poslání bylo zamlžit, že sudetoněmecký požadavek na přeložení má malou šanci na úspěch. Rust v historickém ohlédnutí zmínil nejistou situaci německých vysokých škol po vzniku ČSR. Tehdy ovšem sudetští Němci naopak odhodlaně a tvrdě čelili snaze československých úřadů přeložit je z jejich *tradičního umístění* na území obývané výhradně Němci. Nyní se ale Rust obával, že *odejmutí* vysokých škol by v Němcích, kteří se ocitli ve *zbytkovém* státě, snadno mohlo vyvolat dojem, že mají být jako *národní skupina* (Volksgruppe) kulturně *odzbrojeni*. Navíc připojil propagandistická tvrzení o významu vysokých učeních v Praze pro všechny německé skupiny v jihovýchodní Evropě a o jejich nezastupitelnosti při vytlačování doposud určujícího francouzského modelu ve vědě a při prosazování německého.⁹⁷

Věc byla vnímána jako komplikovaný soubor otázek, které analyzoval také Otto Wacker ve své dvacetistránkové „*Denkschrift zur Frage der Aufrechterhaltung der deutschen Hochschulen im tschecho-slowakischen Staat*“ a 11. listopadu zaslal šéfovi říšské kanceláře Lammersovi, ministrovi zahraničí von Ribbentropovi a říšskému vedoucímu Bormannovi. V úvodu strukturoval problém zachování německých vysokých škol na území Česko-slovenského státu do dvou základních otázek: 1. jestli bude zachována, či se udrží německá národní skupina (deutsche Volksgruppe)⁹⁸ ve stávajícím Česko-Slovenském státě, 2. jak se vyvine budoucí vztah německé říše k Česko-Slovensku. Poukazovalo se zde na změnu v pozici vysokých škol, které oproti svému „bojovému postoji“ při hájení národních zájmů v časech Rakouska-Uherska a Československé republiky v této nové situaci měly v případě svého zachování na místě přispět k porozumění obou národů a k atmosféře dobrých sousedských vztahů.⁹⁹ Mnichovskou dohodou měly vzniknout podle této logiky mezi oběma státy *normální vztahy*. Němci nepředpokládali, že by se Češi německých vysokých škol vzdali, takový přístup by jim byl vlastně podezřelý. *Německé vysoké školy v prostoru dnešního česko-*

⁹⁷ Národní archiv Praha, fond Berlínský zahraniční úřad, sign.136-74-1, kart. č. 74.

⁹⁸ Tamtéž, str. 13: v *Denkschriftu* se uváděl počet osob německé národní skupiny ve výši 350 000.

⁹⁹ Tamtéž, str. 3: „*War ihre Aufgabe damals bestimmt durch die Notwendigkeit kämpferischer Selbstbehauptung im Ringen des Deutschtums um seine Lebensfähigkeit in der alten Monarchie und im alten tschecho-slowakischen Staat, so kann und muss im Falle der Aufrechterhaltung es heute ihre Aufgabe sein, mit zum Verständnis der beiden Völker beizutragen und damit jene Atmosphäre mit herbeiführen zu helfen, auf der sich ein gut nachbarliches Verhältnis zwischen den Staaten und zwischen den Völkern innerhalb der beiden Staaten ergibt*“.

slovenského státu mají nesrovnatelně větší možnost působit svým vlivem, než všechny ostatní německé vysoké školy na říšském území, včetně nově zřízených vysokých škol v pohraničí, které se na hranici snadno vystavují nebezpečí, že se ocitnou v bojovém postavení nebo že budou chápány jako ústavy národního boje (Volkskampfinstitute). Právě v pohraničí, kde se nachází i česká menšina, by se mohl udržovat zbytek napětí z dlouhých dob vzájemných bojů a Češi by se pravděpodobně vůči nějakému duchovnímu ovlivňování z tohoto prostoru stavěli s velkou nedůvěrou. Konečně nelze přehlédnout, že skutečně intenzivní činnost se u vysoké školy dá očekávat až po delším čase. Dokonce i ti, kteří podporují tento plán (na přeložení), nepovažují za účelné vzdát se plně stávajících pozic v Praze, což nejlépe dokazuje skutečnost, že zde chtějí ponechat nějaké náhradní zařízení.¹⁰⁰

Pozoruhodná je pasáž, ve které jsou rozvinuty obecné úvahy o vztazích mezi univerzitou a technikou. Reagovalo se v ní také na spekulace, že v důsledku přeložení pražských vysokých škol do Liberce dojde i na původně nezamýšlené přeložení brněnské techniky do Lince. Jak se zde uvádí, ve 20. století a v nacionálně-socialistickém státě by tím došlo ke zřízení nové samostatné technické vysoké školy. Byl by tak následován příklad z 19. a počátku 20. století, kdy došlo na odborných vysokých školách (Fach-Hochschulen) z věcně neudržitelných důvodů k rozštěpení jednoty věd (Wissenschaftseinheit).

K onomu rozštěpení prý došlo, když university při svém rozvoji a na svém poli působnosti neudržely krok s vývojem národa. V čase, kdy technika a aplikovaná přírodní věda z role čistě hospodářské základny dosáhly obrovského významu pro stát a národ, podoba univerzit byla zakonzervována z dob, v nichž technika ještě nebyla určujícím faktorem. Promeškaly tím své propojení s revolučními změnami v základních životních podmínkách (Lebensgrundlagen) národa. Z polytechnik, z vyšších živnostenských ústavů, ze školských vzdělávacích zařízení pak vznikly zcela samostatné technické, horní (báňské), obchodní a hospodářské, lesnické a zemědělské vysoké školy. Dlouho bojovaly s tím, že nejen podle názoru univerzitních učitelů, ale též v koncepci tzv. *Allgemeinheit Anstalten* byly nejnižším stupněm. Aby se staly „hoffähig“,

¹⁰⁰Tamtéž, str. 9. *Wie wichtig gerade kulturelle Einrichtungen, insbesondere Schulen jeder Gattung für die Erhaltung und Entwicklung eines Volkstums sind, geht am besten daraus hervor, dass jeder Eingriff gegen die Lebensfähigkeit und gegen die Entwicklung eines Volkstums sich immer in einen Angriff auf diese Einrichtungen bemerkbar macht.*

připojovaly si tzv. všeobecné odbory (fakulty), v nichž byly zastoupeny univerzitní teoretické obory (*eine kleine Rumpf-Universität*). Teprve postupně si získávaly postavení, jenž jim zajišťuje plnou rovnoprávnost s nejstaršími vědeckými obory. Byla to až síla německé vědy, že navzdory těmto nedostatkům, které vyplývaly z historického vývoje, vždy usilovala dospět od čistě odborného vzdělání (*Fachausbildung*) k všeobecně vědeckému. To přece odlišuje vysoké od odborných škol, že předávají nejen převzaté vědění, nýbrž usilují o nové poznatky, dosahují jich, výuka a výzkum se v nich propojují.

Zaznívá zde krystalicky čistý ideologický konstrukt, že nacionálněsocialistický stát by měl překonat *fatální rozštěpení* na jednotlivé odborné školy stvořením *universitas* pro 20. století. Taková *universitas* by zahrnovala vše, co vlastně mohlo být považováno za vědeckou činnost. Přitom se mělo usilovat o rozvíjení sjednocujících tendencí mezi specializovanými vědeckými obory, německým vědcům zajistit nezbytný všeobecný přehled a rozhled, aby si udrželi své vedoucí postavení ve světové vědě.

Zastánci nové koncepce si uvědomovali, že *chybný vývoj* předchozích dob nelze změnit ze dne na den, ale u nově zakládaných institucí byli odhodláni se minulých chyb vyvarovat. Jako příklad žádoucího řešení v argumentaci posloužila proponovaná výstavba *vysokoškolského města* v Berlíně, kde měl být nejprve vybudován *jednotný prostor* a právě architektonická podoba kampusu byla vnímána jako materiální základ, který teprve umožní rozvoj jednotné organizace myšlení. Autoři tak dokazovali, že zřízení nové vysoké školy technické je s novou koncepcí v přímém rozporu. Tehdejší plánovači vědy pracovali s moderní vizí, že je nutné získávat vlastní výsledky výzkumu, a to z kooperace všech vědeckých oborů, nejen používat převzaté. Uvědomovali si ohromný význam základního výzkumu, i když za prioritu považovali vzhledem k bezprostřednímu přínosu výzkum aplikovaný.

Použití všech uvedených argumentů mělo vysvětlit a zdůvodnit ponechání německých vysokých škol v tehdejší Česko-Slovensku, i když neměl být zachován status quo. Nezdálo se jim ani nutné ani účelné, aby německé vysoké školy dále existovaly ve stávajícím rozsahu. Pokud by se uskutečnilo spojení obou pražských škol do jednoho vzdělávacího zařízení s názvem *Pražská německá Karlova univerzita a technická vysoká škola*, pak by bylo možné vzdát se Technické vysoké školy v Brně. Na podporu tohoto řešení použili zdůvodnění, že studenti brněnské techniky stejně pocházejí převážně z německých částí Moravy, ve skutečnosti už napojených na župu Ostmark, a tíhnou především k vysokým školám ve Vídni a ve Štýrském Hradci. Němci z Moravy

vždycky studovali i na rakouských vysokých školách, zvláště ve Štýrském Hradci. Naproti tomu Němci z Čech odcházeli studovat převážně do Prahy. Přeložení a nové zřízení brněnské techniky v Linci tedy v tomto elaborátu nebylo doporučeno s tím, že její úkoly mohou převzít technické vysoké školy ve Vídni, Štýrském Hradci, Mnichově, Drážďanech a Vratislavi.¹⁰¹

Závěry *Denkschriftu* byly shrnuty do několika bodů:

1. Případné dobrovolné ustoupení od existence dvou ze tří německých vysokých škol a zachování jedině, vzhledem ke zmenšení německé *národní skupiny*, se mělo vysvětlovat jako vstřícnost z německé strany.
2. Při přeložení vysokých škol z Prahy do Liberce by byla nastolena také otázka převzetí všech tří profesorských sborů do říšského služebního poměru. Znamenalo by to za daných okolností povinnost převzít podle nacistických měřítek až 80% židů nebo politicky nespolehlivých československých státních zaměstnanců a následně je zase z říšského služebního poměru propustit. Takto se to jevilo ovšem jako neproveditelné, ale počítali, že nacionálněsocialisticky spolehlivých vysokoškolských učitelů je pouhých 20%, takže by se redukce spíše vysvětlovala s ohledem na celkové zmenšení vysokého školství.
3. Neuvěřitelně idealisticky byl postulován budoucí úkol zachované vysoké školy – přispět k porozumění a *spřátelení* mezi Čechy a Němci podle hesla *já pán, ty pán* a vyvarovat se jakéhokoli *tlaku na české sebevědomí*.
4. Naopak nebylo nezbytné, aby při jejím budování bylo dosaženo rozsahu a systematičnosti, jako v případě říšské školy. Studentům z říše nemělo být umožněno zde studovat v prvním semestru, případně jen ve vyšších, a to po vícedenním školení v „táboře“, které by je připravilo na zvláštní úkoly při rozvoji *spřátelení* mezi Čechy a Němci.
5. Povolávání přednášejících mělo vést k vynikajícímu a prvotřídnímu zastoupení vědeckých oborů.
6. Neměl se podporovat ani velký rozsah přednášek, ani velký počet studentů, aby tato vysoká škola, jako německá instituce příliš neprovokovala „před českýma očima“. Četné přednášky měla nahradit *tichá seminární práce v menších*

¹⁰¹ Tamtéž, str. 15.

pracovních kroužcích, přičemž měl vznikat mnohem užší vztah mezi učitelem a posluchačem, což by zároveň zamezilo vzniku jakýchkoli provokací.

7. Za hlavní úkol školy bylo vytyčeno vybudování dobrých vztahů k českým vědeckým kruhům, a to i tím, že budou zváni do výuky čeští posluchači. Němci naopak by měli prokázat znalost „duše, minulosti a duchovnosti českého národa“ i jejich vědecké zkoumání na stejné úrovni, jako vlastních.
8. Zásadně se předpokládalo, že tato nová vysoká škola se svou organizací i rozsahem působnosti bude *elastická* a zcela se přizpůsobí stávajícím vztahům.¹⁰²

Opakovaně se nabízí otázka, proč se věci tak složitě zabývali, když realitu pak nejzásadněji poznamenalo uzavření českých vysokých škol.

Schultze se nevzdával a 19. listopadu 1938 psal státnímu sekretáři Lammersovi na Obersalzberg, a pokusil se poskytnout souhrnnou informaci o stavu věci. Činil tak záměrně před přijetím, které měl u Lammerse přislíbeno. Rekapituloval, že 14. října mluvil v Berlíně s Henleinovým pověřencem pro vysokoškolské záležitosti a několika pražskými profesory, přičemž výsledkem jejich jednání byla výše citovaná *Denkschrift*, kterou Schultze poskytl říšskému vedoucímu Bormannovi a v němž byly zváženy a rozebrány všechny okolnosti a důsledky *přeložení nebo nepřeložení* pražských německých vysokých škol do Liberce. Schultze zdůraznil, že za stávající situace *Denkschrift* vyznívá ve prospěch přeložení.

V období mezi 16. až 29. říjnem obdržel písemně ze štábu vůdceva zástupce (Stellvertreter des Führers) vícekrát konečné rozhodnutí vůdce o přeložení, přičemž zveřejnění v tisku bylo s ohledem na zahraniční politiku zakázáno. Přesto se během těchto dní, jak Schultze tvrdil, z různých státních míst vynořovala vyjádření, že přeložení nepadá v úvahu. Jejich původci byli zřejmě důvtipnější a v tomto názoru jim nebránilo ani to, že znali dosavadní postoj vůdce.

Schultze si postěžoval, že přes opakovanou snahu se mu nepodařilo situaci vyjasnit až do 15. listopadu, kdy dostal ze štábu vůdceva zástupce zprávu o posledním Hitlerově rozhodnutí, prozatím (!) německé vysoké školy v Praze ponechat. Usoudil, že za daného stavu věcí bude lepší problém už znovu neotvírat, pouze k tomuto dopisu Lammersovi

¹⁰² Tamtéž, str. 19-20.

přiložil další, tentokrát stručnou, *Denkschrift*¹⁰³ od Henleinova pověřence, ve kterém byly shrnuty podstatné body pro přeložení, s nimiž se ztotožňoval. Jejich formulace měla lahodit „nacistickému uchu“ – sudetští Němci slibovali vybudovat v Liberci do jara roku 1941 vysokou školu nového typu, jenž by *německému národu mohla v budoucnu vzdělávat a vychovávat jeho učitele, úředníky, politiky, lékaře, vědce, techniky, kteří budou v příslušné části východního prostoru (Ostraum) plnit německé úkoly.*¹⁰⁴

Schultze také připomněl momentální stav, totiž že vysoké školy v Praze nefungují a že zásadním problémem jsou židé ve zkušebních komisích, protože s nimi odmítají jak ostatní kolegové zkoušet, tak árijští studenti být od nich zkoušeni.¹⁰⁵ Komplikace nastaly i s výplatami, protože ty přestalo československé ministerstvo školství profesorům uprchlým do říše vyplácet a oni se ocitli bez prostředků. Chaotická situace se vyhrocovala, stávala se neúnosnou a Schultze naléhal, *aby byla v co nejkratším čase nějak urovnána.*¹⁰⁶ Neopomněl dodat, že k vyjasnění osudu německých vysokých škol nepřišla protichůdná opatření, činěná říšským ministerstvem školství, studentstvem a také německým vyslanectvím v Praze. Lammers podle dochovaných dokumentů koncem listopadu připravoval pro Hitlera další rozklad (Vortrag) ve věci, oslovil znovu ministra školství, aby učinil totéž, bude-li mít příležitost, ale konstatoval, že vůdce dosud nerozhodl.

Ačkoli ještě nepadlo konečné rozhodnutí ohledně přeložení, bylo už jisté, že všechny německé vysoké školy v Praze a Brně přejdou do správy říše. Znamenalo to připravit určité změny v organizaci akademického fungování tak, aby se *srovnaly* studijní poměry s poměry v říši. Některé fakulty, zvláště univerzitní, mohly na říšský studijní řád plynule přejít, zcela jiná však byla situace na technice, kde byl na reformu zralý celý studijní řád. Jako evergreen se objevila potřeba řešit dobu trvání studia, která byla

¹⁰³ Z 5. 11. 1938.

¹⁰⁴ Tamtéž, str. 49.

¹⁰⁵ Tamtéž, str. 36: „Denn es ist für arische Professoren nicht tragbar, mit Juden in einer Prüfungskommission zusammensitzen und es kann ebenso wenig von arischen Studenten verlangt werden, sich von jüdischen Professoren prüfen zu lassen. Ausserdem müssten die arischen Professoren auch jüdische Studenten prüfen oder man müsste zulassen, dass jüdische Studenten nur von jüdischen Professoren geprüft werden und würde damit an den deutschen Hochschulen eine unverantwortliche Begünstigung der jüdischen Prüflinge durch ihre jüdischen Prüfer unterstützen“.

¹⁰⁶ Tamtéž, str. 37: „Der derzeitige Stand der Deutschen Hochschulen in Prag ist also untragbar und sollte in aller kürzester Zeit irgendwie bereinigt werden. Eine wirkliche Lehrtätigkeit ist auf absehbare Zeit unmöglich, bei der Technischen Hochschule würde dies sogar gleichbedeutend sein mit der Einrichtung einer Werkspionage. Die deutschen Professoren in Prag sitzen unter unerörten wirtschaftlichen Verhältnissen untätig dort, die Studenten sind, soweit sie sich nicht im Reich eingeschrieben haben, ohne Unterricht.“

nejdelší ve srovnání se všemi ostatními technickými vysokými školami v Říši. Podobně dlouhodobý byl problém prostorového umístění a hmotného vybavení vysokých škol, proto nepřekvapuje, že znovu a s novou nadějí zaznívají argumenty pro výstavbu nového vysokoškolského komplexu. Na rozdíl od 30. let se tentokrát uvažovalo o centru města s ohledem na *nejen vzdělávací význam vysokých škol*. Poukazovalo se také na nedostatečnou kapacitu a vybavení studentských zařízení, např. kolejí, ve kterých byla ubytována až polovina studentů. Bydleli na pokojích po šesti až dvanácti, hygienické vybavení bylo velmi primitivní. Mensa pro 1200 studentů se nacházela ve sklepních prostorách. Řada ústavů DTH potřebovala přestěhovat a zvelebit. Po zhodnocení situace navrhovali okamžitě provést následující opatření:

1. narovnání platů docentů, asistentů a zaměstnanců na říšskou úroveň,
2. povolání profesorů a asistentů na neobsazená místa,
3. vyloučení „neúnosných“ pedagogů,
4. jmenování a dosazení fakultních funkcionářů,
5. okamžité dosazení „kuratoria“,
6. zvýšení dotací,
7. rychlé provedení naléhavých stavebních úprav z větší části do začátku zimního semestru 1939/40.¹⁰⁷

Jak už bylo zmíněno výše, roce 1938 vedl v Henleinově štábu v Liberci vysokoškolský referát Kurt Oberdorffer, který se podílel na jednáních za sudetoněmeckou reprezentaci. Snažil se získat vyjádření od představitelů *Forschungsgemeinschaften*. Na konci října psal prof. A. Brackmannovi, řediteli *Nord- und Ostdeutschen Forschungsgemeinschaft*,¹⁰⁸ aby mu připomněl jednání na říšském ministerstvu školství, kde zazněla jasná podpora pro zahájení příprav na přeložení pražských vysokých škol a paralelní zřízení nového výzkumného a kulturního ústavu v Praze. Žádal jej znovu o spolupráci a o vypracování jakéhosi prvotního memoranda všech potřebných podnětů a přání z hlediska národnostního výzkumu. Vyžádal si též názor od prof. Friedricha Metze¹⁰⁹ a obdržel rozbor s titulem *Was soll aus den sudetendeutschen Hochschulen werden?*¹¹⁰

¹⁰⁷ Tamtéž, str. 115.

¹⁰⁸ Historik Albert Brackmann (1871-1952), také zakladatel tzv. Publikationsstelle v Pruském tajném archivu pro potřeby národnostní politiky na „východě“.

¹⁰⁹ Profesor pro vlastivědu a národopis ve Freiburgu Friedrich Metz (1890-1969), vedoucí oddělení *Grenz- und Auslandsdeutschum der Reichsarbeitsgemeinschaft für deutsche Volksforschung der Deutschen Forschungsgemeinschaft*.

¹¹⁰ Bundesarchiv Berlin, fond R 153, sign. 1422, dopis je datován 29. 10. 1938, Metzův text 7. 11. 1938.

Metz otázku zasadil do širšího kontextu, ostatně měl k tomu jako vedoucí oddělení zahraničního Německa při říšské pracovní společnosti pro německý národopis dobré předpoklady. Jeho závěry ale vyzněly poněkud diferencovaněji, než si asi Oberdorffer představoval. Mezi jeho argumenty se objevují jak ty ideologické, a ani ty nepostrádají v mnohém logiku, tak ty pragmatické a politicky zasvěcené. Pražská univerzita byla považována za *životní nutnost* pro 400 až 500 tisíc *Volksdeutschen*, kteří zůstali ve slovanském státu. Metz teoreticky připustil, že studenti, kteří se připravují na privátní povolání a to i technická, by mohli dosáhnout částečného nebo úplného vzdělání včetně státních zkoušek mimo pomnichovský česko-slovenský stát. V tom případě by se ovšem v Praze dalo uvažovat o ponechání při univerzitě jen jedné technické fakulty, což by s velkou pravděpodobností bylo řešení výhodné rovněž finančně. Jako nepříznivý argument pro techniku v Praze se jevila blízkost Drážďan a nevhodně omezené možnosti prostorového rozvoje.¹¹¹

Jasná shoda panovala v tom, že v Praze a v Brně musí zůstat zachována možnost vysokoškolského studia pro lékaře, farmakology, právníky, národohospodáře, středoškolské učitele a další, zvláště pokud zde zamýšlejí dále působit. I když by první semestry absolvovali třeba v říši, zkoušky by museli skládat v Praze či Brně. Strategicky usoudili, že jen touto cestou dokážou zaručit dostatek vzdělanců úzce svázaných s tímto prostorem, schopných pracovat ve specifickém prostředí vědecky úspěšněji, než přichozí odjinud. Proti přeložení hovořily také závažné právní důvody, neboť na *böhmisch* území stále platilo české státní právo. Německá univerzita v Praze podle Metze neměla za úkol jen podporovat zdejší Německo a vědecky jej zaštiťovat, ale měla též *stavět mosty k Čechům*, což dokáže lépe než jakákoli vysoká škola v říši. Byla zde jediná možnost studia českého jazyka, snadnější *proniknutí do duše a kultury tohoto národa*. V Praze byl *prý slyšet tep (Pulsschlag) českého národa a možnost vnímat duchovní či politické napětí (Strömungen)*. Své až poetické úvahy zakončil Metz konstatováním, že to všechno by se nedalo očekávat od vysoké školy v Liberci, kterou by drtila váha univerzit v Lipsku, ve Vratislavi a technika v Drážďanech.¹¹²

Snažení Liberce i dalších měst o vybudování vlastních vědeckých a kulturních zařízení sice budilo jisté sympatie, ale nic neměnilo na přesvědčení expertů, že v Praze musí

¹¹¹ Brněnská technika sice leží právě tak nedaleko od Vídně, ale 50 tisíc brněnských Němců by prý ztratilo nejdůležitější oporu, navíc tato vysoká škola byla určena i pro karpatské Němce. Zajímavé je, že autor textu přidal do výčtu i univerzitu a techniku v Bratislavě, čímž respektoval existenci česko-slovenského státu.

¹¹² Bundesarchiv Berlin, fond R 153, sign. 1422.

zůstat některá z vysokých škol, a to i v případě zřízení univerzity v Liberci. Proti zřizování nových vysokých škol však stál fakt, že jich podle obecně sdíleného přesvědčení v říši existovalo až dost. Nežádoucí bylo také další silné finanční zatížení rozpočtu a nakonec nebyl ani dostatek vysokoškolských učitelů na obsazení řady prázdných stolic. Otázka, *kdo by měl vlastně v Liberci studovat*, vlastně nebyla až tak řečnická. Metz sice uznal, že se sudetští Němci ve 20. století vyvinuli v *bojující společenství (Kampfgemeinschaft)*, ale to neznamenovalo, že by se stali zvláštním kmenem. Neopomněl citovat prohlášení Göringa při návštěvě *osvobozených území – od teď už nebudte více sudetskými Němci, buďte jen Reichsdeutsche jako ostatní*. Odkaz na *nový partikularismus* byl jasným varováním do Liberce, jaké pojetí je v kurzu, i když byl zjmeněn ujištěním, že o názorové pevnosti K. Henleina není pochyb.¹¹³

Plán na přeložení pražské univerzity do Liberce byl z 20. let, ani tehdy se netěšil jednohlasnému souhlasu. Metz pochopitelně ve svém rozboru hlavní pozornost věnoval univerzitě. Smysl její další existence v Praze viděl v zásadním působení pro celé teritorium středovýchodní a jihovýchodní Evropy, i když v reformované podobě, což znamenalo národněsocialistická a *judenreine*. Osud pražské techniky jej tolik nezajímalo, přestože se v jejím případě pravděpodobně rýsovalo více řešení. Jakkoli k věci přistupoval z národnostního a politického hlediska, pro inženýrské studium uplatňoval spíše pragmatický přístup.

Metz současně podrobně informoval Brackmanna¹¹⁴ a vyslovil naději, že se k záležitosti vyjádří i další, a to ještě ostřejšími formulacemi.¹¹⁵ Stěžoval si, že *nešťastný vývoj pokračuje, pražská univerzita se přeci jen má přesunout do Liberce, technika do Ústí, brněnská technika do Lince, přičemž se všechna dotčená místa nedokáží vzpamatovat...* Zmínil také, že v té době slyšel ve Vídni o poměrně úspěšném úsilí poslance Ernsta Kundta, představitele německé menšiny v okleštěné ČSR, přednést své názory snad samotnému Hitlerovi, Göringovi a dalším důležitým osobám.

Takové názory byly ovšem v naprostém rozporu s plány vedení SdP v Liberci a Metz tudíž neztrácel naději, že se podaří zachovat aspoň univerzitu a techniku v Praze. Nechápal postoje svých kolegů vyjádřené na zasedání společnosti a kritizoval také

¹¹³ ZIMMERMANN, V., c. d.

¹¹⁴ Bundesarchiv Berlin, fond R 153, sign. 1422, Metzův dopis z 8. 11. 1938.

¹¹⁵ Tamtéž, v dopisu uvádí geografa prof. Hugo Hassingera (1877-1950), vedoucího *Südostdeutsche Forschungsgemeinschaft* ve Vídni.

neochotu některých pražských profesorů učit se česky. Evidentně považoval znalost češtiny za základní předpoklad pro vědecké působení v Česko-Slovensku. Ať byly naděje a úvahy jakékoli, v pozadí problému vždy fungovaly finanční náklady jako spolehlivá brzda unáhlených změn. Metz vyjádřil jasný názor – je třeba mít před očima zájmy říše a celého národa.

Oberdorfferovi následně 15. listopadu po dohodě s Brackmannem napsal doc. Emil Meynen¹¹⁶, že v záležitosti ještě nepadlo žádné konečné rozhodnutí a že společnosti za této situace považují za nejvhodnější nechat vše *ve starých kolejích* a vyčkat na politické řešení.

O pár dní později¹¹⁷ sdělil Metz Brackmannovi svůj dojem, že myšlenka ponechání univerzity v Praze získává podporu na všech směřodatných místech, přičemž i dr. Wacker mu potvrdil, že konečné rozhodnutí rozhodně nepadlo. Dokonce rakouský státní komisař nevěděl úředně nic o stěhování brněnské techniky do Lince. Metz proto vznesl otázku, zda je opravdu tak naléhavé jednání s K. Oberdorfferem. Podle něj by mělo smysl jedině, když by se jej zúčastnila i osobnost reprezentující pražské Němce, nejlépe dr. Kundt. Brackmann nakonec 23. listopadu 1938 Oberdorfferovi odepsal na jeho dopis z 29. října, aby mu ohleduplně sdělil stanovisko *Publikationsstelle* a *Nord- und Ostdeutschen Forschungsgemeinschaft*, že nepovažují za aktuální zaujmout stanovisko k záměru založit nový výzkumný ústav, dokud příslušné instance nerozhodnou o budoucí organizaci vědeckého výzkumu. Tím vysvětlil i to, proč zatím pozdržuje žádané memorandum. Nakonec použil výmluvu na značné zaneprázdnění *Publikationsstelle*, aby zdůvodnil, proč jednání slibované na začátek prosince, se odkládá na neurčito.

Koncem listopadu 1938 si Lammers poznamenal, že vůdce ještě nerozhodl a nesmí se tedy opakovat to, co se stalo v Česko-Slovensku, že totiž byla uveřejněna zpráva o přeložení vysokých škol z Prahy. Pro ministra školství koncipoval stručný dopis, v němž mu sdělil, že vůdci přednesl otázku ponechání či přeložení vysokých škol, ale ten neučinil žádné rozhodnutí. Slíbil, že se pokusí ještě jednou, a vyzýval Rusta, aby tak učinil také, bude-li mít příležitost, a pomohl získat vůdcovo rozhodnutí.¹¹⁸

¹¹⁶ Geograf Emil Meynen (1902-1994), vedoucí *Abteilung Landeskunde im Reichsamt für Landesaufnahme* a *Geschäftsführer der Volksdeutschen Forschungsgemeinschaften*.

¹¹⁷ Tamtéž, dopis F. Metz A. Brackmannovi z 21. 11. 1938.

¹¹⁸ Národní archiv, fond Berlínský zahraniční úřad, sign.136-74-1, kart. č. 74.

Rust odpověděl až po čtrnácti dnech, že vůdce si nepřeje žádné zveřejnění informací o ponechání universit v Praze. Vyslovil se proti tomu prý *velmi ostře*, přičemž zdůraznil, že když se na stávajícím stavu nic nemění, je to tím méně nutné. Dále Rust informoval Lammerse, že Hitler nařídil založit novou vysokou školu technickou v Linci, která měla spolupracovat s Hermann-Göring-Werke a podílet se na čtyřletém plánu. Přesto si byl Rust jistý, že německé vysoké školy v Praze a Brně opět obnoví svou činnost, že situace už se uklidňuje a učitelé s dalšími zaměstnanci se vrací ke své práci. Pln nadšení a nového odhodlání mu to totiž hlásil za Svaz NS docentů Konrad Bernhauer. Podařilo se také zajistit, aby židovští učitelé nemohli zkoušet árijské studenty.

Hitler tedy nakonec rozhodl, zdánlivě opačně proti svému původnímu názoru, německé vysoké školy v Praze ponechat. Jelikož tehdy své skutečné záměry ohledně Československa ještě skrýval, mělo to vypadat, že se braly ohledy na české veřejné mínění a pozitivní propagandistické vyznění. I mnozí zúčastnění nacisté uvažovali v duchu opentlených ideologických frází o nezbytnosti zachování starobylých tradic pražské univerzitní i technické vzdělanosti.

V. Říšská vysoká škola

V období mezi Mnichovem a vyhlášením Protektorátu 15. března 1939 sice obě německé vysoké školy de jure nadále řídilo české ministerstvo školství, ale de facto jejich řízení a organizaci zásadně ovlivňovaly říšské orgány. Připravovaly koncepční záměry na reorganizaci a rekonstrukci škol po převzetí do říšské správy. Za nejnaléhavější úkol považovali reformátoři srovnat studijní poměry na německých vysokých školách v Praze s říšskými.

Neprodleným zavedením říšského studijního řádu se měla zkrátit doba studia, která patřila na technikách v Praze a Brně k vůbec nejdelším, například stavební inženýr potřeboval k dokončení studia průměrně 15 semestrů, architekti a elektrotechnici 11 semestrů. Studenti přicházeli s radikálními návrhy na zkrácení studia dokonce na pouhých 6 semestrů. Opět zazněl požadavek na zavedení ekonomického studia, přičemž za vzor sloužila technika v Mnichově.¹¹⁹ *S ohledem na všeobecný politický vývoj se mělo zvážit založení odboru letecké techniky.*¹²⁰

Součástí podkladů, které byly při projednávání k dispozici, byl i přehledný soupis neobsazených stolic podle odborů (fakult) s poznámkami. Poskytuje náhled do personálních a strukturálních potřeb školy na podzim 1938:

Technische Hochschule Prag

An die Abteilung für Bau- und Ingenieurwesen der DTH müssten Berufungen für folgende Fächer vorgenommen werden:

1. *Eisenbau,*
2. *Erd- und Strassenbau,*
3. *Betonbau,*
4. *Holzbau,*
5. *Eisenbahnbau,*

¹¹⁹ Národní archiv Praha, fond Berlínský zahraniční úřad, sign. 136-74-1, kart. č. 74, s. 113-115: „*Nach dem Vorbild der Münchener technischen Hochschule müsste die Möglichkeit geschaffen werden, einen akademischen Titel, etwa den eigenen Dipl.-Kaufmannes, Versicherungs-Ingenieurs oder Dr. er. pol. zu erlangen.*“

¹²⁰ Tamtéž.

6. *Wasserbau I,*
7. *Wasserbau III,*
8. *Technische Geologie.*

Ein Teil dieser Lehrstühle könnte durch Lehrkräfte der DTH besetzt werden.

In der Abteilung für Hochbau und Architektur sind Lehrstühle zu besetzen für:

1. *Gebäudekunde I,*
2. *Gebäudekunde III,*
3. *nach Umwandlung des Lehrstuhls für Mechanik ein Dozent für Städtebau.*

In der Abteilung für Maschinenbau und Elektrotechnik sind vier Berufungen erforderlich, nämlich:

1. *Wärmemaschinen I,*
2. *Wasserkraftmaschinen,*
3. *allgemeine Elektrotechnik,*
4. *theoretische Elektrotechnik.*

Notwendig erscheint für diese Abteilung auch die Errichtung eines Hochspannungslaboratoriums und eines Laboratoriums für Hochfrequenztechnik.

Ausser dem Lehrstuhl für Biochemie, der durch einen Dozenten der DTH zu besetzen ist, wären an der chemischen Abteilung zu berufen:

1. *ein Dozent für physikalische Chemie,*
2. *ein Dozent für organische Chemie,*
3. *ein Dozent für chemische Technologie,*
4. *ein Dozent für Chemie der Nahrungsmittel.*

Für allgemeine Abteilung der DTH müssten Berufungen erfolgen für:

1. *Mathematik I,*
2. *Mathematik II,*
3. *Nationalökonomie.*

Ferner wäre der freie Lehrstuhl für Physik neu zu besetzen.

Im Zuge der Neugestaltung der technischen Hochschule müsste vor allem ein Ausbau dieser allgemeinen Abteilung erfolgen. Neben den Lehrfächern der darstellenden Geometrie und des Freihandzeichnens laufen z. Zt. dort ein wirtschaftswissenschaftlicher und ein versicherungstechnischer Kurs. Beide Kurse haben zusammen vier Lehrstühle, werden aber nur von einer sehr geringen Hörerzahl besucht, weil die Möglichkeit eines vollwertigen Studienabschlusses nicht gegeben ist.¹²¹

Podle vzoru TH Mnichov měla být dána možnost dosáhnout akademického titulu diplomovaný obchodník (*Dipl.-Kaufmann*), pojistný inženýr nebo doktor politických věd. Pro založení těchto nových oborů se uvažovalo o povolání odborníků na *Volkswirtschaftslehre*, *Betriebswirtschaftslehre*, *Wirtschaftsgeographie*, *Warenkunde*. Konečně se mělo, vzhledem ke změněným politickým poměrům, myslet na vybudování oboru leteckého inženýrství.

Struktura školy podle Seznamu přednášek se bezprostředně po Mnichovu příliš nezměnila, v roce 1939 přetrvávalo dělení na odbory (*Abteilungen*)¹²²:

1. matematické vědy (Mathematische Wissenschaften),
2. přírodní vědy bez chemie (Naturwissenschaften ohne Chemie),
3. stavební inženýrství (Ingenieurbauwesen),
4. pozemní stavitelství a architektura (Hochbau und Architektur),
5. strojírenství (Maschinenbau),
6. elektrotechnika (Elektrotechnik),
7. chemie (Chemie),
8. zemědělství (Land-und Forstwirtschaft),
9. právní, správní a hospodářská věda (Rechtswissenschaft, Staatswissenschaft, Wirtschaftswissenschaft),
10. literatura, jazyky, stenografie (Literatur, Sprachen und Stenographie)

¹²¹ Tamtéž, str. 111-113.

¹²² S hledáním ekvivalentu ke slovu *Abteilung* je problém. Ve významu, v jakém je zde používáno, se jistě nejedná o oddělení. Nehodí se ani překlady oddíl či útvar. Vzhledem k tomu, že označení *Fakultät* bylo zavedeno až po restrukturalizaci v letech 1940/41, připadalo mi důležité zachovat odlišení, a tedy jsem zvolila označení *odbor*.

V nabídce jazyků ještě převažovala čeština se třemi kurzy nad angličtinou, francouzštinou či italštinou.¹²³

Brzy po odtržení Sudet se od DTH oddělil zemědělský odbor, který se vzhledem ke svému umístění v Děčíně-Libverdě ocitnul na říšském území a mohl se jednoduše stát samostatnou vysokou školou.¹²⁴

Počátkem července 1939 projevil státní sekretář K. H. Frank jistou netrpělivost s procesem přebíráním německých vysokých škol v protektorátu do říšské správy a poslal dopis šéfovi říšské kanceláře Lammersovi.¹²⁵ Podle Franka čekalo německé obyvatelstvo v protektorátu stejně jako vyučující a studenti již měsíc na slavnostní převzetí. Naproti tomu *Češi sledovali situaci s neskryvanou radostí*, protože si mysleli, že Němci nebyli schopni nebo nechtěli z jakýchsi důvodů řešit. Frank upozornil Lammerse, že všechny požadované podklady z Úřadu říšského protektora odešly a leží nyní na ministerstvu financí. Žádal, aby se o věc postaral tak, aby do začátku zimního semestru byl vůdcův podpis. Intervence pomohla, začlenění DTH do říšského systému byl formálně dovršen nařízením vůdce a říšského kancléře z 2. srpna 1939 *k převzetí německých vysokých škol v Protektorátu Čechy a Morava do říšské správy*. Od školního roku 1939/40 se zavádělo 16 říšských norem z let 1935 – 1939, např. nový habilitační řád sloužil i k prověřování politické spolehlivosti, zavedení trimestrů zase souviselo s vypuknutím války – mělo urychlit studium kvůli odchodům na frontu. Podle nového správního systému byli všichni učitelé DTH organizováni ve Svazu docentů (*NS-Dozentenbund*) v čele s Hermannem Wunderlichem (1899-1981). Svaz docentů uplatňoval své kompetence především v personálních otázkách, vydával posudky a doporučení při jmenování do akademických funkcí.

Vlivem nacionálně-socialistické ideologie se prosazoval vůdcovský princip, což vedlo k omezování akademických svobod. Jednu z nejdůležitějších – volbu akademických funkcionářů – nahradilo jmenování ministerstvem. Akademický senát jako poradní orgán rektora se skládal z vedoucích Svazu docentů a Svazu studentů (*NS-Studentenbund*), prorektora, děkanů a dvou dalších členů Svazu docentů, které povolával rektor. V čele každé fakulty stál děkan, který měl právo jmenovat svého

¹²³ Archiv ČVUT, Vorlesungsverzeichnis Studien und Stundenplan für das Wintersemester 1939/40.

¹²⁴ SEKYRKOVÁ, Milada, *Z dějin zemědělské školy v Děčíně-Libverdě*, DVT, 1997, r. 30, č. 3, s. 129–146; VEBR, Lubomír, *Vznik a vývoj zemědělské fakulty v Děčíně-Libverdě v letech 1918–1938 (IV. zemědělské oddělení při Deutsche technische Hochschule v Praze)*, Hospodářské dějiny/Economic History 23, 2004, s. 183–226.

¹²⁵ Bundesarchiv Berlin, fond R 34/II, sign. 1324, dopis z 6. 7. 1939.

zástupce, a jehož poradním orgánem byl fakultní výbor.¹²⁶ Všichni zapsaní studenti německého původu a mateřské řeči bez ohledu na státní příslušnost se jednotně museli sdružovat ve nacionálněsociálním (NS) Svazu studentů. Rozpuštění postihlo všechny spolky, které ideově nevyhovovaly nacistickým cílům.¹²⁷

Zřízení protektorátu sudetští Němci přijali se zadostiučiněním a značným očekáváním – např. stabilizace poměrů. Těmto iluzím podleli i mnozí vedoucí ústavů či stolic, domnívali se, že po převedení rozhodovacích kompetencí na říšské ministerstvo školství¹²⁸ se jim bude dařit lépe prosazovat své požadavky. Říšské ministerstvo školství jmenovalo komisařským pověřencem pro vysokoškolské záležitosti dr. Helmuta Bojunga, přestože proti jeho osobě existovaly značné výhrady. Podle Frankova vyjádření *patřil k osobám, které po převzetí moci vystřelily nahoru jako meteor, ale z hlediska hnutí patřily spíše než na vedoucí místa v různých resortech do koncentračních táborů.*¹²⁹

V Hannoveru, odkud pocházel, býval rotariánem, ale hlavně nebyl členem NSDAP a údajně ani nezamýšlel do strany vstoupit. I když získal odpovědnou funkci vedoucího skupiny vyučování (Gruppe Unterricht und Kultus) při Úřadu říšského protektora jen dočasně na tři měsíce, jeho činnost měla být čistě správní a zaručil se za něho spolehlivý straník, postupně se dostával do dalších a dalších střetů. Podle různých donašeců se měl Bojunga s despektem vyjadřovat také o státním sekretáři K. H. Frankovi. Snaživí udavači spolehlivě hlásili projevy jeho málo *vyhraněného* postoje vůči židům, když třeba začátkem letního semestru 1939 dostatečně nebránil promoci židovské studentky. Byl tedy ve své funkci brzo označen za neudržitelného a *bez politických instinktů*. Kritikům velmi vadilo, že při jmenování vysokoškolských učitelů respektoval formální pravomoci českého ministerstva a umožnil mu bez zásahů rozhodovat. Podle jejich názoru tím prokázal nulové porozumění pro poměry v protektorátu, právě s ohledem na *dřívější těžká nedorozumění mezi německými vysokoškolskými učiteli a českým ministerstvem*. Frank se dopisem obrátil na R. Heydricha a skutečně nakonec dosáhl Bojungova odvolání.¹³⁰

¹²⁶ LUNDGREEN, Peter, *Hochschulpolitik und Wissenschaft im Dritten Reich*. In: LUNDGREEN, Peter (ed.), *Wissenschaft im Dritten Reich*. Frankfurt am Main 1985.

¹²⁷ MÍŠKOVÁ, Alena, *Německá univerzita*, c.d. , s. 64.

¹²⁸ Zkrácené české označení používám kvůli zjednodušení, protože celý název této instituce zněl „Reichsministerium für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung“.

¹²⁹ Národní archiv, sign. 109-4/542. záznam z 26. 1. 1940.

¹³⁰ Tamtéž, dopis z 6. 2. 1940.

VI. Rasové a politické čistky

Jak se ukázalo při diskuzích o přeložení, za jeden z prioritních úkolů z ideologického hlediska považovali nacisté zajištění rasové a politické spolehlivosti vyučujících.¹³¹

Jestliže pro dnešního pozorovatele se při studiu archivních pramenů může v mnoha ohledech jevit práce tehdejších vysokých státních úředníků jako vysoce kvalifikovaná, kompetentní a hladce fungující, právě řešení takových problémů jako byl odpor nacionálněsocialisticky uvědomělých studentů proti tomu, aby je zkoušeli profesori židovského původu, badatele vždy spolehlivě upozorní, jak neracionální režim zkoumají.

Ideologie (a nadřazení) si žádala oddělit vyhovující akademické pracovníky od těch závadných, a tak v pomnichovské době vznikl, zřejmě ve stranickém prostředí za přispění Svazu docentů, jakýsi kádrující soupis či tabulka všech učitelů, od profesorů až po lektory.¹³² Tento dokument umožňuje učinit si představu, podle jakých kritérií se rozhodovalo o jejich budoucím uplatnění a další zaměstnatelnosti za nových poměrů. Zásadní důležitost mělo rasové hodnocení, zda je dotčený Volljude, Halbjude, nebo Vierteljude, přičemž se podle tohoto hlediska posuzovali i příbuzní. Pro udělení spolehlivosti vadila židovská manželka a jen o trochu méně česká. U politických názorů a stranické příslušnosti záleželo na směru – názory doprava pomáhaly, doleva škodily.

Každý vyučující byl v tabulce ohodnocen jedním z pěti stupňů spolehlivosti (Grad der Verlässlichkeit). Podle prvního stupně byl dotčený bezvýhradně spolehlivý, podle druhého o něm existovala protirečící si mínění, ale platil za všeobecně spolehlivého. Třetí stupeň už věstil problémy: buď byl tento hodnocený charakterově zatížený, nebo chabého přesvědčení, ovlivnitelný, ale stále ještě bez závažných politických pochybení. Udělení čtvrtého stupně už mělo za následek, že takovýto případ musel být komisionálně přezkoumán: dotčený buď nevyhovoval zákonu o zaměstnancích

¹³¹ Podle novějších studií ztratilo svá místa odhadem okolo 15 procent habilitovaných vysokoškolských učitelů. Sociolog Edward Yarnall Hartshorne zkoumal už v roce 1937 důsledky propouštění a podle jeho propočtů činil celkový počet propuštěných 14,3 procenta všech vyučujících, přičemž většina, přes 80 procent z toho, byli učitelé z univerzit, takže tam se dostáváme až k 16,3. Naproti tomu z technických vysokých škol dosahoval počet propuštěných 10-11 procent. Viz GRÜTTNER, Michael, KINAS, Sven, *Die Verteilung von Wissenschaftlern aus den deutschen Universitäten 1933-1945*. Vierteljahreshefte für Zeitgeschichte 1/2007, Oldenbourg 2007.

¹³² Bundesarchiv Berlin, fond 4901, sign. 12880: „Verzeichnis der Dozenten und Assistenten der Deutschen Hochschulen in Prag mit politischer Beurteilung“, 1938.

(Beamtengesetz), ale jinak byl slušný, nebo byl árijec s velmi špatnou politickou minulostí, nebo charakterově velmi zatížený. Pátý stupeň se podobal rozsudku: nebezpečný žid nebo nesnesitelný nežid.¹³³

Ostatně v legendě k této tabulce je jednoznačně uvedeno, že osoby s prvním až třetím stupněm lze navrhnout k převzetí do říšské služby (Reichsdienst), jedince se čtvrtým řešit před komisí a s pátým navrhnout na vyloučení (Ausschaltung). Vyučující jsou v tabulce rozděleni podle jednotlivých odborů (fakult) a v jejich rámci pak seřazeni do skupin podle akademických hodností. Na prvním místě jsou uváděni penzionovaní profesori, následují řádní profesori, mimořádní profesori, nehonorovaní profesori, soukromí docenti, honorární docenti, suplenti, lektoři a nakonec nehabilitovaní asistenti. Za jménem je uveden jejich obor, věk, přidělený stupeň spolehlivosti, rasové zařazení a nakonec je rubrika „Poznámky, která je u některých vyplněná zajímavou formulací.

Celková čísla jsou jen orientační, protože u některých jmen není záznam, jiní už na škole nebyli, ale přesto je evidentní, že většina ze 154 akademických pracovníků získala první nebo druhý stupeň spolehlivosti (44 a 43), jen pět dostalo třetí stupeň. S posledními dvěma stupni, tedy s cejchem, jich skončilo 19, respektive 12.

Netřeba dodávat, že odborné pedagogické a vědecké kvality při posuzování nehrály žádnou roli. Důkladná příprava k personální čistce vyústila zanedlouho do neúspěšné realizace. Nejrychleji a nejdůsledněji ze školy zmizeli členové pedagogického sboru židovského původu.

Na všeobecném odboru (Allgemeine Abteilung) ze 39 vyučujících dostalo 9 první stupeň, 17 druhý, třetí nikdo, čtvrtý 3 a poslední stupeň 2 osoby. Kvůli rasovým předsudkům byli z deseti profesorů vyloučeni matematik Paul Funk (1886-1969), ekonom Hugo Müller (1882-?) a docent deskriptivní geometrie Walter Fröhlich (1902-1942 Lodž). U všech je označení Halbjude, u Paula Funka je navíc poznámka *nebrat vážně, zcela nepraktický*.¹³⁴ Druhý stupeň dostal *starý liberál* profesor Karl Mack¹³⁵ stejně jako docentka Anna Niethammer¹³⁶ za podobné politické smýšlení. Výborné hodnocení, zřejmě za práci v Sudetoněmecké straně, dostal mimořádný profesor Josef

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ Tamtéž, *nicht ernst zu nehmen, völlig weltfremd*.

¹³⁵ Tamtéž, *alter Liberaler, im Verkehr*.

¹³⁶ Tamtéž, *früher lib. Verkehr, jetzt gut*.

Fuhrich¹³⁷ a také mimořádný profesor Karl Karas, označený dokonce za *starého nacistu*.¹³⁸

Z 28 učitelů na Chemickém odboru (Abteilung für Chemie) první stupeň obdrželo 8 osob, druhý 7, třetí opět nikdo, čtvrtý 6 a pátý 5 osob. Ze sedmi profesorů zmizel Volljude Hugo Ditz (1876-1942 Lodž), i když byl *pokládán za vždy slušného*,¹³⁹ a podobný osud potkal také docenty Zdenko Hermanna (1893-?) a Leopolda Pollaka (1878-1945). Profesor fyzikální chemie Hans Zocher (1893-1973), který měl zase židovskou manželku, byl považován *za rudého, ve svém ústavu zaměstnával především židy*¹⁴⁰.

Na druhém největším odboru – strojírenském a elektrotechnickém (Abteilung für Maschinenbau und Elektrotechnik) bylo hodnoceno 38 vyučujících, přičemž do první skupiny bylo zařazeno 19 osob, do druhé 4, do třetí 2, do čtvrté 5 a do posledního stupně 2 osoby. Ze dvanácti profesorů byli vystaveni rasové perzekuci: penzionovaný odborník na parní stroje Kamillo Kärner (1868-1943 Terezín) označený Volljude a charakterizovaný jako *zlý duch odboru*,¹⁴¹ elektrotechnik Ernst Siegel (1886-?) a odborník na strojírenství Albert Stör (1871-?),¹⁴² oba Halbjude. Příkladem přidělení mezního třetího stupně je případ profesora Josefa Breinla, který byl nejprve svobodným zednářem, později naopak členem Sudetoněmecké strany.¹⁴³ Podobné pochyby vzbuzoval také profesor Karl Peter, označený za *liberála přátelského k Čechům*.¹⁴⁴ Mimořádný profesor Rudolf Königer, který měl *židovskou babičku a družil se s Breinlem*,¹⁴⁵ dostal jako Vierteljude čtvrtý stupeň.

Na odboru stavitelství (Ingenieurbauwesen) z 28 vyučujících jich jen 5 dosáhlo na první stupeň, 11 bylo zařazeno do druhého a po dvou osobách do tří zbývajících stupňů. Již penzionovaný mineralog a geolog Karl Redlich (1869-1942), jediný označený jako Volljude, dostal navíc nálepkou *nebezpečného zlého ducha odboru*.¹⁴⁶

¹³⁷ Tamtéž, *gilt als gut, hat für die SdP gearbeitet.*

¹³⁸ Tamtéž, *alter Nazi, Verfolgungen, später ängstlich.*

¹³⁹ Tamtéž, *hat sich immer anständig benommen.*

¹⁴⁰ Tamtéž, *jüd. verh., rot, nur Juden angestellt.*

¹⁴¹ Tamtéž, *böser Geist der Abteilung.*

¹⁴² Tamtéž, *stellte sich nie auf die arische Seite.*

¹⁴³ Tamtéž, *war früher Freimaurer, dann SdP, Haltung zweifelhaft.*

¹⁴⁴ Tamtéž, *liberal, Haltung recht tschechenfreundl.*

¹⁴⁵ Tamtéž, *jüdische Grossmutter, war Burschenschafter, nie einsatzbereit, aliirt mit Breinl.*

¹⁴⁶ Tamtéž, *gefährlich, böser Geist der Abteilung.*

Bývalý děkan i rektor profesor Julius Fiedler byl sice *docela dobrý, ale neměl už být brán příliš vážně*.¹⁴⁷ Profesor železničního stavitelství Josef Wanke měl česko-židovskou manželku, a tak mu od čtvrtého stupně nepomohl ani fakt, že se angažoval organizaci na pomoc studentům.¹⁴⁸

Na nejmenším odboru pozemního stavitelství a architektury (Abteilung für Hochbau und Architektur) působilo jen 21 učitelů, z nichž 3 dostali první stupeň, 4 druhý, jedna osoba třetí, 3 čtvrtý a 1 pátý stupeň, nikdo nebyl židovského původu. Poněkud bizardně nejhůře zařazeným zde byl profesor Franz Wimmer, *liberál, pro kterého jsou nejdůležitější ženy*.¹⁴⁹ Neslavně dopadl profesor Zdenko Kral, jehož zase provázely velké aféry a pověst nedůvěryhodného člověka.¹⁵⁰ Ve třetí mezní skupině se ocitl rozporuplný *ctižádostivý* profesor Fritz Lehmann (viz dále).¹⁵¹

Formulace použité v poznámkách svědčí o tom, že pocházely od zdroje zasvěceného do poměrů na technice a obeznámeného s personální situací. Do značné míry přidělený stupeň spolehlivosti předznamenal další osud hodnoceného. Některé charakteristiky jsou trefné a vystihují lidskou stránku, jistě to neplatí o rasovém zařazení, z toho číší čirá ideologická omezenost.

¹⁴⁷ Tamtéž, *ganz gut, nicht mehr sehr ernst zu nehmen*.

¹⁴⁸ Tamtéž, *jüd.-tschech. Frau, hat für stud. Fürsorge gearbeitet*.

¹⁴⁹ Tamtéž, *liberal, pol. desinteressiert, Hauptsache sind ihm Weiber*.

¹⁵⁰ Tamtéž, *früher Nazi, später rot Freimaurer, fährt nach der Umgebug*.

¹⁵¹ Tamtéž, *tschech. Frau, liberal-jüd. Verkehr, ehrgeizig, geltungsbedürftig, hat für die SdP gearbeitet*.

VII. Reorganizace

O několik měsíců později, v květnu 1939, vzniklo v kanceláři šéfa Hlavního bezpečnostního úřadu Reinharda Heydricha memorandum *Denkschrift über der Neuaufbau der Prager deutschen Hochschulen*. Jak se v něm výslovně uvádí, bylo vyhotoveno v Praze ve shodě s příslušnými vysokoškolskými zmocněnci, kteří by chtěli v co nejkratší době změnit současný stav a v souladu s historickými tradicemi těchto vysokých škol už provést nejnnutnější změny. Na mysli měli přesněji personální opatření, protože memorandum obsahuje komentovaný přehled profesorů na jednotlivých odborech.

Na odboru stavebního inženýrství byly z 10 ordinariátů obsazeny jen čtyři, *jeden z toho profesorem židovského původu*: J. Fritsche, J. Wanke, H. Pihera, J. Fiedler, k tomu jeden smluvní profesor v důchodovém věku a dva soukromí docenti.

Na odboru architektury byly z pěti ordinariátů obsazeny čtyři, a to jen z *části světonázorově nezávadnými silami*: Z. Kral, F. Lehmann, A. Rieber, F. Wimmer a jeden honorární profesor.

Odbor strojírenství a elektrotechniky měl z devíti obsazeno šest ordinariátů: A. Gessner, K. Mikschiczek, J. Breinl, K. Peter, E. Michel, F. Niethammer a k tomu pět mimořádných profesorů.

Chemický odbor měl tři profesory z šesti: G. Hüttig, H. Zocher, K. Brass, z nichž byl *jeden ještě židovského původu*, a k tomu dva soukromé docenty.

Na všeobecném odboru bylo osm ordinariátů, z nichž byla obsazena polovina: K. Mack, J. Greger, W. Heinrich, K. Leyerer, k tomu tři mimořádní profesori a dva docenti.¹⁵²

Z uvedeného jednoznačně vyplývá, že na německé technice existoval dlouhodobě poddimenzovaný stav nejkvalifikovanějších vyučujících, zůstávala neobsazená místa vedoucích stolic a mnozí z vedoucích již dosahovali důchodového věku. Podle předpisu československého ministerstva školství a národní osvěty zůstávalo z úsporných důvodů 10% míst neobsazených.

¹⁵² Národní archiv Praha, fond Berlínský zahraniční úřad, sign. 136-74-1.

V průběhu října 1939 navštívili technické vysoké školy v Praze i v Brně vysocí představitelé z ministerství úřadu pro vědu (*Amt W*) prof. Nipper s dr. Führerem¹⁵³. Mluvili s rektory, s vedoucími Svazu docentů a děkany o rozpočtových parametrech, umožňujících obsazení potřebných ordinariátů a extraordinariátů na přírodovědné fakultě a technických fakultách. V návaznosti na tato jednání předložili písemné návrhy na obsazení stolic na fakultě architektury a stavitelství, jakož i fakultě strojírenství a elektrotechniky. Podobně navrhli i obsazení stolic chemie, fyziky a matematiky na všeobecné fakultě. Návrh odpovídal tehdejší situaci plné velkých nadějí na zlepšení stavu.¹⁵⁴

Na fakultě strojírenství a elektrotechniky byly řádně obsazeny ordinariáty prof. Gessnerem (*Festigkeitslehre und Baustoffkunde*), prof. Königerem (*Maschinenzeichnen und Maschinenelemente*), prof. Mickschiczem (*Wärmemaschinen II.*), u něhož se do budoucna zamýšlela změna předmětu na zařízení elektráren (*Strömungsmaschinen*).

Prof. Breinl suploval stolicí (*Wärmemaschinen I.*), která také měla změnit své zaměření více na *Kolbenmaschinen und Dampfkessel*. Stolice vodních elektráren byla neobsazená, ale vzhledem k tomu, že se nezřizovala na všech technikách, zůstávala tato otázka otevřená. Další stolice se měla zaměřit na spalovací motory a automobily (*Verbrennungsmotoren und Kraftfahrwesen*) a počítalo se pro ní s dr. Oppitzem, sudetským Němcem, který byl toho času u Kriegsmarine ve Wilhelmshavenu. Stolice mechanické technologie I. v čele s prof. Peterem se měla zaměřit především na hutnictví (*Eisenhüttenkunde*), přičemž se zvažovalo v budoucnosti zřízení i další zvláštní stolice pro podpůrnou techniku a jeřáby (*Fördertechnik, Krane, Lasthebezeuge*). Stolice mechanické technologie II. vedená prof. Michelem se měla více věnovat obráběcím strojům a továrnímu provozu. Ve výhledu bylo obsazení stolice železničního strojírenství a zřízení stolice leteckých motorů, které by bylo v zájmu leteckého vzdělání.

Elektrotechnický obor měl k dispozici stolicí elektrotechniky v čele s prof. Niethammerem, který už dosáhl věkové hranice. Uvažovalo se o celkovém novém rozdělení oboru. Pro neobsazenou stolicí teoretické elektrotechniky se počítalo s prof. Fleglerem, stolicí telegrafní a telefonní techniky vedl prof. Leitenberger. Opět se objevil

¹⁵³ Wilhelm Führer (1904-?) od roku 1939 Oberregierungsrat REM. Viz KLEE, E., *Das Personenlexikon zum Dritten Reich*, Frankfurt am Main 2003.

¹⁵⁴ Bundesarchiv Berlin, fond 4901, sign. 13224 a 12926, záznam z jednání, které se uskutečnilo 9. – 10. 10. 1939.

požadavek na zřízení stolic vysokofrekvenční techniky (*Hochfrequenztechnik*), nezbytné pro vzdělávání tolik potřebných odborníků.¹⁵⁵

Na fakultě architektury a stavitelství byla situace podobná, vedle řádně obsazených stolic – prof. Fritsche (*Baumechanik und Festigkeitslehre*), prof. Haerpfer (*Geodäsie*) a prof. Fiedler (*Wasserbau II.*), byla řada neobsazených. Stolice betonových staveb byla prozatím vedena dr. Guldanem, stolice dřevěných konstrukcí, železobetonu a mostních staveb (*Holzbau, Eisenbeton- und Brückenbau*) se jevila jako ne zcela nezbytná a zvažovalo se rozdělení její náplně. Stolici železných staveb vedl prof. Wanke, jehož manželka byla židovka, byl proto nucen odejít. Na jeho místo byli vyhlášeni dva nástupci, prof. Pfannmüller z Vysoké školy technické v Hannoveru nebo prof. Melan z Vídně. Stolici železničního stavitelství měl převzít ing. Schenck, říšský drážní rada z Vratislavi, prozatím byla suplovaná.

Pro další stolic (*Erd-, Strassen- und Tunnelbau*) vedenou penzionovaným prof. Kleinwächterem byl vybrán dr. von Rabcewicz, kterého ale povolali do Vídně, takže se vybíralo mezi dr. Petermannem z Braunschweigu a prof. Rischem. Upouštělo se od stolic mineralogie na stavební fakultě. Stolice vodních staveb, která se měla více orientovat na zavlažování a meliorace byla volná, padlo jméno mimořádného prof. Kampeho, ředitele správy pramenů v lázních Ems, který již v Praze působil.

Mezi architektonickými stolicemi bylo jasné, že bude muset být nově obsazena ta po prof. Kralovi, na základě výslovného přání školy i po prof. Lehmannovi a snížena na extraordinariát umělecky vedená stolice sochaře prof. Riebera. Stolici pro stavbu měst a územní plánování vedl prozatím dr. Wunderlich, měl se jí ujmout řádně. Z dalších dvou neobsazených stolic se jedna měla ušetřit (*Gebäudekunde I.*), pro druhou (*Baukunst, Gebäudekunde, Ästhetik der Ingenieurbauten*) byl vybrán dr. Brandi. DTH si přála s ohledem na celkové zaměření fakulty zřídit stolic zemědělského stavitelství, pro kterou připadal v úvahu stavební rada Kerl z Liberce. Ovšem schválení ještě nebylo definitivní.

V jednom z prvních oběžníků, které začal v roce 1940 vydávat župní vedoucí Svazu studentů K. Bernhauer, aby akademickou obec a veřejnost informoval o vědecké práci na pražských vysokých školách, byl zveřejněn přehled publikačních výstupů akademických pracovníků DTH za studijní rok 1938/39.

¹⁵⁵ Tamtéž.

B. Deutsche Technische Hochschule
in Prag.

I. Abteilung für Ingenieurbauwesen.

1. Baumechanik.

F r i t z c h e, Josef, Dr.o.Prof.
Zur Mechanik des Flieſsvorganges /Stahlbau 1938/.
Die neuere Flieſsbedingung und das Ergebnis der Werkstoffprüfung /Stahlbau 1939/.

2. Grund- und Wasserbau.

F i e d l e r, Julius, Dr.o.Prof.
Ein Grossausbauprogramm für die Elbe /Deutsche Verkehrsnachrichten, Hamburg 1939/.
Eisbildung, Eisgänge und Eisschutz auf schiffbaren Flüssen /Zeitschr.f.Binnenschiffahrt 1939/.
Holzbrücken- und Eisbrecherbau auf der Weichsel im Weltkrieg /Die Bautechnik 1939/.
Wasserwirtschaftliche Aufgaben auf der Elbe nach dem Anschluss des Sudetengauges /Der Bauingenieur 1939/.
Die Wege zur Gesundung der Wasserwirtschaft des Elbstromes /Deutsche Wasserwirtschaft 1939/.

II. Abteilung für Hochbau und Architektur.

1. Hochbau.

L a n g h a m m e r, Erich, Dr.
Planarbeiten zur Baudurchführung des Hauptpostgebäudes in Teplitz-Schönau.
Skizzenprojekt zur II.Etappe des Hauptpostgebäudes in Teplitz-Schönau.
Wettbewerb für einen Neubau des Bezirksamtsgebäudes in Falkenau a.E.
Skizzenentwurf für einen Landhausumbau in Budweis.
Skizzenentwurf zu einem Landhaus im Gebirgsstil.

2. Baukunst I.

L e h m a n n, Friedrich, Dr.o.Prof.
1 Hochhaus Assicurazioni Generali Reichenberg.
3 Geschäftshäuser in Prag.
6 Wohnhäuser in Prag.
Innenarchitektur bei "Lippert" Prag.

L o r e n z, Josef, Ing.
Ein Landhaus mit 10 Haupträumen samt Innenausstattung und Gartengestaltung.
5-geschossiges Zinshaus bis zu den Ausführungsplänen.
Projekt zu einem kleinen Bankhaus.

3. Städtebau.

W u n d e r l i c h, Hermann, Dr.Ing.
Entwurf eines Theaters für Komotau.
Neubau von 5 Wohnhäusern für die Kreditanstalt Reichenberg.
Regulierungsplan Franzensbad.

4. Baukunst II.

W i m m e r, Franz, Ing.o.Prof.
Erweiterung der Kirche in Oreviste.
Thermalbad "Johannesbad" Bojnic.
Schloss Markgraf P.
Kinderheim in S.

5. Gebäudekunde I.

W ä h n e r, Siegfried, Ing.
Kaffeehauseinrichtung in Georgenthal.
Nebenerwerbsiedlerstelle f.d.Lausitz.

J i l g, Fr. Ing.
Projekt für 2 Zins- und Geschäftshäuser in Prag.

III. Abteilung für Maschinenbau und Elektrotechnik.

1. Elektrotechnik.

N i e t h a m m e r, Friedrich, Dr.o.Prof.
Das Elektrowärme-Forschungsinstitut an der Deutschen Techni-
schen Hochschule zu Prag und die Grundlagen zur Berechnung
elektrischer Oefen /Elektrotechn.u.Maschinenbau 1939/.
Genauere Ermittlung der 4 Leitungsgrößen R,L,C,G aus dem Leer-
lauf- und Kurzschlussversuch /Elektrotechn.Zeitschr.1939/.
Leitungsseilkurven bei verschiedenen hohen Aufhängepunkten
/Elektrotechn.Zeitschr.1939/.
Der allgemeine Transformator und die Asynchronmaschine.1.Teil
/Elektrotechn.u.Maschinenbau 1939/.
Unter dessen Leitung 4 Dissertationsarbeiten durchgeführt.

K a f k a, Heinrich, Dr.Ing.a.o.Prof.
Die graphische Darstellung der Leitwert-,Strom- und Leistungs-
größen eines Vierpoles bei konstanter Ausgangsspannung und
beliebiger Endbürde /Arch.f.Elektrotechn.XXXII.Bd.1938/.

G r ü n w a l d, Erich, Dr.Doiz.
Vierpol-Näherungsverfahren zur Ofenberechnung und -Charakte-
risierung /Elektrowärme 1938/.

W i e c h o w s k i, Wit., Dr.
Dämpfungsberechnung bei Sendeantennen /Hochfrequenztechn.u.
Elektroakustik 1939/.

2. Kolbendampf- und Arbeitsmaschinen.

B r e i n l, Josef C., Dr.Ing.o.Prof.
Mit B ö h m, Dr.: Versuche an einer Feuerung für Hochleistungs-
Kleindampferzeuger /Arch.f.Wärmewirtschaft 1939/.

B ö h m, Dr.
Beobachtungen an einer Feuerung für Hochleistungs-Kleindampf-
erzeuger /Wärme, Berlin 1939/.

IV. Abteilung für Chemie.

1. Anorganische und analytische Chemie.

H ü t t i g, Gustav F., Dr.o.Prof.
Die Zustände der aus einzelnen Oxyden und deren stöchiometri-

- System Zinkoxyd/Eisenoxyd /X.Congresso Internazionale di Chimica,Rom 1938/.
- Die Zustände der Mischkatalysatoren in der Abhängigkeit von ihrem Mischungsverhältnis und ihrer Temperaturvorbehandlung, erläutert an dem System Zinkoxyd/Eisenoxyd /Zeitschr.f. Elektrochemie 44,1938/.
- Mit Hnevkovsky,Sedlatschek,Owesny,Kittel,Geisler,Schneider,Hampel,Jeitner,Schmeiser: Experimentelle Beiträge zur Kenntnis der Systeme Zinkoxyd/Eisenoxyd und Berylliumoxyd/Eisenoxyd /Zeitschr.f.anorg.u.allg.Chem.237,1938/.
- Mit Z ö r n e r A.,Dr. und H n e v k o v s k y O.Ing.: Die Darstellung von neutralem Zinkcarbonat /Monatshefte f.Chem. 72,1938/.
- Mit M a r k u s G.,Dr., F r a n z E.,Dr. und H n e v k o v s k y O.,Ing.: Ueber die Lösbarkeit von Tonerde in Abhängigkeit von ihrer Vorgeschichte /Przemysl.Chem.Nr.11-12,1938/.
- Unter dessen Leitung 6 Dissertationsarbeiten durchgeführt.

2. Organische Chemie.

- E i g e n b e r g e r, Ernst, Dr.Doiz.
- Dichtebestimmung in kleinen Flüssigkeitsmengen mit der Mikro-Auftriebsswaage /Mikrochemie-Microchimica acta,Bd.26,1939/.
- Beitrag zur Mikro-Verbrennungsanalyse leicht flüchtiger Flüssigkeiten /Ebenda 1939/.
- Einfaches Atemschutzgerät für industrielle und gewerbliche Zwecke /Chemiker-Zeitung 1939/.
- Unter dessen Leitung 1 Dissertationsarbeit durchgeführt.

3. Organisch-chemische Technologie.

- B r a s s, Kurt, Dr.o.Prof.
- Die technische Chemie im Sudetengau und ihre künftige Entwicklung /Deutsche Technik,Bd.6,1938/.
- Mit W i r n i t z e r F.: Zusammensetzung und Aufbau der Chromverbindungen von Salicylsäure-Azofarbstoffen /Atti Congr. Internazionale di Chimica 1939/.
- Mit C l a r E.: Ueber Perylen-trihalogenide /Ber.d.deutsch. Chem.Ges.Bd.72,1939/.
- Unter dessen Leitung 2 Dissertationsarbeiten durchgeführt.

V. Allgemeine Abteilung.

1. Darstellende Geometrie.

- M a c k, Karl, Dr.o.Prof.
- Anwendungen der darstellenden Geometrie in der Technik /Die Welt der Technik 1939/.
- R ö s s l e r, Alfred, Dr.Doiz.
- Ueber Konstruktionsprinzipie für die Konstruktion von Helligkeitsgleichen an besonderen Flächenarten /Monatshefte f. Mathematik u.Physik Bd.47/.

2. Mechanik.

- K a r a s, Karl, Dr.o.Prof.
- Platten unter seitlichem Stoss /Ingenieur-Archiv Bd.10,1939/.
- Unter dessen Leitung 2 Dissertationsarbeiten durchgeführt.

3. Physik.

- L i c h t e n e c k e r, Karl, Dr.ao.Prof.
Christian Doppler und Josef Loschmidt, zwei sudetendeutsche
Naturforscher /Sudetendeutsch.Jahrbuch 1938/.
Josef Loschmidt /Unterrichtsblätter f.Math.u.Naturwissensch.
1939/.
Ein Winkelmesser der Bronzezeit /Germanenerbe 1939/.
Erwachsenenbildung im Sudetenraum /Politische Erziehung 1939/.
Mit K l e i n w ä c h t e r, H., Ing.: Ermittlung von Potent-
ialfeldern punktförmiger Ladungen /Unterrichtsblätter
f.Math.u.Naturwissensch.1939/.
Mit K l e i n w ä c h t e r, H., Ing.: Anwendung der Braun'
schen Röhre für die Auflösung von Differenzialgleichungen
auf elektrischem Wege /Arch.f.Elektrotechnik,Bd.33,1939/.

4. Botanik, Warenkunde, technische Mikroskopie.

- N i e t h a m m e r, A.Eliese, Dr.Doiz.
Mikroskopische Bodenpilze als Begleiter in Samen und Früchten
/Arch.f.Mikrobiologie 1939/.
Verbreitung und Wuchsstoffbedürfnis typischer Bodenpilze
/Zentralbl.f.Bakteriologie, Bd.2, 1939/.
Der Wert substantiver Farbstoffe bei der Charakteristik von
Früchten und Samen /Biologia generalis, Bd.14, 1939/.

5. Rechts- und Handelswissenschaften.

- K o r k i s c h, Hubert, Dr.Hon.Doiz.
Die tschechoslowakische Unfallversicherung /Die Berufsgenos-
senschaft, Berlin 1939/.
U r w a n t s c h k y, Richard, Hon.Doiz.
Kurzfristige Betriebsabrechnung industrieller Unternehmungen
/Zeitschr.f.Steuern, Abgaben, Buchhaltung, Organisation u.
Wirtschaft, Reichenberg 1938/.

Výsledek: 42 odborných statí a knih, 11 disertací a velký počet „praktických prací“ vůbec nebyl špatný, když se navíc vezmou v úvahu dramatické politické události toho roku a významná angažovanost vysokých škol na tomto dění. Bernhauer také neopomněl připomenout, že *tou dobou už byli z vysokých škol vyřazeni židé a politicky nepřijatelné elementy*. Nakonec i první oběžník měl vyjít již na podzim 1939, ale vypuknutí války vše pozdrželo.¹⁵⁶

V průběhu roku 1939 oprášili představitelé fakult své starší požadavky odmítnuté českými úřady a požadovali založení nových ústavů nebo alespoň reorganizaci stávajících, nárokovali nové pracovní síly. Rektor Kurt Brass navrhoval zřízení ústavu

¹⁵⁶ Národní archiv, fond 109, sign. 109-4/1408, str. 39-42. Text se týká i univerzity, takže máme srovnání: Právnická fakulta 20, Lékařská 124, Filozofická 89 (a 74 disertací), Přírodovědná 35 (a 21 disertací) vědeckých prací. Celkově pražské vysoké školy vydaly 310 vědeckých prací, 106 disertací a nespécifikovaný počet „praktických prací“. Bylo v plánu vydávat takové *Leistungsschau* každý rok, ale pokud tomu tak bylo, nedochovalo se.

chemie silikátů a argumentoval rostoucím významem keramického a sklářského průmyslu v protektorátu.¹⁵⁷ Už v roce 1935 jednali zástupci školy s představiteli Hlavního spolku německého průmyslu (*Hauptverband der deutschen Industrie*) a plánovali založit jej podle Ústavu chemie silikátů (*Silikatchemisches Institut*) na Technické vysoké škole ve Vratislavi. Přes podporu průmyslových kruhů, jmenovitě dr. Josefa Maxe Mühliga z Teplic-Šanova, ředitelství Zettlitzer Kaolinwerke v Míšni i ministerstva obchodu se plán zasekl na ministerstvu školství a národní osvěty. Na jaře roku 1938 bylo rozhodnuto, že podobně jako v případě Ústavu pro výzkum uhlí (*Kohlenforschungsinstitut*) vytvoří Hlavní spolek německého průmyslu kuratorium, které převezme úkol nashromáždit dostatečné množství peněz pro založení nového výzkumného pracoviště. Větším problémem se však jevílo získání odpovídajících prostor, nakonec se měl ústav chemie silikátů přistěhovat do volných prostor Ústavu pro výzkum uhlí v Praze na Rokosce. Brass během roku 1939 opakovaně zdůrazňoval potřebu posílit vzdělávání v chemických oborech, navrhoval rozšíření oddělení z šesti na osm, významné posílení počtu asistentů, vědeckých pomocných sil, laborantů i ostatních pomocných profesí.

Vedoucí elektrotechnického ústavu profesor Niethammer si tradičně stěžoval na umístění ústavu v hlavní budově školy v Husově ulici, v bývalém jezuitském klášteře, budově tudíž naprosto nevyhovující a neúčelné. Připomněl, že když v roce 1916 v Praze nastupoval, slíbilo vídeňské ministerstvo škole novostavbu, která se měla stavět vedle chemického ústavu na Slupi podle projektu, který počítal se společnou budovou pro elektrotechnický a fyzikální ústav. Přestože se novostavby nedočkal, jeho ústav patřil k nejlépe vybaveným pracovištím.¹⁵⁸

Uzavření českých vysokých škol se v důsledku dotklo i dalších institucí a bylo třeba tyto nezamýšlené důsledky upravit či přímo napravit. Jednak byly uzavřeny i různé ústavy, které byly pracovní provázány s vysokými školami, aniž by k nim ovšem právně a skutkově náležely, jednak významné vědecké knihovny, ačkoli to byly samostatné veřejné instituce. Jak univerzitní knihovna v Klementinu, tak knihovna českých vysokých škol, obě sloužily zároveň potřebám českých i německých vysokých škol a z uzavření těch českých vůbec nevyplývala nutnost postihnout i knihovny, právě naopak. Frank jménem říšského protektora proto v prosinci 1939 psal do Berlína na

¹⁵⁷ Bundesarchiv Berlin, fond R 4901, sign. 13621, dopis rektora Brasse z 5. 4. 1939.

¹⁵⁸ Tamtéž, str. 16-41.

ministerstvo, aby vymohl jejich znovuotevření. Jeho argumenty působí až absurdně svou banálností, ale považoval za nutné vysvětlovat, že práce každé vysoké školy se dělí na výuku a výzkum. Účelem uzavření českých vysokých škol prý bylo podvázat výuku, naopak pozastavení výzkumné činnosti přece nebylo v zájmu říše. Burcoval, že nevyužívání řady výzkumných ústavů, např. chemicko-fyzikálního, povede k tomu, že cenné přístroje se stanou neupotřebitelnými, nehledě na to, že různé české výzkumné ústavy se zabývají úkoly, které by se mohly hodit říši – především jejímu hospodářství. Doporučoval, aby se v jednotlivých případech prověřilo, zda a v jakém rozsahu by bylo vhodné obnovit činnost některých ústavů a zároveň navrhl německé odborníky, které by tímto úkolem pověřil v jednotlivých ústavech.¹⁵⁹

Pro ústavy stavební fakulty se pověřencem stal prof. Julius Fiedler, architektury doc. Hermann Wunderlich, strojní a elektrotechnické fakulty prof. August Gessner, chemickotechnologické fakulty prof. Konrad Bernhauer a všeobecné fakulty prof. Justin Gregor.¹⁶⁰ Otevřená zůstala otázka pověřenců pro zemědělsko-lesnickou fakultu a pro příbramskou vysokou školu horní a hutní.

Hned 20. listopadu 1939 si dr. Führer na říšském ministerstvu učinil úřední záznam o tom, že mu dr. Bojunga oznámil uzavření všech českých vysokých škol na tři roky a jejich obsazení, které provedli muži z *Leibstandarte Adolf Hitler*. Příčinou prý bylo postřelení jednoho studenta, jenž zemřel, a výtržnosti (!) asi 2000 studentů v centru na konci jeho pohřbu. Při tom bylo zbito mnoho Němců, např. i Frankův řidič. V důsledku toho bylo podle stanného práva zastřeleno 9 českých studentů a vysoké školy uzavřeny. Bojunga dále sdělil, že už v pátek dopoledne se velká část českých studentů z 5400 původně zapsaných na české vysoké školy obrátila na 14. oddělení Úřadu říšského protektora, jestli by se mohli nechat zapsat na německé vysoké školy, což jako vedoucí oddělení odmítl. Tato informace působí naprosto neuvěřitelně, i s ohledem na to, že Bounga jaksi „vynechal“ 1200 zatčených studentů, kteří skončili v koncentračním táboře. Führer ovšem začal řešit klíčové otázky z toho vyplývající. Využít pro německé školy česká vysokoškolská zařízení? Vyřešil by se problém co s nimi a navíc by se ušetřily prostředky uvažované na stavbu nových německých vysokých škol. Co s českými studenty? Považoval samozřejmě za nemožné, aby velký počet z nich byl

¹⁵⁹ Bundesarchiv Berlin, fond R 4901, sign. 685, dopis z 22. 12. 1939. Nejprve jsou vyjmenováni zástupci pro univerzitní ústavy.

¹⁶⁰ Tamtéž, vzhledem k úmrtí prof. Justina Gregora, byl navržen prof. Karl Mack.

převeden na německé univerzity a techniky. Později se třeba určitá část studentů bude moci zapsat na německé školy, aniž by hrozilo nebezpečí, že *hier eine gegnerische Intelligenz herauszuziehen*. Šéf Úřadu pro vědu (Amt W) při říšském ministerstvu školství dr. Mentzel¹⁶¹ na to reagoval rukopisnou poznámkou, že podle Bormannova přání se o možnosti studia pro studenty české národnosti na německých školách dále jedná.¹⁶²

¹⁶¹ Rudolf Menzel (1900-1987) vojenský chemik, od roku 1933 vedoucí oddělení Ústavu fyzikální chemie a elektrochemie KWG, od roku 1934 *Chef des Amt Wissenschaft II (Heeresforschung) im Reichsministerium für Wissenschaft*, od roku 1936 prezident *Deutschen Forschungsgemeinschaft*, od roku 1941 druhý viceprezident KWG. Rudolf Menzel (1900-1987) od roku 1934 „Chef des Amt Wissenschaft II (Heeresforschung) im Reichsministerium für Wissenschaft“. Viz KLEE, E., c.d. Viz KLEE, E., c.d.

¹⁶² Bundesarchiv Berlin, fond R 4901 (Band 2), sign. 684, str. 95.

VIII. Výměna rektora

Zásadní změnou v kontextu přeměny německých vysokých škol v Praze na říšské byla v závěru roku 1939 výměna na postech rektorů univerzity i techniky. V zásadě uzrály určité představy o tom, co by se mělo udělat s německými vysokými školami v protektorátu. Návrhy a podněty, se kterými přicházel Svaz docentů, nebylo ministerstvo školství nadšeno, jednalo se totiž o další pokus sloučit univerzitu a techniku, které mělo sloužit v nacionálněsocialistickém smyslu jako vzorové pro celou říši. Počátek války a neúspěch slučování ve Vratislavi ovšem experimentům nepřál, a tak se naléhavější jevila potřeba posílit vysoké školy v personálněpolitické oblasti říšskoněmeckými docenty a profesory. Aby personální rošáda proběhla hladce, měli být nejprve vyměněni rektori, navázání na *staré domácí kruhy*.¹⁶³

Říšský protektor se domníval, že by měl stávající rektory, jmenované ještě československou vládou, odvolat. Dr. Bojunga o věci již dříve jednal s dr. Führerem a shodli se na tom, že když budou rektori jmenováni říšským ministerstvem školství, budou jím také moci být odvoláváni. V čele Německé vysoké školy technické vystřídal sudetského Němce a *starého bojovníka* (alter Kämpfer) Kurta Brasse (1880-1964) říšský Němec s *pevným nacionálněsocialistickým přesvědčením* Alfred Buntru (1887-1974), ale neproběhlo to hladce.

Rodák z Bádenska Alfred Buntru studoval a do 20. let působil na technice v Karlsruhe, v letech 1928-1936 pak pokračoval v kariéře v Praze, kde byl pro rok 1935/1936 poprvé zvolen rektorem Německé vysoké školy technické. Provázela jej pověst dobrého odborníka, na našem území projektoval kupříkladu kanalizaci z Liberce do Ústí nad Labem. Před druhým příchodem do Prahy působil na technice v Cáchách nejprve jako děkan stavební fakulty a od roku 1937 jako rektor. Tehdy sám o sobě v životopisu uváděl, že už od studentských let, kdy se angažoval v burschenschaftu Tulla v Karlsruhe, zastával antisemitské názory a postoje.¹⁶⁴ V této souvislosti není překvapivé, že neměl morální problém hned po uvedení do funkce zakázat židovským studentům vstup na akademickou půdu.

¹⁶³ HEIBER, H., *Universität untrem Hakenkreutz. Band 2, Teil II. Die Kapitulation der Hohen Schulen.*, str. 87.

¹⁶⁴ Národní archiv, fond 109, sign. 109-6-72, , str. 5-12.

Buntru se v první listopadový den dozvěděl od dr. Führera, že ministr Rust si přeje, aby se už 6. listopadu ujal rektorského úřadu a ještě předtím 4. listopadu aby se zúčastnil oslavy u příležitosti převzetí pražských vysokých škol do říšské správy. Okamžitě proto předal na technice v Cáchách tamnímu prorektorovi svůj dosavadní úřad. Na přání říšského protektora mělo ale nakonec k předání rektorského úřadu dojít až 1. ledna 1940, tedy na konci semestru, což potvrdil i ministr. Buntru proto naléhavě žádal ministerstvo, aby jeho jmenování bylo co nejdříve oficiálně oznámeno.

Domníval se, že by bylo vhodné, kdyby již mohl uplatňovat svůj vliv při prosazování důležitých opatření, třeba obsazování mnoha volných stolic.¹⁶⁵ Brassovi se mezitím něco doneslo, a tak si v polovině listopadu při jednání na ministerstvu školství v Berlíně ověřoval, zda je pravda, že má v nejbližší době dojít k výměně na postu rektora DTH. Mluvil sice o věci podrobně s dr. Führerem, ovšem jím uváděné důvody nemínil akceptovat. Zareagoval dotčeně v tom smyslu, že kdyby byl nyní, po převzetí vysokých škol do říšské správy, vystřídán ve svém úřadu, musel by to cítit jako *nezasloužené pokorení své cti a opomenutí svých politických zásluh*.¹⁶⁶

Brassovi se vůbec nezdálo nutné provádět výměnu rektora, věděl, že ve Vídni k ní v souvislosti s přechodem do říšské správy také nedošlo. Měl však smůlu, reakce ministerských úředníků byla jednoznačná – pro nový rozvoj vysokých škol v Praze byl nezbytný příliv docentů z Říše a ministerstvo již podle zkušeností právě z Rakouska vědělo, že rektor se starými vazbami prosazuje více místní zájmy. V interním záznamu o jednání ministerský úředník uvedl, že se jim profesor Brass v posledních letech jevil značně přepracovaný a nervózní, že by se měl vrátit ke klidnější vědecké práci. Znamenalo by to konec příkořím, neboť by mohl pyšně poukázat na to, že patřil k těm nemnoha profesorům německé techniky, kteří se vším nasazením vystupovali pro zachování školy. Tuto skutečnost by uznal při jeho odchodu i ministr, stejně jako Brassovo politické nasazení v posledních letech. Taktně mu nesdělili názor říšského protektora, říšských vedoucích docentů i studentstva na jeho řeč při zmíněné slavnosti 4. listopadu, kterou hodnotili jako naprosté selhání. Přesto si uvědomovali, že při Brassově odchodu musí být zdůrazněny jeho zásluhy.¹⁶⁷

¹⁶⁵ Bundesarchiv Berlin, fond 4901, sign. 13488.

¹⁶⁶ Tamtéž.

¹⁶⁷ Tamtéž.

Počátkem prosince zjišťoval dr. Bojunga z Úřadu říšského protektora na berlínském ministerstvu, jak to vypadá se jmenováním nových rektorů. Odvolání již proběhlo v případě rektora brněnské Vysoké školy technické a o uvolnění z úřadu požádal také rektor univerzity Otto, přičemž říšský protektor mu s poděkováním za vykonanou práci vyhověl.

Naopak rektor DTH Brass odmítl rezignovat, jeho smlouva byla ovšem termínována k 31. prosinci 1939, takže von Neurath byl rozhodnutý jej odvolat ihned, jakmile v Berlíně proběhne na říšském ministerstvu jmenování prof. Buntrua. Do budoucna měl proces jmenování a odvolávání rektorů vždy probíhat touto úřední cestou.

Brass se podle citovaných záznamů evidentně nechtěl vzdát úřadu a své odvolání prožíval jako křivdu. Už pár týdnů předtím se rozpoutal nechutný skandál, když protektorovi von Neurathovi přišel denunciační dopis na Buntrua, o kterém lze pouze spekulovat, zda byl Brassovým dílem. Buntru se zákulisními cestami dozvěděl o jeho existenci i obsahu a začal podnikat obranná protiopatření. Jádrem nařčení spočívalo v tom, že během svého prvního pobytu v Praze v letech 1928-1936 se měl *pohybovat v židovských kruzích*. Buntru své obhajující dopisy posílal přímo na říšské ministerstvo školství a pochopitelně (!) v nich vehementně popíral, že by se kdy společensky stýkal s židy. Naopak se netajil se svými pracovními kontakty s židovskými kolegy na technice a ani to nepovažoval za nutné tak činit. V dopisu na říšské ministerstvo školství Buntru napsal: *Ich hatte wie jeder andere, auch Herr Brass, lediglich die persönlichen Beziehungen zu den damaligen jüdischen Kollegen. Der Familienverkehr mit diesen Kollegen beschränkte sich darauf, dass ich in den 8 Jahren dreimal bei jüdischen Kollegen eingeladen war und nur 1 einziges Mal einen jüdischen Kollegen bei mir im Hause sah. Lediglich mit Prof. Körner bin ich etwas näher bekannt worden, da dieser mir für hydraulische Untersuchungen Gastrecht in seinem hydraulischen Institut, dem einzigen an der Hochschule, einräumte.*¹⁶⁸

Odvolával se na specifické politické poměry v Praze v *přechodném období* i na své kontakty s významnými osobnostmi Sudetoněmecké strany. Její představitel Rudolf Jung mu zřejmě pomohl na podzim 1938 k přijetí do SS. Buntru vysvětloval, jak přelomu 20. a 30. let docházelo mezi Henleinem a nacionálněsocialisticky smýšlejícími studenty k různým nedorozuměním. Pramenila z toho, že radikální mládež kritizovala

¹⁶⁸ Archiv ministerstva vnitra Praha, fond Z-754, dokument č. 5 z 27. 9. 1939.

Henleinovy postoje a činy jako příliš kompromisní a nechtěla chápat, že byly mnohdy diktovány taktickými zájmy, potřebou chránit tehdejší Sudetoněmeckou vlasteneckou frontu (SHF) před případným vládním zákazem. Jednalo se zřejmě o názorové spory kvůli pojetí a radikálnosti sudetoněmecké politiky s organizací Svaz kamarádů (KB). Její členové vyznávali autoritářské a nacionalistické postoje, odmítali demokratickou státní formu a především se hlásili ke konceptu sudetoněmeckého kmenového celku. Podle něho by německá menšina měla být stavovsky organizována a ve vzdálenější budoucnosti by Československo mělo být proměněno v národnostní stát všech národních skupin s hegemonií Německé říše. Svaz kamarádů se pokoušel obsazovat pozice v politických stranách a společenských organizacích svými členy, což se mu v mnoha případech povedlo, například právě v nacistickém Německém studentském hnutí a v Německé turnerské jednotě (DVT). Henlein po založení SHF ze Svazu kamarádů vystoupil, ale mnoho jeho dalších členů získalo významné pozice v SHF a později v SdP. Takřka paralelně se zformovala opozice proti Henleinově oficiální taktice vůči československé vládě, a to kolem časopisu *Aufbruch*. Tvořili ji mladší bývalí členové DNSAP z řad nacionalistického sudetoněmeckého studentstva, kteří hájili nacionálněsocialistické, velkoněmecké, rasistické a antisemitské pozice a Svazu kamarádů vyčítali, že napomáhá sudetoněmeckému separatismu, čímž zároveň zpochybňuje jednotu německého národa.¹⁶⁹

Buntru vždy snaživě tyto rozpory urovnával. Za důkaz své *dobré pověsti a respektu obzvláště u nacionálně citlivého pražského studentstva* považoval fakt, že ho před odchodem z Prahy v roce 1936 jmenovali čestným členem burschenschaftu Karolina.¹⁷⁰

Buntru vysvětloval, že Brass nemohl vědět o jeho spolupráci s dr. Mecklem, v r. 1939 župním vedoucím Svazu studentů, s tehdejším pražským vedoucím NSDAP von Bibrou (v r. 1939 legační rada) a dalšími nacionálními socialisty, protože s těmito kruhy nebyl ve styku. Sám Konrad Henlein mu prý opakovaně v důvěrných osobních rozhovorech objasnil, že ve všem vždy postupuje po vytyčené nacistické linii a v samozřejmé shodě s vůdcem. Buntru považoval proto za vyloučené, že by námitky proti jeho opětovnému

¹⁶⁹ ZIMMERMANN, Volker, *Sudetští Němci v nacistickém státě. Politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945)*. Praha 2001, str. 42-45.

¹⁷⁰ Archiv ministerstva vnitra Praha, fond Z-754, dokument č. 5 z 27. 9. 1939. Buntru psal, že Brass nemohl vědět o jeho spolupráci s dr. Mecklem (v r. 1939 župním vedoucím Svazu studentů), s tehdejším pražským vedoucím NSDAP von Bibrou (v r. 1939 legační rada) a dalšími nacionálními socialisty, protože s těmito kruhy nebyl ve styku. I Konrad Henlein mu prý opakovaně v důvěrných osobních rozhovorech objasnil, že ve všem vždy postupuje ve shodě s vůdcem po vytyčené nacistické linii.

povolání do Prahy pocházely od Henleina. Vydedukoval, že část strany musela být k odporu proti jeho jmenování někým pobíduta, a nepochyboval, že tento *neférový a nezodpovědný osobní útok* je Brassovo dílo – a o to nemorálnější, že on se nijak nesnažil dostat na jeho místo. Paralelně měla aféra klasickou podobu kompetenčního sporu, protože část místních stranických funkcionářů v Praze se cítila vynechána z rozhodování o výměně rektora DTH. Výměnu politicky nepochybně zasloužilého rektora a senátora SdP Brasse za Buntrua považovali mnozí za předčasnou a velmi nespravedlivou. Během aféry se k věci vyjadřovali zástupci Sicherheitsdienstu, SS a župní vedoucí Svazu docentů Konrád Bernhauer. Ten sice průběžně měnil svá stanoviska, ale nakonec pomohl v Berlíně výhrady proti Buntruovi vyvrátit jako neopodstatněné.¹⁷¹

Vzhledem k absurdnosti celé aféry nepřekvapí, že v jejím průběhu byl nakonec z *kontaktu s židy* nařčen i Brass. Bylo mu vytýkáno, že *ještě v zimním semestru roku 1939/39 zkoušel židovské studenty nebo je připustil jako rektor DTH ke zkouškám*. A to přes příslušné doporučení Svazu docentů, na jehož základě se mnozí vyučující zdráhali tak činit. Dokonce byl přímo uváděn případ, kdy jistého Davida Gerzena odmítl zkoušet z fyziky dr. Glaser a Brass měl schválit, aby jej místo Glasera zkoušel *jüdisch versippeten* prof. Zoher. Ještě dramatičtější průběh měla státní zkouška židovky z Kyjeva Belly Dzimitrovsky. Když se o tom dozvěděli radikální nacionálněsocialističtí studenti, požadovali, aby nebyla ke státnici vůbec připuštěna. Když jim Brass nevyhověl s poukazem na neexistenci jakýchkoli zákonných důvodů, dostavili se 30. března 1939 na onu zkoušku a snažili se Brasse se studentkou vyfotit. Rektor nechal fotoaparát zabavit a chování studentů odsoudil jako neodpovídající německým způsobům. Zdánlivě bezvýznamné příhody z vysokoškolské každodennosti jednoznačně ukazují na houstnoucí atmosféru na škole, na otřesnou proměnu chování lidí, kdy obyčejná slušnost mohla být najednou málem hrdinským činem. Proti nařčením z nadržování židům se na obranu Brasse vyslovil stranický vedoucí v Praze a vylíčil jej jako člověka spíše nejistého a ostýchavého, který ovšem má jasné národní cítění i chování.¹⁷²

¹⁷¹ Bundesarchiv Berlin, fond R 31/648 (Wilhelm Saure), korespondence říšského protektora K. von Neuratha se státním sekretářem K. H. Frankem.

¹⁷² Národní archiv, fond 109, sign.109-4/774, korespondence mezi župním vedením NSDAP Sudetenland, pražským vedením Sicherheitsdienst a K. H. Frankem z března až května 1942. V poválečné evidenci MV je uveden stručný záznam, že byl v seznamu konfidentů gestapa.

Antisemitismus – zde v podobě dogmaticky vyžadovaného vytlačování židů z vysokoškolského prostředí za všech okolností – byl účinnou a oblíbenou zbraní i v bojích uvnitř nacistických struktur. Bylo snadné po ní sáhnout a použít proti konkurentovi na akademické půdě. Trefně to vyjádřil Buntru v dopise říšskému vedoucímu Svazu docentů dr. Schultzemu *Es scheint, dass in Prag eine richtiggehende Judenschnüffelei eingesetzt hat und dass jeder, der einem anderen etwas anhängen will, sich dieses wenig schönen Weges zu bedienen versucht.*¹⁷³

Politické rozhodnutí o výměně rektora učiněné mimo stranické struktury i mimo Svaz docentů, naopak s významným podílem K. H. Franka, se nakonec uskutečnilo v plánovaném termínu k 1. 1. 1940. Na rozdíl od rektora univerzity neměl rektor techniky k ruce funkční aparát, protože část úředníků prý byla *naprosto nevhodná* a měla být co nejdříve vyměněna.

Po několika měsících konstatoval vedoucí Svazu docentů Bernhauer ve své situační zprávě,¹⁷⁴ že oba rektori se funkce ujali se vší odpovědností,¹⁷⁵ leč že politováníhodně pokračuje separatistický vývoj a nedostatek spolupráce mezi oběma vysokými školami. Každý z nich se snažil získat pro školu, kterou vedl respekt, mnohdy, bohužel, na úkor té druhé. Prozatím to prý nemělo žádné další důsledky, takže nebylo třeba se tím zabývat.

Buntru se na přechodnou dobu od 1. 4. 1942 do 1. 11. 1943, když se hledal vhodný kandidát, stal zároveň komisařským rektorem německé univerzity.

¹⁷³ Národní archiv, fond 109, sign. 109-6-72, str. 9; dopis z 3. 10. 1939.

¹⁷⁴ Tamtéž, str. 101, *Lagebericht V., März-Mai 1940.*

¹⁷⁵ Rektorem DU se stal Wilhelm Saure (1. 1. 1940 – 1. 4. 1942), viz Míšková, A., c.d.

IX. Univerzální vysoká škola

*Der Nationalsozialismus strebt nach Vereinheitlichung und universaler Gestaltung der Gesamten Wissenschaft. Die Erziehung der akademischen Jugend in nationalsozialistischem Sinn verträgt keine Absonderung der Dozenten sowie der Studierenden nach ihren „Fächern“, sondern fordert die Gemeinschaftsarbeit aller Dozenten sowie die Gemeinschaftserziehung aller Studierenden.*¹⁷⁶

Do značné míry paralelně s výměnou rektora proběhl pokus o zásadní organizační reformu německých vysokých škol v Praze. Různé návrhy na reorganizaci či úpravu studia se v říši objevovaly hned od roku 1933, přičemž některé měly i starší genezi a neideologické důvody, nesouvisely s nástupem nacistů k moci.¹⁷⁷ Úvahy o slučování byly zvláštní kapitolou v institucionálním životě technických vysokých škol, i když nikoli všech. Helmut Heiber v této souvislosti píše o *problému technických vysokých škol v časech Třetí říše*. Na Rusta prý po jeho příchodu na ministerstvo vypadl kostlivec, který se tak znovu dostal na světlo – slučovací plány pro vysoké školy ve Vratislavi, které vznikly dávno před rokem 1933. Myšlenka začlenit zde technické obory jednoduše na filosofickou fakultu předcházela založení techniky v roce 1910. Narazila však na odpor, protože *technické obory platily u zastánců čisté nauky za něco Universitätsfremdes, s čím si nechtějí špinit ruce*.¹⁷⁸

Oprášena byla počátkem 30. let, přičemž primární motivací pro sloučení univerzity s technikou byla úsporná opatření v důsledku hospodářské krize. Podle líčení, které v prosinci 1939 sepsal pro kolegy z Prahy profesor fyziky na univerzitě ve Vratislavi Clemens Schafer, pokročilé detailní přípravy nakonec narušil na podzim 1932 odpor ze strany techniky. Jmenovitě se prý jednalo o stavební fakultu, kde jej vyvolalo *ein paar rabiate Nur-Techniker*, jací se vyskytují na každé technické vysoké škole a kteří *by nejraději nechali učit chemii, matematiku vlastní lidi – inženýry a nikoli odborníky*. (!) Ve Vratislavi do věci od počátku zásadně zasahovali nacionalističtí studenti především z techniky, kteří odmítali spojení. Přesto od 1. dubna 1933 mělo podle rozhodnutí

¹⁷⁶ Národní archiv, fond 109, sign. 109-6-72, str. 40, Bernhauer v dopisu z 5. 12. 1939.

¹⁷⁷ HEIBER, H., c. d., str. 174. Jednalo se např. o spojení Horní akademie v Clausthalu s TH Braunschweig.

¹⁷⁸ HEIBER, H., *Universität untrem Hakenkreuz. Band 2, Teil II. Die Kapitulation der Hohen Schulen*, c.d., str. 183.

říšských komisařů ke spojení dojit začleněním strojírenství, stavitelství a architektury, jakož i všeobecných předmětů do filozofické fakulty s jedním rozpočtem. Proč k tomu muselo dojít zrovna ve Vratislavi? Z jedenácti říšských technických vysokých škol se osm nacházelo ve městech, ve kterých nebyla univerzita. Ze zbývajících tří Berlín a Mnichov nepřicházely v úvahu kvůli svému rozsahu. Takže proto Vratislav, kde navíc studovalo jen kolem 700 studentů. Dokázali vyvolat velkou vlnu odporu, zřídit sbírku, plánovat generální stávkou. Do této situace nastoupil na ministerstvo Rust a musel se s tím popasovat. Nakonec v březnu rozhodl, že obě školy si ponechají svou samostatnost, ale rozpočet budou mít už nadále společný. Někdy kolem roku 1936 se na ministerstvu školství navzdory komplikacím a neúspěchu objevuje idea *universitas*, neboli spojení univerzity a techniky ve vysoké učení nového typu, pro kterou hovořily historické, všeobecně kulturněpolitické i praktické důvody. Staronový plán vycházel z toho, že nejprve by se – po vybudování vysokoškolského města v Berlíně – měly sloučit nikoli ty nejmenší, nýbrž ty největší vzdělávací instituce, a tím zbavit samotnou ideu slučování odia rozkladu.¹⁷⁹

Na konferenci rektorů 15. prosince 1937 líčil státní ministr Wacker ve funkci státního sekretáře REM další plány v tomto směru. Měly zvláštní důležitost, neboť prý *Hitler osobně házel kostkami v projektu Reichshochschule Berlin*, jinak též pracovní zvané Adolf-Hitler-Universität. Byl to původně Rustův nápad, že by Berlínská univerzita mohla získat novostavbu, který se ovšem v souvislosti s Hitlerovými plány na přestavbu Berlína na Germánii dostal do nového aktuálního kontextu. Pověřil Wackera vypracováním příslušného návrhu. Během příprav přišel někdo s myšlenkou vybudovat univerzitu 20. století, ke které by patřily také technika a aplikované přírodní vědy. Rektoři tehdy po projevu odměnili Wackera potleskem, zda si uvědomili všechny možné důsledky, lze jen spekulovat. Vypracovaný projekt prý Hitlera velmi překvapil, ale vzal jej za svůj a okamžitě vydal příslušné rozkazy ohledně stavebních prací.¹⁸⁰

V tomto kontextu vznikl koncem roku 1939 v pražském akademickém prostředí okolo župního vedoucího Svazu docentů Konrada Bernhauera radikální návrh na reorganizaci německého vysokého školství v Praze. Snad se chtěli v Berlíně zavděčit a ukázat, jak jsou ideologicky na výši, když přijali za svou koncepci tzv. *univerzální vysoké školy*. Vycházela z nacistického představy, že odborná specializace byla *židovsko-liberálním*

¹⁷⁹ Tamtéž, str. 189.

¹⁸⁰ Tamtéž, str. 174 -176.

ideálem, a ten neodpovídá *novým* nárokům kladeným na vzdělávání. V říši se podobné připojení techniky nebo jiné odborné školy k univerzitě uskutečňovalo například v Berlíně, Heidelbergu, Bonnu či Göttingen.¹⁸¹

V listopadu 1939 tlumočil při ústním jednání na berlínském ministerstvu školství profesor fyziky Bernhard Gudden (1892-1945) *přání mnoha docentů pražské techniky i univerzity stejně jako vedení Svazu docentů i Svazu studentů* zkusit spojení obou vysokých škol pod jedno *vědecké vedení*, tedy jednoho rektora. Návrh vyplýval z přesvědčení, že pražské vysoké školství se stejně bude muset zorganizovat zcela nově, tak proč to nezkusit už nyní a radikálně. Objevovale se navíc obava, že technika zůstane ve stínu univerzity, dokonce se mluvilo o určitém ohrožení její další existence, protože ze strany berlínského ministerstva se projevovala tendence prosazovat a podporovat spíše Technickou vysokou školu v Brně. V rámci univerzální vysoké školy by technické vědy získaly patřičné postavení.¹⁸² Nad celou záležitostí se však od počátku vznášel stín neúspěchu ve Vratislavi.

Vrchní vládní rada REM dr. Führer přesto návrh vítal, přicházel v době, kdy se projednávalo sloučení přírodovědných oborů pěstovaných na obou školách do jedné společné přírodovědné fakulty, a kdy z převážně finančních důvodů byly duchovédní předměty z techniky převáděny na příslušné univerzitní fakulty. Hledání dalších cest k propojování považoval za přijatelné ba žádoucí. Pochopitelně nesdílel s Bernhauerem tu část jeho motivace, která vycházela z toho, že prosazením myšlenky *Universitas* by se dalo zamezit vzniku společné fakulty na úkor techniky.

V dopisu adresovaném na říšské vedení Svazu docentů se totiž Bernhauer rozepsal o tom, že na ministerstvu školství se projevuje tendence vytvořit velkou jednotnou přírodovědnou fakultu, která by kromě stolic pro své vlastní obory zahrnovala všechny podpůrné a pomocné stolice pro potřeby jak medicínských, tak technických věd. Pokud by se následně tato fakulta připojila k univerzitě, technika by se mimořádně zmenšila. Naopak stejně absurdní a neúnosné se jeví varianty, že by Univerzita neměla přírodovědnou fakultu, nebo že by jakási spojená fakulta stála mezi oběma školami. Bernhauer z toho vyvozoval, že pokud se nepodaří prosadit univerzální vysokou školu,

¹⁸¹ Více viz KLEIBERGER, A. F., *Gab es eine nationalsozialistische Hochschulpolitik?*, in: Heinemann, M. (ed.), *Erziehung und Schulung im Dritten Reich, II. Hochschule, Erwachsenenbildung*. Veröff. der deutschen Gesellschaft für Erziehungswissenschaft.

¹⁸² Národní archiv, fond 109, sign. 109-6-72, s. 52. Dopis zaslaný Bernhauerem 7. 12. 1939 na říšské vedení Svazu docentů do Mnichova.

nezbývá, než budovat plnohodnotnou univerzitu se všemi obory a podobně i techniku. Odmítal argumentování neúspěchem ve Vratislavi, protože tam se jednalo o personální problémy a ohrazení ze strany vysokých škol. Tvrdil, že v Praze je naopak dost iniciativy k překonání překážek a že všem je, ze známých důvodů daných ideologií Ostpolitik jasné, že zdejší vysoké školství by mělo být přebudováno na *prvotřídní* instituce.

Námítky proti univerzální vysoké škole prý zaznívaly ze strany stavebních inženýrů, ale Bernhauer žádnou skutečně relevantní neslyšel. Většinou se jednalo o obavy, že v případě spojení budou technické vědy skrytě potlačovány. Proti tomu namítal, že to záleží na každém učiteli, zda to připustí či nikoli.¹⁸³

Führer požádal o posouzení profesora Nipperera, kterému se záměr nezdál dobrý a poukázal právě na nezdar, s nímž se podobný pokus setkal před dvěma lety ve Vratislavi, kde právě technika se nechtěla vzdát své samostatnosti.¹⁸⁴ Nipper doporučil Führerovi, aby se v věci obrátil na další do věci více zasvěcené osoby – von Rottenburga a Breuera, které mohly vývoj ve Vratislavi nejlépe posoudit.

Poněkud váhavěji navrhoval vyslechnout k tomuto problému také tamní rektory univerzity i techniky.¹⁸⁵ Breuer sice patřil k zastáncům myšlenky sjednocení univerzity s technikou, ale ve svém posudku napsal, že podle vratislavské zkušenosti lze takovou věc uskutečnit jen tehdy, když je psychologicky dobře připravená a když ji prosazují *geistig bedeutsamste Köpfe* z obou slučujících se subjektů.

Potvrdil, že ve Vratislavi skutečně ztroskotal pokus o spojení na tom, že technika se nechtěla vzdát své samostatnosti, dokonce se tam rozhořel boj o dva rektorské řetězy. Podotkl, že pokud *pražští pánové budou mít lepší pochopení, mělo by se to v každém ohledu podpořit*, mohl by vzniknout nový typ školy pro budoucnost.

Von Rottenburg sepsal na základě svých zkušeností s potížemi ve Vratislavi pro Führera podrobnou zprávu a také hned v úvodu uvedl, že sjednocení vysokých škol v Praze považuje za přínosné a souhlasí s ním. Odlišil hospodářskosprávní spojení, ke kterému podle jeho názoru dojde dříve či později všude tam, kde je to fyzicky možné – tedy v případě, že se obě školy se nacházejí na stejném místě. Poukázal na situaci v Berlíně,

¹⁸³ Tamtéž, s. 52. Dopis zaslaný Bernhauerem 7. 12. 1939.

¹⁸⁴ Bundesarchiv Berlin, fond R 4901, sign. 13488, s. 1-7.

¹⁸⁵ Pravděpodobně se jedná o ministerského radu JUDr. Emila Breuera, „Generalhaushaltsreferent für Hochschulen“ na ministerstvu školství. Viz KLEE, E., *Das Personenlexikon zum Dritten Reich*, Frankfurt am Main 2003.

kde se idea jednotné vysoké školy promítla do plánování architektonické podoby nového *vysokoškolského města*.¹⁸⁶

Za podstatnější úkol považoval napravení historicky vzniklé vady vzdělávacího systému, která se vyvinula na počátku 19. století tím, že výhradně humanisticky a duchovědně založené a zaměřené univerzity nemínily uznat „vědeckost“ vzrůstajících se technických oborů a přijmout je mezi sebe. Technickému vysokému školství tak nezbyvalo, než se vydat cestou zvláštního vývoje, jenž měl určité přednosti, ale v podstatě byl chybný. Sjednocením by se dalo čelit *oborovému partikularismu* a přitom zároveň prosadit myšlenku *universitas*, která zahrne všechny vědy. Odmítal připustit, že by neúspěch ve Vratislavi mohl způsobit zánik myšlenky sjednoceného vysokého školství vůbec, existovaly totiž i pozitivní případy – Berlín, Bonn.¹⁸⁷

Von Rottenburg zdůraznil, že nezbytnou podmínkou úspěchu je souhlas všech zainteresovaných stran – rektorů, fakult, Svazu docentů a Svazu studentů. Navíc současně se spojením musí být zajištěna nebo alespoň přislíbena výstavba nových technických či přírodovědných ústavů. V případě, že by se nepodařilo tyto zásadní podmínky naplnit, doporučoval začít propojením správy a rozpočtu, pokračovat spojenou přírodovědnou fakultou. Další spojování odvisí zásadně od prostorového uspořádání, plné sjednocení by mělo nastat až po výstavbě nového kampusu.

Führer následně požádal dr. Leitmeyera ze XIV. školského oddělení Úřadu říšského protektora, aby zajistil písemné vyjádření souhlasu od všech dotčených akademických funkcionářů z obou pražských vysokých škol, což si vyžádalo určitý čas. Leitmeyer hlásil splnění úkolu do Berlína telefonicky 27. listopadu 1939.

Začátkem prosince putovalo do Berlína memorandum s návrhem na spojení německé univerzity s technikou pod názvem Německá Karlova Univerzita a Technická vysoká škola v Praze (Deutsche Karls-Universität und Technische Hochschule in Prag) podepsaný oběma rektory – profesorem Ernstem Ottou a profesorem Kurtem Brassem, župním vedoucím Svazu docentů Konradem Bernhauerem i vedoucími Svazu docentů na obou školách – profesorem Rudolfem Bezecnym a dr. Hermannem Wunderlichem. Jak v textu uvedli: *většina děkanů univerzity i techniky se vyslovila pro*.¹⁸⁸

¹⁸⁶ Bundesarchiv Berlin, fond R 4901, sign. 13488, s. 3. Von Rottenburg odkazoval na *Denkschrift* dr. Wackera k nové berlínské univerzitě, kde jsou shrnuty všeobecné kulturněpolitické důvody pro spojení, protože tam jsou stejné argumenty, jaké použil i on v případě Vratislavi.

¹⁸⁷ HEIBER, H., *Universität untrem Hakenkreutz. Band 2, Teil II. Die Kapitulation der Hohen Schulen*, str. 189-190.

¹⁸⁸ Národní archiv Praha, fond 109-6-72, kart. č. 114, s. 40-44. Dokument je datován 5. 12. 1939.

Navrhovali, aby se nové učení pod vedením jednoho rektora dělilo na šest fakult:

1. duchovědnou (Geisteswissenschaftliche), podobala by se dosavadní filozofické fakultě, vznikly by nové stolice, např. žurnalistika;
2. přírodovědnou (Naturwissenschaftliche), zahrnovala by obory: matematiku, astronomii, fyziku, chemii, botaniku, zoologii, zvěrolékařství, genetiku, mineralogii a petrografii, geologii a paleontologii, a to jak z teoretické, tak z praktické stránky;
3. právnickou a státoprávní (Rechts- und Wirtschaftswissenschaftliche), dělila by se na část právní a státoprávní a část ekonomickou;
4. zdravotnickou (Gesundheitswissenschaftliche), podobala by se stávající lékařské fakultě, vznikly by nové stolice, např. rasové hygieny, farmacie by se naopak přesunula na přírodovědnou fakultu;
5. stavebněvědnou (Bauwissenschaftliche), dále by se členila na dvě oddělení – stavební inženýrství a architekturu;
6. energovědnou (Energiewissenschaftliche), dále by se členila na dvě oddělení – strojírenské a elektrotechnické.¹⁸⁹

Použití nových názvů mělo odrážet novou náplň – na energovědné fakultě by se už neučilo jen strojírenství, ale měla se věnovat vědeckému zkoumání i praktickému využití různých zdrojů energie. Ve zdůvodnění návrhu autoři zdůraznili, že uskutečněním tohoto plánu by duchovní a přírodní vědy, jakožto společný základ všech ostatních věd, konečně získaly smysluplné uspořádání v sjednoceném vysokém školství. Každou vědu, bez ohledu na její vlastní úkoly, totiž považovali zároveň za pomocnou pro ty ostatní, z čehož vyvozovali potřebu co nejužšího propojení. Námitky, že návrh ignoruje historické tradice, odmítali s tvrzením, že naopak s ohledem na ně by měly pražská univerzita a technika prakticky realizovat *nový typ vysoké školy* a tento příklad budou prý později jistě následovat další.

Bernhauer byl velmi úporný, v polovině prosince se ještě pokusil získat vyjádření přímo šéfa Úřadu pro vědu (Amt W) při říšském ministerstvu školství dr. Menzela. Znovu zopakoval argumenty pro spojení, vyvracel všechny námitky vznesené proti a přidal

¹⁸⁹ Tamtéž. ... *Durch die Bezeichnungen Bauwissenschaftliche Fakultät und Energiewissenschaftliche Fakultät soll das Aufgabengebiet dieser Fakultäten im Rahmen der universellen Hochschule gegenüber den technischen Fachschulen stärker hervorgehoben werden. Diese Fakultäten werden dadurch auch auf ein ihnen gebührendes höheres Niveau gehoben.*

tvrzení, že pražská technika vzhledem k současnému stavu bezpodmínečně potřebuje zásadní podporu, které lze nejlépe dosáhnout právě vybudováním univerzální vysoké školy. Zabýval se i politickými aspekty, totiž že *v boji proti Češtvu je neustále poukazováno na nezbytnost techniky v Praze*, což by v případě slučování mohlo fungovat jako na vnitřní překážka. Proti tomu Bernhauer znovu zdůraznil, že sloučením nemá technika zmizet, ale naopak rozvinout se v širším rámci.

Odmítl také argument, že by existence dvou pražských vysokých škol znamenala existenci jakýchsi dvou přirozeně vzniklých společenských center a tím i širší báze pro celkové kulturní a vzdělávací působení. Uvědoměle tvrdil, že jedna kulturní báze jednotně vedená a všemi způsoby podporovaná může být daleko účinnější a akceschopnější. Menzelova odpověď ze 16. ledna 1940 sice ve spisu chybí, ale je jisté, že Bernhauer a s ním všichni zastánci *universitas* neuspěli.¹⁹⁰ Pečlivě a s odkazy na budoucnost vypracovaný pražský návrh byl ministroví Rustovi už předložen jako nevhodný, a to kvůli tomu, že prý budil dojem, jakoby se Německo zříkalo kulturní instituce a české vysoké školy by tak už svým počtem mohly být vnímány jako významnější. V danou chvíli zvítězil pragmatismus obalený do ohledů na českou reakci, ale podle Heibera to neznamenalo konec plánů, naopak ve válečných letech hra s akademickými kostkami nabyla formy až jisté obsese.¹⁹¹

Z pozice vedoucího Svazu docentů se Bernhauer k tématu jednotného učení vyslovil znovu po pár měsících ve svém stranickém hlášení, kde napsal, že myšlenka univerzální vysoké školy se v pražských vysokoškolských kruzích stala předmětem živých debat.¹⁹² I když zde viděl snahu nově řešit organizační otázky, brzy se ukázalo, jak různorodé mají účastníci debat představy o cílech navrhovaných změn. Zastávané názory byly tak protichůdné, že znemožnily shodu potřebnou k uskutečnění reorganizace, některá přijatá opatření tak zůstala na půli cesty. Všichni sice uznávali nutnost propojení věd jedním zcelujícím ideologickým přístupem *s ohledem na vývoj národa*, ale o způsobu a postupu, jak toho dosáhnout vypukly takové názorové střety, že spojení nebylo možné. Bernhauer z toho vyvozoval, že vzhledem ke své radikálnosti by bylo možné prosadit tuto myšlenku pouze autoritativně. Ačkoli on sám nadále vyznával odmítnutou

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 55-58. Dopis zaslaný Bernhauerem 14. 12. 1939.

¹⁹¹ HEIBER, H., *Universität untrem Hakenkreutz. Band 2, Teil II. Die Kapitulation der Hohen Schulen*, str. 190.

¹⁹² Národní archiv, fond 109, sign. 109-6-72, str. 95-111: Lagebericht über die Monate Februar z 17. 6. 1940.

koncepti, musel ustoupit tváří v tvář tolika odlišným očekáváním. Přestavitelé jednotlivých oborů oscilovali ve svých představách o důsledcích navrhovaných změn od přeceňované užitečnosti po nenapravitelnou újmu. Skeptici z řad ministerských úředníků měli pravdu – stanoviska prezentovaná oběma rektory si v čase postupně čím dál tím víc odporovala. Vysvětlení velké Bernhauerovy angažovanosti pro *Universitas* bude patrně v jeho vedoucí roli ve Svazu docentů, jednak se musel aktivně projevovat, jednak vzhledem ke své ideologičnosti tato myšlenka jistě pochází ze stranického prostředí.

Ve zprávě o činnosti pracovního kruhu Svazu docentů z jara 1940 informuje o změnách v jeho organizaci – vzhledem k tomu, že v danou chvíli nebylo možné všechny *kamarády* získat pro nejrůznější obory v jednom pracovním kruhu, tak jich vzniklo více a měly rozvíjet činnost paralelně. Alespoň vědní obory byly v jednotlivých kruzích zvoleny tak, aby mezi různými vědami vznikala spojení. Bernhauer ve zprávě objasnil, že pracovní kruh má sloužit k tomu, aby zástupci nejrůznějších oborů se sblížili a navzájem se seznámili s metodami a cíly svého bádání. Domníval se, že právě vzájemným kontaktem vysokoškolských učitelů ve výzkumu se vysoká škola může zase stát univerzitou. Zástupci všech oborů by měli před svými kamarády mluvit, seznamovat je s předmětem svého výzkumu a především s novými otázkami, které v každém oboru vyvstaly *durch den Nationalsozialismus*. Především se měly probírat základní světonázorové otázky, které existují v každé vědě, a takovými diskusemi najít společný základ všech oborů a jeho *ukotvení* v národně socialistickém názoru. Bernhauer vyzýval kolegy, aby se zapojili referáty, příspěvky a hlavně diskutováním.¹⁹³

Hlavní náplní činnosti I. všeobecného pracovního kruhu s 60 spolupracovníky bylo pořádání přednášek, od října 1939 do února 1940 se jich uskutečnilo devět. Byly politické (o německo-české otázce), historické (o významu Univerzitního archivu), cestopisné a jiné. Z učitelů DTH přednášel doc. Wunderlich o politickém významu pražského městského plánování a prof. Flegler o osobních dojmech z Číny.

¹⁹³ Národní archiv, fond 109, sign. 109-4/1408, str. 31-33.

X. Všeobecný odbor (fakulta)

1. Chemie

Reálnou podobu začala získávat na přelomu let 1939/40 snaha říšského ministerstva školství zřídit v Praze sjednocenou přírodovědnou fakultu. Na technice tomu předcházely strukturální změny v postavení dosud samostatné chemie, respektive její začlenění do Všeobecného odboru.

Na počátku listopadu 1939 proběhlo v Berlíně na ministerstvu školství jednání mezi rektorem Brassem a příslušným úředníkem dr. M. Demmelem o *sloučení chemie na pražských vysokých školách*,¹⁹⁴ které dostal k vyjádření dr. Führer. Při jednání se vycházelo z již daného a jakoby mimo diskusi stojícího faktu, že po sloučení bude chemie začleněna do připravované *matematicko-přírodovědné fakulty* společné pro obě vysoké školy, k níž by se účelně přiřadilo také studium farmacie. Ve svých pozdějších připomínkách k tomu Brass vcelku logicky vnesl dotaz, kterému rektorovi bude společná fakulta podléhat.¹⁹⁵

Při slučování se konkrétně jednalo o deset existujících ordinariátů a jeden extraordinariát, jenž ovšem byly rozloženy asymetricky.

Sedm stolic dosud bylo na technice: 1. anorganické a analytické chemie, 2. organické chemie, 3. fyzikální chemie, 4. chemické technologie organických látek, 5. chemické technologie anorganických látek, 6. biochemie, 7. potravin a poživatin.

Se čtyřmi disponovala univerzita: 1. experimentální chemie (propojeno s vedením univerzitního chemického ústavu), 2. fyzikální chemie, 3. analytické chemie, a k tomu extraordinariát fyzikální chemie a chemie koloidů (Kolloidchemie) K. J. Wagnera. Podle Brasse tento extraordinariát nebyl plánovaný, neboli rozpočtovaný, zdůrazňoval snad i takto převahu techniky?

Vedle vysokoškolských pracovišť v Praze existoval Státní potravinářský zkušební ústav s malým německým oddělením, u kterého měl být učiněn pokus o připojení k chemii na

¹⁹⁴ O jednání 10. 11. 1939 vznikl podrobný zápis: Bundesarchiv Berlin, fond R 4901, sign. 13621.

¹⁹⁵ Tamtéž, dopis z 20. 11. 1939.

nové fakultě. Skrývaný zájem v tomto případě mířil na větší a lépe vybavenou českou část ústavu, což ovšem vyžadovalo obratný postup, který by eliminoval případné námítky politického charakteru. V berlínském pohovoru došlo i na personální obsazení deseti spojených stolic.

1. Anorganická a analytická chemie měla být svěřena prof. Hüttigovi.
2. Obsazení organické chemie už představovalo problém, v čele univerzitní stolice byl totiž prof. Waldschmidt-Leitz¹⁹⁶, který byl kvůli svým politickým postojům odsouván do farmaceutického oboru, přednášel prozatím jen farmaceutům a zastupoval biochemii. Z Prahy zaznívalo přání, aby byl Waldschmidt-Leitz přesunut na profesuru do říše. V posledních letech sice nepublikoval nic zvláštního, ale úspěšně pracoval na výzkumu bílkovin a enzymů. Na technice tento ordinariát čekal na obsazení, byl suplován tehdy doc. Waldmannem z univerzity a existoval návrh, aby byl povolán prof. Brass ze stolice chemické technologie organických látek, takže by se vlastně jednalo o vnitřní přesun.
3. Fyzikální chemii četl na obou vysokých školách prof. Böhm, přičemž i v jeho případě se objevovalo přání, aby byl pro své *indiferentní politické postoje* povolán do říše a stolicí následně obsadil *vědecky dobrý a politicky aktivní muž*. Návrh už ležel na ministerstvu a obsahoval tři jména: doc. Jenckel,¹⁹⁷ doc. Pongratz¹⁹⁸ a doc. Neumann.¹⁹⁹
4. Chemická technologie organických látek byla obsazena prof. Brassem. Pokud by došlo k výše zmíněnému přesunu, musel by být povolán někdo nový.
5. Na chemickou technologii anorganických látek byl navržen prof. Walther Kangro z Braunschweigu, což se v Praze setkalo s příznivým přijetím, jeho specializací byla termodynamická reakce. Další v pořadí byli dr. Paul Rassfeld z Berlína a prof. Kröger.²⁰⁰
6. Stolicí biochemie měl obsadit župní vedoucí Svazu docentů prof. Konrad Bernhauer, z čehož současně vyplývala otázka, zdali s ní má být spojena bývalá stolice

¹⁹⁶ PEŠEK, J., ŠAMAN, D., *Chemie na Německé univerzitě v Praze v době meziválečné*. In: Vindemia, Ústí nad Labem 1997, str. 175-189.

¹⁹⁷ Soukromý docent v Münsteru Ernst Jenckel (1902-1959), od roku 1935 vedoucí oddělení v Ústavu fyzikální chemie a elektrochemie KWG v Berlíně, od 1941 mimořádný profesor na TH Čáchy.

¹⁹⁸ Doc. Alfred Pongratz (1897-1976) na univerzitě Grazu.

¹⁹⁹ Doc. Wilhelm Neumann (1898-1965).

²⁰⁰ Mimořádný profesor Carl Kröger (1904-1984) na TH Vratislav.

potravin a poživatin, a také sem měl být včleněn Státní potravinářský zkušební ústav. Potom by mohla *spojená chemie pražských vysokých škol* vzdělávat také potravinářské techniky.

7. Stolice chemie silikátů byla navrhována jako nová, ovšem místo ušetřené stolice potravinářské chemie, vzhledem k velkému významu keramického a sklářského průmyslu v *česko-moravském prostoru*.

8. Byla projednána také otázka obnovení stolice mikrochemie, uvažovalo se o použití zmiňovaného extraordinariátu, jeho podřízení ordinariátu organické chemie a obsazení na zkoušku mladým nadějným mikrochemikem.

9. Pro farmaceutickou chemii se počítalo s Waldschmidt-Leitzem, v případě jeho povolání do říše přicházeli v úvahu člen strany doc. W. Kern²⁰¹ a dr. Böhm z Berlína.

10. Nakonec řešili, co se zbývajících dvěma ordinariáty, nabízela se možnost využít jeden na zřízení výzkumného pracoviště pro chemii uhlí (Kohlenchemie) vzhledem ke specifčnosti českého (böhmisch) hnědého uhlí. Tento problém nebyl shledán natolik naléhavým, aby jej dořešili. Navíc existovala alternativa ve využití českého Ústavu pro výzkum uhlí v Praze, který podle nich stejně vznikl *díky německým vědomostem i penězům* a mohl by se transformovat do podoby *Kaiser Wilhelm-Institutu*. Zbývajících ordinariát nechali v rezervě.²⁰² Brass informoval Demmela o počtech asistentů, kteří byli k dispozici na jednotlivých stolicích, a o absenci jiných funkcí, jako například konzervátor, vedoucí oddělení, vrchní inženýr.

Celý zápis z berlínského jednání projednal Brass se svými kolegy – Bernhauerem, Hüttigem a Waldmannem a sepsali i několik připomínek. Zásadní bylo snad jen, že pro farmaceutickou chemii navrhovali ještě doc. Hanse Truttwina z univerzity a použili apelující formulace, že *má-li tato matematicko-přírodovědná fakulta vzít chemické vzdělávání univerzitních i technických posluchačů vážně, je nezbytně nutné, aby na to docenti při svých přednáškách a cvičeních brali zřetel*.²⁰³ Můžeme jen spekulovat, proč takto formálně vyzývali k něčemu, co se jeví jako samozřejmost. Jako by tím prosakovala skepse daná realitou...

²⁰¹ Mimořádný profesor (1939) Walter Kern (1900-1965) na TH Braunschweig.

²⁰² Bundesarchiv Berlin, fond R 4901, sign. 13621.

²⁰³ Tamtéž, Brassův dopis z 20. 11. 1939.

V první polovině prosince ještě Brass poslal Demmelovi dva dopisy, v prvním navrhoval pro obor farmacie zřízení stolice *všeobecné přírodovědné chemie*, jejímž úkolem by byla základní výuka pro mediky, učitele (zoology, botaniky, chemiky, fyziky) a farmaceuty. Jejich další chemické vzdělávání už by probíhalo odděleně. Dále také konkretizoval náplň farmaceutické chemie.²⁰⁴ Ve druhém dopisu rozebíral podrobně stav asistentů stávající a žádoucí po reorganizaci a spojení chemie. Pochopitelně šlo o nárůst, ale nijak dramatický, např. u asistentů ze 17 na 19, objevuje se spíš požadavek na administrativní síly.²⁰⁵ Brass očekával, že *další osud těchto plánů* bude moci projednat s Demmelem opět osobně, při jeho návštěvě Prahy koncem roku 1939, zda tomu tak opravdu bylo, nelze doložit. Celý systém nebyl doladěn a jeho fungování se neobešlo bez zádrhelů.

Po roce rektor Buntru sděloval ministerstvu přes kurátora, že kvůli převedení stolic chemie ze Všeobecného odboru DTH na Přírodovědnou fakultu DU vznikly v probíhajícím rozpočtovém roce 1940 nejasnosti o tom, na kterou z obou vysokých škol jednotlivé chemické stolice skutečně přísluší. Proto se v této záležitosti konala rozprava opět za přítomnosti vrchního vládního rady Demmela, z níž vyplynulo konkrétní rozdělení stolic. Na techniku patřily:

1. ordinariát anorganické a analytické chemie (prof. Hüttig),
2. extraordinariát organické chemie (k tomu má být využit nový extraordinariát *Pharmakognosie*, který dá k dispozici DU),
3. ordinariát chemické technologie anorganických látek (zastupující dr. Steiner),
4. ordinariát chemické technologie organických látek (prof. Brass),
5. ordinariát biochemie a potravinářské chemie (prof. Bernhauer),
6. ordinariát chemie silikátů.

Současně bylo dohodnuto žádat pro fyzikální chemii ve státním rozpočtu na další rok o druhou stolicí. Byla v Praze naléhavě potřebná, neboť vedoucí univerzitní stolice prof. Böhm, pověřený zároveň vedením stolice na technice, byl velmi přetížený, přičemž právě fyzikální chemie se tak rozvíjela, že dvě stolice se jevily jako adekvátní.²⁰⁶

²⁰⁴ Tamtéž, Brassův dopis z 7. 12. 1939.

²⁰⁵ Tamtéž, Brassův dopis z 14. 12. 1939.

²⁰⁶ Bundesarchiv Berlin, fond R 4901 (Band 2), sign. 2129, dopis Buntrua z 9. 10. 1940.

Na německou univerzitu pak náležely:

1. ordinariát organické chemie,
2. extraordinariát analytické chemie,
3. ordinariát fyzikální chemie.

Vzhledem k tomu, že základní vzdělávání chemiků v organické a anorganické chemii na obou vysokých školách zajišťovali převážně představitelé dotčených stolic, byl prof. Waldschmidt-Leitz navržen ke jmenování zároveň honorárním profesorem DTH a prof. Hüttig zároveň honorárním profesorem DU, s čímž souhlasili. Na jaře roku 1941 děkan přírodovědné fakulty DU Czurda dohodu rektorovi potvrdil s tím, že na univerzitě by měla ještě být stolice farmaceutické chemie.²⁰⁷

²⁰⁷ Tamtéž.

2. Matematika

Také výuka matematiky doznala na DTH změn, nejprve došlo k personálním úpravám. Na stoličce matematiky I., kterou dříve vedl prof. Carda, pověřil ministr školství zastupováním prof. Kowalewského. Naproti tomu stoličce matematiky II., dříve vedenou prof. Funkem, hodlal držet otevřenou pro pozdější obsazení.²⁰⁸ O něco později, v půli října, psal Bojunga na REM kvůli obsazení stolic matematiky na univerzitě a na technice. Obdržel totiž protokol z jednání děkanů o uspořádání výuky matematických oborů na obou vysokých školách. Nic nenamítal proti pověření doc. Ernsta Lammela. Naopak se domníval, už není důvod navíc k vedoucím stolic prof. Kowalewskému a prof. Peterssonovi znovu angažovat již penzionovaného prof. Cardu, a žádal ministerstvo o vyjádření, které pak v Berlíně učinili 7. prosince.1939. V protokolu děkanů z 28. září bylo zaznamenáno, že *panuje shoda mezi Přírodovědeckou fakultou DU a Všeobecným odborem DTH o opatřeních konaných za účelem převedení stolic matematiky I a II do svazku Přírodovědecké fakulty DU.*

1. *Obě stolice přejdou do správy prof. Gerharda Kowalewského, termín bude upřesněn.*
2. *Jejich inventář zůstane až na další ve stávajících prostorách DTH, kde bude také probíhat výuka pro DTH.*
3. *Priv. doc. Lammel, asistent stolice matematiky I. a Hans Bitterlich-Willmann, asistent na stoličce matematiky II., budou převzati jako asistenti na Ústav matematiky DU.*
4. *Na DTH měli učit právě Lammel a Carda.*
5. *Přednášky o Wahrscheinlichkeitsrechnung měl na DTH konat prof. Josef Fuhrich, profesor pojistné matematiky na DTH.*
6. *Jednotlivé zkoušky z matematiky I. a II. a z matematiky pro architekty povedou Carda s Lammelem, chemiky nadále Kowalewski.²⁰⁹*

²⁰⁸ Bundesarchiv Berlin, fond R 4901 (Band 2), sign. 2129, ministerský výnos z 9. 9. 1939.

²⁰⁹ Tamtéž.

3. Fyzika

Problémy se jmenováním profesorem teoretické fyziky, nikoli kvůli odbornosti, původně na německé univerzitě měl doc. Walter Glaser. Byl to žák Philippa Franka, od roku 1930 s ním publikoval na 20 vědeckých prací, které se týkaly otázek z všeobecné, teoretické a matematické fyziky. Necelá polovina se zabývala výpočty k elektronové optice (Elektronenoptik) a mohla mít i praktické využití. Právě díky těmto pracím se Glaser stal spolupracovníkem firmy Siemens a Halske při vývoji mikroskopů (Übermikroskope durch Ruska-Borries). Glaser je dodnes považován za předního odborníka v oblasti elektronové optiky, se zásadními zásluhami zejména o vývoj a zdokonalení právě elektronového mikroskopu.²¹⁰

Jeho nesnáze vznikly souhrou několika nepříznivých okolností. Jednak na ministerstvu došlo k personální změně, když kvůli nemoci vrchního vládního rady (ORR) dr. Führera jej dlouhodobě zastupoval ORR dr. Dames. Ten o předchozích jednáních a příslibech daných dr. Führerem z pověření prof. Mentzela zřejmě nic nevěděl. Dr. Führer jednal přímo v Praze a Glaserovi slíbil, že získá ordinariát experimentální fyziky, ovšem na technice. Jmenování neproběhlo jen proto, že v září 1938 odstoupila československá vláda a nová Háchova vláda další jmenování pozastavila. V neposlední řadě šlo také o peníze, neboť Dames navrhoval Glaserovi o 800 RM nižší plat, což Führer komentoval: *Es ist doch überflüssig wegen dieses Betrages die Prager Dozenten zu vergrämen. Gerade bei Prag sollen wir den von uns dorthin bestellten Hochschullehrer zumindest persönlich entgegenkommen. Ihre Institute sind schlecht sowohl äusserlich wie innerlich. Es ist fraglich, ob wir her alle Wünsche in der jetzigen Zeit erfüllen können.* Führer důrazně žádal, aby se jím sjednané dohody dodržovaly, v opačném případě o nových rozhodnutích informovat šéfa úřadu.²¹¹

V obsáhlé odpovědi Dames Glaserovi vysvětlil, že přijaté řešení není osobní a namířené proti němu, ale že ve všech případech, kdy si ministerstvo není zcela jisto, zda u projednávaného vysokoškolského učitele existuje perspektiva dlouhodobé vědecké produktivity, bývá ordinariát změněn na extraordinariát. Pokud se během roku osvědčí,

²¹⁰ TĚŠÍNSKÁ, Emilie, *Personální a institucionální proměny fyzikálních oborů v českých zemích za války*. In: *Věda v českých zemích za druhé světové války*, Práce z dějin AV, seria C, fasciculus 3, Praha 1998, str.174.

²¹¹ Bundesarchiv Berlin (Band 2), sign. 2129, dopis z 20. 2. 1940.

může následovat jeho jmenování řádným profesorem s postupnou úpravou platu až na 9000 RM. Glaser nakonec podepsal dohodu o převzetí uvolněné řádné stolice po Frankovi k 1. dubnu 1940, ovšem ponížené na extraordinariát. Součástí dohody byl i příslib, že bude zároveň jmenován ředitelem Ústavu teoretické fyziky DU a TH.²¹²

Další vyučující na Všeobecném odboru, který měl problémy s ORR Damesem, tentokrát už nástupcem dr. Führera, byl fyzik Bernhard Gudden.²¹³ Jako v případě Glasera, i zde Dames nerespektoval původní dohody a přísliby svého předchůdce. Ve stejné době, v únoru 1940, Gudden v dopisu Damesovi popisuje překvapení, jaké mu způsobil obsah jím navrhované pracovní smlouvy. Na věci dojednané dr. Führerem vůbec nebyl brán ohled a že mu nezbyvá, než se pokusit objasnit situaci alespoň písemně. Vyjádřil naději, že Dames brzy přijede do Prahy, aby se o zdejší situaci přesvědčil sám.

Gudden se stal nástupcem prof. R. Fürtha na univerzitní stoličce experimentální fyziky a ve vedení Fyzikálního ústavu. Pracoval v oblasti fyziky pevných látek a zabýval se zejména luminiscencí iontových krystalů. Měl oprávněně pověst vynikajícího odborníka, což v kombinaci s žádoucími politickými postoji mu umožnilo klást si pozoruhodné podmínky.²¹⁴ K dopisu Damesovi přiložil opis těch, které si dohodnul s dr. Führerem 10. ledna 1940: přírodovědné stolice obou pražských vysokých škol budou sloučeny do jedné společné fakulty náležející jak univerzitě, tak technice, ale pod správou university, spojená fakulta bude mít čtyři fyzikální stolice – I. fyzikální stoličce pod jeho vedením, II. fyzikální stoličce, Ústav teoretické fyziky vedený Glaserem, Ústav geofyziky v čele se Slomkou, jeho stolice bude poskytovat základní vzdělání ve fyzice pro všechny obory jak na DU, tak na DTH (!).

Na všechny čtyři ústavy mohou být zadány vědecké úkoly z čisté, aplikované i teoretické fyziky, budou zajištěna (či nově utvořena) místa asistentů a dalšího personálu, prozatímně budou I. a II. ústavu dány k dispozici laboratorní prostory a dílna pro jemnou mechaniku v bývalém československém vojenském ústavu na Vítězném náměstí v Dejvicích, vedle toho si podrží dosavadní Fyzikální ústav ve Viničné 3, který bude sloužit k výuce. Gudden si představoval, že bude také pověřen celkovou správou ústavů na Vítězném náměstí a přímo podřízen kurátorovi nebo rektorům. Umístění

²¹² Tamtéž.

²¹³ Tamtéž, str. 243-254, spis B. Guddena.

²¹⁴ TĚŠÍNSKÁ, Emilie, *Personální a institucionální proměny fyzikálních oborů v českých zemích za války*. In: *Věda v českých zemích za druhé světové války*, Práce z dějin AV, seria C, fasciculus 3, Praha 1998, str.176.

fyziky ve vojenském ústavu bylo provizorní, říšské ministerstvo se mělo zasadit o to, aby v rámci výstavby pražských vysokých škol zařídilo co nejdříve novou budovu pro výuku fyziky. Na provedení všech úprav v souvislosti se sloučením a pro kompletní vybavení budou zajištěny potřebné finanční prostředky.

Gudden si nakonec neskromně vymínil, že chce být profesorem jak na univerzitě, tak na technice, takže také jeho příjem by byl zdvojený na 13 600 a 6 000 RM. Ve svém dopisu patřičně zdůraznil úspěchy své dosavadní třináctileté kariéry v Erlangen, kde vybudoval ústav.²¹⁵ V Praze byl postaven před stejný úkol, ovšem za výrazně jiných podmínek, jak se vyjádřil vybudovat *aus einem räumlich und einrichtungsmässig jeder Beschreibung spottenden Betrieb* ústav, který by v Praze důstojně zastupoval německou vědu. Bylo mu sice jasné, že i při brzkém a vítězném konci války bude budování ústavu trvat roky, přičemž se musí vzdát pracovních podmínek, jaké měl v Erlangen, ale na druhou stranu jej takový velký úkol lákal. Dokonce označil možnost působit na skutečné *universitas*, kde se prolíná teoretická fyzika s aplikacemi pro průmysl nebo medicínu, za něco okouzujícího. *Ein Nebeneinander von UNI und TH in ein- und derselben Stadt halte ich für etwas Unnatürliches und Überbleibsel aus einer Zeit, da die Technik als minderwertig angesehen wurde. Wie mir dr. Menzel geschrieben und gesagt hat, hofft er die endgültige Vereinigung der Prager Hochschulen später durchführen zu können, stellt aber diese Endlösung aus aussenpolitischen Gründen zunächst zurück. Um so notwendiger ist jedoch jetzt schon die von ihm angekündigte Zusammenfassung aller naturwissenschaftlichen Fächer in eine einzige Fakultät...*²¹⁶

Gudden odkazoval na skutečnost, že při výměně rektorů dr. Menzel oficiálně oznámil včlenění Všeobecného odboru DTH do Přírodovědecké fakulty DU s děkanem jmenovaným univerzitou. Technika tím měla přijít o 18 stolic, přičemž pochybnosti nevyvolávalo ani tak přesunutí stolic práva či pojišťovnictví. Obavy vzbuzovala ztráta stolic chemie, fyziky, matematiky, mechaniky a zobrazovací geometrie, které poskytovaly studentům techniky teoretickou přípravu pro vlastní technické studium. Studenti techniky by příslušné zkoušky museli skládat na univerzitě. Při dalších rozhovorech se pak ještě vyjádřil, že hlavní slovo při obsazování stolic bude mít univerzita.²¹⁷

²¹⁵ *Die Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg 1743-1993. Geschichte einer deutschen Hochschule, Ausstellung im Stadtmuseum Erlangen 24. 10. 1993-27. 2. 1994. Veröffentlichungen des Stadtmuseum Erlangen, Nr. 43, 1993.*

²¹⁶ Bundesarchiv Berlin, fond R 4901 (Band 2), sign. 2129.

²¹⁷ Národní archiv, fond 109, sign. 109-6-72, str. 82.

Gudden na základě svých několikaměsíčních zkušeností konstatoval, že právě Mentzlem ohlášená úprava je zásadní podmínkou pro to, aby zůstal trvale v Praze. Doufal, že zanikne rozlišování mezi *fyzikálním ústavem* a *ústavem pro technickou fyziku* a přejde se na označení *I. a II. fyzikální ústav*, jako tomu je v Berlíně či Vídni. Nešlo mu jen o označení, chtěl působit proti rozšířenému rozlišování, zda se jednomu ústavu pracuje technicky a aplikovaně, na druhém teoreticky. Byl zastáncem názoru, že neexistuje žádná fyzika pro mediky, chemiky, strojní inženýry, elektrotechniky, stavaře, nýbrž že na vysoké škole se vyučuje jen „fyzika“ v pravém smyslu slova. Velmi mu záleželo na tom, aby propojením základního vzdělání (*Grundausbildung*) dosáhl uceleného vnímání fyziky a přinejmenším v oblasti fyziky bránil *rozpadání se* výuky podle potřeb jednotlivých oborů. Chtěl vzbudit vzájemné porozumění pro potřeby ostatních tím, že při přednášce upozorní budoucí učitele a vědce na technické aplikace, techniky na pochopení hodnoty a nutnosti neúčelného (*zweckfrei*) výzkumu a medicím nabídne náhled na podmíněnost přírodních zákonů. Možná se tak nadchnul pro takové řešení též z toho důvodu, že reálně v říši dostávaly přednost aplikované vědy na úkor teoretických. Matematika, fyzika i chemie byly při inženýrském vzdělávání na technikách vnímány jako pomocné obory, tudíž většinou poddimenzovány. Když se odvolával na Berlín, jaksi pominul, že v roce 1936 tam byla jediná stolice experimentální fyziky na TH zrušena jako přebytečná a převedena do Göttingen.²¹⁸

V březnu 1940 psal Gudden Damesovi znovu, jeho původní nadšení narazilo na realitu. Prostorové otázky stále nebyly dořešeny, takže naléhavé úpravy nemohly ani začít, zůstával odkázaný na Dejvice, a stejně neproveditelná byla organizační opatření, protože ještě nepadlo rozhodnutí ohledně sloučení přírodovědných oborů. Gudden sděloval, že rektor Buntru doufá, že prosadí, aby obě školy zůstaly plně samostatné, takže vládní zmatek a nikdo neví, co bude a co by mělo být. Naléhal na Damese, aby přijel do Prahy věc rozřešit, protože podle toho se chtěl rozhodnout, zda zůstane v Praze nebo se vrátí do Erlangen. Dames odpověděl, že se určitě nedostane do Prahy do začátku května, ale slíbil, že do té doby bude jasnější osud bývalého československého vojenského výzkumného ústavu, který převzal do svých rukou. Také může posoudit rozpočet pražských vysokých škol. Teprve potom by mu byl k dispozici s důvěryhodnou radou, jak se rozhodnout v jeho těžké situaci, která byla složitější o to,

²¹⁸ FISCHER, Klaus, *Repression und Privilegierung Wissenschaftspolitik im Dritten Reich*. In: BEYRAU, Dietrich (ed.), *Im Dschungel der Macht. Intellektuelle Professionen unter Stalin und Hitler*. Göttingen 2000, str. 180.

že měl velkou rodinu a opustit vlastní dům v Erlangen. Koncem roku 1940 vypadala situace tak, že Gudden jako řádný profesor Přírodovědecké fakulty DU konal přednášky i na DTH a čekalo se, až bude s konečnou platností povolán na DU.²¹⁹

Včlenění Všeobecného odboru DTH do Přírodovědecké fakulty DU je jediný případ, kdy se do věci vložila vysoce postavená osoba nacistické hierarchie, navíc respektovaná vůdcem, říšský vedoucí Hlavního úřadu NSDAP pro techniku Fritz Todt.²²⁰ Díky svým vysokým funkcím v NSDAP, říšské vládě a vědecko-technických organizacích, určoval zásadní měrou *Technikideologie* Třetí říše.²²¹ V lednu 1940 se obrátil dopisem na ministra školství Bernharda Rusta a upozornil jej, že z titulu zmíněné funkce mu náleží starost o to, aby v Německu nebyly poškozovány zájmy a výkonnost techniky, přičemž v případě reorganizace pražské DTH nabyl dojmu, že by se tak mohlo stát. Todt se ohradil proti, jak se domníval, obecné tendenci ministerstva školství postupovat v záležitostech týkajících se technického vzdělávání bez vědomí jeho úřadu a rozhodně proti tomu jménem *nacionálněsocialistických inženýrů* protestoval.

Neopomněl se odvolat na soukromé rozhovory, které na toto téma vedl s vůdcem a žádal, aby byl v *případu Praha* slyšen před vlastním rozhodnutím ministerstva.²²² Todt si situaci pojistil i po stranické linii, takže vedoucí stranické kanceláře a vůdcův tajemník Martin Bormann mu poslal na vědomí dopis, ve kterém Rustovi důrazně sdělil, že *názory dr. Todta o nepřipustnosti odstrkování technických vysokých škol univerzitami se zcela shodují s postojem Hitlerovým*. Bormann si přál být v budoucnosti vždy včas informován o podobných záležitostech, aby mohl ve svém stanovisku zohlednit názory dr. Todta.²²³

Celou korespondenci Todt poslal K. H. Frankovi se svým komentářem. Domníval se, že nedůstojná prostorová situace DTH by se neměla řešit tím, že se jí část pracovišť odejme, ale naopak, že se zajistí dostatečné prostory. Chtěl se zasadit o to, aby pražská

²¹⁹ Bundesarchiv Berlin, fond R 4901 (Band 2), sign. 2129, dopis z 13. 3. 1940.

²²⁰ Dr. Ing. Fritz Todt (1891-1942) „Chef der Organisation Todt, Generalinspektor für das deutsche Strassenwesen, Generalbevollmächtigter für die Regelung der Bauwirtschaft, Leiter des Hauptamtes für Technik der NSDAP“. 17. 3. 1940 byl jmenován „Reichsminister für Bewaffung und Munition“. Viz Ernst KLEE, *c.d.* a John CORNWELL, *Hitlerovi vědci*, Praha 2005. Viz SEIDLER Franz W., *Fritz Todt- Vom Autobahnbauer zum Reichsminister*. In: SMELSER, Ronald, ZITELMANN, Rainer, *Die braune Elite I*, Darmstadt 1993, str. 299-311.

²²¹ MAIER, Helmut, *Nationalsozialistische Technikideologie und die Politisierung des „Technikerstandes“: Fritz Todt und die Zeitschrift „Deutsche Technik“*. In: DIETZ, Burkhard, FESSNER, Michael, MAIER, Helmut (eds.), *Technische Intelligenz und „Kulturfaktor Technik“*, Berlín 1996, str. 253.

²²² Národní archiv, fond 109, sign. 109-6-72, str. 82-83, dopis z 25. 1. 1940.

²²³ Tamtéž, Bormannův dopis z 8. 2. 1940.

technika, která měla zvláště na východě vždy dobré jméno, byla plně schopná vzdělávat naléhavě potřebný technický dorost. Todt vyzýval Franka, aby společně s říšským protektorem podpořili na ministerstvu jeho snažení.²²⁴

Frank požádal o stanovisko rektora Buntru, který následně v rozsáhlém dopisu²²⁵ rozebral naprostou nevhodnost až škodlivost chystané úpravy, protože jejím následkem by bylo značné oslabení DTH. Připomněl, že z původních sedm odborů (Abteilungen) hned po obsazení Sudet odpadl jako samostatná škola Zemědělský odbor umístěný v Děčíně-Libverdě a na podzim 1939 se dříve samostatný Odbor chemický včlenil do Všeobecného odboru. Tudíž při splynutí Všeobecného odboru DTH s Přírodovědnou fakultou univerzity by počet odborů na technice klesl ze sedmi na čtyři, počet řádných stolic by se z 46 snížil na 28, a to Buntru považoval za neúnosné.

Ještě závažnější by však byl dopad na kvalitu výuky, protože podobně jako Todt i Buntru považoval nároky na teoretickou výuku matematiky, fyziky a dalších přírodovědných předmětů v inženýrském studiu za specifické a podstatně odlišné od náplně studia těchto předmětů na univerzitě. *Pro pochopení a respektování zvláštních inženýrských potřeb potřebovali vyučující dotčených předmětů vždy bezprostřední kontakt s atmosférou technické vysoké školy, a naopak pro její úroveň bylo nezbytné, aby působili přímo na její půdě.* Vždy, když na jmenované stolice přišli profesori, kteří učili pouze nebo převážně na univerzitě, nebyli schopni dosáhnout plného porozumění pro zvláštní potřeby technických vysokých škol. Mělo to za následek, že studenti ve vyšších semestrech sice uměli matematiku, fyziku a chemii, ale chybělo jim jakékoli pochopení pro jejich aplikaci při řešení praktických úkolů. Buntru tvrdil, že na základě své dvacetileté zkušenosti ví, jak klíčové a zároveň těžké je pro každou technickou vysokou školu kvalitně obsadit příslušné matematicko-přírodovědné předměty, protože vyžadují buď vědce s inženýrským vzděláním, nebo alespoň privátní docenty či mimořádné profesory, kteří dlouhodobě působili na technice. Právě v tomto Buntru dokonce viděl největší problém a obtíž a rezolutně tvrdil, že pokud tato podmínka nebyla naplněna, nepodařilo se docílit uspokojivého výsledku. Jednoznačně se domníval, že matematika jako teoretický podklad inženýrství se liší od univerzitní matematiky jako součásti duchovních věd.

²²⁴ Tamtéž, Todtův dopis z 9. 3. 1940.

²²⁵ Národní archiv, fond 109, sign. 109-4-1403, str. 90-92: dopis datovaný 24. 2. 1940 je odpovědí na Frankovu výzvu z 16. 2. 1940.

Vzhledem k tomu, že matematicko-přírodovědná příprava už byla zkrácena ze čtyř na tři semestry, další rozvolnění kontaktů by nezůstalo bez negativního dopadu na kvalitu studia. Rektor odmítal názory ministerstva školství, že sloučením ve prospěch Univerzity se prohloubí spolupráce, protože té nic nebránilo ani za stávajícího stavu. Profesori jmenovaní na Všeobecném odboru DTH přednášeli jako honorární profesori na Univerzitě a naopak. Jako důkaz posloužilo sloučené studium chemie – jeho těžiště leželo na Všeobecném odboru DTH, který disponoval sedmi stolicemi oproti dvěma univerzitním.²²⁶ Buntru neviděl žádný důvod, proč by se chemie v důsledku navrhovaného sloučení fakult měla ocitnout na Univerzitě. Naopak navrhoval opětovné založení samostatného chemického odboru na DTH a oplátkou za přesun oněch dvou univerzitních stolic nabízel převést na univerzitu a nově ustavit studium hospodářství a pojišťovnictví.

Nakonec Buntru neopomněl poukázat na to, že k popsáným událostem dochází v *zorném poli českého národa*, takže i z politických důvodů si nedovede představit jakékoliv oslabení školy, která si navíc v předcházejících 20 letech dokázala uhájit své postavení v *těžkém boji proti Čechům*. Trval na tom, že škola musí zůstat samostatným celkem, k němuž za všech okolností patří Všeobecný odbor.²²⁷

Situace se kvůli neslučitelným postojům rektorů stala patovou. V polovině března přišlo z Berlína rozhodnutí ministr Rust sdělil, že přesunutí kateder z DTH na Univerzitu se neuskuteční. Ministerstvo se naopak bude snažit o důstojnější prostorové zajištění techniky. Slíbil, že požádá vůdce o souhlas s *dočasným* využitím uvolněných budov českých vysokých škol, přičemž konstatoval, že dříve či později by měla prostorové problémy školy vyřešit výstavba nového areálu.²²⁸ Frank ve své odpovědi Todtovi potvrdil, že je téhož názoru jako ministerstvo, ovšem čas pro novostavbu přijde až po vítězné válce. V danou chvíli – několik měsíců po dočasném uzavření českých vysokých škol – ovšem nepovažoval za vhodné přidělit technice budovy či prostory po české technice. Argumentoval tím, že by takové prozatímní řešení mohlo být zneužito v kombinaci s poukazem na úsporná opatření těmi, kdož by chtěli klást odpor plánům na novou výstavbu.²²⁹

²²⁶ Viz PEŠEK, J. – ŠAMAN, D., c.d.

²²⁷ Národní archiv, fond 109-4-1403.

²²⁸ Národní archiv, fond 109-6-72, str. 84, záznam o vyjádření Rusta z 13. 3. 1940.

²²⁹ Tamtéž, str. 86, Frankův dopis z 19. 3. 1940.

Také Bernhauer ve svých situačních zprávách z února až května 1940²³⁰ komentoval okolnosti projednávání společné fakulty, potvrdil, že protichůdnost názorů obou rektorů se v čase prohlubovala, dlouhotrvající nejistota velmi negativně ovlivňovala atmosféru a než došlo ke konečnému rozhodnutí, nevyjasněný stav značně komplikoval provoz. Vedoucí Svazu docentů zdůraznil nespokojenost vyučujících a vysvětloval, že pesimistické hodnocení situace je z části zapříčiněno také tím, že v novém rozpočtu se důležité ordinariáty Všeobecného odboru objevily jako extraordinariáty. Úbytek studentů na mnoha tamních oborech přičítal také nejistým poměrům. Bernhauer se pochvalně zmínil o mimořádných subvencích říšského protektora (*ausserordentliche Zuwendungen*) na podporu jednotlivých stolic a záchranu *aktivity a naděje jejich představitelů*, i když celková suma vzhledem k potřebám naprosto nemohla stačit. Naopak navrhovaný rozpočet počítal se třemi novými stolicemi pro strojní fakultu na podporu jejího rozvoje.

²³⁰ Národní archiv, fond 109-6-72, str. 99. Bernhauerův Lagebericht V. z 17. 6. 1940.

XI. Fakulta architektury a stavebnictví

V roce 1938 se plánovalo revidované obsazení osmi stolic stavebních²³¹ a tří architektonických,²³² přičemž část z nich měla být obsazena stávajícími vyučujícími DTH. V roce následujícím vznikl po návštěvě vysokých úředníků dr. Führera a prof. Nipperera z říšského ministerstva školství konkrétní návrh. Ve vedení stolice stavební mechaniky (Baumechanik und Festigkeitslehre) měl zůstat prof. Fritsche. Neobsazenou stolicí betonového stavitelství (Betonbau) zamýšlelo vedení školy obsadit dr. Guldaniem, který byl již delší dobu prozatímně pověřen jejím vedením. Stolicí železných staveb (Eisenbau) vedl prof. Wanke, ale vzhledem k tomu, že jeho žena byla Židovka, bylo jasné, že jej čeká propuštění. Místo něj byli navrhováni prof. Pfannmüller z techniky v Hannoveru a prof. Melan z vídeňské techniky. Pro neobsazenou stolicí dřevěných staveb, železobetonového a mostního stavitelství (Holzbau, Eisenbeton- und Brückenbau) sice byl navrhován dr. Pucher z Berlína, ale opakovaně se řešila otázka, zda je tato stolice vůbec nutná a zda železobetonové a mostní stavitelství má skutečně existovat oddělené od betonového stavitelství. Uvažovalo se o ponechání pouze dřevěných stavebních konstrukcí. Neobsazená byla též stolice železničního stavitelství a provozu (Eisenbahnbau und -betrieb), pro níž byl navrhovaný dipl. ing. Schenck, říšský železniční rada z Vratislavi. Zatím byl předmět suplován. Stolice zemního, silničního a tunelového stavitelství (Erd-, Strassen- und Tunnelbau) byla obsazena prof. Kleinwächterem, který odcházel do penze. Na jeho místo se nejprve uvažovalo o dr. von Rabcewiczovi, který byl ale povolán do Vídně, takže došlo i na další jméno – dr. Petermanna z Braunschweigu. Stolicí geodézie (Geodäsie) měl i nadále vést prof. Haerpfer. Stolice vodních staveb I. byla prázdná, uvažovalo se o prof. Kampeovi, řediteli úřadu pro správu pramenů v Bad Ems, který již dříve v Praze působil. Stolice vodních staveb II. Byla vedena prof. Fiedlerem, který se však věkem blížil penzionování. Z návrhu vypadla technická geologie, takže nakonec se pro stavební část fakulty jevílo naléhavým obsazení sedmi ordinariátů.

²³¹ Jednalo se o: Eisenbau, Erd- und Strassenbau, Betonbau, Holzbau, Eisenbahnbau, Wasserbau I, Wasserbau III, Technische Geologie.

²³² Jednalo se o: Gebäudekunde I, Gebäudekunde III, Städtebau.

Na architektuře nabyla situace o moc lepší. Stolice pozemního stavitelství a skicování (Hochbau und Bauzeichnen) sice byla obsazena prof. Kralem, což vzhledem k jeho politickým problémům znamenalo, že dojde k výměně. Pro neobsazenou stolicí pro stavbu měst a urbanismus (Städtebau für Architekten und Bauingenieure, Siedlungswesen, Landesplanung) se uvažovalo o dr. Wunderlichovi, který zde zastupoval od roku 1936. Stolicí pro skicování, interiérovou architekturu a navrhování (Freihand- und Ornamentezeichnen, Innenarchitektur, Baukunst - Entwerfen) vedl prof. Lehmann, u něhož škola trvala na jeho vyměnění (!). Stolicí modelování a umělecké kresby (Modellieren, Akt- und Figurenzeichnen) vedl prof. Rieber, který dovršil věk pro penzionování. Tento ordinariát měl být při novém obsazení ponížěn na extraordinariát. Stolice architektury (Baukunst und Gebäudekunde) zaměřená na návrhy sakrálních staveb byla obsazena prof. Wimmrem. Neobsazenou stolicí architektury a estetiky inženýrských staveb (Baukunst, Gebäudekunde, Ästhetik der Ingenieurbauten) měl dostat doc. Brandi.²³³ Na architektonické části fakulty se tak měl jeden ordinariát ušetřit, aby mohl být případně použit pro výuku dějin architektury a umění. Fakulta jako celek si přála zřízení stolice zemědělských staveb, navrhován byl stavební rada Kerl z Liberce, ovšem příslib to byl dosti vágní. Podle dohody při projednávání obsazenosti ordinariátů vypracovali na stavební fakultě koncem října 1939 návrh nového uspořádání studia vodních staveb (Wasserbaustudium) a předložili rektorovi.

Stalo se tak po setkání děkanů stavebních fakult všech německých technických vysokých škol v Berlíně,²³⁴ ze kterého vzešlo jednotné říšské uspořádání stavebně-inženýrského studia. Do budoucna tak měl k dosavadním třem oborům – stavební konstrukce (*konstruktive Ingenieurbau*), železniční a dopravní stavby (*Eisenbahn- und Verkehrswesen*), vodní stavby (*Wasserbau*) – přibýt čtvrtý, a sice stavba měst (*Städtebau*). K naplnění tohoto záměru ovšem v Praze, jakož i na většině technik v říši, chyběla příslušná stolice, která by zaručila úroveň výuky potřebného oboru v patřičné hloubce a šíři. Představitelé stavební fakulty proto navrhli, aby se třetí neobsazená stolice vodních staveb transformovala na ordinariát pro stavbu měst a žádali odpovídající zajištění v rozpočtu na další rok. Pro vodní stavby měly existovat dvě stolice (Grund- und Wasserbau a Wasserwirtschaft). Žádost obsahovala i finanční rozvahu pro nový čtvrtý obor, takže si můžeme udělat představu, jaké náklady byly

²³³ Bundesarchiv Berlin, fond R 4901, sign. 13224.

²³⁴ 13. - 14. 9. 1939

spojeny se zavedením nového ordinariátu. Pro výuku stavby měst byla nárokována místa jednoho vrchního inženýra (Oberingenieur), jednoho asistenta, obvyklých 2 400 RM na dvě vědecké pomocné síly, 3 000,- na věcná vydání, jednorázově pak 20 000,- na zřízení a vybavení nové stolice.²³⁵

Během roku 1940 prošla celá DTH výraznou přestavbou, která se nevyhnula ani studiu architektury. Spojením dříve samostatného odboru pozemního stavitelství a architektury (*Abteilung für Hochbau und Architektur*) a odboru stavebního inženýrství (*Abteilung für Ingenieurbauwesen*) vznikla od zimního semestru 1940/41 nová stavební fakulta (*Fakultät für Bauwesen*). Odrazila se zde obecná ideologicky motivovaná snaha spojovat, reorganizovat studium podle nových úkolů a cílů vzdělávání v nacistickém státě. *Stvrzením sounáležitosti obou stavitelských oborů i na pražské technice se splnilo přání všech zainteresovaných (Bauschaffenden) a bylo potvrzeno směřování ke společnému cíli. Také propojení obou původních studijních plánů, které se v minulosti nesprávně ubíraly zcela odlišnými cestami a dalekosáhle se rozešly, vzešlo ze snahy spojit a vyjádřit jednotu cílů.*²³⁶ Děkanem byl jmenován profesor stavební statiky Josef Fritsche a k němu jako vedoucí odboru architektury (*Fachabteilung für Architektur*) nejprve prof. Franz Wimmer, následně od akademického roku 1941/42 prof. Dietrich Brandi. Kvůli sladění studijních plánů s říšskými vzniklo nové členění na tři odbory:

A. *Fachabteilung für Architektur,*

B. *Fachabteilung für Bauingenieurwesen,*

C. *Fachabteilung für Vermessungswesen.*

Architektonický odbor A sestával ze sedmi stolic, z nichž byly dvě stavitelské (*Baugestaltung*), jedna se zabývala stavěním z hlediska materiálů, druhá z hlediska konstrukce. Od letního semestru 1943 zůstaly neobsazeny, protože prof. Kral byl penzionován. Ve své činnosti pokračovala jak Lehmannova stolice kreslení volnou rukou a malby, tak Rieberova stolice modelování. Jádro studia architektury ovšem tvořily dvě stolice projektování (*Entwerfen*) vedené profesory Wimmerem a Brandim společně se stolicí výstavby měst v čele s prof. Wunderlichem. Vedle činnosti těchto kateder bylo studium zajišťováno mnoha doplňkovými předměty, které přednášeli profesori jednak z jiných oborů, jednak z jiných vysokých škol, jednak praktikující

²³⁵ Tamtéž.

²³⁶ Prager Hochschulblätter roč. 1, č. 6, březen 1943.

architekti. Realizace přestavby vázla kvůli vysokému podílu dlouhodobě neobsazených stolic. Tento problém tížil celou německou techniku už od předmnichovského období a nebyl zásadně řešen ani po převzetí do říšské správy, i když příslušné návrhy byly předloženy. Říšský ministr školství se zpočátku snažil co nejrychleji zaplnit velké mezery a k převzatým profesorům jmenoval nové, na stavební fakultě to byli zmínění prof. Brandi ze Stuttgartu a prof. Wunderlich, žák zemřelého profesora Payra.²³⁷

Přestože je příběh akademické kariéry prof. Fritze Lehmana²³⁸ jedinečný, jako jeden z mála je doložený prameny, a tak jej uvádím pro ilustraci procesů okolo výběru vyučujícího a také vztahů na architektonickém oboru. Neodvítel se hladce, naopak byl od začátku plný komplikací. Než Lehmann konečně stanul v čele stolice, musel překonat mnoho překážek a především odpor vedení odboru pozemního stavitelství a architektury DTH – děkana prof. Friedricha Kicka a profesorů Zdenko Krále a Artura Payra. I když po smrti prof. Franze Schwertnera na konci roku 1922 byl jako jeho asistent podle zvyklostí pověřen suplováním, komise vybírající nového vedoucího stolice vyzvala odborníky z Rakouska a Německa, ale Lehmana vyzvat odmítla. Podle návrhu z prosince 1923 měl být jmenován architekt Hanuš Döllgast, asistent profesora Behrense na Akademii výtvarného umění ve Vídni. Spor měl racionální rozměr – jistě nebylo možné nalézt odborníka, který by měl nejvyšší kvalifikaci pro všechny tři předměty na stolici pěstované, tudíž šlo o to, který z předmětů bude určující pro požadovanou odbornost kandidáta. Komise považovala za klíčový předmět kreslení volnou rukou, protože spolu se zobrazovací geometrií (*Darstellende Geometrie*) mělo tvořit základ studia architektury. Komise tudíž do čela stolice hledala grafika – mistra v zobrazování architektonického díla a argumentovala stavem na srovnatelných českých i německých školách. Navíc se stolice podílela na přípravě středoškolských profesorů kreslení, tento kurs se měl v brzké době reformovat a rozšiřovat. V roce 1927 byl sice Döllgast nakonec jmenován mimořádným profesorem, ale do Prahy nenastoupil.²³⁹ Vše začalo nanovo. Další návrh na obsazení vedoucího stolice, která se mezitím rozšířila ještě o dějiny architektury starověku, následoval po dvou letech.

²³⁷ Prager Hochschulblätter, tamtéž.

²³⁸ Podle přehledů přednášek (Archiv ČVUT) Lehmann až do roku 1945 vyučoval ornamentální kreslení, volné kreslení, akvarelové malování a bytovou architekturu. Přechnodně do roku 1942 přednášel i dějiny antické architektury. Jeho stolice sídlila v hlavní budově DTH – v Husově 5 na Starém Městě a je zajímavé, že tuto adresu uváděl i na svých projektech.

²³⁹ Následkem nepříznivých rodinných poměrů a obavy, že z profesorského platu by neuživil rodinu, se místa vzdal a dekret vrátil. NA, MŠK, sign. B. L., kart. č. 117.

Profesorský sbor DTH se 15. dubna 1929 usnesl navrhnout ministerstvu školství *primo loco* ing. Otto Straecheho – architekta, stavebního inženýra a zároveň grafika.²⁴⁰ Při schvalovacím procesu na ministerstvu nastal problém, protože Straeche neměl československé občanství. Ministerstvo školství se většinou řídilo zásadou, že přednost mají dostávat domácí uchazeči, tedy Lehmann, kterého profesorský sbor navrhoval zároveň *secundo loco* a *tercio loco*.²⁴¹

Byla to zásluha prof. Aloise Riebera, jednoho z mála Lehmannových zastánců ve sboru. Rektorát DTH v dopisu adresovaném ministerstvu školství z 19. dubna 1929 přesto trval na rozhodnutí profesorského sboru, tedy na jmenování Straecheho. Vhodnost a nutnost povolání cizince zdůvodňoval jeho vynikající odbornou kvalifikací i tím, že pochází z českých zemí. V nastalém sporu s profesorským sborem DTH ministerstvo prosazovalo názor, že *vyučování kreslení volnou rukou a ornamentální kreslení jsou pro posluchače architektury předměty pomocné a že hlavní těžiště výuky na stolici spočívá v architektuře interiérů. Na architektonicky komponované interiéry nutno klást stejný důraz, jako na vnější utváření budov, architektonické interiéry jsou nedílnou součástí stavby a nemůže je přednášet nikdo jiný, než architekt s náležitou kvalifikací. Naopak na škole architektury není zapotřebí vyslovených malířů – grafiků, nýbrž profesorů, kteří dovedou naučit kreslit a rýsovat. Grafika se vyučuje na umělecko-průmyslových školách a malířských akademiích a pro architekturu takový význam nemá.* Pádňým argumentem ministerských úředníků bylo, že *na škole už řadu let působí jako řádný profesor kreslení figurálního, kreslení aktů a modelování prof. A. Rieber, absolvent pražské AVU, takže posluchači mají možnost zdokonalit se v malířství i modelování.*²⁴² Ministerstvo školství nakonec se svým názorem uspělo a Lehmann jako mimořádný profesor²⁴³ byl 15. června 1929 jmenován vedoucím stolice kreslení volnou rukou, ornamentálního kreslení, bytové architektury, stavitelství I a tvarosloví. V akademickém

²⁴⁰ Ing. O. Straeche byl profesorem technicko-živnostenského Spolkového učitelského ústavu v Mödlingu. Byl absolventem stavebního inženýrství na Technické vysoké škole ve Vídni, mistrovské školy architektury a grafiky na Akademii výtvarného umění. Působil i jako vedoucí architekt ve Wiener Werkstätte. Při hlasování profesorského sboru dostal 34 ze 40 hlasů. NA, MŠK, sign. B. L., kart. č. 117.

²⁴¹ Tamtéž. Lehmann získal při hlasování jen 19, respektive 18 hlasů. Ministerstvo vnitra potvrdilo ministerstvu školství, že podle *nóty předsednictva ministerské rady ze dne 29.7.1924 nelze obsazovat vysokoškolské stolice cizími státními příslušníky, jestliže jsou k dispozici vhodní kandidáti domácí.*

²⁴² Tamtéž. Alois Rieber (1876-1944) byl na pražské malířské akademii (*Malerakademie*) žákem prof. Maxe Pirnera a na sochařské škole prof. J. V. Myslbeka. Od roku 1902 vyučoval na DTH modelování a figurální kresbu. Vytvořil busty svých kolegů – profesorů DTH: Žitka, Bacha, Lehmana, Purkyně (pro Vratislav), Melana, Rzacha, Lechnera, Birka, Körnera, Macka, Sablika a Hlouschka. Navrhnul také Purkyňovu plaketu pro Moderní galerii v Praze, nebo figurální výzdobu portálu Libereckého krematoria. Bundesarchiv (dále BA) Berlin, fond R 31, sign. 639.

²⁴³ Mezitím získal 26. října 1928 doktorát technických věd.

roce 1937/38 byl dočasně pověřen vedením stolice architektury I (užitkových staveb a železničních staveb pozemních) a nauky o hospodářských stavbách po prof. F. Kickovi.

Na škole patřil nepochybně k nejúspěšnějším a patrně i nejbohatším podnikatelům, což posilovalo závist a nevraživost některých kolegů.

Není tudíž příliš překvapivé, že využili změny poměrů a brzy po Mnichovu Lehmannův nenávislně denunciovali. Od března 1939 do května 1940 byl vystaven nepříjemným tahanicím, vyšetřování a prověřování, vedených způsobem, který prakticky nemá mezi více než čtyřmi desítkami ostatních profesorů a docentů DTH obdobu.²⁴⁴ Jeho případ se řešil v orgánech NS Svazu docentů, u rektorů Brasse a Buntru, přes Sicherheitsdienst (SD) až po úřad říšského protektora.

Tehdejší výhrady, podle nichž neměl zůstat ani v čele stolice, se týkaly Lehmannových charakterových vlastností, politické minulosti, členství v zednářské lóži, obchodních styků s *židovsko-liberálními kruhy*, *richtungslos* působení na studenty.²⁴⁵

Na počátku března 1939 dorazilo na krajské vedení NSDAP do Řezna rozsáhlé udání stavebního mistra Otto Hohlera. Skutečným zdrojem pomluv byl pravděpodobně Lehmannův kolega doc. Langhammer.²⁴⁶ Podle udání měl Lehmann například z pozice děkana (1936/37, 1937/38) pomáhat rodičům židovského studenta architektury na DTH Helmuta Hirsche, který byl v Německu odsouzen k trestu smrti za pokus o atentát na *vysoce postavenou osobnost Třetí říše*, v boji za jeho záchranu. Překročil prý svoje kompetence, když prosadil, aby škola vydala Hirschovi jakési osvědčení o morální bezúhonnosti, které mělo sloužit jako jedna z příloh žádosti o milost, a tak se *nemístně*

²⁴⁴ Konvolut písemností, který aféru zachycuje, se dochoval ve fondu R 31 (kurátor německých vysokých škol v Praze) ve Spolkovém archivu (BA) v Berlíně. Nachází se v osobním spisu F. Lehmannův – sign. 597.

²⁴⁵ *Er gilt als ausserordentlich egoistisch und rücksichtslos. ...Bis 1937 war Lehmann rein liberal-jüdisch eingestellt, hat seinen Mantel jedoch aus Geschäftsgründen (Architekt) nach dem Wind gehängt. Seine wirtschaftlichen Verhältnisse sind gut, er ist ein guter Geschäftsmann, energisch, jedoch ein sprunghafter und unbeständiger Charakter. Er legt kein asoziales Verhalten an den Tag, und hat sich vor dem Umbruch gegen Partei und Staat nicht ausgesprochen. Seine Charaktereigenschaften und seine persönliche Haltung lassen sein Weiterverbleiben im Lehramt als untragbar erscheinen. Seine politische Vergangenheit, seine Berufung an die DTH in Prag wie auch seine Erfolge im Berufsleben verdankt er ausschliesslich jüdisch-freimaurerischen Kreisen. ...Seine erzieherische Tätigkeit an der Hochschule führte er in einem richtungslos liberalistischen Sinn, so dass seine Tätigkeit von der Studentenschaft mehrfach abgelehnt wurde.* BA Berlin, fond R 31, sign. 597, str. 1.

²⁴⁶ Tuto domněnku uvedl ve své obhajobě sám Lehmann. Erich Langhammer (1899-1944) pocházel ze Svitav, vystudoval DTH v Praze (1919-1925), kde se věnoval především architektonické perspektivě, krajinovému kreslení a akvarelům. Po studiích pracoval rok v Lehmannově ateliéru (1926-1927) a následně jako hlavní architekt u životní pojišťovny *Phönix* (1927-1929). Od roku 1929 působil jako asistent na DTH u prof. Kicka a u prof. Krále. V roce 1941 se stal referentem pražské plánovací komise a na technice přednášel technické kreslení a stavební dějiny novověku. Od počátku 30. let se s úspěchem zúčastnil více architektonických soutěží a navrhoval řadu veřejných staveb (poštu v Teplicích a v Chodově u K. Varů, policejní ředitelství v K. Varech, obecní domy na Karlovarsku). Projektoval i vily v Praze nebo venkovský dům v Českých Budějovicích pro hraběnkou Lamezau-Salins (1940). V roce 1944 padl na východní frontě. BA Berlin, fond R 31, sign. 410.

prožidovsky angažoval. Dále se zde denunciovaly jeho *mimořádně dobré kontakty s ministerstvem školství přes vlivnou a bohatou českou manželku*.²⁴⁷

V červenci 1939 vyzval vedoucí NS Svazu docentů na DTH doc. Wunderlich na základě ústního pohovoru bývalého rektora prof. Zdenko Krale²⁴⁸, aby písemně vylíčil okolnosti Lehmannova jmenování do čela stolice, jak se odehrály v průběhu let 1923 – 1927. Vlastně se jednalo o jakési vyžádané udání, které vyzvaný s chutí vypracoval. Obšírně popisoval, jak tehdy za Lehmannova orodovali u prof. Payra vlivní přímluvci – generální tajemník německého Svazu průmyslu dr. Kieslinger a sekční rada pražského památkového úřadu dr. Hönigschmied. Lehmann sám prý brojil proti Döllgastovu jmenování pomocí argumentu, že volná katedra by měla připadnout sudetskému Němci – tedy jemu, o čemž se pokoušel přesvědčit i jeho, velkého *národovce* Krale. Ten podle svých slov trval na názoru, že v zájmu sudetských Němců je zajistit pro výuku nejlepší německé odborníky bez ohledu na to, ve které německé župě se narodili. Obával se prý, že pokud by se princip upřednostňování sudetských Němců na německých vysokých školách v ČSR dostal na veřejnost, schopní sudetští Němci by naopak nebyli povoláváni na zahraniční (říšskoněmecké) vysoké školy. Lehmann ho měl kvůli tomu následně obvinít, že *ihn der Vorteile seiner Staatsbürgerschaft beraube*²⁴⁹ a v rozrušení pohrozit, že se snad zastřelí, pokud Kral nezmění názor. Věc se řešila dokonce až u vlivného sekčního šéfa dr. Horáka z prezidia ministerské rady, který nechtěl věřit, že by DTH nebyla schopná pro doplňkový obor jako je kreslení volnou rukou navrhnout *někoho domácího*. Kral to označil za zasahování do akademických svobod a do práva navrhnout učitele ke jmenování na uvolněná místa. Pohrozil, že složí rektorskou funkci a celou záležitost zveřejní v říšskoněmeckém tisku. Nakonec dosáhl přijetí u tehdejšího ministra školství dr. Hodži a po údajně dlouhém a velmi vzrušeném rozhovoru získal ujištění, že bude jmenován Döllgast. Když se svým postupem seznámil kolegium školy, dostalo se mu jednohlasného souhlasu. Brzy na to onemocněl a o dalším vývoji situace se dozvídal

²⁴⁷ BA Berlin, fond R 31, sign. 597, str. 3-7.

²⁴⁸ Autorem nepodepsaného elaborátu byl podle kontextu pravděpodobně architekt prof. Zdenko Josef Kral (1877-1953), bývalý děkan a 1926/27 rektor, velmi kontroverzní osobnost. Pocházel z Vídně, od roku 1907 působil na Vysoké škole hornické v Příbrami, do Prahy přišel až v roce 1920. Od roku 1925 byl členem DNSAP, za kterou zasedl v roce 1927 do pražské městské rady a 1930 byl navržen do zemského zastupitelstva, ale odmítnut „kvůli politickému přesvědčení“. Na začátku okupace měl problémy s převzetím do říšské služby – jeho případ byl 1942-43 vyřešen penzionováním. Na jedné straně patřil k *alte Kämpfer* s uznávanými zásluhami, na straně druhé byl v letech 1934-1937 členem společenství podobném zednářské lóži Odd Fellow Fides Nr. 14 (I. O. O. F. – Nezávislý řád podivných bratří), v důsledku čehož nebyl přijat do NSDAP. Svědectvím proti Lehmannovi možná chránil sám sebe. BA Berlin, fond R 31, sign. 585 a fond BDC, sign. PK-G 0218.

²⁴⁹ BA Berlin, fond R 31, sign. 597, str. 10.

od svého zástupce, prorektora prof. Payra. Když byl Döllgast konečně jmenován, Payr za ním musel osobně jet do Mnichova, aby ho vyzval k urychlenému nástupu do Prahy. Po několika týdnech ale poslal Döllgast dopis, že nemůže nastoupit z rodinných důvodů.²⁵⁰ Takže i z Kralova líčení mimoděk vyplývá, že intervence Lehmannovi nepomohly, místo při prvním výběru nezískal a Döllgasta z místa nevytlačil. O osobní Kralově zášti svědčí jeho tvrzení, že místo toho, aby se prý Lehmann během několikaleté suplentury na katedře zdokonalil v kreslení a malování, budoval architektonickou kancelář s početným personálem. Jeho podnikatelský úspěch a zbohatnutí ovšem Kral přičítal společenským stykům získaným díky činnosti v Prager Tagblattu a příslušnosti k zednářské lóži.

Když v akademickém roce 1927/28 v rektorském křesle vystřídal Krale prof. Mack, Lehmannova pozice se zlepšila, protože nový rektor nedopřával sluchu pomlouvačům. Kral si ve svém přípisu postěžoval, že vyšetřování Lehmannových morálních kvalit, které vyvolal on s Payrem a Kickem, skončilo do ztracena s tím, že Lehmann obsazení místa neovlivňoval a že o přímlových svých přátel nemohl vědět.²⁵¹

Při druhém výběru vedoucího stolice mělo podle Krale zásadní význam, že určující byl nikoli výsledek hlasování kolegia odboru pozemního stavitelství a architektury – tedy pro O. Straeche, ale hlasování profesorského sboru celé techniky. Díky němu totiž Lehmann získal dostatečný počet hlasů, aby mohl být jmenován. Payr, Kick a Kral se sice snažili intervenovat pro svého kandidáta u obou tehdejších německých ministrů Franze Spiny a Roberta Mayr-Hartinga, ale nepochodili. Kral si ke konci svého rozkladu příznačně posteskl: *Zwei Fachleute von anerkannter Bedeutung Döllgast und Straeche, zwei Männer von lauterstem deutschen Charakter und Volksbewusstsein, wurden durch freimaurerischen und tschechischen Einfluss von unserer Hochschule ferne gehalten, weil diese Stelle mit allen möglichen Mitteln Lehmann erstrebte.*²⁵² Kralova nevráživost byla tak silná, že neváhal uvést i příhodu, která se přímo nevztahovala k aférám okolo obsazení stolice. Nenávistné nařčení s antisemitským obsahem mělo poukázat na Lehmannovu zvláštní roli při vystoupení německého

²⁵⁰ Viz též poznámka 5.

²⁵¹ Tamtéž, str. 14.

²⁵² Ministr Mayr-Harting jim prý s úsměvem objasnil *Vor kurzer Zeit sei der Landesvertreter dr. Kieslinger bei ihm gewesen, und habe ihm mitgeteilt, dass an der Technik ein langjähriger Assistent Lehmann sei, der eine Ernennung zum Professor verdiene. Er habe sich daher für ihn beim Unterrichtsminister mit einem Schreiben eingesetzt und fügte bei: „Waren sie früher gekommen, meine Herren, so hätte ich mich für ihren Kandidaten eingesetzt“.* Tamtéž, str. 12-13.

národoveckého studentstva proti židovským posluchačům. V důsledku antisemitské radikalizace studentů vyvolané na konci 20. let na univerzitě prof. Tschermack-Seyseneggem a přenesené i na techniku, vtrhli prý studenti jednoho dne do pracovny prof. Macka a požadovali *Entfernung der jüdischen Hörer*. Hluk byl asi slyšet až o patro výš, do Lehmannových místností, které se nacházely nad Mackovou kanceláří. Když tam nahoru totiž *horda* německých studentů následně vyběhla, žádné židovské posluchače nenašla, protože jim někdo umožnil zmizet po vedlejším nepoužívaném schodišti a vyhnout se tak střetu. Kral vydedukoval (!), že bez příkazu Lehmana jako vedoucího katedry by přístup na vedlejší schodiště z místností katedry nemohl být otevřen.²⁵³

Důsledek nepřátelství a očerňování ze strany kolegů se projevil zanedlouho. V říjnu 1939 se Lehmannovo jméno objevilo na seznamu profesorů a docentů německých vysokých škol v Praze, které župní vedoucí NS Svazu docentů K. Bernhauer nedoporučoval státnímu sekretáři K. H. Frankovi navrhnout k převzetí do říšské služby. Frank zaslal seznam k posouzení SD, která potvrdila Bernhauerův negativní výběr učitelů, jejichž převzetí i podle SD nepřipadalo v úvahu.

Na konci listopadu zaslal NS Svaz docentů svůj návrh na Úřad říšského protektora – skupině XIV pro vyučování a kulturu s tím, že zaujímá záporné stanovisko k převzetí uvedených profesorů. O měsíc později tam svoje vyjádření poslal i rektor Brass, přičemž hodnocení Lehmana, na rozdíl od jiných na seznamu, označil za konečné a jednoznačné, jeho převzetí také nedoporučil. Na seznamu se z vyučujících odboru architektury a pozemního stavitelství objevilo i jméno prof. Z. Krale a historika umění prof. K. M. Swobody z německé univerzity.²⁵⁴

Někdy z té doby pochází další udání, že se Lehmann měl před německými studenty dopustit *odmítavých vyjádření proti nacionálněsocialistickému hnutí*. Jeho situace se tím dále zhoršila, protože tentokrát bylo udání zasláno gestapu a vyšetřování tudíž mohlo vést k vzetí do vazby a souzení před zvláštním soudem (*Sonderbericht*). Potvrzuje to Bernhauerův dopis z 30. ledna 1940 na Úřad říšského protektora, v němž sděluje, že se v dohledné době dá očekávat policejní řízení. Navrhoval proto informovat české ministerstvo školství, že Lehmann nebude převzat do říšské služby, ale naopak

²⁵³ Tamtéž, str. 15.

²⁵⁴ Dopis SD RFSS, SD-Zentralstelle für Böhmen und Mähren Frankovi z 12. 10. 1939, NA, sign. 109 – 4/340, kart. č. 29 a opis dopisu župního vedoucího NS Svazu docentů z 24. 11. 1939, BA Berlin, fond R 31, sign. 597, str. 17, 20.

bude brzo penzionován. Také za tímto udáním stál zřejmě další kolega – tentokrát doc. Siegfried Wähler.²⁵⁵

Jak aféru prožíval sám Lehmann, se lze domýšlet na základě jeho vyjádření v jediném dochovaném dopisu.²⁵⁶ V něm uvádí, že když mu 12. února 1940 byly přečteny části Hohler-Langhammerova udání v kanceláři dr. Leitmeyera, vedoucího vysokoškolské správy ve skupině XIV Úřadu říšského protektora, neměl chuť se k takovému hanopisu vůbec vyjadřovat, protože to považoval za *pokus dvou přinejmenším nejasných osobností očernit vedoucího ve válečné době*. Z jeho slov rozhodně nelze vyčíst strach, jako by byl letitými konflikty na pracovišti dostatečně zocelen a připraven na boj. Psal, že i kdyby se hájil, jeho charakter a způsobilost být vysokoškolským učitelem by tím přeci nebyly *jasnější*. Považoval sice za možné, že by po dvaceti letech efektivní práce bez formálního postupu mohla jeho postavení ohrozit denunziace, ale v duchu hesla *kdo se omlouvá, obžalovává se*, byl přesvědčen, že by mu nebylo nic platné, kdyby sám sebe ospravedlňoval.

*Es wäre zwar ein leichtes, die moralische Position der Angeber zu erschüttern, doch könnte selbst dies nur vor einem Kenner der Verhältnisse geschehen der sich die Mühe gibt, die sehr schwierigen Prager Verhältnisse zu studieren. Was nützt es z. B. die Bekanntschaft mit Juden – in Prag vor 1938 – zu einem Kriterium des Charakters zu erklären, wo die negative Entscheidung dieser Frage bedeutet, dass nicht nur alle Hochschullehrer, sondern überhaupt alle Prager Deutschen, die vor 1938 auch nur einiges Ansehen gewannen, von ihrem Posten gejagt werden müssten.*²⁵⁷ Nakonec jmenoval několik osobností, které by dokázaly nezávisle posoudit jeho činnost. Rektor Buntru, profesori Mack a Rieber by mohli zhodnotit činnost vysokoškolskou, šéfredaktor Neuen Tag Wannemacher práci literární a publicistickou. Podporu německého stávilství by dosvědčil hlavní inženýr firmy Pittel a Brausewetter, vztah k chudým německým umělcům by potvrdil sochař Wilhelm Srb-Schlossbauer z Karlových Varů.

V dopisu Lehmann také uvedl, že sám rektor Alfred Buntru ho vyzval, aby přednostně čelil závažnějšímu a nebezpečnějšímu udání Wählerově. Naštěstí poslechl a jejich

²⁵⁵ Tamtéž, str. 18, 23.

²⁵⁶ Tamtéž. str. 26-27. Originál Lehmannem podepsaného dopisu z 4. 3. 1940 napsaný na jeho hlavičkovém papíře a adresovaný „an die Hochschulverwaltung beim Reichsprotektor in Böhmen und Mähren“.

²⁵⁷ Tamtéž.

společná snaha byla zřejmě nakonec úspěšná. Už 23. března 1940 totiž rektor žádal Úřad o co nejrychlejší rozhodnutí ve věci Lehmannova převzetí do říšské služby vzhledem k tomu, že *podle sdělení gestapa nemohla být prokázána obvinění proti němu vznesená*.²⁵⁸ O pár dní později dorazil na Úřad dopis ze NS Svazu docentů, v němž Bernhauer sděloval jinými slovy totéž, tedy že předložené podklady neposkytují dostatečné důvody k zatčení. Dodával ovšem, že z toho naopak nevyplývá, že by se Lehmann vyznačoval politickou spolehlivostí a prosil dr. Leitmeyera, aby si od gestapa vyžádal posudek²⁵⁹

Zásadně se tedy v celé aféře angažoval rektor Buntru, který dokázal Lehmannu uhájit i udržet na škole.²⁶⁰ Úsilí rektora vynaložené na jeho obranu je poměrně nápadné a vyvolává otázku, proč tak činil. O jeho nacistických i antisemitských postojích netřeba pochybovat, takže ho možná spíše inspiroval vlastní zážitek, který jen o několik měsíců předcházel tuto aféru. Když Buntru v listopadu 1939 střídal na postu rektora Kurta Brasse, také čelil udání, že se během svého prvního působení v Praze v letech 1928-1936 pohyboval v židovských kruzích. Podobně jako Lehmann se hájil odkazem na specifické politické a akademické poměry v meziválečné Praze, kde se takovým kontaktům dalo jen stěží vyhnout. Obhajoval ovšem takové kontakty pouze na pracovní úrovni, soukromé nepřipouštěl.

Ve dvou svých dopisech Úřadu ze začátku května 1940, kterými celý spis končí, shrnul všechna *pro a proti*. V prvním eufemisticky konstatoval, že v době vzniku protektorátu byly Lehmannovy politické postoje *wenig erfreuliche* do roku 1935 spolupracoval skoro výhradně s *židovsko – liberálními kruhy*, přičemž jeho členství v zednářské lóži a činnost v *židovsky vedeném Prager Tagblattu* měly asi v těchto kruzích vzbuzovat dojem, že patřil k umírněně smýšlejícím. Buntru kladl otázku, jak dalece tyto postoje plynuly z Lehmannova vnitřního přesvědčení, či zda byly vedeny ohledy na obchodní zájmy. Odpověděl na ní tak, že tehdy se pro nezávislého architekta naskytovalo málo možností uplatnění, a když už, tak přicházely od kapitálově silných židovských kruhů. Netřeba dodávat, že Buntru takový postoj neschvaloval, protože *jistě nepřispíval ke*

²⁵⁸ Tamtéž.

²⁵⁹ Tamtéž, dopis z 28. 3. 1940.

²⁶⁰ Archiv ministerstva vnitra, fond Z-754, dokument č. 5. O zákulisních mocenských bojích mezi Němci v protektorátu svědčí poznámka, kterou Buntru napsal ve svém dopisu říšskému vedoucímu NS Svazu docentů dr. Schultzemu z 3. 10. 1939: *Es scheint, dass in Prag eine richtiggehende Judenschnüffelei eingesetzt hat und dass jeder, der einem enderen etwas anhängen will, sich dieses wenig schönen Weges zu bedienen versucht*. Národní archiv, fond 109-6-72, kart. č. 114, str. 9.

zvyšování vážnosti a zlepšení situace německva v Praze, ale připomněl, že po roce 1935 se Lehmann *polepšil*. Zajímavě zdůvodnil, proč by bylo správné jeho převzetí do říšské služby – *aby nebyl Čechům předán tak schopný a nadprůměrně nadaný architekt*. Kvůli trvajícím Lehmannovým vazbám na Čechy přes českou manželku Buntru navrhoval jeho co nejrychlejší povolání na nějakou říšskou vysokou školu mimo protektorát, kde by mohl pokračovat ve své záslužné práci.²⁶¹

Ve druhém dopisu, který byl poněkud nepochopitelně poslán za týden stejnému adresátovi, Buntru zvolil jiné formulace. Přiznal své přesvědčení, že *Lehmannovo sympatizování s židovsko-liberálními kruhy dalekosáhle odpovídalo jeho světonázorovému založení a nebylo podmíněno ohledy na dobré stavební zakázky*. Opakoval, že těžko posoudit opravdovost jeho *obratu* z roku 1935. Na druhou stranu otevřeně pojmenoval mnohaleté osočování Lehmana skupinou architektů a jejich nepřátelství, které vedlo k opakovaným konfliktům z čistě konkurenčních důvodů a nikoli kvůli obhajobě národních zájmů. Tudíž i obviňování pocházející od této skupiny je nutno přijímat velmi opatrně a posuzovat nezaujatě. Buntru končil stejně jako v prvním dopisu, jen navíc dodal, že Lehmann v posledních letech dokázal svoji ochotu spolupodílet se na *německé výstavbě* a byl přizván *zu Aufgaben der Reichsautobahnen, ja sogar der Geheimen Staatspolizei*.²⁶²

Aféra odezněla, Lehmann nadále učil, přičemž jeho podíl na výuce zůstával značný, velkou měrou se podílel i na přípravě učitelů středních škol - cvičeními z ornamentální kresby. Pro studenty architektury vedl kurzy kreslení volnou rukou, akvarelové malby, architektonického kreslení, bytové architektury a užitého umění. Je až s podivem, že dlouhodobě zvládal takovou pedagogickou zátěž (okolo 20 hodin týdně) vzhledem ke své velmi úspěšné privátní architektonické praxi, když jej navíc existenčně tak dobře zajišťovala. Na počátku roku 1941 byl navrženo Lehmannovo jmenování říšským profesorem, ale ke skutečnému jmenování (*ordentlicher Professor im Reichsdienst*) došlo po značných průtazích 12. března 1943. Seznamy přednášek svědčí o tom, že v Praze učil až do roku 1945.

²⁶¹ Tamtéž, dopis z 3. 5. 1940.

²⁶² Tamtéž, dopis z 10. 5. 1940.

XII. Strojní fakulta

V roce 1939 posílili a povýšili řady vyučujících strojního inženýrství prof. Gustav Fabritz (Strömungslehre, Wasserkraftmaschinen, Kreiselpumpen), prof. Alfred Oppitz (Verbrennungsmotoren), prof. Heinrich Pflanz (Lokomotiven und Eisenbahnmachinenbau) a doc. Franz Karas (Elastizität und Festigkeitslehre). Na elektrotechnické stolice postoupili prof. Eugen Flegler (allgemeine und theoretische Elektrotechnik), prof. Heinrich Kafka (Hochfrequenztechnik), doc. Heinrich Jungmichl (Starkstromtechnik) a doc. Withold Wiechowski (theoretische Elektrotechnik). Počet ústavů, které z části měly být dále restrukturalizovány, se zvětšil o tři nové (Eisenbahnmachinen, Werkzeugmaschinen, Hochfrequenztechnik). Další plány počítaly především s vylepšením nevyhovujících prostorových podmínek v umístění ústavů tak, aby se umožnilo lepší využití výukového vybavení ústavů. Počet studujících se od trimerstru 1939 postupně kvůli narukování zmenšoval, až po roce 1942 prý počet nových posluchačů začal vykazovat mírně vzrůstající tendenci. Za léta 1939-1942 složilo 2. státní zkoušku celkem 278 studentů, 161 strojařů a 117 elektrotechniků. Asistenti v armádě zůstávali v kontaktu se svými ústavu a stolicemi, pro sloužící studenty byla zřízena poradna (Betreuungstelle). Podle zveřejněných informací probíhala *silná spolupráce* profesorů s praxí i jejich částečně bezprostřední nasazení ve válečném průmyslu, což ukázalo plnou schopnost spolupracovat při vývoji a inovacích zbraní. Profesori přispívali k válečnému úsilí říše také konáním veřejných přednášek, kterými šířili technické vzdělávání, fungovali jako poradci.²⁶³

Koncem roku 1942 navrhoval děkan posunout znovuobsazení stolice telefonní a telegrafní techniky o jeden rok, s čímž zásadně nesouhlasil rektor, protože se obával problémů při shánění vhodného kandidáta. Neměl také žádnou záruku, že zdravotní stav dovolí prof. Leitenbergerovi pokračovat nadále v přednáškách. Nakonec tedy předložili přes kurátora obvyklý návrh se třemi kandidáty.

Cesta k němu nebyla snadná, celý rok hledali zástupci fakulty na vysokých školách, v průmyslu a v poštovní správě. Nakonec vybrali z 25 jmen doc. Martina Klugeho, vedoucího oddělení v AEG Berlín, poštovního radu dr. Stahla z Dortmundu, dr. Rudolfa Tamma z centrální laboratoře firmy Siemens Halske a dr. A. Wirka ze stejného

²⁶³ *Prager Hochschulblätter*, Heft 6, März 1943, str. 7.

pracoviště. Stahl byl v průběhu roku povolán na techniku v Hannoveru a ostatní odřekli, protože se podíleli na důležité výzkumu sdělovací techniky. Pokud by se pokračovalo ve výběru s předsevzetím za každou cenu někoho jmenovat, vedlo by to jednoznačně k ústupkům v nárocích a tudíž k povolání méně kvalitního uchazeče. Děkan chtěl výběr odsunout také z toho důvodu, že pánové Kluge a Tamm vyjádřili svůj zájem o akademickou kariéru, až dokončí výzkum. Prozatím chtěli případně vědecky spolupracovat jako představitelé praxe s příslušným vysokoškolským ústavem, i když odmítli nabídku DTH na povolání s odloženým nástupem. Tehdy totiž v velkých firmách na výrobu sdělovací techniky probíhala podstatná reorganizace, za kterou stála firma Telefunken a proto bylo takřka nemožné získat z průmyslových kruhů prvotřídního odborníka.

Výběrová komise realisticky posoudila situaci a rozhodla se navrhnout zmíněné odložení. Výuku měl i nadále zajišťovat prof. Leitenberger, jehož zdravotní stav se mezitím poněkud zlepšil, s pomocí prof. Fleglera a Kafky.²⁶⁴ Toto řešení vydrželo do května 1943, kdy odešel na ministerstvo nový návrh na obsazení nyní již skutečně volné stolice. Vzhledem k tomu, že výuka byla do určité míry přesunuta na stolicí vysokofrekvenční techniky vedené prof. Kafkou, mělo dojít k vrácení určitých přednášek, cvičení a laboratoří podle platného říšského studijního plánu na nově obsazovanou stolicí.²⁶⁵ Tento obor se vyvíjel velmi dynamicky, takže stoupaly i nároky na uchazeče, měl mít jak praktické zkušenosti se zařízeními, tak vynikající teoretické znalosti. Z původních 25 jmen z prvního hledání zůstalo jen malé množství pro užší výběr, přičemž někteří mezitím dali najevo, že o vysokoškolské působení nemají zájem. Do závěrečné trojice postoupili doc. Martin Kluge, dr. Wilhelm Janovsky, vedoucí laboratoře v centrálních laboratořích firmy Siemens Halske a dr. Rudolf Tamm.²⁶⁶ Rektor Buntru podporoval doc. Klugeho.

²⁶⁴ Bundesarchiv, fond R 4901, sign. 13224.

²⁶⁵ Tamtéž, *Fernsprech- und Telegraphentechnik I (Grundausbildung), Fernsprech- und Telegraphentechnik II (Wahlgruppe), Elektroakustik, Fernmeldetechnik für Bauingenieure, Laboratorium für Fernsprech- und Telegraphentechnik I, Laboratorien für Fernsprech- und Telegraphentechnik II. Hierzu kommen noch die Studienplan vorgesehene Wahlvorlesungen wie Trägerstromtechnik, Fernmeldegleichrichter, Fernmessung und Fernsteuerung.*

²⁶⁶ Tamtéž, oficiální návrh z 10. 8. 1943.

XIII. Provoz DTH

1. Hospodářsko-provozní záležitosti

Na jaře 1940 trvalo neuspokojivé a nedostatečné celkové hospodářské zajištění vysokých škol v Praze, stále chyběl schválený rozpočet, což pochopitelně ochromovalo jejich plynulý provoz. Župní vedoucí Svazu docentů K. Bernhauer kladně hodnotil, že *vysokoškolské učitelé v Praze vůbec nejsou zhýčkaní a mají plné pochopení pro válečnou situaci, v níž nelze počítat s velkými prostředky.*²⁶⁷ Vadilo jim jenom, že nejvyšší místa nedokázala vážně a otevřeně přiznat, že za daných okolností nebude poskytnuto více. Do jisté míry to otřásalo důvěrou akademické veřejnosti v kompetenci říšských úřadů porozumět zdejší sociální potřebám. Dosud nedošlo k plnému převzetí pedagogů do říšské služby, čímž zůstávala otevřená i otázka, jak budou případně zajištěni jejich pozůstalí, pokud oni narukují a padnou v boji. Zejména mezi mladší generací učitelů, neboť těch se to týkalo, se šířil názor, že ti, kteří zůstávají na škole s naivní důvěrou, narozdíl od těch, kteří si hledají zaměstnání v hospodářství, se vlastně vůči svým rodinám chovají nezodpovědně.

Na druhé straně jisté finanční zadostiučinění přineslo vyplacení vyrovnávacích příplatků a hlavně další kroky podniknuté směrem k vyrovnání platů na úroveň říšských. Převádění pracovníků vysokých škol do říšských platových skupin přivítali asistenti a úředníci z vyšších skupin, protože v jejich případě to znamenalo zvýšení příjmů. Naopak některé jiné skupiny vyučujících s překvapením zjistily, že jejich nové zařazení je nižší, než dříve československé, ale nápravy se nedočkaly. Od lepšího ohodnocení asistentů se očekávalo, že povede k možnosti vybírat si mezi uchazeči ty nejlepší, tento předpoklad se ovšem nemohl zcela potvrdit, protože zároveň právě v této skupině docházelo k nejsilnějšímu odlivu do armády a na fronty. Značné problémy vyvstaly se zdravotním pojištěním, některým zaměstnancům se dokonce mohlo stát, že zůstali nějakou dobu bez pojištění.

Protiklady mezi domácími a příchozími z říše (Sudetendeutsche und Altreichsdeutsche) se od docentské úrovně po vynaloženém úsilí začaly srovnávat, což se nedalo tvrdit

²⁶⁷ Národní archiv, fond 109-6-72, str. 99. Bernhauerův Lagebericht V. z 17. 6. 1940.

o ostatních zaměstnancích, mezi kterými dál panovala rivalita, *boj o místo a plat*. Profesori, jejichž převzetí vážlo kvůli jejich *charakterovým a dřívějším politickým postojům*, se živě snažili se očistit (Lehmann, Kral), což vedlo k dalším rozmíškám a osočování ze strany Svazu docentů.²⁶⁸ Velmi pomalu postupovalo obsazování stolic vedených prozatímně pověřenými zástupci, v první polovině roku 1940 jich stále zůstávalo 24 volných, jmenováni bylo jen dva noví profesori. Ve srovnání s univerzitou, kde konsolidace probíhala úspěšněji, to byl velice nežádoucí vývoj. Bernhauer si pochvaloval, že stoupá podíl akademických pracovníků mezi stranickými vedoucími, a to v době rostoucí netečnosti, otupělosti a celkové stagnace veřejné činnosti i účasti obyvatelstva na stranických akcích. Hlásil ovšem i nespokojenost v členských řadách Svazu docentů s tím, že vysokoškolským učitelům není při stranických akcích nabízena příležitost k reprezentativnímu vystoupení.²⁶⁹

Zavedení trimestrů přineslo více potíží než užitku, větší zatížení vyučujících totiž nedoprovázely žádné zvýšené studijní úspěchy. Při vši snaze došli představitelé základních oborů k závěru, že základní vzdělání (*Grundausbildung*) nemůže být uspokojivě řešeno v rámci trimestrálního plánu a že je v zájmu studentů i vyučujících brzy se vrátit ke starému členění studia na semestry. Negativně se projevoval nárůst zahraničních studentů, protože jejich němčina byla špatná a tudíž nezvládali učivo, selhávali, údajně si nevážili ani shovívavosti zkoušejících.²⁷⁰ Zvýšená výuková zátěž se odrazila ve snížené možnosti vědecké koncentrace a tedy i vědecké práce docentů a profesorů. Účast na přednáškách a cvičeních dosahovala 60-70%, někteří studenti se chovali zodpovědněji, jakoby si uvědomovali privilegium studovat během války. Vyučující, o kterých vešlo ve známost, že zaměřili svou pozornost i na problematiku válečného hospodářství, vzbudili živý ohlas u aktivních studentů.²⁷¹ Zaznamenáníhodné je, že již v této době jinak standardní výuku negativně ovlivňoval nedostatek uhlí, občas bylo třeba přechodně zastavit semináře.

²⁶⁸ Národní archiv, fond 109-6-72, str. 96-97, *Lagebericht IV., Februar 1940*.

²⁶⁹ Tamtéž, str. 108.

²⁷⁰ Nárůst zahraničních studentů se projevil již v akad. roce 1938/39, jak dokládá poslední dochovaná matrika zapsaných studentů v Archivu ČVUT.

²⁷¹ Národní archiv, fond 109, sign. 109-6-72, str. 111.

2. Kurátor

Významnou změnou, která signalizuje míru přizpůsobení se říšské správě, bylo zavedení u nás dříve neznámé funkce *kurátora německých vysokých škol v Praze*. Tento zástupce ministerstva zcela mimo vysokoškolskou samosprávu vnášel do tradičního světa akademických svobod prvky kontroly a ekonomicko-personálního ovlivňování, přičemž jedním z jeho hlavních nástrojů byl rozpočet. Byl to cizorodý prvek, který už svou podstatou byl konfliktní.²⁷² Do kompetence kurátora náležely záležitosti hospodářské, pracovněprávní, finanční, majetkové a právní zastupování university i techniky. Podstatným omezením pravomocí rektorů bylo, že napříště směli s říšskými úřady komunikovat pouze prostřednictvím kurátora, což měli problém dodržovat. Mezi rektory, Svazem docentů a kurátorem docházelo často ke kompetenčním sporům.²⁷³ Kurátor zároveň vedl generální referát pro vysoké školy I 6 při Úřadu říšského protektora. Velké třenice vznikaly právě okolo rozpočtu, který připravoval s říšským ministerstvem. Podle ministerské směrnice z 21. října 1941 se pozice kurátora ještě posílila tím, že byl zmocněn podle svého uvážení přidělovat a prodlužovat pracovní úvazky úředníků a zaměstnanců, povolovat bezplatné učební úvazky a prodlužovat úvazky asistentů. Funkce byla zřízena rozhodnutím říšského ministra pro vědu, výchovu a osvětu a od 1. dubna 1940 byl do ní jmenován národohospodář Karl August Fischer. Postupně se dostal do rostoucího konfliktu s rektorem univerzity Saurem, který si stěžoval si u státního sekretáře K. H. Franka a ventiloval svou nespokojenost na rektorské konferenci ve Štrasburku. V říjnu 1941 podal návrh na Fischerovo odvolání a navrhnul svého kandidáta.²⁷⁴

Skutečná jednání mezitím probíhala mezi Frankem a ministerským ředitelem prof. Mentzelem, jejich favoritem byl bonnský kurátor Gustav Ehrlicher. Jak napsal

²⁷² Míšková, Alena, c. d., str. 85.

²⁷³ Bundesarchiv Berlin, fond R 4901/13620, s. 158. V roce 1941 byl kurátor říšským ministerstvem financí důrazně upozorněn, že rozpočtový plán smí dostat do rukou jen určení kompetentní zaměstnanci, tedy v tomto případě jen on. Kurátor v této souvislosti žádal, pokud plán dostanou i rektori, tak jen v jednom vyhotovení a s důrazným zákazem hovořit o obsahu, ať o plánu pracovních míst nebo o mimořádných vydáních, s děkany, profesory a dalšími zaměstnanci. Chtěl tak zamezit debatám s rektory, jejich případným námitkám či dalším požadavkům na rozpočet.

²⁷⁴ Míšková, Alena, c. d., str. 86-87.

Mentzel,²⁷⁵ jejich plány byly v poslední chvíli ohroženy *nešťastnými událostmi na společném zasedání rektorů a kurátorů* ve Štrasburku, které *zbytečně vyostřily vztah* mezi těmito dvěma skupinami. Mentzel přičítal vyostření *netaktnosti některých rektorů*. Následkem toho nabyl *podezřivavý* Ehrlicher přesvědčení, že na Saureho je nutno pohlížet jako na nepřítele kurátorského systému, který by mu v Praze neumožnil efektivně pracovat a odmítl se o Prahu ucházet. Příliš se nemýlil, ale Mentzel na jeho jmenování trval a dosáhl svého. Ubezpečil Ehrlichera, že jeho obava, že po *štrasburských událostech* je ohrožena základní důvěra potřebná pro spolupráci mezi kurátorem a rektory, je neopodstatněná a vyzýval Franka, aby se, v případě potřeby, zasadil vahou své autority o úspěšný vývoj kurátorova působení. Na závěr připojil jasný vzkaz: *Pokud by se snad stalo, že by ani dr. Ehrlicher, který ve své osobě do Prahy přináší požadované zkušenosti, neuspěl, bylo by výhledově nemožné najít vůbec ještě další osobnost žádoucího významu, která by převzala tamní úkoly.*²⁷⁶

Gustav Ehrlicher nastoupil do funkce 1. ledna 1942 a již po několika měsících jeho *nepřítel* Saure rezignoval z funkce rektora v důsledku změněných poměrů v protektorátu po příchodu zastupujícího říšského protektora R. Heydricha. Ehrlicher byl tehdy po Saureovi jmenován do funkce komisaře pro českou univerzitu a žádali společně s komisařským rektorem DU Buntruem, aby do této funkce byl jmenován i Buntru, přičemž jim šlo o rozdělení agendy. Rektor by zodpovídal za *vědecký personál* a kurátor za věcné záležitosti a úředníky. Se svým návrhem neuspěli, vše mělo zůstat v zavedeném stavu, kurátor byl i nadále jediným komisařem uzavřených českých vysokých škol v Praze z pověření vyššího velitele SS a policie (Der hörere SS- und Polizeiführer beim Reichsprotektor in Böhmen und Mähren, Der Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des SD). Odborné záležitosti měl konzultovat s příslušnými rektory, děkany či řediteli ústavů.²⁷⁷ Vnucená dohoda nemohla příliš fungovat, už polovině roku 1943 psal Buntru dr. Giesovi²⁷⁸, že návrh uspořádání komisariátu pro české vysoké školy neodpovídá tomu, co bylo dohodnuto se státním sekretářem, protože rektor by byl v budoucnu při jeho uplatňování zcela vyřazen z rozhodování.²⁷⁹ Kurátor by sice měl rektora vyslechnout v záležitostech vědeckých, v konečném důsledku by

²⁷⁵ Národní archiv, fond 109, sign. 4/890, dopis G. Mentzela K. H. Frankovi z 17. 12. 1941.

²⁷⁶ Tamtéž.

²⁷⁷ Tamtéž, dopis kurátora Frankovi z 22. 6. 1942, rozhodnutí z 22. 9. 1942.

²⁷⁸ Šéf ministerského úřadu státního ministerstva pro Čechy a Moravu, ministerský rada.

²⁷⁹ Tamtéž, dopis z 19. 5. 1943.

však rozhodoval sám. Buntru původně stál o větší angažovanost kurátora, a to když německé vysoké školy stupňovaly své požadavky na přidělení už většiny budov uzavřených českých, ale rozhodně tím nezamýšlel své úplně vyvázání se z této agendy. Připomněl, že jistá část českých ústavů pracuje pod německým vědeckým vedením na válečném výzkumu.

Znovu navrhnul, aby funkce komisaře byla dvojjediná – rektor by měl na starosti akademické věci a kurátor správní. Tentokrát se svým řešením uspěl a v červnu přišly od Franka pověřovací listiny pro Buntrua a Ehrlichera. V té rektorské byl navíc pokyn k provedení bezodkladné inventarizace veškerého movitého i nemovitého majetku českých vysokých škol a hlášení všech změn ve využívání budov právě úřadu BdS (Der Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des SD).

V dalších měsících se vyhrocoval postoj K. H. Franka vůči Ehrlicherovi do té míry že Frank požádal prof. Mentzela, aby jej vyměnil. Označil Ehrlicherovo vedení úřadu za *úzkoprsé*, jím přijatá správní opatření za problematická ve vztahu k *politickému vedení prostoru*. Stěžoval si, že *kurátor každý sebemenší podnět vzešlý z jeho ministerstva či od něho osobně zaplete zručně do byrokratické sítě těžkostí, takže zprvu jasný případ se začne jevit jako beznadějná záležitost. Bohužel už se prý přesvědčil o tom, že Ehrlicher k úkolům nepřistupuje s vnitřní otevřeností, což Frank považuje u každého německého úředníka v protektorátu za základní předpoklad.*²⁸⁰ Další spolupráci si nedovedl představit, žádal Mentzela o co nejrychlejší termín výměny a jméno případného nástupce. Odpověď přišla obratem, pro Mentzela byla žádost jako *blesk z čistého nebe*. V lednu byl totiž v Praze a nikdo mu nic neřekl ani nenaznačil, kurátor se za dva roky svého působení dobře zapracoval a navázal v akademické obci dobré kontakty. Považoval jej za natolik chytrého, že si nedovedl přestavit, že by se s Frankem pustil do politických nebo věcných rozmíšek. Nezdála se mu ani Frankova stížnost na byrokratické překážky kladené kurátorem jeho politickému postupu. Připouštěl, že Ehrlicher je důsledný a zásadový muž, který se může dostat do konfliktu se svými podřízenými. Mentzel sice Frankův požadavek nakonec uznal, ale vzápětí se rozepsal o personálních těžkostech, které musí řešit a které komplikují hledání nového kurátora pro Prahu. Nejschopnější mladí kurátoři narukovali, nejlepší ze starších musel poslat na západ a severozápad říše, aby řešili škody na tamních školách v důsledku bombardování. Jako jediné reálně uskutečnitelné řešení doporučoval Frankovi, aby se

²⁸⁰ Tamtéž, Frankův dopis na ministerstvo školství z 1. 2. 1944.

s Ehrlicherem usmířil, apeloval na jeho *kamarádské porozumění* a žádal, aby byl ušetřen problémů spojených s personální rošádou.²⁸¹

Není příliš překvapivé, že Frankův požadavek podpořila pražská služebna SD, navrhovala dokonce, že kurátor by mohl zůstat ve funkci jen formálně a v Praze by jej zastupoval odborný referent podřízený oddělení III. státního ministerstva. Tím by se rozbil monopol kurátorovy moci, ovšem za cenu napětí a zvýšení byrokracie.²⁸² Frank vzal Mentzelova doporučení vážně, plánoval si s kurátorem pohovořit a o totéž žádal i z jeho strany. Koncem března 1944 byl Ehrlicher skutečně v Berlíně „na koberečku“, Mentzel mu vysvětlil *zvláštní situaci německých vysokých škol v protektorátu, zvláštní úzkou provázanost politického vedení a vědecké práce v tomto prostoru*.²⁸³ Dostalo se mu ujištění, že kurátor si je všech specifik vědom a ve svém jednání je veden silnou loajalitou. Až po řadě měsíců, koncem roku, sděloval Frank na ministerstvo školství, že měl s kurátorem obšírný rozhovor a nabyl dojmu, že už se stal přístupnějším a chápavějším vůči zdejším potřebám. Jen by ještě bylo třeba, aby zlepšil vztahy s akademickou samosprávou a profesorským sborem.²⁸⁴

²⁸¹ Tamtéž, Mentzelova odpověď ze 7. 2. 1944.

²⁸² Tamtéž.

²⁸³ Tamtéž, dopis Mentzela ze 14. 4. 1944.

²⁸⁴ Tamtéž, Frankův dopis z 7. 12. 1944.

3. Využití majetku české techniky

Poněkud překvapivě se nedá tvrdit, že by zásadní části majetku české techniky získala pro své potřeby německá technika.²⁸⁵ Většina movitého majetku podlehl buď zkáze, nesmyslné a zbytečné i z hlediska okupantů, nebo ležela a chátrala v nevyhovujících skladech. Výsledný obrázek se vymyká zažité představě o německé pořádkumilovnosti a praktičnosti, naopak prokazuje pro nacistický stát charakteristický sklon různých orgánů a institucí ke kompetenčním sporům a tudíž k oddalování potřebných rozhodnutí i jejich následné realizace. Pro mnohé německé vedoucí ústavů a laboratoří DTH bylo nečekaným a nepříjemným překvapením, když se ukázalo, že ústavy české techniky, o kterých předpokládali, že je budou moci využívat, nebudou znovuotevřeny ani pod jejich vedením.

Německé okupační jednotky vstoupily na českou akademickou půdu nadvakrát. Poprvé hned ve večerních hodinách 15. března 1939, a to do bloku hlavních budov techniky na Karlově náměstí. Obsadily úřadovny rektorátu a děkanství Vysoké školy strojního a elektrotechnického inženýrství, zasedací síň profesorských sborů i některé ústavy. Pobyly zde sice jen týden, než byly rozmístěny po celém městě, ale stačily *vybrakovat kanceláře a místnosti tak, že mnohde nezůstala ani tužka*. Také nové budovy techniky v Dejvicích²⁸⁶ byly na čas obsazeny německými okupačními jednotkami, a to tak, že část budovy byla přímo obsazena vojskem, některé místnosti pro ubikace vojska, jiné pro ubytování důstojníků nebo pro kanceláře. Pálili knihy v kotelnách ústředního topení, cennější nábytkové a vnitřní zařízení vystěhovali.²⁸⁷ Po skončení měsíční vojenské okupace a předání správy protektorátu do rukou civilních orgánů německá armáda prostory uvolnila, obnovil se běžný provoz školy a výuka pokračovala.

²⁸⁵ Překvapivé je to ve srovnání s německou univerzitou, které naopak byly přenechány budovy i vybavení českých univerzitních ústavů. Viz *Dějiny Univerzity Karlovy 1918-1990*, sv. IV, red. J. Havránek, Z. Pousta, Praha 1998.

²⁸⁶ Josefovičová, M., in: *Pražská technika*, 2003/4, s. 39-44. Tzv. Novou techniku v Dejvicích tvořila budova Vysoké školy chemicko-technologického inženýrství podle projektu Severina Ondřeje (stavba 1926-1931) a druhá větší budova Vysoké školy zemědělského a lesnického inženýrství podle projektu Theodora Petříka (stavba 1929-1937). Z úsporných důvodů se do novostaveb nastěhovala také Vysoká škola architektury a pozemního stavitelství a nakonec v červenci 1939 ještě i Vysoká škola obchodní.

²⁸⁷ *ČVUT v Praze 1938-1945*, Praha 1948, s. 10.

V důsledku známých tragických událostí v souvislosti s nepovolenými oslavami 28. října a pohřbem Jana Opletala došlo v noci z 16. na 17. listopadu 1939 k uzavření všech českých vysokých škol, obsazení akademických budov a kolejí, přičemž vstup do pracoven byl znemožněn také profesorům a ostatním akademickým pracovníkům. Své osobní věci si mohli, pokud je našli, vyzvednout až po mnoha týdnech.²⁸⁸ Podle Hitlerova rozkazu z 15. listopadu 1939 byly české vysoké školy, vědecké ústavy a koleje uzavřeny na 3 roky a zajištěny pro účely SS. Říšský velitel SS Heinrich Himmler nařídil, že budovy mají být přednostně použity pro jednotky SS a pokud by byly ve výjimečných případech poskytnuty *jiným místům*, pak s tabulkou vyvěšenou na viditelném místě, že tyto prostory dal k dispozici jménem SS. Zde je vysvětlení pro smutnou skutečnost, že jak v Praze, tak v Brně sídlilo gestapo také ve vysokoškolských kolejích, tedy v Masarykových, respektive Kaunitzových.

Praktickým provedením úkolu pověřil K. H. Frank velitele Sipo a SD v Praze Horsta Böhma, který podle svého pozdějšího vyjádření ze září 1940 postupoval v duchu svérázné okupantské logiky, že české vysoké školy nebyly uzavřeny proto, aby se do jejich prostor nastěhovaly jiné organizace, ale že to byla *politická akce*. Považoval za zcela *zcestné*, aby německé instituce vznášely dislokační nároky byly na budovy po české univerzitě a technice, namísto toho, aby se postaraly o to, jak pro své potřeby *vyrazit budovy a prostory z českého sektoru*.²⁸⁹

Hned na konci listopadu 1939 upozorňoval vedoucí vysokoškolských záležitostí na Úřadu říšského protektora Helmut Bojunga, že v důsledku uzavření českých vysokých škol vyvstala řada problematických otázek, které bude třeba posoudit a naléhavě řešit. Považoval za účelné vyjasnit šíři následků, aby některé nežádoucí konsekvence uzavření mohly být napraveny. Dotazoval se příslušných míst, zda bude pokračovat výzkumná činnost, jak se uplatní vědci, co bude s českými budovami, které v následujících 3 letech nebudou používány. Dovožoval, že pokud budou uzavřeny i výzkumné ústavy při vysokých školách, zůstane najednou nevyužito mnoho poslucháren, seminářů, sbírek, kanceláří správy, studentských domovů, takže bude sílit

²⁸⁸ ČVUT v Praze 1938-1945, Praha 1948., str. 111: 16. listopadu byli narychlo pozdě večer svoláni funkcionáři českých pražských vysokých škol k tehdejšímu ministrovi školství prof. Kaprasovi, aby byli upozorněni na to, jak sdělil telefonicky z Berlína tehdejší ministr zahraničních věcí Chvalkovský, že bude v nejbližší době proti českým vysokým školám přísně zakročeno. Akademičtí funkcionáři měli za úkol brzy ráno informovat profesory o zamýšlených opatřeních. Bohužel obsazení škol bylo provedeno již časně z rána a v hlavní budově techniky snad již v noci, takže o nějakém informování se nedalo mluvit.

²⁸⁹ NA, fond 109, sign. 109-4/1403. Větší problémy než v Praze se vyskytly v Brně, kde si různé německé instituce některé budovy českých vysokých škol prostě zabraly.

tlak z různých stran na jejich využití. Vzhledem k dlouhodobé velké prostorové nouzi jistě vznesou své požadavky i německé vysoké školy. Proto věc vyžaduje akutní rozhodnutí, jestli se tyto podněty mají vůbec zkoumat.²⁹⁰

Zvláštním případem byly vědecké knihovny, jak Národní a universitní, tak Technická knihovna, protože už desetiletí sloužily zároveň českým i německým studentům. Bojunga poukázal na to, že z uzavření českých vysokých škol nevyplývá nutnost udělat totéž s knihovnami. Nedogmaticky dodal, že pokud jde o to, zda nadále umožnit jejich navštěvování českým studentům, *bylo by podle jeho mínění lepší nechat je studovat v knihovnách, než potloukat se bez práce po nekontrolovatelných místech.*²⁹¹

Jak konstatoval Konrad Bernhauer ve své situační zprávě za únor 1940, *znovuotevření českých vysokoškolských ústavů pod zodpovědným německým vedením, jak by si žádalo plnění hospodářsky významných úkolů*, nepřipadá v úvahu, protože stále více prostoru nárokují pro své ubytování jednotky SS, které mají přednost. Stěžoval si, že kvůli *politováníhodnému* chování jednotek SS a nevhodnému uskladnění byl opakovaně poškozen nebo zničen cenný vědecký inventář. Považoval to za o to smutnější, že současně německé ústavy trpěly těžkým nedostatkem moderního vybavení a různá laboratorní zařízení už tehdy nebyla běžně k dostání. Při inventární kontrole v uzavřených ústavech, kterou prováděl německý komisař za přítomnosti a s pomocí bývalých českých zaměstnanců, vyšlo před nimi najevo, do jaké míry jednotky SS a další ozbrojené složky stačily zpustošit prostory, které zabraly před několika měsíci.²⁹²

Německým vědcům nemohlo být lhostejné, když viděli, že mnohé tehdy už vzácné vědecké přístroje, zařízení nebo odborná literatura ležely neodpovídajícím způsobem a nedostupně uskladněny na různých místech po Praze, přičemž jejich ústavy se potýkaly s velkým nedostatkem prakticky všeho. Německý přístup navíc podle Bernhauera působil na Čechy jako *negativní kulturní propaganda*. Podle další situační zprávy za březen – květen 1940 se s mimořádným ohlasem setkal souhlas státního sekretáře Franka. Po roce čekání konečně umožnil německým vysokým školám využít menší část inventáře uzavřených českých vysokých škol, a tak sanovat naléhavé potřeby i nedostatek vybavení. Proti nedostupnosti a postupnému ničení jeho větší části ovšem kurátor i představitelé DTH marně bojovali až do konce války. Je s podivem, že při

²⁹⁰ NA, fond 109, sign. 109-6-72.

²⁹¹ Tamtéž.

²⁹² Tamtéž, str. 98.

přísllovečné německé pořádkumilovnosti došlo k takovému mrhání prostředky a nesmyslnému ničení lehce využitelných hodnot, o které byl navíc ze strany německých škol zájem.

Prostorová nouze Německé vysoké školy technické ovšem trvala, protože s výstavbou slibovaného, od roku 1931 architektem F. Lehmannem plánovaného, nového areálu se v průběhu války nedalo počítat.²⁹³

V létě 1941 velitelství SS v Praze hlásilo Frankovu tajemníkovi Robertu Giesovi, že tzv. Stará technika na Karlově náměstí byla od 1. června 1941 ubytovací zprávou SS uvolněna, protože budovy se ukázaly být nevhodné pro trvalé umístění jednotek SS. Vyžadovaly by nákladné úpravy, což by neúměrně zatížilo říšský rozpočet. Na základě schválené smlouvy o uvolnění byl celý komplex předán pro účely DTH do rukou rektora Alfréda Buntru. O dalším přidělování a pronajímání prostor organizacím, které se zde už nacházely, měl dále rozhodovat jen rektor Buntru z pozice generálního komisaře zavřených českých vysokých škol v Praze. Kurátor ostatně také musel složitě zdůvodňovat překročení rozpočtu, když nastaly neplánované a nepředvídatelné výdaje v souvislosti s přesuny stolic a oddělení, které se nakonec uskutečnily po převzetí některých budov či prostor zavřené české techniky. Kurátor obhajoval mimořádné výdaje nezbytností nové dislokace, která částečně řešila dlouhodobě nevyhovující rozmístění stolic a ústavů DTH na devíti místech po Praze.²⁹⁴ Komplikované stěhování přeci jen přispělo ke zlepšení výzkumného a výukového provozu a kurátor si pochvaloval, že i celkového postavení školy.

Koncem roku 1942 k. H. Frank rozhodl o další inventarizaci majetku zabaveného před třemi lety při uzavření českých vysokých škol. Rektor Buntru byl vyzván, aby navrhnul způsob důkladného a pečlivého převzetí s ohledem na to, že výsledek bude muset Frank předložit svému nadřízenému - říšskému vedoucímu SS Himmlerovi.²⁹⁵ Rektor DU Saure a rektor DTH Buntru měli jako pověřeni komisaři převzít a zajistit zbylý inventář zavřených českých vysokých škol. Záhy zjistili, že v těch budovách, které v době nasazení akademických komisařů už sloužily jiným účelům, bude možné inventarizaci provést jen velmi omezeně, jestli vůbec. V budovách tzv. Nové techniky v Dejvicích například veškeré nezničené zařízení skončilo naházené v provizorních skladech, takže

²⁹³ NA, fond 109, sign. 109-6-72.

²⁹⁴ Bundesarchiv Berlin, fond R 4901, sign. 13620, s. 299, dopis kurátora z 29. 7. 1941.

²⁹⁵ NA, fond 110, sign. 110-4/532, 3. 12. 1942.

věci nebylo ani možné dohledat podle jednotlivých ústavů. Podstatná část především nábytkového inventáře byla odvečena a použita při zařizování různých německých služeben, domovů atd. Mnoho věcí *spurlos verschwunden*, k dispozici nebyly ani původní inventární soupisy.²⁹⁶

V únoru 1943 Gies psal o situaci šéfovi pražské centrály SD (*SD-Leitabschnitt Prag*) Walteru Jacobimu a podívoval se nad tím, že by správa zavřených českých vysokých škol měla od rektorů přejít výhradně do rukou kurátorů německých vysokých škol Ehrlichera v Praze a Leitmeyera v Brně. Ehrlicher se podle Giese chtěl kumulováním funkcí dopracovat k pozici politického charakteru, usiloval např. i o rozhodující kompetenci při vysílání českých studentů do říše. Gies v tom viděl určité nebezpečí vzhledem k *in der deutschen Beamenschaft durchweg zu beobachtende Schwäche gegenüber dem Tschechentum*. Doporučoval neprodleně předložit protinávrh, který by zajistil jasné a politicky jednoznačné řízení celé problematiky a který by byl případně obhajitelný před říšským vedoucím SS Himmlerem. Neopomněl dodat, že toho Hitler ustanovil *Treuhänder für die tschechischen Hochschulen*.²⁹⁷

Jacobi se ve své odpovědi zaštitil názorem svého předchůdce Böhmeho, že by bylo neúčelnější svěřit správu uzavřených vysokých škol v Praze do rukou kurátora Ehrlichera, který prokázal, že je se svým štábem dobře schopen plnit dané funkce. Jacobi také považoval za docela výhodné, že kurátor byl zároveň referentem pro vysoké školy na Úřadu říšského protektora. Odmítnul Gieseho obavy, že by rozšíření Ehrlicherových funkcí znamenalo zvětšení jeho vlivu. Jacobi také sděloval, že rektor Buntru bude o svém odvolání z funkce akademického komisaře předem včas informován.²⁹⁸

V červnu 1943 skutečně jmenoval K. H. Frank novým komisařem pro zavřené české vysoké školy v Praze kurátora Ehrlichera, ale paralelně vedle rektora Buntru. Funkce se stala jaksi dvojjedinou. Ehrlicher se měl starat o budovy, inventář, pomocný personál a za hlavní úkol dostal provedení inventarizace. Zprávy o své činnosti měl Frankovi posílat čtvrtletně přes velitelství Sicherheitspolizei a SD.

²⁹⁶ Tamtéž, dopis rektora Buntru ministerskému radovi Giesovi z Úřadu státního sekretáře Franka z 15. 12. 1942.

²⁹⁷ Tamtéž, záznam z 17. 2. 1943.

²⁹⁸ Tamtéž, dopis z 18. 3. 1943.

Ve stejné době vypracovala SD *Verzeichnis der Gebäude der geschlossenen tschechischen Technischen Hochschule und ihre jetzige Verwendung*.²⁹⁹ Ze seznamu jasně vyplývá, že jen zlomek budov a prostor české techniky sloužil německé technice. Škála využití byla pestrá: ministerstva protektorátní i říšská, sklady, nacistické zájmové organizace, hudební konzervatoř, česká protiletectká obrana, zbraně SS, zdravotnická zařízení.

Bez problémů se neobešly ani případy, když už německá technika některé budovy získala. Strojní fakultě DTH se podařilo roku 1943 převzít část areálu uzavřené české techniky na Karlově náměstí. Od roku 1939 sem ovšem byly umístěny různé instituce, jako například *Kinderlandverschickung* (KLV), provozující zde rozsáhlý sklad. Rektor Buntru se jako komisař snažil tuto organizaci ihned vystěhovat. Jeho hlavní argument zněl, že zde hrozí nebezpečí požáru, který by mohl nastat v důsledku bombardování. Vzhledem k tomu, že KLV zde skladovalo vysoce hořlavé věci, požár by mohl ohrozit cenné zařízení a vybavení v budovách strojní fakulty. Rektor se také obrátil na příslušného důstojníka *Luftschutzpolizei*, jenž po prohlídce místa sdělil, že z hlediska protiletectké obrany by budovy měly být vystěhovány. Nevhodné využití části budov pro KLV také zásadně zdržovalo budování fakultních ústavů. Nemohla pokračovat válečně důležitá výstavba centrální laboratoře (*Zentrallaboratoriums*), ani laboratoře spalovacích motorů (*Laboratoriums für Verbrennungsmotoren*), schválených a podporovaných říšskými místy kvůli významným pokusům pro námořnictvo. Přes veškerou snahu se nepodařilo sklad KLV přemístit, a to z typicky válečného důvodu - chybělo 25 až 30 vagónů na transport věcí.

V létě 1944 se Buntru po všech bezvysledných peripetiích obrátil s prosbou o intervenci přímo na K. H. Franka.³⁰⁰ Během následujících dvou měsíců se, jak hlásil oblastní vedoucí *Hitlerjugend*, podařilo vyklidit v budově obrácené do Resslovy ulice prostory v přízemí a v patře.³⁰¹ Rektor si však koncem roku znovu stěžoval K. H. Frankovi, protože uvolňování nejdůležitější budovy ve dvoře, vybrané pro umístění laboratoře spalovacích motorů, se zastavilo, a kvůli prodlení propadlo technice stavební povolení. Musel už být velmi rozčilený, neboť motory a přístroje připravené pro laboratoř zůstaly na provizorním místě nechráněné proti poškození. Je zarážející a příznačné zároveň, že

²⁹⁹ Tamtéž. Viz příloha.

³⁰⁰ NA, fond 110, sign. 110-4/538, str. 5, 20. 8. 1944.

³⁰¹ Tamtéž, str. 4, 20. 10. 1944.

ani důležitý válečný výzkum, v tomto případě vědecká spolupráce s *Germania – Werft* z Kielu, nebyl pro byrokracii nacistického státu dostatečným důvodem k akci. Buntru pochopitelně odmítal odpovědnost za nevystěhování přeplněných prostor KLV z budovy stojící uprostřed areálu strojí fakulty.³⁰² Podle posledního záznamu se ani do počátku roku 1945 nepodařilo představitelům KLV sehnat vhodnou náhradní budovu, takže je pravděpodobné, že až do konce války zřejmě *Hofbaracke* pro DTH neuvolnili.³⁰³

Rok po svém jmenování do funkce komisaře v létě roku 1944 zpracoval kurátor Ehrlicher pro ministerského radu Gieseho podrobný rozbor majetku českých vysokých škol.³⁰⁴ Nebylo to pro něho radostné čtení a není ani dnes pro nás, pokud bychom to nevzali jako ukázkou neschopnosti nacistického státu skutečně zužitkovat uloupený majetek. V úvodu Ehrlicher zopakoval, že už koncem roku 1942 rektor Buntru poukázal na zcela nevyhovující situaci, kdy značná část inventáře zavřených vysokých škol chátrá bez užitku v 9 různých skladech rozmístěných po celé Praze. Kromě inventáře budov tzv. Nové techniky v Dejvicích, šlo o věci z mnoha dalších prostor, jejichž vyklizení bylo nařizováno tak narychlo, že nebyl čas na řádné převzetí a uložení cenných přístrojů i použitelného vybavení. Navíc v průběhu dalších let docházelo k nucenému vyklizení některých skladů a ke stěhování do nových prostor. Během opakovaných přesunů se věci tak pomíchaly, že už nebylo možno určit, kterému ústavu původně patřily, mnohé předměty byly poškozeny. Při jedné prohlídce skladů se Ehrlicher osobně přesvědčil, kolik unikátních přístrojů a nástrojů, vysoce citlivých vah či mikroskopů bylo pro své poškození nepoužitelných. Na mikroskopech chyběla optika podobně jako na všech optikou původně vybavených přístrojích. Na poškozených skříních a stolech bylo znát, že dvířka a šuplíky se zvláštními mechanismy zámků někdo svévolně poničil při násilném otvírání nebo úplně odstranil.

Ve všech skladech našel zbytky bývalých ústavních knihoven naházené na podlaže či na schodech, přičemž chyběly inventurní seznamy, katalogy i výpůjční lístky. Kurátor už v říjnu 1942 uložil hospodářské správě zavřených českých vysokých škol, která měla tyto sklady na starost, aby veškerý složený materiál uspořádala a existující věci nově inventarizovala. K provedení celkem složitého a časově náročného úkolu Ehrlicher jen

³⁰² Tamtéž, str. 3, 8. 12. 1944.

³⁰³ Tamtéž, str. 1 – 2, 14. 12. 1944, 9. 1. 1945.

³⁰⁴ NA, sign. 110-4/532, 20. 7. 1944.

těžce sháněl potřebný odborně zdatný personál. Hospodářská správa sice nějaké inventární seznamy nově vyhotovila, ale práce vázly navzdory opakovaným upomínkám. Sotva se dalo počítat s tím, že při neutěšeném personálním zabezpečení budou někdy dotaženy do konce. Aby se věci vůbec daly inventarizovat a označovat, bylo potřeba je ve skladech namáhavě přerovnávat z vysokých hromad. Vzhledem k tomu, že dlouhé skladování a stěhování jen zhoršovalo stav jednotlivých kusů, kurátor se od začátku snažil aby byly přiděleny k využití do německých ústavů, pokud se zde pro ně našlo využití. Poškozené přístroje byly při této příležitosti opraveny a v německých ústavech se s nimi zacházelo stejně jako s říšským inventářem. Vznikla tak jakási záruka, že i těmto českým *inventárním kouskům* se dostane pečlivého zacházení. Zvláštní svědomitost, psal Ehrlicher, vyžadovala otázka uložení ústavních knihoven českých vysokých škol. Podle možností nechal zavřené knihovny převézt do příslušných ústavů německých vysokých škol. Měly tam být nově uspořádány, inventarizovány a uloženy odděleně od německých fondů. Tímto úkolem bylo pověřeno 10 mladých českých knihovníků. Zbytek knih soustředili do jednoho skladu, kde zůstaly pomíchané a neuspořádané.

Kurátor uložil všem ústavům německých vysokých škol, které po uzavření českých vysokých škol převzaly celé ústavy se zařízením nebo jejich části, aby tento majetek evidovaly ve zvláštních inventárních seznamech, což se dělo. Koncem roku ještě Ehrlicher hlásil Giesovi, že hospodářská správa stále nemá dost personálu k dokončení evidence uskladněného majetku.³⁰⁵ Situace po skončení války a zpětném převzetí majetku německých vysokých škol do českých rukou byla taková, že náhrada ze zařízení německých ústavů nebyla dostatečná, protože jejich vybavení bylo většinou zastaralé, a to novější stačili nacisté odvézt.³⁰⁶

³⁰⁵ Tamtéž, 19. 12. 1944

³⁰⁶ *ČVUT v Praze 1938-1945*, Praha 1948: *Po válce nebylo možno umístit ústavy tam, kde bývaly před válkou, neboť Němci trpěli pohybovou máníí a stále něco stěhovali a přemísťovali. Z některých ústavů nadělali skladiště, jiné přeměnili na byty pro své zaměstnance a mnoho nájmu zrušili. ... Za pomoci zaměstnanců a studentů se sháněly zbytky školního zařízení – velmi mnoho lavic shořelo za náletu v Libni – sbírek, přístrojů, knih. Na výzvu byl přinášen do techniky náhodně uchovaný materiál a dodávány cenné informace, kde Němci co ukryli nebo co kam bylo odvezeno a zavláčeno. (str.25 – 26)... Zajišťovaly se místnosti, hledaly zbytky vybavení českých ústavů a získávaly zbytky vybavy německých ústavů. Celé zařízení tu nezůstalo, velmi mnoho cenného bylo odvezeno nebo věnováno zdejšími Němci poškozeným školám v Říši. (str.32)*

XIV. Změny struktury DTH 1940/1941

1. Rozdělení na fakulty

Od 1. září 1940 bylo rozhodnutím ministra školství zavedeno nové rozdělení na 3 fakulty s 48 stolicemi.³⁰⁷

I. Fakulta přírodních věd a doplňkových oborů (Fakultät für Naturwissenschaften und Ergänzungsfächer), pod vedením děkana prof. Karla Macka (1882-1943) se členila na 1. oddělení matematiky a fyziky (matematika, mechanika, fyzika, 7 stolic) s vedoucím prof. Karlem Mackem 2. oddělení chemie (anorganická a analytická chemie, organická chemie, fyzikální chemie, chemická technologie anorganických látek, chemická technologie organických látek, biochemie a potravinářství, mineralogie a geologie, botanika, zbožíznalství a technická mikroskopie, 9 stolic a ústavů) vedené prof. Gustavem Hüttigem (1890-1957), 3. oddělení nepřirodovědných doplňkových oborů (právo a národohospodářství, 3 stolice) vedené prof. Walterem Henrichem (1888-1955).

II. Stavební fakulta (Fakultät für Bauwesen) v čele s děkanem prof. Josefem Fritschem (1892-1945) se členila na 1. oddělení architektury (stavební konstrukce, výstavba měst, volná malba, modelování a bytová architektura, navrhování výškových budov, dějiny umění a architektury, 7 stolic) vedené prof. Franzem Wimmerem (1885-1953), 2. oddělení stavebního inženýrství (statika a nauka o pevnosti, stavitelství betonu a dřeva, železobeton, železniční a průmyslové stavitelství, dopravní stavby a tunely, pozemní a vodní stavitelství, 7 stolic) vedené prof. Josefem Fritschem.

III. Strojní fakulta (Fakultät für Maschinenwesen) v čele s děkanem prof. Emilem Michelem (1887-?) se členila na 1. oddělení strojírenství (základy, tepelná technika, parní stroje, elektrické stroje, těžební zařízení a dopravní stroje, obráběcí stroje a jemná mechanika, mechanické technologie a průmyslová zařízení, 11 stolic) vedené prof. Rudolfem Königerem (1883-1957), 2. oddělení elektrotechniky (obecná a teoretická elektrotechnika, elektrotechnické strojírenství a elektrická zařízení, sdělovací technika,

³⁰⁷ *Prager Hochschulblätter*, Heft ½, Dezember 1941/ Januar 1942, str. 13.

vysokofrekvenční technika, 4 stolice) vedené prof. Eugenem Fleglerem (1897-1981).³⁰⁸

Se změnou struktury proběhly na jaře 1940 paralelně i dílčí personální změny na místech děkanů. Profesor Michel vystřídal nepohodlného děkana strojí fakulty profesora Petera.³⁰⁹ V tomto případě se politické důvody kombinovaly s „nevhodným“ původem, jeho politické postoje i antifašistické názory byly známé, ani je příliš neskrýval. Profesor Peter měl českou matku, získal německé vzdělání, hned po vzniku protektorátu mu úřady dělaly problémy s německým občanstvím. Buntru se jej snažil hájit, udržel na škole, ale gestapo nepřipustilo Peterovo setrvání v akademické funkci. Ve stranickém dokumentu z roku 1944 už Petera označují za *protivníka nacionálního socialismu, který se opakovaně vyslovoval proti vedení německé říše a tím i proti vůdci*.

U dalších – prof. Henricha střídaného prof. Mackem a prof. Haerpfera, který měl ustoupit prof. Fritschovi – výměna proběhla, i když s mnoha různými komplikacemi. Námitky proti nim sice nebyly takového kalibru jako proti Peterovi, navíc nová jmenování na DTH nebyla ještě provedena, ale podle Svazu docentů, který spolurozhodoval o personálních otázkách, buď *nedorostli svým funkcím nebo politicky nebyli příliš potěšující*. Na pražské technice se zoufale nedostávalo řádných profesorů, kteří by podle nadřízených úřadů přicházeli v úvahu jako vhodní kandidáti pro úřad děkana.³¹⁰

Když začátkem roku 1941 rektor Buntru na žádost státního podsekretáře dr. von Burgsdorffa vypracoval zprávu o stavu DTH, ve které měl podle zadání srovnat její stávající stav s dřívějším, se situací jiných větších škol a také s univerzitou, nerozpakoval se být velmi kritický.³¹¹ Napsal, že škola od převzetí pod říšskou správu vykazuje oproti svému původnímu stavu tendenci ke zmenšování a stagnaci. Jestliže do *osvobození Sudet* měla sedm odborů (Abteilungen) a pět dalších specializovaných kurzů, v roce 1941 ji tvořily jen tři fakulty, počet stolic klesl z původních 58 v *české době* na 44 a pět bývalých ordinariátů bylo poníženo na extraordinariáty. Ve stejnou dobu psal rektor i na ministerstvo kvůli mimořádnému rozpočtu a podobně připomněl zanedbání vývoje DTH *ze strany české vlády*.³¹² Velká část ústavů prý neměla

³⁰⁸ Archiv ČVUT, *Vorlesungsverzeichnis Studien und Stundenplan für das Sommer- und Wintersemester 1941*.

³⁰⁹ Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 625: rektor Buntru ve svém dopisu na ministerstvo školství z 29. 4. 1940 obsáhle informuje o prof. K. Peterovi (1888-1973).

³¹⁰ Národní archiv, fond 109, sign. 109-6-72, str. 102: Bernhauerův *Lagebericht V., März-Mai*.

³¹¹ Národní archiv, fond 109, sign. 109-4-1416, str. 77-80. Dopis z 4. 2. 1941 adresovaný K. H. Frankovi.

³¹² Bundesarchiv Berlin, fond R 4901, sign. 14198, dopis z 9. 1. 1941.

k dispozici ani nejjednodušší a nejdůležitější učební pomůcky, protože pořízení nových přístrojů bylo v posledních 20 letech možné jen v ojedinělých případech, dotace pro jednotlivé stolice obnášela pouhých 250 až 300 RM. Důsledkem toho si situace na některých ústavech vyžadovala celkovou výměnu zastaralého bezcenného vybavení a pořízení nového moderního. Velkou měrou se to týkalo stolic technické fyziky, biochemie a potravinářské chemie, radiové a telegrafní techniky a vysokonapěťové techniky. Ovšem nejen jich, na řadě dalších stolic existovala naléhavá potřeba doplnit výukové pomůcky, aby se srovnala úroveň a možnosti s ostatními německými technikami. Buntru požadoval od ministerstva schválení mimořádných dotací ve výši až 700 tisíc RM.³¹³ Nakonec přibylo ještě 6 tisíc rektorovi na služební osobní vůz, 100 tisíc na náklady spojené s překládáním a stěhováním odborů a 405 tisíc na přestavby a instalace v budovách DTH, takže celkem nárokovali 1 208 617 RM.

Po ztrátě Zemědělského odboru se z techniky vytrácely také specializované kurzy. Jednalo se o 4 semestrální hornický vzdělávací kurz, jehož posluchači dříve mohli pokračovat na české Vysoké škole báňské (horní a hutnické) v Příbrami, 4 semestrální národohospodářský kurz, 4 semestrální kurz pojistné matematiky, kurz přípravy učitelů pro vyšší obchodní školy a studium učitelství pro střední školy. Národohospodářský kurz byl z DTH de facto přesunut na Právnickou fakultu DU, kde byl zřízen zkušební úřad (Prüfungsamt für Diplom-Volkswirte, -Kaufleute und -Handelslehrer in Prag). V čele tohoto úřadu stanul představitel právnické fakulty DU, jeho zástupcem se stal představitel DTH. Nová ministerská úprava ekonomického studia vstoupila v platnost 1. dubna 1941. Student měl možnost se rozhodnout, zda bude studovat na univerzitě nebo na technice, přednášky si mohl vybrat na obou, zapsat se směl jen na jedné ze škol. Ti, kteří se rozhodli pro akademický stupeň diplomovaný národohospodář, obchodník nebo učitel obchodní školy, měli možnost se do konce třetího semestru rozhodnout, na které ze škol budou pokračovat. Pokud chtěli získat akademický stupeň diplomovaný národohospodář nebo obchodník s vědecko-teoretickou či jazykovou specializací,

³¹³ Tamtéž, Versicherungsmathematik 1 700 RM, Technische Physik 100 000 RM, Anorganische und analytische Chemie 18 770 RM, Organische Chemie 10 000 RM, Physikalische Chemie 25 000 RM, Chemische Technologie organ. Stoffe 5 722 RM, Chem. Technol. anorg. Stoffe 10 000 RM, Biochemie und Chemie der Nahrungsmittel 71 000 RM, Silikatchemie 20 000 RM, Botanik und Wahrenkunde 20 000 RM, Ingenieurgeologie 2 000 RM, Kunststoff-und Anstrichmittelchemie 20 000 RM, Städtebau 13 200 RM, Entwerfen von Hochbauten I 650 RM, Entwerfen von Hochbauten II 2 500 RM, Festigkeitslehre und Baustatik 2 000 RM, Betonbau 9 170 RM, Stahlbau 400 RM, Grundbau und Wasserwirtschaft 3 000 RM, Statik, Festigkeitslehre und Werkstoffkunde 32 545 RM, Dampfturbinen, Turbokompressoren und Dampfkraftwerksbau 6 000 RM, Wasserkraftmaschinen und Kreiselpumpen 3 480 RM, Kolbendampf-und Arbeitsmaschinen 3 870 RM, Verbrennungsmotoren 5 600 RM, Fernsprech-und Telegraphentechnik 60 507 RM, Hochfrequenztechnik 100 000 RM.

museli se od čtvrtého semestru zapsat na univerzitě. Naopak studenti, kteří si vybrali akademický stupeň učitel obchodní školy s geografickou nebo technologickou specializací, se od čtvrtého semestru museli zapsat na technice. Toto nařízení odráželo snahu úřadů prosadit vzájemnou spolupráci škol na ose: finance, daně, právo, pedagogika a statistika patří univerzitě, podnikové hospodářství a technologie patří na techniku.³¹⁴

V ministerském výnosu se sice uvádělo, že příslušné stolice se mají spojit do společné fakulty, která by zajišťovala učitelské ekonomické (Diplomvolkswirte) a obchodní studium, prakticky to ale technice nic nepřineslo. Ministerstvo nevyhovělo ani žádosti DTH o zachování studia pro učitele obchodních škol (Diplom-Handelslehrer) a obchodně-ekonomického studia (Diplom-Kaufleute), takže se i v tomto případě dala očekávat další redukce studijních možností. V případě žádostí na ponechání studia pojistné matematiky ministerstvo neodpovědělo, dávalo tím zřejmě najevo, že se nepočítá s rozvojem tohoto oboru.

Pražská německá technika se podle nabídky studijních možností řadila k nejmenším vysokým školám v říši, sestávala jen ze tří fakult: přírodovědno-všeobecné, stavební a strojní. Technika v Mnichově měla pět fakult, kromě těch stejných navíc zemědělskou a pro pivovarnictví (Brauwesen), v Berlíně v té době byly navíc fakulty pro obrannou techniku (Wehrtechnische) a báňská (hornicko-hutnická). Buntru použil ke srovnání i strukturu uzavřené české techniky, kterou kromě tří stejných fakult tvořily ještě fakulty zemědělsko-lesnická, obchodní a hornická, existovaly zde i další studijní obory, jako například geodézie, kterou DTH nedisponovala. Ze srovnání bylo zřejmé, že ve své současné podobě se pražská německá technika nemůže srovnávat ani s většími říšskými školami, ani s bývalou českou technikou.

³¹⁴ *Prager Hochschulblätter*, Heft 1/2, Dezember 1941/ Januar 1942, str. 6.

2. Zemědělská vysoká škola Děčín Libverda

Buntru zdůraznil, že pokud by měla německá technika *v tomto těžkém prostoru* v budoucnosti plnit své kulturní poslání, musela by posílit. Především považoval za samozřejmé, že se zpátky přiřčení Zemědělská vysoká škola v Děčíně Libverdě, tak jak tomu bylo od roku 1920, vzhledem k tomu, že pominuly mimořádné politické okolnosti, za nichž se po Mnichovu odtrhla. Rektora velmi rozčilovalo, že toto jeho přesvědčení nebylo obecně sdíleno, a že se dokonce uvažuje o jejím přiřčení k univerzitě. Argumentoval tím, že kdyby vznikl protektorát současně s osvobozením Sudet, nebo kdyby se tato fakulta nacházela na protektorátním území, nikdy by nemohla vzniknout myšlenka vyjmout jí z DTH a připojit k univerzitě. Koncem roku 1940 sepsal rektor DU Saure elaborát, podle něhož si můžeme učinit představu, s jakými názory Buntru polemizoval.³¹⁵ Němci pochopitelně přikládali zemědělství v Čechách a na Moravě velký význam a podobně jako ve Východní marce (Ostmark: Poznaň, Bromberg) i zde chtěli vybudovat vzdělávací a výzkumné instituce podle říšského stříhu. Saure konstatoval, že v danou chvíli bylo všechno špatně – výzkum stále plně v českých rukou, vysoká škola v Děčíně Libverdě *poněkud bezvýznamná*, přesněji natolik bezvýznamná, že ani nemohly vzniknout žádné námitky proti jejímu přeložení do Prahy a transformaci na univerzitní fakultu, přičemž v Děčíně Libverdě by vznikla vyšší rolnická škola. Návrh pocházel od přizvaných berlínských specialistů prof. Konrada Meiera (Obmann des Forschungsdienstes) a prof. Fritze Gieseckeho, děkana Zemědělské fakulty berlínské univerzity.

Podle Saura jediným důvodem pro navrácení fakulty technice byla historie a tradice sahající do rakousko-uherských časů. V říši až na jednu výjimku (Mnichov) byly zemědělské fakulty součástí univerzit a stávaly se jimi i původně samostatné školy, protože zde byla k dispozici většina potřebných stolic. V Mnichově byla ovšem zemědělská fakulta tak silná a zajišťující všechny důležité předměty, že Saure vylučoval, že by říšské ministerstvo financí uvolnilo potřebné prostředky pro vybudování podobně velké fakulty v Praze. Měla se spíše podobat fakultám v Berlíně,

³¹⁵ Národní archiv, fond 109, sign. 109-4-1416, str. 77-80. Dopis z 4. 2. 1941 adresovaný K. H. Frankovi.

Vermerk betreffend Landwirtschaftswissenschaft. 13. 12. 1940.

Bonnu, Lipsku, Poznani, Vratislavi, Göttingen. Saure byl na základě konzultací s odborníky přesvědčen, že po věcné stránce je jím navrhované řešení jediné správné. V budoucnu by navíc tato zemědělská fakulta mohla být *těžištěm* pro řešení problematiky sídel (Siedlungswissenschaft).

Buntru neuznával věcné důvody uváděné univerzitní stranou, tvrdil, že zemědělské studium je zvláštní studium, které potřebuje specifickým způsobem pojaté základní obory zoologii a botaniku. Co se týče využitelných stolic, nabízela jich podle Buntrua DHT více, například pro meliorace nebo zemědělské stroje, jinak měla stejně jako univerzita stolice geologie a botaniky. Pozoruhodné je, že jako důkaz pro tvrzení, že zemědělství má blíže k technice než univerzitě, použil rektor odkaz na bývalé české uspořádání studia, kde zemědělsko-lesnické bylo výborně zavedeno a vybaveno také na technice.

Německou univerzitu tvořilo tehdy pět fakult, uvažovalo se připojení veterinární, kdyby se přičlenila i zemědělská, měla by sedm oproti třem na DTH. Takovou nerovnoměrnost ve struktuře Buntru odmítal s tím, že v *žádném ohledu nemůže být v kulturně-politickém zájmu tohoto prostoru. Naopak silná a dobře rozvinutá technická vysoká škola je nepominutelnou nutností.*³¹⁶ Rektor si byl vědom, že dalšího posílení DTH lze dosáhnout vytvořením fakulty báňské (hornicko-hutnické) namísto bývalé české, taktéž v Příbrami a slíbil předložit příslušný návrh.

Záležitost s Libverdou měla pokračování, po měsíci adresoval Buntru další dopis tentokrát přímo protektorovi, což svědčí o dosti velké aféře.³¹⁷ Snažil se vyvrátit tvrzení rektora DU Saureho, že zemědělské studium na DTH bylo před Mnichovem *bezvýznamné*, podle jeho názoru produkovalo schopné odborníky. Důvody, proč říšské ministerstvo školství zvažovalo přeložení mezitím již samostatné školy do Prahy, viděl spíše v tom, že počet studentů na všech podobných jednooborových školách vychází velmi nevýhodně ve vztahu k počtu potřebných vyučujících a nutným věcným nákladům. Podotkl také, že podobné případy v říši, kdy šlo o připojení malé vysoké školy k nějaké větší, vždy pramenily ze stejných důvodů.

Nerozpakoval se napsat, že srozumění župního vedoucího župy Sudety s transformací školy na univerzitní fakultu nemůže být náhoda, protože k němu se naopak donesla

³¹⁶ Tamtéž. Dopis z 4. 2. 1941 adresovaný K. H. Frankovi.

³¹⁷ Národní archiv, fond 109, sign. 109-4/1404, dopis z 5. 3. 1941.

informace o dopisu župního vedoucího ministrovi školství, ve kterém vznášel námitky proti zvažovanému přeložení školy. Buntruovi ovšem šlo o velikost a význam DTH, připouštěl tudíž pouze variantu navrácení ztracené fakulty a opakoval proto své důvody. Uznával, že v říši se vyskytovaly všechny varianty: zemědělská fakulta byla součástí techniky (Mnichov a Gdaňsk), existovala jako samostatná škola (Hohenheim) nebo byla součástí univerzity. Poslední varianta však prý nebyla důsledkem nějaké větší vnitřní propojenosti, ale dílem náhodného vývoje v daném místě. Podle tehdy platných studijních plánů bylo evidentní, že více povinných předmětů bylo pěstováno na technice, takže by to vyšlo levněji a jednalo by se navíc o návrat k tradici. Rektor se v tomto dopisu zmiňuje o žádosti, kterou v této záležitosti poslal ministrovi školství.³¹⁸

³¹⁸ Tamtéž.

3. Ústav pro výzkum silikátů Společnosti císaře Viléma (KWIFS)

V první polovině roku 1942 s začalo jednat o možnosti přestěhování Ústavu pro výzkum silikátů Společnosti císaře Viléma (KWIFS)³¹⁹ z Berlína-Dahlemu do Prahy. Jeho ředitel prof. Wilhelm Eitel se spojil přes šéfa úřadu státního ministra Giese s rektory a předestřel různá přání, ohledně převzetí a podpory svého výzkumu. Setkal se s velkým pochopením a vstřícností, všichni zdejší vyjednavací se chopili s vervou příležitosti zvýšit vědeckou prestiž Prahy. Společnosti císaře Viléma (Kaiser-Wilhelm-Gesellschaft) jednoznačně patřila k nejpodporovanějším vědeckým zařízením Třetí říše. Mezi lety 1933-1943 se zvýšil počet jejích ústavů z 29 na 42, některé vznikaly i na periférii Velkoněmecké říše – ve Vídni, Sofii nebo Pireu. Navíc se Společnosti dařilo přetahovat z univerzit a technik ty nejlepší mozky a proniknout do průmyslového výzkumu.³²⁰ Wilhelm Eitel patřil mezi řediteli ústavů k nejfanatičtějším nacistům, jeho nacisticky vzorový ústav KWIFS se osvědčil nejprve při stavbě atlantského valu a pak při produkci umělých látek (Ersatzstoffen) pro sklářský průmysl.³²¹

Pro potřeby Ústavu měla být dána k dispozici značná část budovy po uzavřených chemických ústavech české techniky, Eitelovi se líbila a označil ji *za vyhovující a způsobilou*. Gies zajistil část rozpočtu na nutné stavební úpravy a DTH se chystala povolat prof. Eitela na příslušnou stolicí, aby vyhověla jeho přání úzce spolupracovat s vysokoškolským pracovištěm. K zajištění přesunu bylo vyvinuto velké úsilí, byl vnímán jako záležitost prvořadého významu. Za všechny to jasně vyjádřil Gies – dalekosáhlá podpora všech kruhů z říše, i tohoto typu, napomáhá posílení Německa v Čechách, na Moravě i v Praze a i když důvody přesunu byly především věcné, zdůrazňoval jeho vhodnost a žádoucnost i z politického hlediska.

Jako studená sprcha pak zapůsobila v Praze informace, kterou získal Buntru v Berlíně na ministerstvu školství při jednání s ministerským ředitelem Menzelem, že správní rada

³¹⁹ Kaiser-Wilhelm-Institut für Silikatforschung.

³²⁰ SCHIEDER, Wolfgang, *Der militärisch-industriell-wissenschaftliche Komplex im „Dritten Reich“*. In: DINK-KAL, Noyan, DIPPER, Christof, MARES, Detlef, (Edts.), *Selbstmobilisierung der Wissenschaft, Technische Hochschulen im „Dritten Reich“*. WBG Darmstadt, 2010, str. 55.

³²¹ MAIER, Helmut (ed.), *Gemeinschaftsforschung, Bevollmächtigte und der Wissenstransfer. Die Rolle der KWG im System kriegsrelevanter Forschung des Nationalsozialismus*. Göttingen 2007.

Společnosti císaře Viléma se stěhováním ústavu nedala souhlas.³²² Po návratu informoval K. H. Franka a vyjádřil svůj podiv nad tím, jak mohl Eitel celou záležitost vůbec rozjednat a nechat různá kompetentní místa v Praze na Úřadu říšského protektora a na DTH konat tak rozsáhlé přípravy, aniž by si zajistil základní souhlas nadřízených míst ve Společnosti císaře Viléma. Po několikaměsíční pauze, způsobené s největší pravděpodobností vypjatou politickou situací po atentátu na zastupujícího říšského protektora, sdělil Gies rektorovi, že Frank si přeje, aby se obnovila jednání s KWIfS. Zřejmě viděl určitý prostor pro jednání, protože z protektorátního pohledu nebyl zřejmý žádný důvod, proč záležitost, která tak dobře začala, skončila zamítnutím.³²³ Buntru to zkusil, ale po dvou měsících ohlásil Giesovi, že podle jeho zjištění je odmítnutí přeložit KWIfS je konečné. Přesto doporučil učinit ještě jeden pokus dostat ústav do Prahy.

Gies následně napsal prezidentovi Společnosti císaře Viléma a snažil se vyvrátit tři námítky, které v této souvislosti z její strany zazněly. K odmítnutí vedla obava, že by se rozrušila fungující pracovní skupina vědců, přerušil by se významný válečný výzkum, nastaly by problémy se stěhováním těžkých strojů a s úpravami nových prostor v Praze. Gies podotkl, že všechny tyto problémy existovaly už před tím, než se prof. Eitel spojil s ním a s rektory. Byl přesvědčen, že se dá pokračovat ve spolupráci s ostatními ústavu Společnosti císaře Viléma v Berlíně-Dahlemu i z Prahy. Ústav by zde měl úzký kontakt jak s praxí, tak s oběma německými vysokými školami a ze spolupráce s těmito místy by vznikaly cenné vzájemné podněty. Ústav by se v protektorátu podílel na výzkumu látek (Rohstoffe) důležitých pro silikátové výrobky, což by mohl být *hodnotný příspěvek pro těžkou německou budovatelskou práci a politické prodchnutí tohoto prostoru*.³²⁴ Gies zopakoval, jak pražské odpovědné úřady vyšly vstříc přáním prof. Eitela, tudíž sdělení, že od přeložení ústavu do Prahy po těchto pokročilých přípravách, které zaměstnaly jeho úřad i rektory, bylo upuštěno, všechny nemile překvapilo.

³²² Národní archiv, fod 110, sign. 110-4/487, jednání 10. 6. 1942.

³²³ Tamtéž, dopis Giese Buntruovi z 15. 9. 1942.

³²⁴ Tamtéž, dopis Giese dr. Vöglerovi z 25. 11. 1942: *Es könnte also einen wertvollen Beitrag leisten für die schwierige deutsche Aufbauarbeit und für die politische Durchdringung dieses Raumes.*

4. Hornická akademie Příbram – Německá vysoká škola báňská

Po vzniku Československa se v roce 1919 stala příbramská Vysoká škola báňská vládním nařízením č. 475/19 Sb. z. a n. ČSR vysokou školou s vyučovacím jazykem československým, resp. českým. V této souvislosti byl na německé technice v Praze reaktivován dvouletý přípravný montanistický běh, který byl v roce 1904 zrušen. Po jeho absolvování studenti pokračovali ve studiu v Příbrami.³²⁵

Po celé meziválečné období usilovala DTH o zřízení odboru (fakulty) pro báňské studium, hned v létě 1919 rozesílala pamětní spis *Errichtung einer montanischen Fakultät an der deutschen technischen Hochschule in Prag*, který byl adresován přímo prezidentu republiky.³²⁶ Ministerstvo školství však zamítalo všechny návrhy, jakož i pokus německé techniky o rozšíření montanistického kurzu na odbor.³²⁷ Odborné stanovisko z dubna 1921, podporované kladenskou sekcí Svazu horních a hutních inženýrů československých, označilo požadavky DTH za *mocensko-politické*, motivované udržením německé *nadvlády* v báňském průmyslu. Jejich splněním by byla ohrožena další existence vysoké školy báňské v Příbrami a v neposlední řadě by hrozilo nebezpečí úniku informací do zahraničí, zejména do Německa.³²⁸ Ministerstvo školství se domnívalo, že z hlediska potřeb státu stačí jedna vysoká škola báňská. Podle statistických přehledů se radikálně snížil počet posluchačů montanistického kurzu na německé technice v Praze, a to z 103 v roce 1920 na dva v roce 1936. Od počátků velké deprese v roce 1929 nedosahoval počet studentů ani dvou desítek. Také česká vysoká škola v Příbrami vykazovala velký pokles z 432 v roce 1920 na 132 v roce 1936.³²⁹

Po uzavření českých vysokých škol, včetně příbramské, Němci s určitým odstupem zvažovali, jak tento letitý problém vyřešit. Na počátku roku 1942 se státní sekretář K. H. Frank opětovně zajímal o možnost začlenění příbramské báňské školy do struktury

³²⁵ JOSEFOVIČOVÁ, M., EFMERTOVIČOVÁ, M., JAKUBEC, I., *Vývoj pražské německé techniky 1863–1945*, Moderní dějiny 14, 2006, s. 21.

³²⁶ Národní archiv, MŠ I, k. 347, čj. 2986/19, 2984/19, 2982/19, Denkschrift. Betrifft: *Errichtung einer montanischen Fakultät an der deutschen technischen Hochschule in Prag*; dále tamtéž, k. 1195, čj. 62925/19, 39026/19.

³²⁷ Národní archiv Praha, MŠ I, k. 1195, čj. 107794/22.

³²⁸ Národní archiv Praha, MŠ I, k. 1195, čj. 864/21, Vysoké školství báňské v RČS, odborné stanovisko.

³²⁹ Národní archiv Praha, MŠ I, k. 1197, čj. 154948/37, Statistický přehled posluchačů (řádných, mimořádných i hostů) báňského inženýrství v ČSR v letech 1920–1936.

německé techniky.³³⁰ Přál si, aby tato otázka byla aktivně a energicky nastolena a ve spolupráci s rektorem Buntruem prosazována na ministerstvu školství. Od rektora se později dozvěděl, že ministerský ředitel Menzel při jednání o rozpočtu se před pražským kurátorem Ehrlicherem a mnoha dalšími činiteli vysokoškolské správy jednoznačně a obšírně vyjádřil, že příbramská Vysoká škola hornická uzavřené české techniky se začlení do DTH. Frank byl spokojen a v dopisu Menzelovi to nejen vzal na vědomí, ale připomněl, že i z důvodů politických zájmů národního společenství považuje za nutné podržet tuto fakultu, která byla stejně německým zařízením. V rozpočtu na rok 1943 už prý rektor počítal se dvěma stolicemi, aby obor mohl zahájit alespoň částečný provoz.³³¹ Menzel Frankovo nadšení obratem zchladil, když racionálně argumentoval, že v danou chvíli byli všichni kvalitní odborníci v oborech hornictví a hutnictví povoláni do armády nebo nasazeni na úkoly s válečnou důležitostí. Jevilo se tudíž jako nemožné obsadit profesury, i když byly k dispozici, a platilo to ještě větší měrou pro asistentská místa. Zajištění rozpočtových financí v tomto případě v danou dobu neznamenal rozjetí výuky. Menzel byl obratný úředník, asi aby Frank nezkoušel záležitost dál tlačit po politické linii, neváhal zdůraznit, jak ministerstvo jednoznačně podporuje plán začlenění právě z národně-politických důvodů, ovšem s jeho uskutečněním počítá až nastane vhodná doba. Jednoznačně sdělil, že podnikat další kroky v této věci by nemělo smysl ani naději na úspěch.³³²

Buntru se ale nehodlal smířit se společným sdělením ministerstev školství, financí a hospodářství, že nejsou v situaci, aby mu v otázce začlenění příbramské školy vyšli vstříc. Domníval se, že je to v rozporu s výše zmíněným Menzlovým příslibem, daným v Berlíně na jednání o rozpočtu a také s ujištěním vysloveným na slavnostním převzetí pražských německých vysokých škol do správy říše 4. listopadu 1939, že budou *významně podporovány ve své tradici, významu i úkolech*. Rektorovi se nelíbilo, že ministerstvo odkazovalo na dostatek možností studovat tento obor v rámci říše, protože zrovna tak by bylo možno studovat v říši řadu jiných oborů a nepěstovat je v Praze. Svou argumentaci opíral o důležitější vůdcův příkaz nerušit existující vysoké školy a tvrdil, že v příbramském případě se jedná o zachování bezmála sto let staré německé hornické školy a nikoli o vytvoření nové fakulty, jak se domnívalo ministerstvo. Podle

³³⁰ Národní archiv, fond 110, sign. 110-4/492, úřední záznam z 24. 2. 1942.

³³¹ Tamtéž, Frankův dopis Menzelovi z 12. 8. 1942.

³³² Tamtéž, Menzlova odpověď z 4. 9. 1942.

Buntru by okolnost, že toto německé vzdělávací zařízení přešlo před lety vlivem mocenských poměrů do české kulturní sféry měla nanejvýš sloužit jako další důvod proto, aby po změně politických poměrů bylo opět navraceno k naplňování německých kulturních úkolů. Proti zachování školy by se neměl ani zneužívat argument, že neexistuje dostatečná poptávka. Na ministerskou výhradu, že zahájit výuku by znamenalo stáhnout cenné odborníky z praxe, rektor namítal, že vysokoškolský profesor není jen učitel, ale také výzkumník, takže v dobách, kdy je výuka slabší, věnuje o to více svých sil výzkumu, což by pochopitelně zvýšenou měrou platilo právě pro tento případ. Povoláním na vysokou školu by nebyla dotčena práce pro praxi, naopak dosáhlo by se lepších možností nasazení s využitím příslušných ústavů. Rektor připomněl, že Češi si svého času při převzetí školy podobné pochybnosti nepřipouštěli, spíše při vědomí kulturního významu vysokých škol právě v tomto prostoru vynaložili neobvykle vysoké prostředky na její rozvoj a budování.³³³

Poslední námitku ministerstva, že by nyní bylo obtížné získat pro obnovení chodu fakulty osobnosti, Buntru také vyvrací, neboť během války byla provedena mnohá povolání profesorů, kteří *im Felde stehen* a jejichž akademické nasazení aktuálně nepřipadalo v úvahu. Právě proto, že plná výuka z personálních důvodů stejně měla nastat až po válce, nebyl důvod, aby to bránilo okamžitému převzetí fakulty. Buntru žádal Franka o opětovné jednání s ministrem a trval na včlenění fakulty, byť s odložením výuky až po válce, chtěl si záležitost pojistit. Jeho rozhodnutí zřejmě pramenilo ze osobního rozhovoru s ředitelem Mentzelem, který takové řešení považoval za schůdné.

Po několika měsících Buntru oznámil Frankovi, že ministerstvo sice v mezidobí nepodniklo žádné další kroky, ale on považuje za nutné, aby se ministr pro včlenění už teď jasně vyslovil a navrhnul proto formulaci, která by poskytla DTH záruku do budoucnosti: *Die Berghochschule in Pribrans wird als Fakultät für Berg- und Hüttenwesen in die DTH Prag eingegliedert. Die Durchführung von Neuberufungen muss jedoch mit Rücksicht auf den gegenwärtigen Mangel an Lehrkräften bis zur Beendigung des Krieges zurückgestellt werden.* Tím by bylo možné zahrnout fakultu do seznamu přednášek s poznámkou, že přednášky nastanou až po válce.³³⁴

³³³ Tamtéž, dopis Buntru z 19. 10. 1942 Frankovi.

³³⁴ Tamtéž, dopis Buntru z 3. 2. 1943 Frankovi.

Celou věc uzavřel dopis z ministerstva školství protektorovi, koncipovaný profesorem Nipperem už počátkem roku 1943³³⁵, že ministr je připraven na základě jednání a prohlídky na místě přeložit hornickou akademii v Příbrami jako zvláštní fakultu na DTH Praha, když s ukončením války budou zajištěni vyučující i odpovídající prostředky. Současně žádal, aby byly okamžitě v Příbrami zajištěny výukové pomůcky, sbírky, pokusná zařazení, knihy a upotřebitelné přemístěny do Prahy.³³⁶

³³⁵ Bundesarchiv Berlin, fond R 4901, sign. 12926, Nipperův koncept dopisu z 18. 1. 1943.

³³⁶ Národní archiv, fond 110, sign. 110-4/492, dopis z ministerstva školství z 12. 6. 1943.

XVI. Totální válka a DTH

1. Situace školy 1942-1944

Rozpočet na rok 1942 projednal svého času s ministrem financí osobně R. Heydrich, takže relativní úspěch při jednáních o jeho výši se přičítal právě této intervenci. Když se koncem roku 1942 schylovalo k přípravě návrhu rozpočtu na rok 1943, měl se opět pro jistotu podobným způsobem předjednat s ministrem financí. Zúčastnění funkcionáři a úředníci spatřovali v tomto postupu záruku, že přání vysokých škol se podaří alespoň částečně naplnit. Byl navržen sled kroků, kterými se mělo postupovat: nejprve si státní sekretář Frank vyžádá od rektora a kurátora předložení podkladů, následně kurátor povede jednání na ministerstvu financí stejným způsobem jako v předchozím roce, tedy za účasti rektora a nakonec se neprodleně nechá ohlásit u ministra Schwerin von Krosigka.³³⁷

První krok byl splněn, když kurátor Ehrlicher 12. února 1943 poslal ministerskému radovi Giesovi na Úřad státního tajemníka vyžádané podklady. Na několika stranách podal důkladný rozklad k rozpočtu pražských vysokých škol. Začal steskem, že po desetiletí byly německé vysoké školy zanedbávány kvůli českým, přičemž odstranit letitou nespravedlnost a vyrovnat jejich úroveň na úroveň říšskou odhadoval jako úkol na několik let. Ehrlicher upozorňoval nepřímě Berlín, že v Praze nelze ani vysvětlit ani obhájit platné nařízení, kterým se omezovala možnost plánovat nová místa a požadovat na ně říšské rozpočtové prostředky, dokud zdejší vysoké školy nedoženou náskok říšských škol. Rozdíl úrovně i hmotného zajištění byl nepopiratelný, i když je otázka, jestli tak velký, jak sugerují Ehrlicherovy formulace. Přeci jen potřeboval získat alespoň něco, takže by bylo jen přirozené, pokud by poněkud nadsazoval. Ostentativně zdůrazňoval, že pražské vysoké školy se navíc *musí vypořádat se svými zvláštními úkoly*.

Kurátor strukturoval požadavky do tří skupin: 1. vyučující, 2. dlouhodobé výdaje na vědecké účely, 3. jednorázové podpory. Pro DTH tak požadoval čtyři nová profesorská místa (pro DU pro srovnání 12) a povýšení tří extraordinariátů na ordinariáty. Kromě

³³⁷ Národní archiv, fond 110, sign. 110-4/525, úřední záznam z 8. 12. 1942. Ludwig Schwerin von Krosigk (1887-1977) říšský ministr financí 1932-1945.

toho byly nárokování naléhavě potřební vědečtí asistenti a technický personál, jak pro nové stolice, tak pro celkový rozvoj pracovišť. Řada stolic navzdory své důležitosti byla stále nedostatečně finančně zajištěna. Kurátor se staral, aby toto zaostávání bylo postupně překonáváno a žádal proto trvalé navýšení běžných výdajů o 40 tisíc RM (pro DU žádal 59 tisíc). Na vybudování nových ústavů požadoval dokonce jako jednorázovou dotaci 929 150 RM (pro DU to bylo jen 286 500).³³⁸

Podle podrobnějšího rozpisu se pro fakultu přírodních věd a doplňkových oborů jednalo o mimořádnou stolicí umělých hmot a nátěrových prostředků (*Lehrstuhl für Kunststoffe und Anstrichmittel*), jejíž zřízení bylo vzhledem k velkému zastoupení příslušného průmyslu v protektorátu a v Sudetské župě obzvláště důležité. Představitelé tohoto průmyslového odvětví prosazovali, aby tento předmět byl ve vhodné formě zastoupen na nějaké říšské vysoké škole a Praha se pro výzkumné pracoviště jevila jako velmi vhodná. Dosud se na pražské technice problematice umělých hmot věnoval profesor Eigenberger, který již dosáhl významných úspěchů, což by bylo možno považovat za dobrý začátek pro zřízení celého nového ústavu. Ten by dále mohl vzdělávat specialisty na umělé pryskyřice (*Kunstharzchemiker*), po kterých byla tehdy velká poptávka.³³⁹ Pro tuto fakultu byl vznesen ještě požadavek na druhou stolicí pojistné matematiky, přičemž se kurátor odvolával na celkovou přestavbu studijního plánu. Pro stavební fakultu žádal rozšíření o stolicí stavebních konstrukcí (*Baukonstruktionen*). Nejnáléhavějším a nejzávažnějším se jevil požadavek na zřízení další stolice silnoproudé techniky (*Starkstromtechnik*) na strojní fakultě. Zdůvodnění vycházelo ze skutečnosti, že stávající zajištění tohoto obsáhlého předmětu pouze jednou stolicí prof. Niethammera přinášelo problémy ve výuce (obnášela 99 hodin týdně). Řádná výuka silnoproudé techniky podle nových říšských studijních plánů byla proveditelná jedině po rozdělení oboru na dvě části, tedy zřízení druhé stolice, jak tomu ostatně bylo na technikách v říši.

K. H. Frank následně počátkem března 1943 poslal dopis přímo ministrovi financí a připomněl mu také, že v minulém roce s ním osobně jednal Heydrich, aby žádal o podporu na dobudování pražských vysokých škol. Zrekapituloval, že tehdy byl nárokován určitý počet nových profesur, zcela v souladu se zvláštními úkoly kladenými na tyto vysoké školy, z nichž ovšem byla schválena jen část. Frank doufal, že *smí počítat s ministrovou podporou i v tomto roce, aby pražské vysoké školy mohly být*

³³⁸ Tamtéž.

³³⁹ Národní archiv, fond 109, sign. 109-4/1456 dopis z Úřadu říšského protektora státnímu tajemníkovi z 20.10.1942.

vybaveny v personálním i materiálním ohledu tak, jak je potřeba v zájmu válečného posílení Německa a jeho postavení v tomto prostoru, jakož i v zájmu uskutečnění kulturních a národněpolitických úkolů. Rozepsal se o mnohých mezerách, které zde ve srovnání s ostatními vysokými školami v říši existují a které třeba zaplnit. Zase opakoval, jak československé vlády v letech 1918-1938 zcela zanedbávaly německá vědecká zařízení kvůli budování vlastních vysokých škol. Zdůraznil, že úkoly německých vysokých škol v Praze se ještě zvětšily v důsledku uzavření těch českých a s nimi spojených výzkumných ústavů, které bude nutno převzít do německých rukou a přebudovat, neboť v nich je k dispozici *bohatý a hodnotný materiál*.³⁴⁰ Odpověď z ministerstva se ve spisu nenalézá.

Po roce se situace opakovala a kurátor žádal Franka, aby osobně intervenoval u ministra financí kvůli rozpočtu.³⁴¹ Sděloval dále, že ministr školství Rust při své návštěvě v Praze 23. února 1944 před akademickými senáty university i techniky prohlásil, že ustanovení omezující zřizování nových stolic nebudou v Praze uplatněna. Pro techniku navrhoval zřízení stolice petrografie a fytopaleontologie (*Lehrstuhl für Kohlenpetrographie und Phytopaläontologie*) velmi důležité s ohledem na výzkum a využití minerálního bohatství Čech, Moravy a Sudetské župy a se zřejmým válečným významem. Stolice by doplnila již existující stolicí pro výzkum uhlí obsazenou chemikem.

Podle toho, že se znovu (po třetí) opakoval návrh na zřízení stolice silnoproudé techniky, je evidentní, že v Berlíně na pražské prosby moc neslyšeli. Opakovaně zazněly stesky na nemožnost zajistit 99 hodin přednášek a cvičení týdně, předepsaných říšským studijním plánem, na jedné stolicí vedené přestárlým prof. Niethammerem.³⁴²

³⁴⁰ Národní archiv, fond 110, sign. 110-4/525, úřední záznam z 8. 12. 1942.

³⁴¹ Tamtéž, dopis kurátora Ehrlichera Frankovi z 8. 3. 1944.

³⁴² Tamtéž.

2. Personální záležitosti

Do konce roku 1941 proběhla hlavní vlna přebírání učitelů do říšské služby, což se mnohdy pojilo s udělováním jmenovacích dekretů docentských či profesorských. Říšské ministerstvo školství využilo jinak formálního procesu přebírání k dalšímu politickému prověřování od podzimu 1938.

Od roku 1939 dávala německá místa i v kontaktu s protektorátním ministerstvem školství při řešení personálních a platových záležitostí jasně najevo, že přebírání židovských profesorů nepřipadá v úvahu.³⁴³ U některých profesorů se převzetí natahovalo i několik let, když byli denunciováni, že mají dobré kontakty s Čechy, českou manželku, že byli zednáři.³⁴⁴

Proces přebírání do říšské služby spojený s personální prověrkou nepřispěl k vyřešení problému dlouhodobě neobsazených stolic, jejichž počet se blížil k polovině. Mezi profesory a docenty převažovali přibližně dvojnásobně sudetští Němci.

V osobních složkách všech vyučujících DTH od profesorů po asistenty, které se dochovaly v podobě, v jaké byly vedeny u kurátora se pravidelně nacházejí tyto písemnosti:

1. platový výměr,
2. Fragebogen – osobní dotazník s původem rodičů a prarodičů,
3. doklad o sňatku s původem rodičů a prarodičů manželky,
4. prohlášení o členství v lóži nebo podobné organizaci,
5. dotazník o zdravotním stavu,
6. prohlášení o řádných majetkových poměrech,
7. výpis z trestního rejstříku,
8. Lehrbefähigungszeugnis – jeho držení opravňovalo k výuce.

Většinou se tam nacházejí platové výměry, někdy dokumentace ke jmenování, ale také oznámení o narození dětí, protože podpora na krytí nákladů spojených s narozením

³⁴³ Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 544 (Walter Glaser). Korespondence říšského protektora s MŠANO z roku 1939.

³⁴⁴ Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 625 (Karl Petr), rektor Buntru se v dopisu kurátorovi přimlouval 11. 9. 1942 za převzetí profesorů Karla Petera a Fritze Lehmana do říšské služby, když nařčení proti nim byla vyvrácena.

dítěte byla poskytována zaměstnavatelem. Ze složek asistentů a mladých docentů je zřejmé, že odpovědně naplňovali nacistický ideál velké rodiny a nenechali se odradit ani faktem, že by mohli padnout.

V roce 1941 nařídil ministr školství, že v čele jím schváleného vysokoškolského ústavu smí stát pouze plánovaný, neboli rozpočtovaný, vysokoškolský učitel. Toto ustavení nezakládá žádný další pracovní poměr jmenovaného vyučujícího, nýbrž definuje převzetí zvláštního okruhu povinností v rámci jeho akademického místa v čele stolice.³⁴⁵

V roce 1942 kurátor opět řešil příjmy profesorů.³⁴⁶ Problém spočíval v tom, že v Praze platil pro tzv. Kollegelder (Unterrichtsgebühr) starší a nižší sazebník než v říši, takže následně celkový plat profesora se často ani nepřibližoval hranici 1000 RM, v říši běžně dosahované, natož aby ji překročil. Nízká úroveň platů se týkala pochopitelně i docentů, asistentů a ostatních zaměstnanců. Podle stížností byly v Praze životní náklady vysoké, nájmy dokonce dražší než v mnoha městech v říši, takže protektorátní příplatek ve výši 90 RM to nemohl zcela kompenzovat.

Také zde zazněl oblíbený argument, že *kulturní význam a úkoly německých vysokých škol v Praze činí nutným povolávat sem jen prvotřídní síly, protože pražské školy musí být srovnatelné s těmi nejlepšími v říši*. Kurátor upozorňoval, že mnozí profesori v Praze brzy dosáhnou důchodového věku a budou tedy v dohledné době penzionováni, na jejich místa bude třeba povolávat *nové prvotřídní síly*. Tohoto cíle však může být dosaženo jen v případě, že vedle náležitých pracovních příležitostí jim bude zajištěn byt a postačující životní úroveň.

V říši bylo podle kurátora známo, že v Praze dosáhly životní náklady vyšší úrovně a že bytová situace nebyla dořešena. Obával se tudíž, aby se to neprojevalo tak, že o volná místa se budou ucházet zájemci, kteří nebudou zcela vyhovovat potřebám pražských vysokých škol.³⁴⁷

Od roku 1943 začali v akademickém sboru přibývat říšští Němci posílaní do Prahy příkazem. Situace s příjmy se příliš nelepšila, protože i v následujícím roce si kurátor stěžoval na obecně známou skutečnost, že v Praze vysokoškolští učitelé kvůli nízkým

³⁴⁵ Archiv Univerzity Karlovy, fond kurátora, kart. č. 1, nařízení ministra z 11. 6. 1941.

³⁴⁶ Bundesarchiv Berlin, fond R 4901, sign. 685. Dopis kurátora říšskému protektorovi z 25. 3. 1942. Bylo to v souvislosti s konkrétním případem univerzitního profesora Ericha Trunze, ale posloužil jako precedens.

³⁴⁷ Tamtéž.

Unterrichtsgebühren nedosahují větších příjmů. *Das ist eine Erscheinung, über die fast alle Professoren, die aus dem Altreich kommen, klagen.*³⁴⁸

V souhrnné zprávě, jednalo se vlastně o materiál pro Hitlera, zaslané na vědomí také šéfovi říšské kanceláře Lammersovi, šéfovi stranické kanceláře Bormannovi a ministru Goebbelsovi, ministr školství Rust pojednal o stavu vysokých škol a vědy do roku 1943. Po americko-britských náletech byla poškozena řada vysokých škol v říši (Bonn, Hamburg, Kiel, Köln, Rostock, TH Berlín, Mnichov), ministerstvo nemínilo připustit dopady na *dorost* a na válečný výzkum. Pozitivně hodnotilo kompenzační efekt získané kapacity na vysokých školách *v dunajsko-alpské oblasti, jakož i v protektorátu*. Dále byly převzaty do říšské zprávy obě vysoké školy v Gdaňsku a otevřeny nové říšské university v Poznani a Štrasburku, provoz zahájila také TH v Linci. Rustův dopis obsahoval formulaci, která hovoří sama za sebe: *Der von Ihnen, mein Führer, gebilligte Entschluss, keine Hochschulen im Kriege zu schliessen, hat sich im Hinblick auf die Luftangriffe als richtig erwiesen...*³⁴⁹ Také si pochvaloval, jak hladce probíhalo spolupůsobení stranické kanceláře při výběru kandidátů na vysokoškolské učitele tím, že poskytovala příslušným personálním referentům REM politické posudky. Jako méně významnou hodnotil spolupráci se Svazem docentů, který se kromě politických posudků pokoušel kandidáty hodnotit i po odborné vědecké stránce. Skoro polovina (45 procent) asistentů byla v armádě, což způsobovalo o to větší zatížení zbývajících učitelů. Záležitosti válečného výzkumu řešila primárně *Reichsforschungsrat*, za klíčové vědy zde byly označeny fyzika a chemie. Objevil se zde argument, že *nepřátelé* osvobozují studující a mladé vědce z vědeckých oborů zásadních pro válečný výzkum od vojenské služby a nechávají je radši pokračovat ve výzkumné práci. Ministerstvo se tím zřejmě snažilo podpořit uplatnění podobného principu v říši, což se mu podařilo, protože vědeckovýzkumná práce byla jedním z mála akceptovaných důvodů pro uvolnění z vojenské služby.³⁵⁰

V roce 1944 dostal kurátor za úkol zjistit, zda by pro vysoké školy nemohly být využitelné ještě další soukromé zkušební a výzkumné ústavy. Výsledkem bylo, že ze strany DTH byl zájem pouze o dvě pražská zařízení, a sice o Ústav pro výzkum uhlí³⁵¹ a

³⁴⁸ Bundesarchiv Berlin, sign. ZB II 1948 A.3, dopis kurátora z 19. 5. 1944.

³⁴⁹ Bundesarchiv Berlin, fond R 4901, sign. 14346.

³⁵⁰ DINCKAL, Noyan, DIPPER, Christof, MARES, Detlef, (Edts.), *Selbstmobilisierung der Wissenschaft, Technische Hochschulen im "Dritten Reich"*. WBG Darmstadt, 2010, str. 62.

³⁵¹ Viz též u pozn. č. 90.

o Státní zkušební ústav vodních staveb (*Staatliche Versuchsanstalt für Wasserbau*) v Praze-Podbabě. První byl v rukou velkých firem a řízen českým nejmenovaným vědcem. Centrální svaz průmyslu slíbil, že povede s oněmi firmami jednání v tom smyslu, že nově povoláný ordinarius pro výzkum uhlí se zároveň stane vědeckým vedoucím tohoto ústavu.³⁵² Druhý ústav byl původně vlastnictvím československého státu a v jeho čele stál ordinarius pro vodní stavby České vysoké školy technické prof. Smetana. Převzetí ze strany DTH neproběhlo, neboť ani jeden z jejích představitelů tohoto oboru – Buntru a Fiedler – nebyl v dané chvíli schopen převzít tak velký ústav, bylo to odloženo na dobu po válce.³⁵³

V Praze se rozběhla dalekosáhlá spolupráce technické vysoké školy s průmyslem, byly vytvořeny jednotlivé pracovní skupiny: *Gruppe Physik* prof. Guddena, *Gruppe Chemie* prof. Hüttiga, strojírenství prof. Mikschiczeka, elektrotechnika prof. Fleglera.³⁵⁴ Tyto skupiny sloužily čistě aplikovanému výzkumu (*Zweckforschungen*), takže paralelně byl oslabován základní výzkum (*Grundlagenforschung*). Některým akademickým představitelům to vadilo do té míry, jelikož jej považovali za nezbytný a nezastupitelný předpoklad aplikovaného, že na to poukazovali a žádali nápravu. Při jednáních se zástupcem Centrálního svazu průmyslu pro vědecký výzkum se kurátor přesvědčil, že představitelé průmyslu vnímali situaci, ba dokonce projevíli ochotu finančně přispívat na základním výzkumu. Nemáme, bohužel, doloženo ani zda jednání byla tehdy ukončena, ani s jakým výsledkem.³⁵⁵

Na jaře 1944 proběhla na DTH jednání vedená Buntruem o kandidátech na místo rektora. Podle výnosu REM³⁵⁶ mělo dojít ke střídání dlouhodobě působících rektorů. Koncem května seznámil s jejich výsledkem státního ministra K. H. Franka.³⁵⁷ Navrhováni byli děkan stavební fakulty prof. Fritsche, děkan strojírenské fakulty prof. Königer, prof. Lissner a prof. Mikschiczek. Podle Buntruovy charakteristiky prof. Fritsche v dobách Československé republiky politicky nevystupoval, inklinoval prý spíše k jakémusi vyrovnávacímu směru, ovšem teď stojí uvědoměle v táboře NSDAP. Byl to tichý uzavřený pracovitý člověk s dobrou vědeckou pověstí, bohužel s nepevným

³⁵² Národní archiv, fond 110, sign. 110-4/493, dopis kurátora Giesovi z 24. 10. 1944.

³⁵³ Tamtéž.

³⁵⁴ Národní archiv, fond 110, sign. 110-4/496.

³⁵⁵ Národní archiv, fond 110, sign. 110-4/493, dopis kurátora Giesovi z 24. 10. 1944.

³⁵⁶ Národní archiv, fond 110, sign. 110-4-528, výnos WA 260/44 (a) z 29. 4. 1944.

³⁵⁷ Národní archiv, fond 110, sign. 110-4-528, dopis z 30. 5. 1944.

zdravím, což jeho kandidaturu zpochybňovalo. Prof. Königler měl naopak *vždy jasné světonázorové přesvědčení*, byl členem národního vídeňského buršenshaftu Teutonia. V dobách ČSR se *držel zpátky* a politicky se neangažoval. Byl považován za dobrého odborníka a vědce, ale kvůli své klidné zdrženlivé povaze se netěšil obliby u studentů. Prof. Lissner byl do Prahy povolán až v roce 1942, po všech stránkách byl *prý nezávadný*. Nakonec i prof. Mikschiczeka charakterizoval Buntru podobně jako tři předcházející kandidáty. Je zajímavé, že podle toho by všichni byli dost podobných povah, názorů i vystupování, v zásadě apolitičtí odborníci bez zvláštní popularity u studentů. Rektor ještě připomněl, že v posledních deseti letech příslušeli rektori k všeobecné či stavební fakultě, že by tedy tentokrát měla přijít řada na strojní.

Výměna na postech rektorů, resp. v čele techniky, protože by to znamenalo odchod Buntrua, se vůbec nezamlouvala Konradu Henleinovi. Neváhal v této věci napsat přímo ministru Rustovi a zdůraznit, jak všechna zainteresovaná místa v jeho župě nahlíží s nedůvěrou na účelnost navrhovaného opatření. Podle jeho názoru se prof. Buntru v uplynulých letech skvěle osvědčil, a to jak lidsky, tak pracovně i politicky, byl oblíbený. *Svým nekompromisně nacionálněsocialistickým postojem prospěl Německu a zvláště vysokým školám. Díky němu byl zajištěn jejich mimořádně dobrý vztah k NSDAP.* Henlein proto žádal, aby byl ponechán ve dosavadní funkci a není-li to možné, aby byl nově pověřen vedením DTH včetně Děčína Libverdy. Dodal zároveň, že nezná nikoho důvěryhodného a schopného, kdy by mohl nastoupit místo Buntrua. Dopis poslal na vědomí K. H. Frankovi s prosbou o podporu.³⁵⁸ Frank zareagoval pozitivně a na oplátku poslal do Liberce na vědomí svůj dopis ministru Rustovi, který se argumentačně shodoval s Henleinovým. Konstatoval v něm, že Buntru se dobře sžil s pražskými poměry i úkoly a že vhodný nástupce by se hledal těžko. Zdůraznil význam vědecké práce na DTH právě během války jako důvod, proč by se nerad vzdával Buntrua a žádal ministra o výjimku. Opět zazněl oblíbený odkaz na zvláštní historické souvislosti v tomto *fremdvölkisch* území, které zakládají nárok na specifické hodnocení, odlišné od ostatních technik v říší.³⁵⁹

Rustova odpověď přišla až v polovině září, protože během léta došlo k dramatickým událostem v souvislosti s neúspěšným atentátem na Hitlera. Mezi tzv. spiklence měl patřit též syn rektora univerzity Friedricha Klausinga, v důsledku čehož rektor spáchal

³⁵⁸ Národní archiv, fond 110, sign. 110-4-528, dopisy z 15. 6. 1944.

³⁵⁹ Tamtéž.

sebevraždu.³⁶⁰ Ministr vysvětloval, že původní Henleinově žádosti na ponechání rektora Buntrua v úřadu, nemohl vyhovět, ale po zmíněných událostech mohl své původní stanovisko revidovat. Pochopil, že by nebylo žádoucí v Praze měnit oba rektory současně, když navíc rektor Buntru na základě své zkušenosti s komisařským vedením univerzity, bude moci být novému univerzitnímu rektorovi *mit Rat und Tat* lépe nápomocen, pokud zůstane rektorem DTH.³⁶¹ Upozornil na možnou komplikaci, která by nastala, pokud by Buntru převzal funkci stálého zástupce říšského vedoucího Svazu docentů, což s sebou neslo časté pobyty v Mnichově a Salzburku. Tisk přinesl 16. listopadu 1944 zprávu, že říšský vedoucí Svazu docentů dr. Scheel skutečně jmenoval prof. Buntrua svým zástupcem.³⁶²

³⁶⁰ MÍŠKOVÁ, Alena, c.d., str.168-170.

³⁶¹ Národní archiv, fond 110, sign. 110-4-528, dopis Rusta z 15. 9. 1944.

³⁶² Die Zeit z 16. 11. 1944, č. 304, Der neuen Tag z 8. 11. 1944.

3. Omezení provozu

Materiální a sociální situace se během roku 1944 s ohledem na totální válku stále zhoršovala, koncem srpna přišlo nařízení, kterým se pro zaměstnance ve veřejné službě zvyšovala týdenní pracovní doba na 60 hodin. Mělo se tak dosáhnout uvolnění pracovních sil pro jiné účely zvýšeného válečného nasazení.³⁶³

Když byly jednotlivé stolice a ústavy vyzvány, aby uvolnily nějakou další pracovní sílu z pomocného a kancelářského personálu pro válečné nasazení, odpovídali jednotliví vedoucí takřka unisono, že už žádné postradatelné nemají. Na jeden ústav většinou připadal tou dobou už jen jeden mechanik, strojník nebo řemeslník, jedna písarka a jedna uklízečka.

V některých případech pracovali i pro dva ústavy nebo naopak jen na částečný úvazek. Třeba vedoucí ústavu pro všeobecnou a teoretickou elektrotechniku prof. Flegler kurátorovi odepsal, že nemá žádnou volnou sílu, neboť ústav je využíván pro vojenské výzkumné úkoly a zvýšenou pracovní dobu naléhavě potřebuje pro jejich plnění.

Vedoucí ústavu anorganické a organické chemické techniky prof. Lissner se rozepsal o tom, jak už v roce 1942, když přišel do Prahy, musel rezignovat na slíbené naplnění personálního stavu na deset lidí. Přesto ihned po zřízení nového ústavu v Dejvicích převzal válečný výzkum a intenzívně na něm se svým kolektivem pracoval. Uvedl dokonce konkrétně, o jaké projekty se jednalo:

1. *Forschungsauftrag des RWA Nr. 1587, Wehrmachtauftragsnummer SS 4090-0225. Es handelt sich um Ausarbeitung eines Verfahrens, aus heimischen Rohstoffen einen für die Rüstungsindustrie unentbehrlichen Stoff zu gewinnen, nachdem die früheren Rohstoffquellen in Italien und Spanien weggefallen sind.* (s doc. Karlem Steinerem)
2. *Wehrmachtauftragsnummer SS 4115-0038. Die Arbeit fällt in das kriegsentscheidende Mineralöl-Programm.*

³⁶³ Archiv Univerzity Karlovy, fond kurátor, kart. č. 2, nařízení ze 30. 8. 1944.

3. *Mitarbeit an kriegswichtigen Entwicklungsarbeiten der im Protektorat befindlichen Rüstungsindustrien und zwar der Skodawerke in Pilsen und des Vereins für chemische und metallurgische Production in Prag.*

Lissner vyjmenoval ještě další tři poradní a expertní spolupráce a zdůraznil, že se šestičlenným personálem, který má k dispozici, se náročný program už nedá zvládnout, mnohé zůstává nezpracováno, nedořešeno. Je až s podivem, že to kurátor vůbec zkoušel, musel přece vědět, kolik personálu na pracovištích DTH platí a že stavy jsou poddimenzovány.³⁶⁴ Bernhauer také odmítnul s poukazem na to, že pracovní síly už pracovaly přesčas, takže s 60 hodinovým týdnem se vlasně nic nemění.

Na podzim následovalo nařízení státního ministr K. H. Franka o maximálním šetření elektrickým proudem a související úpravě pracovní doby. V únoru 1945 dostal K. H. Frank žádost z koncentračního tábora Flossenbürg o poskytnutí přístrojů pro jejich chemické laboratoře z uzavřených škol v protektorátu.³⁶⁵ Buntru připravil pro kurátora odpověď včetně seznamu laboratorního skla a přístrojů, které bylo možno poskytnout z ústavů profesorů Hüttiga, Waldmanna a Kratkyho. Zároveň žádal o přezkoumání, zda by pro tyto účely mohly být využity předměty z inventáře českých zavřených vysokých škol.³⁶⁶

Koncem roku 1944 předložil kurátor říšskému protektorovi vyžádané podklady pro přidělení určitých mimořádných prostředků na zvláště důležitý válečný výzkum na ústavech vysokých škol. Příliš se to nelíbilo župnímu vůdci Svazu studentů Kieselovi, který se domníval, že tyto prostředky půjdou spíše na podporu vzdělávání vědeckého dorostu.³⁶⁷

Zásadní dopad na chod všech říšských škol, tedy i DTH měla *Einschränkungsmaßnahmen für Studium und Hochschule im Rahmen des totalen Kriegseinsatzes: Stilllegung oder Zusammenlegung von Fakultäten und Hochschulen.*³⁶⁸ Celkový plán se projednával na jednání v Berlíně 6. září 1944 za účasti zástupců stranické kanceláře, ministerstva školství, říšského vedení Svazu docentů a Svazu studentů, úřadu Rosenberg, RSHA. Kompletní studium mělo nadále zůstat otevřeno na

³⁶⁴ Tamtéž, dopisy z 8. 9. a 25. 9. 1944.

³⁶⁵ Tamtéž, kart. č. 3, dopis z 21. 2. 1945.

³⁶⁶ Tamtéž, dopis z 10. 3. 1945.

³⁶⁷ Tamtéž, korespondence z listopadu-prosince 1944.

³⁶⁸ Tamtéž, kart. č. 2.

sedmi technikách: Berlín, Vratislav, Stuttgart, Drážďany, Štýrský Hradec, Linec a Mnichov, předstátnicové všude.

DTH se připravila na konkrétní dopady v zimním semestru 1944/45 na jednotlivých fakultách a Buntru naplánoval s děkany významnou redukcí výuky. Na fakultě přírodních a doplňkových věd (nově tehdy přejmenovaných na provozně-hospodářské nauky – *Betriebswirtschaftslehre*) by sice zastavení výuky uvolnilo veškeré síly na válečný výzkum a mohlo tak mít pozitivní vliv, ale přeci jen se jevilo jako vhodné zachovat výuku matematiky, fyziky a chemie v posledních třech semestrech. Studentům zároveň nasazeným v reálném výzkumu by se tak dostalo vhodného propojení teorie a praxe. Fakulta strojní zajišťovala pro válečné hospodářství naléhavě potřebné inženýry, takže se měla zachovat výuka v 5., 6. a 7. semestru (*für Studierende nach der Vorprüfung*). Vypomoci s ní měli ti, kteří byli osvobozeni od vojenské služby. Pro fakultu stavební a architektury platilo totéž. Vysoké školy v protektorátu měly jakousi výhodu v tom, že se jich netýkaly válečné škody, pokud totiž jakákoli říšská vysoká škola byla silně zasažena nálety a bombardováním, hrozilo jí uzavření. Koncem srpna měl ministr propagandy Goebbels rozhlasový projev o totálním válečném nasazení, kde hovořil o jeho dopadu na provoz vysokých škol.

Nakonec byl zastaven zápis do I. Semestru a zrušena výuka v I. – III. semestru podle oborů, uzavřena byla fakulta stavební a architektury, a výuka právně-hospodářských oborů. Buntru konstatoval, že Goebbelsův projev se shoduje postojem akademických činitelů. Byl spokojen s tím, že válečný výzkum bude pokračovat i po zastavení výuky. Kurátor čekal, že se ukáže, zda lze výukou uvolněné kapacity využít pro jiná důležitá neakademická zařízení. V případě DTH uvažoval o obou budovách na nábřeží a domu na Betlémském náměstí, i když zároveň mínil postupovat velmi opatrně, protože respektoval názor, že Praha by měl být zachována jako *intaktní a činnostichopné vysokoškolské město*.³⁶⁹

³⁶⁹ Tamtéž.

4. Nálady studentstva

Župní vedoucí Konrád Henlein považoval podle vlastních slov pražské vysoké školy za něco zvláštního a jedinečného, přál si, aby do Prahy přicházeli studenti z říše, pochopitelně jen ti nejlepší a nejuvědomnělejší. Pro sudetoněmecké studenty v nich viděl jakési kmenové školy (*Stammhochschule*), i když měli studovat také v říši.³⁷⁰ U příležitosti konce letního semestru proběhl v polovině července 1944 *tradiční slavnostní apel pražského studentstva* za jeho přítomnosti. Ve svém proslovu “objasnil” posluchačům politickou a vojenskou situaci. Nastínil také úkoly techniků podle představ vůdce:

*Der Führer hat kürzlich in seiner Rede von den Männern der deutschen Rüstung erklärt, dass dieser Krieg ein Krieg der Techniker ist und er nicht allein durch den Mut des Soldaten und die Widerstandskraft der Heimat, sondern auch durch den Geist der Techniker, Ingenieure und der gesamten Wissenschaft entschieden werde. Ihr Feld ist nicht allein der Kampfplatz Front, ihr Feld ist auch die stille Forscherstube und das Laboratorium, wo nicht allein der Krieg ausgefochten, sondern auch der Friede gesichert wird. Studieren ist deshalb für die Gegenwart Kriegsdienst und für die Zukunft Friedenssicherung.*³⁷¹ Novinová zpráva ovšem nezmiňuje, že odvodu schopné studenty a odborné asistenty ve škole vystřídali nemnozí osvobození od vojenské služby, cizinci a ženy.

Atmosféru v pražském německém studentstvu popsal spolupracovník pražské služebny SD ve své zprávě z období po atentátu na Hitlera v červenci 1944, kterou Jacobi následně poslal Frankovi.³⁷² V úvodu je cenná tabulka s počty studentů, protože obsahuje údaje, které se pro techniku jinde nedochovaly. Uvedl jednak celkový počet studentů pro všechny čtyři vysoké školy v Praze (Německá Karlova univerzita, Německá vysoká škola technická, Vysoká škola hudební, Vysoká škola výtvarná) – 3872 (2969 studentů, 903 studentek), jednak pro univerzitu – 3303 (2653 studentů, 650 studentek) a pro techniku 362 (255 studentů, 107 studentek). U techniky to znamená

³⁷⁰ Die Zeit z 16. 2. 1943.

³⁷¹ Die Zeit z 16. 7. 1944, č. 194.

³⁷² Národní archiv, fond 110, sign. 4/541, 7.8. 1944.

proti poslednímu doloženému akademickému roku 1938/39, kdy počet mírně překračoval 800, dramatický pokles.

Autor zprávy je velmi kritický při hodnocení politické uvědomělosti a aktivismu, *od pražských studentů prý nevycházely žádné zaznamenaníhodné a úspěšné impulsy k tomu, být politicky a světonázorově bojujícím předvojem dospívající německé inteligence. Aaktivismus a bojový duch nacionálněsocialistického studentstva se po převzetí moci rok od roku vytrácel a nyní, když to srovnáme s časem bojů, jsme smutní a zahanbení.* Ve srovnání s říší se to autorovi přesto nejevilo tak markantní, příčinu viděl v určitém zpoždění změny poměrů (1938) a v tom, že *cizonárodní prostor nabízel všechny předpoklady nevzdálit se zcela od původu.*

Atentát vyvolal diskuse, které se rozvinuly od atentátu k rozebírání celkové vojenské, politické, materiální i duchovní situace Německa. Šok a překvapení vyvolal fakt, že jej provedli vysocí němečtí důstojníci. Podle některých se teprve teď ukázalo, jak chybí Reinhard Heydrich a co znamenala jeho smrt pro říši. *Nebyl zabit primárně proto, že přivedl Čechy a Moravu zpátky do říše a že Češi by byli sto vyhrát, ale protože byl u nepřítele znám jako jediný, který chtěl a mohl čistit zevnitř a který by udržel hnutí čisté.*

XVI. Závěr

Na začátku každého historického úkolu mají být otázky, vždyť podstatnou část historikova řemesla tvoří schopnost vymýšlet a klást ty správné otázky o minulosti. Historik – archivář bývá a priori více pozitivistický, neschopen se při tázání tak odvázet, protože jej tíží většinou konkrétnější představa, co nabízejí známé archivní prameny, respektive jsou-li vůbec k dispozici. Po mnohaleté heuristice a hledání příslovečných jehel v kupce sena vidím hlavní smysl a výsledek své práce v tom, že už se můžu dále ptát.

Zvolit si téma zkoumající osudy pražské německé techniky v závěrečném období její existence se z hlediska doplnění celkového obrazu německého vysokého školství na území Čech a Moravy jevílo jako logické. Dějiny německé univerzity již jsou k dispozici, brněnské německé techniky rovněž. Existence DTH v Praze je do poloviny 30. let 20. století doložena alespoň v dobových a pamětnických spisech. Ovšem pomnichovské období se ztratilo v propadlišti dějin, tehdy nebyl dílem důvod, dílem čas vydat nějaký Festschrift a vlastní archiv školy zmizel či byl zničen zřejmě v dramatických dnech konce války. Prameny také určují chronologizaci sledovaného období. DTH spadala do mnichovských událostí jako československá státní vysoká škola do kompetence ministerstva školství národní osvěty. Několik měsíců po Mnichovu bylo přechodným obdobím plným chaosu, v němž bylo jisté jen to, že říšským úřadům vyhovovalo, aby peníze na provoz i mzdy nadále plynuly z československé strany, přičemž veškeré zásadní rozhodování už činila německá místa. Teprve po vzniku protektorátu se DTH změnila na říšskou školu a zařadila se do sítě ostatních technických vysokých škol, začaly zcela platit říšské zákony i rozpočet a je třeba ji sledovat v tomto kontextu.

Jen namátkově bylo možno doložit, jakými výzkumnými úkoly se zabývali vyučující, jaká byla témata studentských prací, jak probíhaly státní a doktorské zkoušky. Zato se podařilo z úřední korespondence rekonstruovat, jak se škola měnila v říšskou školu podle nacistických představ. Kdo a proč se stal nepohodlným a musel pryč, kdo naopak zajistil personální kontinuitu. Zásadní otázka je, proč nacisté školu vůbec zachovali. Šest let je krátká doba, navíc to byla doba válečná, takže můžeme jen odhadovat, jak by

se škola vyvíjela dále. Faktem zůstává, že vývoj DTH v letech 1939-1945 byl plný rozporů. Na jedné straně se zmenšovala, trpěla dlouhodobě neutěšeným personálním i prostorovým stavem, úbytkem studentů, na straně druhé se jejím představitelům ve spolupráci s protektorem a K. H. Frankem i říšskými ministerskými místy dařilo získat jisté navýšení rozpočtu, mimořádné dotace, prostory a vybavení z majetku uzavřené české techniky. Ale DTH především vždy uhájila nezbytnost své existence s odkazem na specifičnost Prahy a českého prostoru vůbec. Můžeme jen spekulovat, do jaké míry byly plány na poválečný rozvoj myšleny vážně. Skutečnost, že ministerstvo nevyužilo svízelné situace na konci války a pražskou techniku nezařadilo mezi uzavírané školy, může svědčit o tom, že se se školou počítalo.

I Joseph Boehm-Pilsen jako pamětník a amatérský historik ve své práci připustil, že byla velká psychologická chyba ze strany DTH využít volné prostory po uzavření české technice, obzvláště při snižujícím se počtu studentů s postupující válkou.

Komunikace přes nadřízené úřady s ministerstvem svědčí o poměrně sebevědomém postoji jak rektora Buntrua, tak Úřadu říšského protektora či K. H. Franka. Dokázali účinně hájit nejen své zájmy, ale právě i zájmy DTH. Razantně se bránili návrhům, v jejichž důsledku by se škola zmenšila, naopak se snažili ji zvětšovat. Jejich úspěch byl polovičatý, jak zemědělská škola v Děčíně Libverdě, tak hornická v Příbrami se měly do svazku DTH připojit až po skončení války. Neváhali vzdorovat kurátorovi, když prokazoval neúnosnou míru nepochopení pro pražské poměry, v nacistické hierarchii dokázali najít mocné přímluvce. Po povinné rasově-politické čistce, provedené hned po Mnichovu, už zůstala personální situace poměrně stabilní, bohužel včetně problému s neobsazenými stolicemi. Jen velmi obtížně se získávali noví vyučující z říše.

Německé historické diskuse o modernitě nacistické revoluce se v 90. letech podle R. Bavaje vedly kolem šesti otázek, z nichž pátá se týkala postoje nacistického režimu k technologickým inovacím a obecně, zda podporoval přírodní a technické vědy. Vypadá to, že nacistický režim na jedné straně nedokázal formulovat jasné vize a koncepce, na straně druhé to byl režim pragmatický, schopný podporovat sociální a technický pokrok. Propagandisticky proklamovaná snaha o vytvoření vysoce technizovaného, ekonomicky soběstačného státu kontrastuje s realitou trvalé hospodářské krize, kompenzované do snesitelné míry jen díky hospodářskému drancování okupovaných zemí. Situace a poměry na pražské německé technice během válečné periody tyto charakteristiky potvrzují.

Ještě 5. května 1945 zasedal německý akademický sbor strojní fakulty v budově na Karlově náměstí a podle svědectví jen o chvíli unikl kolektivnímu zatčení. Bylo to podle všeho poslední jednání na německé technice vůbec. S koncem pražského povstání 8. května se v zasedacím sále tamtéž shromáždili profesori a zaměstnanci české techniky a rektor jako zmocněnec České národní rady je vyzval, aby obnovili činnost.

Stejně jako německá technika v Brně byla Německá vysoká škola technická v Praze zrušena dekretem prezidenta republiky č. 123/ 1945 Sb. ze dne 18. října 1945 se symbolickou účinností od 17. listopadu 1939. Veškerý jejich majetek připadnul českým technikám.

Biografický přehled profesorů a docentů, kteří působili na DTH v letech 1938-1945³⁷³

Fakultät I (Abteilung I)

1. matematika, fyzika

Karas, Karl
Fuhrich, Josef
Gudden, Bernhard Friedrich Adolf
Kowalewski, Gerhard
Glaser, Walter
Rössler, Alfred Eduard
Lammel, Ernst
von Winkler-Hermaden, Arthur
Findeisen, Walter Theodor Robert

2. Chemie

Bernhauer, Konrad
Kratky, Otto Josef Leopold
Brass, Kurt
Hüttig, Gustav Franz
Lissner, Anton
Eigenberger, Ernst
Waldmann, Hans
Niethammer, Anna Elise (Anneliese)
Haul, Robert Arnold Wilhelm
Spengler, Günter
Truttwin, Hans Emil Anton

3. Hospodářství

Hintner, Otto
Leyerer, Konstantin

Fakultät II (Abteilung II)

1. Architektura

Brandi, Paul Dietrich (Diez)
Kral, Zdenko Josef
Lehmann, Friedrich (Fritz)
Rieber, Alois
Wimmer, Franz Karl Maria
Langhammer, Erich
Srb, Wilhelm

2. Stavební inženýrství

Buntru, Alfred
Fiedler, Julius

³⁷³ Pozn.: sestaveno podle Vorlesungsverzeichnis, Studien- und Stundenplan für das Jahr 1938/39, 1941/42, 1942/43, 1943/44, 1944/45 in Prag.

Fritsche, Josef
Glaser, Franz
Guldan, Richard
Haerpfer, Alfred
Knebel, Rudolf
Pihera, Heinrich
Syffert, Otto Wilhelm Ludwig
Schenk, Franz Johann
Frank, Walther
Lieber, Fritz

Fakultät III (Abteilung III)

1. Strojní inženýrství

Königer, Rudolf
Breinl, Josef Cornel
Gessner, August
Michel, Emil Rudolf
Mikschiczek, Karl
Oppitz, Alfred Hermann
Peter, Karl
Karas, Franz Johann
Barth, Hermann Karl Viktor
Böhm, Josef Johann

2. Elektrotechnika

Flegler, Eugen
Kafka, Heinrich Eduard
Niethammer, Georg Friedrich
Korb, Alfred
Leitenberger, Karl
Wiechowski, Witold
Kluge, Werner Georg
Eckert, Ernst

Seznam zkratek

BdD	Bund der Deutschen
BDO	Bund Deutscher Oste
BD	Berlin Document Centre
Eo.	Extraordinariát
DNP	Deutsche Nationalpartei
DNSAP	Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei (zruš. 1933)
DKV	Deutscher Kulturverband
DTH	Deutsche Technische Hochschule
DTV	Deutscher Turnverband; spolek Deutscher Turnverband (čítal na 100 tisíc členů) byl tělovýchovný, kulturní spolek Deutscher Kulturverband se zaměřoval na ochranu německého školství. Obě organizace měly pobočku téměř v každé obci. Další organizací s rozsáhlou sítí poboček byl Bund der Deutschen in der ČSR, jenž měl sice původně za úkol chránit německé usedlosti a půdu před případnými českými majiteli, postupem času však tato organizace obohatila svou činnost například o pomoc Němcům při hledání zaměstnání. V roce 1935 organizace čítala na tisíc poboček se 150 tisíci členy. Ve všech těchto nepolitických spolcích získala postupně rozhodující vliv SdP.
LW	Luftwaffe
NS-Altherrenbd.	Nationalsozialistischer Altherrenbund d. D. Studenten
NSDAB	Nationalsozialistischer Deutscher Aerztebund
NSDDB	Nationalsozialistischer Dozentenbund, zal. 1934
NSFK	Nationalsozialistisches Fliegerkorps
MEKK	Nationalsozialistisches Kraftfahrerkorps
NSKOV	Nationalsozialistische Kriegsoferversorgung
NSLB	Nationalsozialistischer Deutscher Lehrerbund
NSStB	Nationalsozialistischer Studentenbund
NSV	Nationalsozialistische Volkswohlfahrt
O.	Ordinariát
RKB	Reichskolonialbund (Reichskolonialbund existoval v letech 1936 – 1943, sdružoval německé koloniální organizace i jednotlivce. V čele stál Franz Ritter von Epp.
RLB	Reichslehrerverbund
TH	Technische Hochschule
VdA	Verein der Deutschen im Ausland
VDGB	Verein für Geschichte der Deutschen in Böhmen
NAV	Německá akademie věd
Uni	univerzita

<i>Jméno a příjmení:</i> Karl Karas	
<i>Narozen:</i> 24. 11. 1890, Štýrský Hradec	
<i>Zemřel:</i> 30. 10. 1963, Darmstadt	
<i>Vyznání:</i> římský katolík	<i>povolání otce:</i> umělecký sklář
<i>Fakulta:</i> Fakultät I (Abteilung I/1)	<i>obor:</i> Mathematik und Physik (mechanika)
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 1921, TH Graz	
<i>Docentura:</i> 1925 DTH Brno, 1936-1941 eo. profesor DTH Praha	
<i>Řádná profesura:</i> 1941–1945	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> DNSAP do 1933, SS od 1. 5. 1939, Kolonialbund od května 1939, NSV od května 1939, Deutsche Dozentenschaft, BdD	
<i>Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:</i> profesor TH Darmstadt	
<i>Poznámky:</i> Podle spisu vystoupil ještě před rozpuštěním (1933) z DNSAP. Tvrdil, že ač člen, nikdy nebyl aktivní. Do strany vstoupil proto, že se domníval, že jako otec čtyř dětí bude se moci podílet na sociálním programu strany. „Nutno bráti s rezervou, než aby mohlo být přijato jako ospravedlnění“. (1935)	
<i>Sign.:</i> Archiv AV, fond Německá akademie věd v Praze, 1943– 1944, kart. 22, Bundesarchiv Berlin, fond BDC, sign.DS-B33.	
<i>Literatura:</i>	
<i>Odkazy:</i>	

Jméno a příjmení: Josef Fuhrich	
Narozen: 22. 10. 1897, Kunratice u Liberce	
Zemřel: 1945, Český Brod	
Vyznání: římský katolík	povolání otce: profesor v Liberci
Fakulta: Fakultät I (Abteilung I/1)	obor: Mathematik und Physik (pojistná matematika, matematická statistika)
Promoce, kdy a kde: 12. 6. 1922, Uni Giessen	
Docentura: 1928–1937, DTH Praha, eo. profesor 1941	
Řádná profesura: 16. 11. 1942	
Členství v politických, společenských a zájmových organizacích: NSDAP (č. 7077495) od 1. 4. 1939, BdD, DKV, NSV, SS,	
Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:	
<p><i>Poznámky:</i></p> <p>Dr. Josef Fuhrlich se habilitoval jako soukromý docent na DTH v roce 1928, v téže roce začal pracovat v Ústřední sociální pojišťovně (Zentralsozialversicherunganstalt) v Praze, a působil zde do svého jmenování profesorem v r. 1937. V září 1939 vznikly určité pochybnosti o jeho oddanosti k říši, proto 18. září 1939 poslal dr. Gustav Peters, ředitel liberecké Landesbank přípis státnímu sekretáři K. H. Frankovi, ve kterém pozitivně hodnotí Fuhrlichovu pomoc v odborných otázkách sociálního pojištnictví. Státní sekretář K. H. Frank se 23. září t.r. písemně dotázal na Fuhrlicha libereckého župního vedoucího dr. Fritze Koellnera, který 10. října 1939 písemně potvrdil Fuhrlichovu loajalitu k Sudetoněmecké straně. Reference na Fuhrlicha si Frank vyžádal i od pražské úřadovny (SD– Leitabschnitt Prag) a 22. ledna 1940 obdržel třístránkový rozklad o Fuhrlichově oddanosti německé věci. (Národní archiv, fond 109, sign. 109– 4/521)</p> <p>Přípis děkana všeobecné fakulty DTH Henricha rektorovi DTH z 15. ledna 1940 ohledně jmenování Fuhrlicha řádným profesorem. Děkan zhodnotil Fuhrlichovy aktivity i odbornou činnost kladně a přimlouval se za Fuhrlichovo jmenování. Upozornil, že Fuhrlich byl navržen na řádnou profesuru už v červnu 1938. Podle tehdy platných předpisů měl být jmenován v říjnu 1938, ale vzhledem v politické situaci bylo jmenování odloženo. Podobný přípis, rozšířený o dvě přílohy (Fuhrlichův vlastnoručně podepsaný životopis a seznam prací) zaslal děkan Henrich 31. ledna t.r. prostřednictvím rektora k rukám říšského protektora. (Bundesarchiv Berlin, fond R31, sign. 538)</p>	
<p><i>Sign.:</i></p> <p><i>Literatura:</i></p> <p>ŠÍŠMA, Pavel – BILOVÁ, Štěpánka – MAZLIAK, Laurent: <i>The axiomatic melting pot: teaching probabilities in Prague in 1930s</i>. In: Journ@l Electronique d'Histoire des Probabilités et de la Statistique, Paris, 2, 2, 30 s. ISSN 1773– 0074.</p> <p>KISTERMANN, F. W.: <i>Leo Wenzel Pollak (1888–1964): Czechoslovakian pioneer inscientific data processing</i>. In: Annals of the History of Computing, IEEE, Volume 21, Issue 4, Oct– Dec 1999, s. 62–68.</p> <p><i>Odkazy:</i></p>	

<i>Jméno a příjmení:</i> Bernhard Friedrich Adolf Gudden	
<i>Narozen:</i> 14. 3. 1892, Pützchen (Bonn)	
<i>Zemřel:</i> 3. 8. 1945, Praha	
<i>Vyznání:</i> evangelík	<i>povolání otce:</i> lékař
<i>Fakulta:</i> Fakultät I (Abteilung I/1)	<i>obor:</i> Mathematik und Physik
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 1919, Uni Göttingen	
<i>Docentura:</i> 1921 soukromý docent Göttingen	
<i>Řádná profesura:</i>	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> NSDAP od 1.5. 1937, od 1. 2. 1934 SA	
<i>Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:</i> zemřel v internaci	
<i>Poznámky:</i>	
<i>Sign.:</i> <i>Literatura:</i> <i>Odkazy:</i> http://www.personenlexikon.net/d/gudden-bernhard-friedrich-adolf/gudden-bernhard-friedrich-adolf.htm http://www.enzyklo.de/Begriff/Bernhard%20Friedrich%20Adolf%20Gudden	

<i>Jméno a příjmení:</i> Gerhard Kowalewski	
<i>Narozen:</i> 27. 3. 1876, Alt Järshagen, Pomořansko	
<i>Zemřel:</i> 21. 2. 1950, Gräfelfing u Mnichova	
<i>Vyznání:</i> evangelík	<i>povolání otce:</i> pruský školní rada
<i>Fakulta:</i> Fakultät I (Abteilung I/1)	<i>obor:</i> Mathematik und Physik
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 20. 6. 1898, Lipsko	
<i>Docentura:</i> 5. 5. 1899 soukromý docent, 1900 habilitace Lipsko	
<i>Řádná profesura:</i> 1910 profesor na pražské c.k. technické vysoké škole, 1912 profesura na pražské německé (Karlově) univerzitě, od 1.10. 1920 řádná profesura na technice v Drážďanech, od 8. 9. 1939 profesura na pražské německé (Karlově) univerzitě.	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> NSDAP (č. 2448572) od 1. 5. 1933, aktivní s řadou funkcí	
<i>Poválečné osudy (jsou– li známy), místo působení:</i> Mnichov	
<p><i>Poznámky:</i></p> <p>Gerhard Kowalewski studoval v letech 1893– 98 na univerzitách v Königsbergu, Greifswaldu a v Lipsku. Zde získal v roce 1898 doktorát a v roce 1900 se habilitoval. V roce 1902 byl jmenován mimořádným profesorem na univerzitě v Greifswaldu a v roce 1904 v Bonnu. V roce 1909 se stal řádným profesorem na německé technice v Praze, 1910/11, 1911/12 děkanem všeobecné fakulty. V roce 1912 přešel na německou univerzitu. V letech 1920– 39 působil na technice v Drážďanech. V roce 1939 se do Prahy vrátil a do roku 1945 byl profesorem na německé univerzitě. Po roce 1946 působil v Řeznu a na technice v Mnichově.</p> <p>Přípis rektora DTH Buntru z 2. dubna 1942 adresovaný kurátorovi DTH, týkající se požadavku vyvázat (tehdy 66letého) prof. Kowalewského z činné služby u Wehrmachtu. Nepřítomnost Kowalewského způsobovala DTH značné problémy při výuce matematiky.</p>	
<p><i>Sign.:</i> Bundesarchiv Berlin, fond R31, sign. 580</p> <p>TOEPELL, M.: <i>Mitgliedergesamtverzeichnis der Deutschen Mathematiker–Vereinigung 1890–1990</i>. Mnichov 1991.</p> <p>VETTER, Quido: <i>Gerhard Kowalewski: Bestand und Wandel, meine Lebenserinnerungen, zugleich ein Beitrag zur neueren Geschichte der Mathematik</i>. In: Sborník pro dějiny přírodních věd a techniky, sv. 2, str. 219–220. Praha : Společnost pro dějiny věd a techniky, 1968. ISSN 0300– 4414;</p> <p>ŠOLCOVÁ, Alena: <i>Malý průvodce Prahou Alberta Einsteina (1911–1912)</i>. In: Informace MVS č. 53. Matematická vědecká sekce JČMF 1999.</p> <p><i>Odkazy:</i></p> <p>www.math.muni.cz/math/biografie/gerhard_kowalewski.html</p> <p>http://cms.jcmf.cz/informaceCMS/53.pdf</p>	

Jméno a příjmení: **Walter Glaser**

Narozen: 31. 7. 1906, Oberbaumgarten (dnes Horní Pěna u Jindřichova Hradce)

Zemřel: 3. 2. 1960, Vídeň

Vyznání: římský katolík

povolání otce: statkář

Fakulta: Fakultät I (Abteilung I/1)

obor: Mathematik und Physik

Promoce, kdy a kde: 14. 6. 1930, Praha, německá univerzita

Docentura: 14. 6. 1933 Praha

Řádná profesura: původní jmenování k 1. 10. 1938 vzhledem k politické situaci odsunuto.

Členství v politických, společenských a zájmových organizacích: NSDAP, BdD, Dtsch. Kulturverband, SdP, Sd Freikorps, NSKK

Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení: profesura Vídeň, Ferrand Optical Co., New York

Poznámky:

Studoval na německé Karlově univerzitě v Praze matematiku a fyziku a promoval (po několika semestrech strávených na vídeňské univerzitě) roku 1930, dizertační práce na téma Schrödingerova rovnice a vlnová funkce, posléze se zaměřil k teorii elektronové optiky a habilitoval se roku 1933 prací *Terorie elektronového mikroskopu*. Od roku 1929 byl asistentem Philippa Franka (na německé universitě v Praze přednášel od r. 1913 do r. 1935, kdy emigroval do USA) v Ústavu teoretické fyziky na německé Karlově univerzitě, k 1. říjnu 1938 byl navržen na profesuru (již podepsaný jmenovací dekret prezidentem), vzhledem k událostem Mnichova odloženo. Od roku 1937 pracoval spolu s pozdějším nositelem Nobelovy ceny Ernstem Ruskou u firmy Siemens & Halske AG na vývoji prvního komerčního elektronového mikroskopu.

Roku 1940 se stal mimořádným profesorem a předsedou Ústavu teoretické fyziky německé Karlovy univerzity a současně byl pověřen vedením Fyzikálního ústavu DTH. Roku 1944 byl jmenován řádným profesorem teoretické fyziky na univerzitě i technice ve Vratislavi, avšak obě tyto pozice již vzhledem k válečnému vývoji nikdy neobsadil.

Po válce nebyl jakožto nepostradatelný odborník odsunut, ale uprchl přes zelenou hranici na jaře 1946 k příbuzným do Rakouska, jeho rodina byla později téhož roku vysídlena do Německa a nakonec se dostala přes západní Německo za Glaserem do Rakouska. V letech 1948–1949 pracoval v Ústavu teoretické fyziky vídeňské univerzity, roku 1949 se stal mimořádným a roku 1953 řádným profesorem a přednostou Ústavu všeobecné fyziky na vídeňské TH. V letech 1954–1956 byl šéffyzikem u Ferrand Optical Co. v New Yorku, roku 1956 se vrátil jako řádný profesor teoretické fyziky na vídeňskou univerzitu.

Sign.: Bundesarchiv Berlin, fond BDC, sign. DS A 0027

Literatura:

FLAMM, L.: *Nachruf auf Walter Glaser*. In: *Almanach für das Jahr 1960*, Österreichische Akademie der Wissenschaften;

RUSKA, E.: *Nachruf auf Walter Glaser*. In: *Optik* 17 (1960), s. 591–592 (nekrolog)

RUSKA, E.: *Glaser, Walter*. In: *Neue Deutsche Biographie (NDB)*. Band 6, Duncker & Humblot, Berlin 1964, s. 432 nn.

Odkazy:

[http://de.wikipedia.org/wiki/Walter_Glaser_\(Physiker\)](http://de.wikipedia.org/wiki/Walter_Glaser_(Physiker))

http://wapedia.mobi/de/Walter_Glaser_%28Physiker%29

<i>Jméno a příjmení:</i> Alfred Eduard Rössler	
<i>Narozen:</i> 21. 2. 1903, Žatec	
<i>Zemřel:</i> po r. 1968, Cáchy (?)	
<i>Vyznání:</i> římský katolík	<i>povolání otce:</i> učitel
<i>Fakulta:</i> Fakultät I (Abteilung I/1)	<i>obor:</i> Mathematik und Physik (finanční a hospodářská matematika)
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 27. 4. 1933, DTH Praha	
<i>Docentura:</i> 22. 11. 1940 DTH Praha	
<i>Řádná profesura:</i>	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> NSDAP, SdP, NSKK, NSD-Dozentenbund	
<i>Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:</i> po válce eo. profesorem na technice v Cáchách, roku 1968 byl penzionován.	
<i>Poznámky:</i> 5. prosince 1957 byl Prof. Dr. Alfred Rössler jmenován vědeckým radou. Bestände des Hochschularchivs der RWTH Aachen, Verzeichnungseinheit 13287, období 1949–1959, Wissenschaftliche Räte, zmínka o Roesslerovi v souvislosti s personálním obsazením plánovacího komitě (1957).	
<i>Sign.:</i> Hochschularchiv der RWTH Aachen, Bundesarchiv Berlin, fond BDC, sign. DS-A0056	
<i>Literatura:</i> TOEPELL, M.: <i>Mitgliedergesamtverzeichnis der Deutschen Mathematiker-Vereinigung 1890–1990</i> . Mnichov 1991	
<i>Odkazy:</i> http://www.zeit.de/1957/49/CHRONIK	

<i>Jméno a příjmení:</i> Ernst Lammel	
<i>Narozen:</i> 24. 5. 1908, Grosspriesen (dnes Velké Březno u Ústí n/L)	
<i>Zemřel:</i> 1988, Mnichov	
<i>Vyznání:</i> římský katolík	<i>povolání otce:</i>
<i>Fakulta:</i> Fakultät I (Abteilung I/1)	<i>obor:</i> Mathematik und Physik
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 7. 8. 1935 Praha, německá univerzita	
<i>Docentura:</i> 24. 2. 1938 habilitace, jmenován 15. 10. 1940 Praha, německá univerzita	
<i>Řádná profesura:</i> 12. 1. 1943	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> SdP, RSV, NSDAP (požádán o vstup)	
<i>Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:</i> Philos–theolog. Hochschule. v Pasově, Řezně, profesura na Universidad Nacional de Tucumán (Argentina), Uni Mnichov	
<p><i>Poznámky:</i></p> <p>Argentina vyvíjela po skončení 2. světové války značnou iniciativu s cílem získat na své univerzity vědce ze západní Evropy. K tomuto účelu mj. inzerovala i v renomovaných vědeckých časopisech. Výsledkem této kampaně bylo i přijetí tři německých matematiků na univerzitu v Tucumánu – Lothara Koschmiedera, Ernsta Lammela a Wilhelma Damköhlera. Po čase se Lammel vrátil do Mnichova. Roku 1971 získal profesuru na matematické fakultě mnichovské TU (obor užitá matematika; od r. 1958 mimořádným profesorem tamtéž), kde působil do roku 1978.</p> <p>Ve dnech 23.– 28. září 1934 se účastnil II. sjezdu matematiků zemí slovanských (blíže in: Časopis pro pěstování matematiky a fyziky, roč. 64 (1935), č. 6, s. 1–44).</p>	
<p><i>Sign.:</i></p> <p><i>Literatura:</i> TOEPELL, M.: <i>Mitgliedergesamtverzeichnis der Deutschen Mathematiker–Vereinigung 1890–1990</i>. Mnichov 1991.</p> <p><i>Odkazy:</i> http://mathforum.org/kb/message.jspa?messageID=1184098&tstart=195 http://www.ma.tum.de/Studium/Broschuere99/AnhangGeschichteB99 http://www.ma.tum.de/Studium/Broschuere99/GeschichteB99</p>	

<i>Jméno a příjmení:</i> Arthur Winkler von Hermeden	
<i>Narozen:</i> 8. 5. 1890, Vídeň	
<i>Zemřel:</i> 5. 9. 1963, Štýrský Hradec	
<i>Vyznání:</i>	<i>povolání otce:</i>
<i>Fakulta:</i> Fakultät I (Abteilung I/1)	<i>obor:</i> Mathematik und Physik (geologie)
<i>Promoce, kdy a kde:</i>	
<i>Docentura:</i> 1941-1942 eo. profesor DTH Praha	
<i>Řádná profesura:</i> 1942 DTH Praha	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i>	
<i>Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:</i> Uni Erlangen, TH Štýrský Hradec	
<i>Poznámky:</i> Od roku 1958 členem rakouské Akademie der Wissenschaften.	
<i>Sign.:</i> Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 701	
<i>Literatura:</i>	

<i>Jméno a příjmení:</i> Walter Theodor Robert Findeisen	
<i>Narozen:</i> 23. 7 . 1909, Hamburk	
<i>Zemřel:</i> 9. 5. 1945, Praha	
<i>Vyznání:</i> luterán	<i>povolání otce:</i> inspektor pošt
<i>Fakulta:</i>	<i>obor:</i> (letecká meteorologie)
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 1931 Uni Hamburg, TH Karlsruhe	
<i>Docentura:</i> 1938 Uni Mnichov 1940 DTH Praha	
<i>Řádná profesura:</i>	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> NSDAP (č. 3 000425) od 25. 4. 1933, NSFK Hamburg, NSV, NSD Dozentenbund	
<i>Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:</i>	
<p><i>Poznámky:</i> Působil jako externí docent meteorologie v letech 1941–1945 na Přírodovědecké fakultě Německé univerzity v Praze. 1. ledna 1939 byl povolán jako záložní důstojník k výkonu vojenské služby. Byl převelen nejprve k Reichsamtes für Wetterdienst (Říšskému úřadu pro povětrnostní službu) v Berlíně a na podzim roku 1940 potom do Prahy. Po svém příchodu zřídil při ústavu chemicko–technologického inženýrství DTH v Dejvicích odloučené Pracoviště výzkumu oblačnosti Říšského úřadu pro povětrnostní službu. K fyzikálním problémům řešených v době 2. světové války rovněž patřily praktické otázky, jak zabránit vzniku kondenzačních sledů, které prozrazovaly letouny operující ve velkých výškách. Proto Findeisen prováděl pokusy se zmenšováním obsahu vodní páry ve výfukových plynech a s jejich větším rozptylem v okolní atmosféře. Praktické pokusy prováděl na letišti v Praze Kbelích a rovněž v rámci tehdejšího Letecko–technického zkušebního ústavu v Letňanech.</p> <p>V době pražského povstání se pohyboval v důstojnické uniformě příslušníka Wehrmachtu (podle některých zdrojů byl v té době již příslušníkem Waffen SS) ve svém výzkumném oddělení v areálu v Dejvicích. Zde byl podle nepotvrzených informací dne 9. května 1945 náhodně zastřelen povstaleckou skupinou, která přišla do objektu školy provést její převzetí. Podle dalších nepodložených zpráv však po něm, podobně jako po dalších jiných německých odbornících, v té době rovněž začaly pátrat zvláštní vojenské kontrarozvědné jednotky NKVD za účelem jeho dalšího využití na území SSSR v rámci nejrůznějších poválečných výzkumných projektů. Skutečný osud dr. Findeisena není plně objasněn.</p>	
<i>Sign.:</i>	
<i>Literatura:</i>	
Müller, Hans Gerhard: <i>Findeisen, Walter</i> . In: Neue Deutsche Biographie (NDB). Band 5. Duncker & Humblot, Berlin 1961, S. 156;	
Flajšman, Miroslav, Štekl, Josef: <i>Hydrometeorologická služba Armády České republiky v období 1918–2009</i> . Praha, MO ČR 2009.	
<i>Odkazy:</i>	
http://de.wikipedia.org/wiki/Walter_Findeisen_(Meteorologe)	
http://www.hydrometeoservice.army.cz/pdf/kniha/HMSI_101–185.pdf	

<i>Jméno a příjmení:</i> Konrad Bernhauer	
<i>Narozen:</i> 26. 8. 1900, Uničov	
<i>Zemřel:</i> 8. 5. 1975, Stuttgart	
<i>Vyznání:</i> římský katolík	<i>povolání otce:</i> vrchní daňový účetní
<i>Fakulta:</i> Fakultät 1 (Abteilung II)	<i>obor:</i> Chemie
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 12. 10. 1925, Dr. rer. nat., Praha, německá univerzita	
<i>Docentura:</i> 10. 7. 1929 soukromý docent	
<i>Řádná profesura:</i> 19. 3. 1940 návrh na jmenování řádným profesorem biochemie a potravinářské chemie	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> NSDAP, SS, NSV, Gaudozentenbundsführer	
<i>Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:</i> ředitel Biochemisches Forschungslaboratorium der Aschaffener Zellstoffwerke AG, pedagog. působení na TH Darmstadt a profesura na TH Stuttgart	
<p><i>Poznámky:</i></p> <p>V počátcích existence pražského ředitelství SD působil ve funkci čestného spolupracovníka. Později vedl tzv. Dozentamt, jednu ze služeben SD. Zpravodajsky a protistátně působil zřejmě již od druhé republiky spolu s vybraným okruhem studentů, z nichž někteří byli vyznamenáni za své zásluhy Hitlerem při jeho prvním pražském pobytu v březnu 1939. I z tohoto důvodu československá bezpečnost těsně po válce po neznámém K. Bernhauerovi pátrala. Profesor biochemie Bernhauer v politicky silné pozici vedoucího nacionálněsocialistického Svazu docentů měl po uzavření českých vysokých škol koncem roku 1939 vliv i na chod Německé Karlovy univerzity.</p>	
<p><i>Sign.:</i></p> <p><i>Literatura:</i></p> <p>STÁTNÍK, Dalibor: <i>Agenti nacistických bezp. složek Gestapa a SD ve službách StB</i>. Internetová verze Sborníku AMV 1/2003, str. 12;</p> <p><i>Konrad Bernhauer und das Vierjahresplan-Institut für Experimentelle Chemie in Prag</i>. In: FORTH, W., GERICKE, D., SCHENCK, E.–G.: <i>Von Menschen und Pilzen. Zur Geschichte der Penicillin-Produktion im ehemaligen Deutschen Reich und in der Zeit der Besatzung nach 1945</i>. W. Zuckschwerdt Verlag München Bern Wien New York.</p> <p><i>Odkazy:</i></p>	

Jméno a příjmení: **Otto Josef Leopold Kratky**

Narozen: 9. 3. 1902, Vídeň

Zemřel: 11. 2. 1995, Štýrský Hradec

Vyznání: římský katolík

povolání otce: akademický malíř

Fakulta: Fakultät I(Abteilung I/2)

obor: Chemie

Promoce, kdy a kde: 29. 9. 1927, Dr. 6. 7. 1929, TH Vídeň

Docentura: 1938 na Uni Vídeň

Řádná profesura: 26. 3. 1943

Členství v politických, společenských a zájmových organizacích: Dozentenbund, NSV

Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení: Štýrský Hradec

Poznámky:

Už během studia zahájil svou profesionální dráhu jako asistent na Institutu císaře Viléma v Berlíně-Dahlemu, kde pracoval v oddělení pro fyzikální chemii a elektrochemii. V roce 1934 nastoupil do 1. chemické univerzitní laboratoře ve Vídni. V roce 1937 se habilitoval. V roce 1943 byl jmenován řádným profesorem fyzikální chemie na DTH Praha, ale v podstatě oddaloval svůj nástup s poukazem na význam své výzkumné práce v Berlíně. Po válce, v roce 1946, byl jmenován řádným profesorem fyzikální chemie na univerzitě ve Štýrském Hradci (v letech 1956–57 rektorem tamtéž), kde působil až do roku 1972. V letech 1972–1982 byl ředitelem Ústavu fyzikální chemie rakouské Akademie věd a Výzkumného centra Štýrský Hradec. Maloúhlová kamera Kratky, k jejímuž vynálezu Krátký značnou měrou přispěl, se v oblasti rentgenové a neutronové analýzy využívá s dalšími vylepšeními dodnes. 17. září 1987 byl jmenován čestným občanem Štýrského Hradce.

Sign.: Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 586, fond BDC, sign. ZBII 1868

Literatura:

Odkazy:

<http://www.enci.ru/kratky,otto>

<http://ru.wikipedia.org/wiki/kratky,otto>

http://boch35.kfunigraz.ac.at/ifc-history/3_ptch.shtml

<http://www.graz.at/cms/beitrag/10076276/606886/>

Jméno a příjmení: **Kurt Brass**

Narozen: 4. 10. 1880, Zábřeh

Zemřel: 14. 4. 1964, Lindau am Bodensee

Vyznání: evangelík

povolání otce: obchodník, továrník

Fakulta: Fakultät I (Abteilung I/2)

obor: Chemie

Promoce, kdy a kde: 1903, Uni Basilej

Docentura: 1914, TH Mnichov

Řádná profesura: 1930, DTH Praha, 1938/39 zde rektorem

Členství v politických, společenských a zájmových organizacích: NSDAP od 1. 11. 1938, od 1. 3. 1939 Kreisamtsleiter, SA, senátor za SdP, od r. 1939 Sturmbannführer SS, 1907–1933 Deutsche nationale Partei

Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení: 5. 5. 1945 zatčen a internován na Strahově, odkud byl v první vlně odtransportován do Německa.

Poznámky:

V poznámce z r. 1941 v osobním dotazníku uvedl: „Měl jsem tu čest být během tělovýchovné slavnosti ve Vratislavi v r. 1938 být Henleinem představen vůdci, a dále jsem jako rektor DTH 2. 12. 1938 osobně s vůdcem mluvil v Liberci.“ (Bundesarchiv Berlin, fond BDC, sign. Pk–B0039, osobní spis Brass, K.)

Sign.: NA, fond 109, sign. 109– 4/774, Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 516

Literatura:

Odkazy:

Jméno a příjmení: **Gustav Franz Hüttig**

Narozen: 13. 5. 1890, Praha

Zemřel: 12. 1. 1957, Vídeň

Vyznání: evangelík

povolání otce: chemik

Fakulta: Fakultät I (Abteilung I/2)

obor: Chemie

Promoce, kdy a kde: 3. 7. 1913, DTH

Docentura: březen 1921, Bergakademie Clausthal

Řádná profesura: 1. 10. 1941 DTH, zároveň vedoucí Ústavu anorganické a analytické chemie tamtéž

Členství v politických, společenských a zájmových organizacích: od 1934 SdP, čekatel NSDAP

Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:, od 1950 člen Akademie věd ve Vídni, 1946 převzal vedení Institut für Anorganische und Physikalische Chemie, TH Štýrský Hradec, rektor tamtéž 1953/54).

Poznámky:

V červnu 1947 sepsal prof Hüttig na svou obranu několik stran textu („Vědecká práce a mezinárodní styky“, „Mé poměry k české vědě a jejím vůdcům“, „Mé poměry k českému a slovanskému lidu a zvláště studentům v čase německé okupace“), v nichž popisuje své protiněmecké názory a své kladné postoje ke slovanským, konkrétně bulharským, studentům za války. Vypočítává zde své odborné styky a vědeckou spolupráci s českými profesory. Rovněž zde uvádí svědectví různých českých osob, se kterými se občansky stýkal za války a kteří by mohli potvrdit, že zůstal dobrým Čechem. Velmi stál o to, aby mohl zůstat v Československu, nabízel své služby vysokým školám a vědě, ale nebylo mu vyhověno.

Sign.: Bundesarchiv Berlin, fond R31, sign. 564; dále Archiv AV ČR, fond Německá akademie 1909– 1944, kart. 20

Literatura: GRUBITSCH, H.: *Gustav F. Hüttig*. In: *Zeitschrift für anorganische und allgemeine Chemie*, Volume 295, Issue 1– 2, pages 1–5, Juni 1958;

CREMER, Erika: *Gustav Hüttig zum 65. Geburtstag*. In: *Zeitschrift für Elektrochemie*, č. 59, 1955, s. 465– 466.

Odkazy:

Jméno a příjmení: **Anton Lissner**

Narozen: 21. 8. 1885, Velký Šenov

Zemřel: 6. 2. 1970, Freiberg

Vyznání: bez vyznání, dříve řím.– kat.

povolání otce: obchodník

Fakulta: Fakultät I (Abteilung I/2)

obor: Chemie

Promoce, kdy a kde: 1908, DTH Praha

Docentura: 1913, DTH Brno

Řádná profesura: 30. 10. 1920 DTH Brno, 1923/25, 1936/38, 1941/42 děkan tamtéž, 1928/29 rektor

Členství v politických, společenských a zájmových organizacích: NSDAP, SdP, Dozentenbund od 15. 1. 1939

Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení: Freiberg, 1945–55 profesor anorganické chemie na báňské akademii tamtéž, 1956–1963 zakládající ředitel Deutsches Brennstoffinstitut

Poznámky:

V letech 1904–08 studoval chemii na technice v Praze, 1908–1910 byl asistentem na brněnské technice. V letech 1910–20 (s přerušním válkou) pracoval jako vedoucí chemické laboratoře u firmy Storek v Brně. V roce 1913 se na brněnské technice habilitoval a současně byl pověřen přednáškami jako honorovaný docent. V letech 1920–42 byl profesorem chemické technologie. Řádný člen Německé akademie věd v Praze 1928–1936. Do konce války pak přednášel stejný obor na technice v Praze a přednášky konal i na univerzitě. Po válce byl profesorem anorganické a technické chemie na báňské akademii ve Freibergu. V roce 1955 byl penzionován.

V roce 1956 stál jako zakládající ředitel u zrodu Deutsches Brennstoffinstitut (Německý ústav pro paliva), který vedl do roku 1963. V roce 1958 obdržel Clemens–Winklerovu medaili za zásluhy, kterou mu udělila Chemische Gesellschaft der DDR.

Sign.: Archiv AV ČR, fond Německá akademie, kart. 30

Literatura:

ŠÍŠMA, Pavel: *Učitelé na německé technice v Brně 1849–1945*. Práce z dějin techniky a přírodních věd 2. Národní technické muzeum, Praha 2004;

RAMMLER, Erich: *Beiträge zur Chemie und Technologie der Brennstoffe*; Gedenkschrift für Professor Dr. tech. habil. Anton Lissner. Berlin, Akademie–Verlag, 1971;

NEUMANN, Bernhard Heinrich: *Anton Lissner*. In: *Chemische Technik*, Band 6, 1954, S. 317–320.

Odkazy:

http://www.archiv.sachsen.de/archive/freiberg/3550_3430313433.htm

http://de.wikipedia.org/wiki/Anton_Lissner

http://www2.ntm.cz/veda_a_vyzkum/publikace/sisma_ucitele_tech_brno.pdf

http://www.dewiki.net/anton_lissner.html?PHPSESSID=b608dd323d794988d5a8c2ce	
<i>Jméno a příjmení:</i> Ernst Eigenberger	
<i>Narozen:</i> 17. 11. 1899, Sedlice u Mostu	
<i>Zemřel:</i> 5. 5. 1945	
<i>Vyznání:</i> bez vyznání, dříve řím.– kat.	<i>povolání otce:</i> středoškolský učitel
<i>Fakulta:</i> Fakultät I (Abteilung I/2)	<i>obor:</i> Chemie
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 7. 2. 1930, DTH Praha	
<i>Docentura:</i> 15. 1. 1941, DTH Praha	
<i>Řádná profesura:</i>	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> NSDAP (č. 7100410), V.D.Ch., NSBDT, SdP, Dozentenbund – Gauleiter, SS–Oberscharfführer. Uveden v seznamu čestných spolupracovníků SD–Leitabschnitt Praha.	
<i>Poválečné osudy (jsou–li známy), místo působení:</i> od 4. 5. 1945 ve sběrném táboře ve Veletržním paláci	
<i>Poznámky:</i> 13. 1. 1940 mu bylo přiznáno německé občanství. Od března 1940 byl zástupcem říšského ministra školství pro obor chemie umělých hmot.	
<i>Sign.:</i> Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 529	
<i>Literatura:</i>	
<i>Odkazy:</i> http://pubs.acs.org/doi/full/10.1021/ie040121y (syn Gerhart, chemik, zmínka o rodině)	

<i>Jméno a příjmení:</i> Hans Waldmann	
<i>Narozen:</i> 15. 9. 1902, Planá u Mariánských Lázní	
<i>Zemřel:</i> r. 1975 žil v Augsburgu	
<i>Vyznání:</i> římský katolík	<i>povolání otce:</i> klempíř
<i>Fakulta:</i> Fakultät (Abteilung I/2)	<i>obor:</i> Chemie
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 1927, německá Karlova univerzita	
<i>Docentura:</i> 1932, německá Karlova univerzita	
<i>Řádná profesura:</i> 5. 3. 1941, (německá) Karlova univerzita, 1944 DTH Praha	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> DKV	
<i>Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:</i> profesor na TH Mnichov	
<i>Poznámky:</i>	
<i>Sign.:</i> Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 689, fond BDC, sign. Pk-SO131	
<i>Literatura:</i>	
<i>Odkazy:</i>	

<i>Jméno a příjmení:</i> Anna Elise (Anneliese) Niethammer	
<i>Narozena:</i> 11. 5. 1901, Berlín	
<i>Zemřela:</i> 15. 9. 1983, Korntal (SRN)	
<i>Vyznání:</i> evangelička	<i>povolání otce:</i> vysokoškolský profesor
<i>Fakulta:</i> Fakultät I (Abteilung I/2)	<i>obor:</i> Chemie (botanika)
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 1925, německá Karlova univerzita	
<i>Docentura:</i> 1928, německá Karlova univerzita, 1942 eo. profesorka	
<i>Řádná profesura:</i> Praha	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> NSDAP (č. 7165190) od 1. 4. 1939, NSP, NSV	
<i>Poválečné osudy (jsou li známy), místo působení:</i> 1946–1970 profesorka TH Stuttgart	
<p><i>Poznámky:</i></p> <p>Narozena v Berlíně-Charlottenburgu 1901 jako dcera Georga Friedricha Niethammera, pozdějšího profesora elektrotechniky na DTH Praha a pozdějšího rektora téže školy. Studovala v Děčíně-Libverdě zemědělské vědy a následně v Praze na univerzitě botaniku, habilitace 1928. Další studia navázala v roce 1935, kdy hmotně zabezpečena výukou na obchodní akademii (od roku 1937), se věnovala chemii, zoologii a geografii. Po válce (1946) získala docentské místo na TH Stuttgart (užitá botanika), 1947 jmenována mimořádnou profesorkou. Proto si i nadále musela vydělávat jako profesorka na Vyšší obchodní škole v Ludwigsburgu, do r. 1966, chemie a biologie. Stala se první ženou – profesorkou na stuttgartské univerzitě.</p>	
<i>Sign.:</i> Bundesarchiv Berlin, fond R31, sign. 616	
<i>Literatura:</i>	
<i>Lexikon der Frau.</i> 2 Bde. M. zahlr. Abb. a. Taf. Zürich 1953/1954;	
HACHTMANN, Rüdiger: <i>Wissenschaftsmanagement im ‚Dritten Reich‘. Die Generalverwaltung der Kaiser–Wilhelm–Gesellschaft.</i> 2 sv. Göttingen, Wallstein Verlag GmbH 2007;	
KULL, Ulrich: <i>Zur Erinnerung an Anneliese Niethammer – erste Professorin an der TH Stuttgart.</i> In: <i>Jahreshefte der Gesellschaft für Naturkunde Baden-Württemberg</i> , Bd. 156, 2000, s. 93 nn.	
<i>Odkazy:</i>	
http://www.uni-stuttgart.de/aktuelles/presse/2001/34.html	

Jméno a příjmení: **Robert Arnold Wilhelm Haul**

Narozen: 31. 5. 1912, Hamburk

Zemřel: do důchodu z Uni Hannover 1978

Vyznání: evangelík

povolání otce: kožešník

Fakulta: Fakultät I (Abteilung I/2)

obor: Chemie (fyzikální chemie)

Promoce, kdy a kde: 10. 11. 1930, TH Berlín

Docentura: 29. 7. 1943, DTH Praha

Řádná profesura:

Členství v politických, společenských a zájmových organizacích: NSDAP (č. 1521296), od 1.3.1933

Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:

Univerzita Hamburg, vědecký spolupracovník Chemical Research Laboratory, South African Council for Scientific and Industrial Research, Pretoria, prof. na Univerzitě Berlín a Leibnitz Univerzitě Hannover, Institut für Physikalische Chemie und Elektrochemie

Poznámky:

Sign.:

Literatura:

DORFMÜLLER, T.: *Robert Haul zum 65. Geburtstag.* In: Berichte der Bunsengesellschaft für physikalische Chemie 81, 1977.

Odkazy:

<i>Jméno a příjmení:</i> Günter Spengler	
<i>Narozen:</i> 9. 9. 1912, Karlsruhe	
<i>Zemřel:</i> 28. 10. 1973, Mnichov	
<i>Vyznání:</i> evangelík	<i>povolání otce:</i> geodet
<i>Fakulta:</i> Fakultät I (Abteilung I/2)	<i>obor:</i> Chemie
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 15. 12. 1937, TH Mnichov	
<i>Docentura:</i> 14. 13. 1939, TH Mnichov	
<i>Řádná profesura:</i>	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> NSDAP (č. 5229114), od 1. 5. 1937, NSBDT, NS-Dozentenbund, NSV, SA 1933–1934 (vyřazen kvůli nemoci)	
<i>Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:</i> profesor TH Mnichov	
<i>Poznámky:</i> V časopise Der Spiegel (26/1962) byl otištěn článek o pokusech dr. Spenglera vyrobit takovou příměs do lehkého topného oleje, využívaného k vytápění, aby se olej nedal používat v dieselových motorech. Spengler dostal tuto práci jako zakázku Spolkového ministerstva financí. Už tehdy bojovali se skutečností, že lehký topný olej a motorová nafta jsou chemicky prakticky identické, což i tehdy umožňovalo dalekosáhlé daňové úniky.	
<i>Sign.:</i> Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 436, fond BDC, sign. Pk-L0350	
<i>Literatura:</i>	
<i>Odkazy:</i>	
http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-45140627.html	

<i>Jméno a příjmení:</i> Hans Emil Anton Truttwin	
<i>Narozen:</i> 23. 11. 1891, Zawiercie (Posko)	
<i>Zemřel:</i> r. 1970 žil v Kostnici (SRN)	
<i>Vyznání:</i> římský katolík	<i>povolání otce:</i> úředník v továrně
<i>Fakulta:</i> Fakultät I (Abteilung I/2)	<i>obor:</i> Chemie
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 1913, TH Drážďany, Dr. Ing. 1914, TH Berlin	
<i>Docentura:</i> 4. 1. 1932 německá Karlova univerzita, 1. 4. 1941 TH Vídeň, 1. 6. 1942 DTH Praha	
<i>Řádná profesura:</i>	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> NSDAP (č. 7188091) od 1. 4. 1939	
<i>Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:</i> Stockholm, Indie, Indonésie, Kostnice	
<p><i>Poznámky:</i></p> <p>Vedle odborné vědecké a pedagogické práce bohaté podnikatelské zkušenosti z výroby: od 1910 pracoval v textilní továrně v Kosmonosích (fa Cosmonos), 1911 v provozu na výrobu stolního rostlinného oleje v Terstu, 1914–18 chemikem v Chemische fabrik (Vormals E. Schering) Berlin, 1918–19 provozní ředitel v chem továrně Roeder–Raabe ve Vídni, 1920–1922 ředitel Pražské chemické továrny, a.s, v letech 1922–1938 měl vlastní zařízenou chemickou laboratoř. (Všechny profesní zkušenosti shrnul v knize <i>Die chemische Fabrik. Aufbau/Betrieb/Führung</i>. 220 s., 200 il. Ferdinand Enke Verlag, Stuttgart 1955.)</p> <p>V roce 1945 požádal o vyloučení z opatření proti Němcům, bylo mu vyhověno a bylo s ním tudíž nakládáno jako s Čechem a nebyl odsunut. Podle dotazníků, které Truttwein předložil 11. září 1939 okupačním úřadům, bylo shledáno, že je německé národnosti, že jako student byl členem německého studentského spolku Germania, navštěvoval německé školy a byl členem NSDAP. Vyloučení z opatření proti Němcům bylo tak 16. května 1946 zrušeno. V květnu 1947 požádal ministerstvo vnitra o souhlas se studijní cestou do Švédska, bylo mu vyhověno, opětovně žádal v červenci téhož roku, ministerstvo vnitra opět poskytlo souhlas. S velkou pravděpodobností se z této druhé cesty do Československa už nevrátil.</p>	
<i>Sign.:</i> Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 450, fond BDC, sign. DS-B42, DS-A0070	
<i>Literatura:</i>	
<i>Odkazy:</i>	

<i>Jméno a příjmení:</i> Otto Hintner	
<i>Narozen:</i> 31. 1. 1900, Norimberk	
<i>Zemřel:</i> 1977, Prien / Chiemsee (SRN)	
<i>Vyznání:</i> římský katolík	<i>povolání otce:</i> lékař
<i>Fakulta:</i> Fakultät I (Abteilung I/3)	<i>obor:</i> Allgemein (hospodářství)
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 1922, Uni Erlangen, Dipl. Kfm. 1926, Handelshochschule Norimberk	
<i>Docentura:</i> 1930 Uni Tübingen, 1932 eo. profesor Uni Erlangen	
<i>Řádná profesura:</i> 1. 11. 1938 Uni Erlangen, 1941 – 1945 profesor TU Drážďany	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> NSDAP (č. 1869801) od 1. 5. 1933, NSKK, SA, NSD– Doz.Bund, NSRB, NSV	
<i>Poválečné osudy (jsou–li známy), místo působení:</i> profesor Uni Mnichov	
<i>Poznámky:</i>	
<i>Sign.:</i> Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 558, fond BDC, sign. Pk-E0228	
<i>Literatura:</i>	
<i>Odkazy:</i>	

<i>Jméno a příjmení:</i> Konstantin Leyerer	
<i>Narozen:</i> 17. 1. 1876, Praha	
<i>Zemřel:</i> 1. 2. 1965, Haag (SRN Bavorsko)	
<i>Vyznání:</i> římský katolík	<i>povolání otce:</i> rentiér
<i>Fakulta:</i> Fakultät I (Abteilung I/3)	<i>obor:</i> Allgemein (hospodářství)
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 5. 3. 1931, německá Karlova univerzita	
<i>Docentura:</i>	
<i>Řádná profesura:</i> 1. 1. 1927, DTH Praha	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> NSDAP (č. 7068861), Doz. Bund (od 1. 1. 1940 č. 6797), od 22. 5. 1939 SS, BDO	
<i>Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:</i>	
<i>Poznámky:</i>	
<i>Sign.:</i> Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 599	
<i>Literatura:</i>	
<i>Odkazy:</i>	

Jméno a příjmení: **Paul Dietrich (Diez) Brandi**

Narozen: 30. 3. 1901, Marburg an der Lahn

Zemřel: 7. 6. 1985, Göttingen

Vyznání: luterán

povolání otce: univ. profesor,
historik

Fakulta: Fakultät II (Abteilung II/1)

obor: Architektur

Promoce, kdy a kde: 1926, TH Stuttgart

Docentura:

Řádná profesura: 12. 3. 1941 DTH Praha

Členství v politických, společenských a zájmových organizacích: nevyplnil

Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení: Uni Göttingen (architektonická tvorba zaměřená na církevní, školní a radniční budovy)

Poznámky:

V roce 2002 se konala v Niedersächsischen Staats- und Universitätsbibliothek v Göttingen výstava s názvem Diez Brandi (1901–1985), ein Göttinger Architekt zwischen Tradition und Moderne. Bauten, Skizzen und Bilder. Úvodní slovo k výstavě měl Christian Freigang (Kunstgeschichtliches Seminar der Universität Göttingen), který kladně zhodnotil celé Brandiho architektonické dílo a období Brandiho působení na DTH se dotkl dvěma větami: *Roku 1940 byl jmenován profesorem na německé technice v Praze. Po třech letech byl nucen se v důsledku rozepří s lokálním politickým vedením této pozice vzdát.* (Čekala jej branná služba.)

Sign.:

Literatura:

Diez Brandi (1901– 1985). Ein Göttinger Architekt zwischen Tradition und Moderne, Göttingen 2002

Odkazy:

http://de.wikipedia.org/wiki/Diez_Brandi

http://kuenstlerdatenbank.ifa.de/datenblatt.php3?ID=834&NAME=Brandi&ACTION=kuenstler&SUB_ACTION=1%7C8

Jméno a příjmení: **Zdenko Josef Kral**

Narozen: 1. 11. 1877, Erdberg u Vídně

Zemřel: 4. 1. 1953, Fuschl u Salzburgu

Vyznání: římský katolík

povolání otce: c.k. malíř pokojů

Fakulta: Fakultät II (Abteilung II/1)

obor: Architektur

Promoce, kdy a kde: 13. 4. 1901, TH Vídeň

Docentura:

Řádná profesura: od 1. 10. 1907 profesor na Hornické vysoké škole v Příbrami

Členství v politických, společenských a zájmových organizacích: DNSAP, požádal o vstup do NSDAP 17. 5. 1939, s poukazem na předchozí členství v lóži „Odd Fellow Fides Nr 14 in Prague“ v letech 1934–37 byl odmítnut

Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:

Poznámky:

Profesor mechaniky pozemních staveb (1920–1930) a později (1930– 1945) pozemního stavitelství na DTH dříve působil jako profesor na státní průmyslové škole ve Vídni a jako profesor deskriptivní geometrie a stavební nauky na Hornické vysoké škole v Příbrami, 1920 se stal eo.profesorem na DTH, 1921/22 děkanem, 1926/27 rektorem DTH, od 1931 řádným profesorem pro obory stavitelství a architektury na DTH. Měl problémy s převzetím do říšské služby, nakonec se to vyřešilo penzionováním.

Sign.: Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 585

Literatura:

LUKEŠ, Zdeněk: *Splátka dluhu. Praha a její německy hovořící architekti 1900– 1938.* Praha 2002.

Odkazy:

Jméno a příjmení: **Friedrich (Fritz) Lehmann**

ARCHITEKT ING.
FRITZ LEHMANN,
SUPPLEMENT AN DER DEUTSCHEN TECHN. HOCHSCHULE,
PRAG I, HUSOVA 5.

Narozen: 18. 7. 1889, Šluknov

Zemřel: 19. 5. 1957, Vídeň

Vyznání: římský katolík

povolání otce: strojvůdce

Fakulta: Fakultät II (Abteilung II/1)

obor: Architektur

Promoce, kdy a kde: 26. 10. 1928, DTH Praha

Docentura:

Řádná profesura: 6. 4. 1935 DTH, 12. 3. 1943 jmenován říšským profesorem (ordentlicher Professor im Reichsdienst)

Členství v politických, společenských a zájmových organizacích: BdD, DKV, SDP. Jeho žádosti o vstup do NSDAP nebylo vyhověno, protože byl členem zednářské lóže Lessing zu den drei Ringen.

Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení: profesor na TH Vídeň

Poznámky:

Poválečný osud

31. 7. 1946 – Úřad čsl. zmocněnce v Rakousku mu udělil vstupní vízum platné do 24. 7. 1946 za účelem návratu do Prahy. Lehmann byl povolán roku 1946 jako profesor architektury na vídeňskou techniku.

28. 5. 1947 – rakouské vyslanectví žádá o sdělení, není-li Lehmann veden jako člen v kartotéce NSDAP, ministerstvo vnitra sděluje, že není.

5. 12. 1947 Lehmann žádá o udělení vstupního víza do ČSR za účelem navázání vědeckých styků s Vysokým učením technickým v Praze, ministerstvo vnitra nesouhlasí s udělením víza a žádá ministerstvo zahr. věcí v Praze, aby mu čs. velvyslanectví ve Vídni neudělovalo bez souhlasu ministerstva vnitra žádné vízum.

13. 2. 1948 – Lehmannova česká manželka znovu žádá, aby Lehmannovi bylo uděleno vstupní vízum. Ministerstvo vnitra sděluje, že žádosti nelze vyhovět.

Sign.: Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 597, AMV

Literatura:

Horizont; Vollmer 1956;

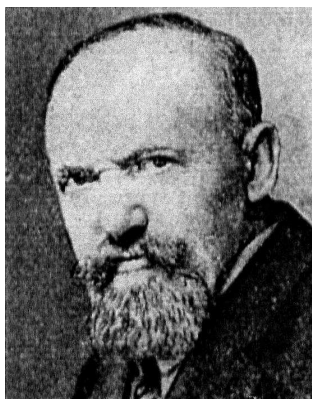
LUKEŠ, Zdeněk: *Pražský architekt Fritz Lehmann.* In: Zlatý řez 1994

LUKEŠ Zdeněk; *Splátka dluhu. Praha a její německy hovořící architekti 1900–1938;* Praha 2002.

Odkazy:

http://www.obrazar.com/obrazar/zuzka_0507.phtml

Jméno a příjmení: **Alois Rieber**

Narozen: 16. 1. 1876, Bečov u Karlových Varů

Zemřel: 12. 4. 1944,

Vyznání: římský katolík

povolání otce: tkadlec

Fakulta: Fakultät II (Abteilung II/1)

obor: Architektur

Promoce, kdy a kde: 1901, AVU, ateliér prof. Myslbeka

Docentura: 15. 12. 1908

Řádná profesura: 1928, DTH Praha

Členství v politických, společenských a zájmových organizacích: NSDAP (č. 7188071) od 1. 4. 1939

Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:

Poznámky:

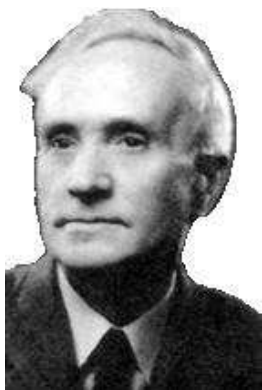
Západní průčelí katedrály sv. Víta: sochařská výzdoba: socha císaře Františka Josefa jako zakladatele a největšího podporovatele nové části je Rieberovým dílem (1908). V roce 1904 vytvořil Rieber bustu hudebníka Václava Jindřicha Veita.

Sign.: Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 639

Literatura:

Odkazy:

Jméno a příjmení: **Franz Karl Maria Wimmer**

Narozen: 3. 5. 1885, Bratislava

Zemřel: 15. 10. 1953, Mnichov

Vyznání: římský katolík

povolání otce: obchodník

Fakulta: Fakultät II (Abteilung II/1)

obor: Architektur

Promoce, kdy a kde: 1908, TH Mnichov

Docentura:

Řádná profesura: 23. 11. 1929 DTH Praha, vedoucí Ústavu středověkého umění stavitelského a nauky o budovách

Členství v politických, společenských a zájmových organizacích: NSDAP (č. 7187658), SDP, BdD

Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení: Mnichov

Poznámky:

Sign.: Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 699a

Literatura:

BORECKÁ, Eva: *Architekti Franz Wimmer a Endre Szonyi, 125 rokov od narodenia*. In: Projekt č. 2, 2010, str. 80–83.

BORECKÁ, Eva: *Iná moderna. Architekt Franz Wimmer(1885–1953)*. In: Projekt č.6, 2006, str. 55–59.

Odkazy:

http://sk.wikipedia.org/wiki/Franz_Wimmer

<i>Jméno a příjmení:</i> Erich Langhammer	
<i>Narozen:</i> 19. 5. 1899, Svitavy	
<i>Zemřel:</i> 3. 7. 1944, padl u Minska	
<i>Vyznání:</i> římský katolík	<i>povolání otce:</i> profesor
<i>Fakulta:</i> Fakultät II (Abteilung II/1)	<i>obor:</i> Architektur
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 1925, DTH Praha	
<i>Docentura:</i>	
<i>Řádná profesura:</i>	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> NSDAP (č. 7134649) od 1. 4. 1939, DKV, SdP, za „aktivní spolupráci v sudetoněmeckém osvobozovacím boji“ mu byla zapůjčena medaile, 1939–NS Dozentenbund	
<i>Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:</i>	
<p><i>Poznámky:</i></p> <p>V letech 1925–1926 pracoval v architektonické kanceláři P. A. Kopecký Praha, 1926–1927 pak u architekta prof. Lehmana. V letech 1927–1929 byl zaměstnán jako první architekt ve stavební kanceláři pojišťovací společnosti Phoenix v Praze (filiálka rakouské pojišťovny Phönix–Leben). Projektoval pro ni stavby v Praze, Mariánských Lázních, Českých Budějovicích a Hradci Králové.</p> <p>1929– 1930 asistentem u prof. Kicka na pražské německé technice.</p> <p>V letech 1930–1941 asistentem u prof. Krále na DTH. Navrhl řadu veřejných staveb: např. poštu v Teplicích, policejní ředitelství v Karlových Varech, dále i vily v Karlových Varech a v Praze. Od února 1941 byl referentem Plánovací komise v Praze. Od tohoto roku vedl také výuku technického kreslení a dějin stavitelství novověku na DTH.</p>	
<i>Sign.:</i> Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 410	
<i>Literatura:</i>	
<i>Odkazy:</i>	

Jméno a příjmení: **Wilhelm Srb Schlossbauer**

Narozen: 7. 7. 1890, Karlovy Vary

Zemřel: 6. 2. 1972, Wolfratshausen/ Geretsried, (SRN)

Vyznání: římský katolík

povolání otce: lesník

Fakulta: Fakultät II (Abteilung II/1)

obor: Architektur

Promoce, kdy a kde: Akademie der bildenden Künste Vídeň

Docentura:

Řádná profesura: 1. 6. 1944, figurální kresba a modelování na DTH Praha, jiné prameny uvádějí od 1943

Členství v politických, společenských a zájmových organizacích: NSDAP (č. 6773536) od 1. 11. 1938, SdP, Bund der Deutschen, DKV

V roce 1937 mu byla propůjčena Cena Josepha Freiherr von Eichendorffa, určená pro podporu Němců a německví v Čechách na Moravě, na Slovensku (v sudetských oblastech).

Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:

Poznámky:

Absolvent keramické školy v Teplicích a uměleckoprůmyslové školy v Praze u prof. Suchardy, studoval na Akademii ve Vídni. Jeho sochařské dílo je rozsáhlé, např. sochy Goetha v Karlových Varech, reliéf bývalé karlovarské spořitelny, pomník chmelařům v Žatci a další práce v Německu. Vlasy na Hornickém domě v Sokolově patří k nejvýznačnějším.

Sign.: Národní archiv, fond 110, sign. 1320, osobní rejstřík: Srb-Schlossbauer Wilhelm.

Literatura:

STRUPPE, Max: *Wilhelm Srb-Schlossbauer*, in: Kunst des Egerlandes. Festschrift Ausstellung Juli/August 1938, veranstaltet vom BdD-Egerlandgau. Sonderfolge der Zeitschrift „Unser Egerland“. 1938 7/8. Das Kunstschaffen der Egerländer im XX. Jahrhundert. 1. Katalog der Gemeinschaftsausstellung der Egerländer Gmoin, der Künstlergilde, des Bundes der Egerländer Gmoin, des Landschaftsrates Egerland im Zusammenwirken mit dem Haus des Deutschen Ostens München und der Sudetendeutschen Stiftung. 1974 Stuttgart, 1975 Marktredwitz.

Odkazy:

<http://www.ostdeutsche-biographie.de/srbwil90.htm>

http://www.volny.cz/rustika/zdroje/wels_web_rustika.doc

http://www.nacr.cz/Upload/pomucky/id_24_5_nemStatMinistr_rejosob.pdf

Jméno a příjmení: **Alfred Buntru**

Narozen: 15. 1. 1887, Schlageten u Badenu (SRN)

Zemřel: 23. 1. 1974, Cáchy

Vyznání: evangelík

povolání otce: nadučitel

Fakulta: Fakultät II (Abteilung II/2)

obor: Bauingenieurwesen

Promoce, kdy a kde: 1914, Dr. Ing. 1919, TH Karlsruhe

Docentura: 1922 TH Karlsruhe

Řádná profesura:

Členství v politických, společenských a zájmových organizacích: Altherrenbund, Dozentbund, NS Bund der deutschen Techniker, SS Standartenfuehrer, Gaudozentenfuehrer, čestný člen SD–Leitabschnitt Prag

Poválečné osudy (jsou–li známy), místo působení: TH Cáchy, Technische Akademie Wuppeertsl

Poznámky:

V březnu 1942 byl Buntru, tehdy současně v pozici rektora pražské německé techniky, nouzově jmenován komisařským rektorem Německé Karlovy univerzity. Své jednoznačně pronacistické působení v rektorských úřadech obou pražských vysokých škol i mimo ně (podílel se mj. na přípravách zásahu proti českým vysokým školám v listopadu 1939), oceněné vysokými nacistickými vyznamenáními, Buntru po válce bagatelizoval a i díky tomu byl lehce denacifikován.

Buntru byl díky mnoha úřadům a funkcím s nacistickou mocí (nejen) v protektorátu hluboce zapletený. Po válce, v letech 1949/1951, se mu podařilo díky souhrnu různých okolností vrátit na svou almu mater do Cách. Je exemplárním příkladem „levné a snadné“ denacifikace. Po válce začal obnovovat své staré studenské kontakty z dob studií v Karlsruhe, navazoval na svou oblíbenost mezi bývalými kolegy na TH v Cáchách, a také na určitou kolegiální vztahy v oblasti vysokoškolského vzdělávání. Synergie těchto vazeb mu pomohla natolik si upevnit pozici, že nakonec byl – i přes chladné přijímání řadou kolegů v Cáchách – 3. prosince 1958 jmenován čestným senátorem RWTH „Jako uznání za velké zásluhy o Rheinisch Westfälische Technische Hochschule v Cáchách a za své velké osobní nasazení“.

Zdroj:

Sign.: Národní archiv, fond 109, sign. 109– 6– 72,

Literatura:

ĎURČANSKÝ, Marek, POUSTA, Zdeněk, SVOBODNÝ, Petr: *Rektoři pražských univerzit ve věrech politiky 20. století*. In: Forum, časopis Univerzity Karlovy v Praze, č. 1, 2006;
LÖNNECKER, Harald: „...freiwillig nimmer von hier zu weichen...“. *Die Prager deutsche Studentenschaft 1867 – 1945*. Band 1: Verbindungen und Vereine des deutschnationalen

Spektrums. Köln 2008, (Abhandlungen zum Studenten–und Hochschulwesen 16);
TSCHACHER, Werner: „*Ich war also in keiner Form aktiv tätig*“. *Alfred Buntru und die akademische Vergangenheitspolitik an der RWTH Aachen 1948 – 1960*. In: *Geschichte im Westen* 19, 2004, 2;
KALKMANN, Ulrich: *Die Technische Hochschule Aachen im Dritten Reich (1933– 1945)*. Aachen 2003, (Aachener Studien zu Technik und Gesellschaft 4), (Zugleich: Aachen, Techn. Hochsch., Diss., 2003), S. 103 nn.

Odkazy:

http://de.wikipedia.org/wiki/Alfred_Buntru [http://iforum.cuni.cz/IFORUM- 2660- version1- UKF_04_vn_tisk.pdf](http://iforum.cuni.cz/IFORUM-2660-version1-UKF_04_vn_tisk.pdf) [http://www.archiv.rwth- aachen.de/Erinnerungskultur.pdf](http://www.archiv.rwth-aachen.de/Erinnerungskultur.pdf)

<i>Jméno a příjmení:</i> Julius Fiedler	
<i>Narozen:</i> 17. 6. 1875, Horní Lom u Duchcova	
<i>Zemřel:</i> 7. 11. 1956, Baden–Baden	
<i>Vyznání:</i> římský katolík	<i>povolání otce:</i> mistr v papírně
<i>Fakulta:</i> Fakultät II (Abteilung II/2)	<i>obor:</i> Bauingenieurwesen
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 1900, DTH Praha	
<i>Docentura:</i>	
<i>Řádná profesura:</i> 30. 6. 1920 DTH Praha	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> NSDAP (č. 7078542) od 1. 4. 1939, BdD, DKV	
<i>Poválečné osudy (jsou–li známy), místo působení:</i>	
<i>Poznámky:</i> prorektor DTH. V září 1944 požádal o uvolnění ze zdravotních důvodů. Jeho hlavním odborným zájmem byla splavnost Labe.	
<i>Sign.:</i> Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 534	
<i>Literatura:</i>	
<i>Odkazy:</i>	

Jméno a příjmení: **Josef Fritsche**

Narozen: 28. 11. 1892, Krásná Lípa

Zemřel: od 9. 5. 1945 postrádán (Praha)

Vyznání: římský katolík

povolání otce: zámečník

Fakulta: Fakultät II (Abteilung II/2)

obor: Bauingenieurwesen (mostní stavitelství)

Promoce, kdy a kde: 9. 2. 1922, DTH Praha

Docentura: 3. 3. 1924 DTH

Řádná profesura: 28. 2. 1933 DTH, děkan 1935/36, 1941 v říšské službě

Členství v politických, společenských a zájmových organizacích: NSDAP (č. 7098296) od 1. 4. 1939, DKV, BdD, Dtsch. Turnverein

Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:

Poznámky: 1. 3. 1945 žádal o zdravotní dovolenou na 3 měsíce kvůli TBC

Sign.: Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 537

Literatura:

Odkazy:

<i>Jméno a příjmení:</i> Franz Glaser	
<i>Narozen:</i> 8. 11. 1895, Vídeň	
<i>Zemřel:</i> 23. 9. 1949 ve Vídni unesen sovětskými orgány, dále neznámý	
<i>Vyznání:</i> římský katolík	<i>povolání otce:</i> čalouník
<i>Fakulta:</i> Fakultät II (Abteilung II/2)	<i>obor:</i> Bauingenieurwesen
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 20. 12. 1921, TH Vídeň	
<i>Docentura:</i>	
<i>Řádná profesura:</i> 1. 11. 1941 DTH Praha	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> NSDAP (č. 7683456), NSBDT	
<i>Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:</i>	
<i>Poznámky:</i>	
<i>Sign.:</i> Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 543	
<i>Literatura:</i>	
<i>Odkazy:</i>	

<i>Jméno a příjmení:</i> Richard Guldan	
<i>Narozen:</i> 21. 4. 1901, Miřkov (Domařlicko, dnes zaniklá osada)	
<i>Zemřel:</i> 3. 6. 1955, Hannover	
<i>Vyznání:</i> evangelík	<i>povolání otce:</i> nadučitel
<i>Fakulta:</i> Fakultät II (Abteilung II/2)	<i>obor:</i> Bauingenieurwesen
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 1931, DTH Brno	
<i>Docentura:</i> 1934, DTH Praha	
<i>Řádná profesura:</i>	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> NSDAP (č. 7098793) od 1. 4. 1939, Dtsch. Turnverband, DKV, NSD Dozentenbund, NSBDT, NS-Altherrenbund, NSV, NSFK, SdP	
<i>Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:</i> TH Hannover	
<i>Poznámky:</i> V roce 1947 převzal vedení stavební ch konstrukcí na TH v Hannoveru, roku 1949 byl jmenován řádných profesorem.	
<i>Sign.:</i> Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 551	
<i>Literatura:</i>	
REICHERTZ, Willibald: <i>Ostdeutsche als Dozenten an der Technischen Hochschule Hannover (1831–1956)</i> . In: <i>Ostdeutsche Familienkunde</i> . XVIII (55. Jahrgang), Nr. 3, Degener & Co, Insingen 2007, S. 109–120;	
<i>Unser Heimatkreis Bischofteinitz</i> , Eichstätt 1967, s 182–184.	
<i>Odkazy:</i>	
http://de.wikipedia.org/wiki/Richard_Guldan	

Jméno a příjmení: **Alfred Haerpfer**

Narozen: 8. 7. 1878, Praha

Zemřel: 21. 12. 1947, Merseburg

Vyznání: evangelík

povolání otce:

Fakulta: Fakultät II (Abteilung II/2)

obor: Bauingenieurwesen

Promoce, kdy a kde: 16. 7.1903, DTH Praha

Docentura: 11. 5. 1908 DTH

Řádná profesura: 3. 3. 1922 DTH, 1932/33 rektor DTH, 1922/23, 1926/27, 1937/38, 1938/39 děkan

Členství v politických, společenských a zájmových organizacích: NSDAP (č. 7100524) od 1. 4. 1939, SdP, NSBdT, NSV, SS

Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:

Poznámky:

Sign.: Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 554

Literatura:

Odkazy:

<i>Jméno a příjmení:</i> Rudolf Knebel	
<i>Narozen:</i> 18. 4. 1885, Česká Lípa	
<i>Zemřel:</i> 3. 1. 1958, Štýrský Hradec	
<i>Vyznání:</i> římský katolík	<i>povolání otce:</i> výrobce kočárů
<i>Fakulta:</i> Fakultät II (Abteilung II/2)	<i>obor:</i> Bauingenieurwesen (železniční satvitelství)
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 1912, Dr. Geol. 1938, TH Štýrský Hradec	
<i>Docentura:</i>	
<i>Řádná profesura:</i> 1941, DTH Praha	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> NSDAP (č. 1085051) od 11. 6. 1932, NS Altherrenbund	
<i>Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:</i> Rakousko	
<i>Poznámky:</i>	
<i>Sign.:</i> Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 528, fonf BDC, sign. DS-B 33	
<i>Literatura:</i>	
<i>Odkazy:</i>	

Jméno a příjmení: **Heinrich Pihera**

Narozen: 18.9.1873, Hohenau (Rakousko)

Zemřel: nezjištěno

Vyznání: římský katolík

povolání otce:

Fakulta: Fakultät II (Abteilung II/2)

obor: Bauingenieurwesen

Promoce, kdy a kde: 19. 7. 1907, TH Vídeň

Docentura:

Řádná profesura: 10. 5. 1928

Členství v politických, společenských a zájmových organizacích: DKV, Kulturverband, BdD, SdP, NSD Dozentenbund

Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:

Poznámky:

Penzionován 1. 3. 1939.

Sign.: Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 629

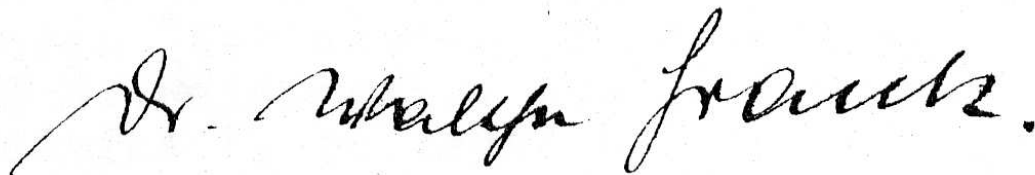
Literatura:

Odkazy:

<i>Jméno a příjmení:</i> Otto Wilhelm Ludwig Syffert	
<i>Narozen:</i> 3. 7. 1897, Germersheim	
<i>Zemřel:</i> postrádán na ruské frontě od 25. 12. 1941	
<i>Vyznání:</i> římský katolík	<i>povolání otce:</i> soudní rada a notář
<i>Fakulta:</i> Fakultät II (Abteilung II/2)	<i>obor:</i> Bauingenieurwesen
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 1922, Dr. Ing. 1925, TH Mnichov	
<i>Docentura:</i> 21. 6. 1941 eo. profesor DTH Praha	
<i>Řádná profesura:</i>	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> NSDAP (č. 3468090) od 1933	
<i>Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:</i>	
<i>Poznámky:</i> V roce 1940 byl jako vládní stavební rada ve funkci „Generalinspektor für das deutsche Strassenwesen in Berlin“.	
<i>Sign.:</i> Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 653	
<i>Literatura:</i>	
<i>Odkazy:</i> http://www.denkmalprojekt.org/Sterbebilder/gaz_syffert_otto_wk2.htm	

<i>Jméno a příjmení:</i> Franz Johann Schenk	
<i>Narozen:</i> 11. 5. 1886, Lipník nad Bečvou	
<i>Zemřel:</i> v květnu 1945, internován v Praze	
<i>Vyznání:</i> římský katolík	<i>povolání otce:</i> majitel parní pily
<i>Fakulta:</i> Fakultät II (Abteilung II/2)	<i>obor:</i> Bauingenieurwesen
<i>Promoce, kdy a kde:</i> DTH Brno	
<i>Docentura:</i>	
<i>Řádná profesura:</i> 26. 9. 1941 čestná profesura	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> NSDAP (č. 6479045), od 1. 11. 1938, SdP, NSV, Reichskolonialbund. Dtsch. Turnverein	
<i>Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:</i>	
<i>Poznámky:</i> Původně byl navržen (1941) jako mimořádný profesor, jmenování bylo ale říšským protektorem zastaveno, protože protektor chtěl jinou osobu, nikoliv snad že by Schenk nevyhovoval. Schenk vykázal bezvadnou profesní dráhu v oboru železničního stavitelství i politicky byl v pořádku.	
<i>Sign.:</i> Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 660, fond BDS, sign. DS-B 39	
<i>Literatura:</i>	
<i>Odkazy:</i>	

Jméno a příjmení: **Walther Frank**

Narozen: 28. 6. 1908, Karlovy Vary

Zemřel: 1982 žil v SRN

Vyznání: římský katolík

povolání otce: učitel

Fakulta: Fakultät II (Abteilung II/2)

obor: Bauingenieurwesen

Promoce, kdy a kde: 1933 DTH Praha, 1938 Dr. Ing. TH Stuttgart

Docentura: 14. 7. 1941 DTH

Řádná profesura:

Členství v politických, společenských a zájmových organizacích: NSDAP (č. 7078552) od 1. 4. 1939, SdP, Sudetendeutsche Freikorps, Dozentenbund

Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení: Holzkirchen (SRN)

Poznámky:

Od roku 1943 byl technickým poradcem u Prag-Filmu a u firmy Škoda v Praze na Smíchově pracoval na studii v oboru akustiky pro vojenské účely.

Bratr K. H. Franka, po váce internován a vyšetřován v Plzni-Borech. Podle svých slov do protokolu neměl pochopení pro politickou kariéru svého bratra a ten zase naopak neměl pochopení pro jeho vědeckou práci. Snažil se intervenovat ve prospěch zatčených kolegů z firmy Škoda. Ohradil se proti uzavření českých vysokých škol, ale K. H. Frank jej nebral vážně a nazval jej za „politické nemluvně“. V roce 1947 byl stále v zajišťovací vazbě.

Sign.: Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 373, AMV, sign. 305-127-4

Literatura:

Odkazy:

Jméno a příjmení: **Fritz Lieber**

Narozen: 9. 10. 1881, Teplice-Šanov

Zemřel: nezjištěno

Vyznání: římský katolík

povolání otce:

Fakulta: Fakultät II (Abteilung II/2)

obor: Bauingenieurwesen

Promoce, kdy a kde: 27. 4. 1907 DTH Praha

Docentura: 1920 DTH Praha

Řádná profesura:

Členství v politických, společenských a zájmových organizacích: NSDAP (č. 7098859) od 1. 4. 1939

Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:

Poznámky:

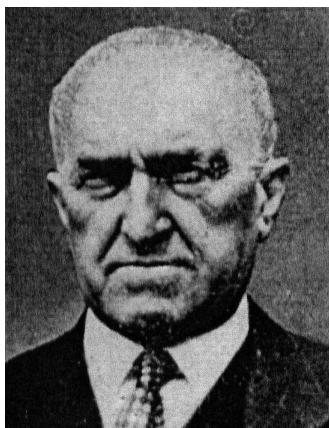
Sign.: Národní archiv, fond 114, sign. 114–209–7

Literatura:

Odkazy:

<i>Jméno a příjmení:</i> Rudolf König	
<i>Narozen:</i> 31. 12. 1883, Hennersdorf (Jindřichov u Krnova)	
<i>Zemřel:</i> 7. 2. 1957, Giessen (SRN)	
<i>Vyznání:</i> římský katolík	<i>povolání otce:</i>
<i>Fakulta:</i> Fakultät III (Abteilung III/1)	<i>obor:</i> Maschinenbau
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 18. 7. 1910, TH Štýrský Hradec, Dr. Ing. 17. 5. 1931, DTH Praha	
<i>Docentura:</i> 1934, 1935 eo. profesor DTH	
<i>Řádná profesura:</i> 6. 1. 1941, DTH	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> NSDAP (č. 7097581) od 1. 4. 1939, Bund der dtsh. Landwirte, Burschenschaft Teutonia, Dtsch. Kulturbverband Prag, NS Dozentenbund, SdP	
<i>Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:</i> SRN	
<i>Poznámky:</i> 1935-1939 byl zastupujícím vedoucím strojního ústavu na zemědělské vysoké škole v Děčíně Libverdě.	
<i>Sign.:</i> Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 581	
<i>Literatura:</i>	
<i>Odkazy:</i>	

Jméno a příjmení: **Josef Cornel Breinl**

Narozen: 5. 1. 1874, Versecz (Srbsko)

Zemřel: 16. 4. 1961, Vídeň

Vyznání: římský katolík

povolání otce:

Fakulta: Fakultät III (Abteilung III/1)

obor: Maschinenbau

Promoce, kdy a kde: 1922, DTH Praha

Docentura:

Řádná profesura: 1913 na Hornické vysoké škole v Příbrami, po roce 1918 na DTH

Členství v politických, společenských a zájmových organizacích: SdP, žádal o přijetí do NSDAP, 6. 2. 1941 žádost zamítnuta z důvodů jeho dřívějšího členství v zednářské lóži „Harmonie“ v letech 1922-1936.

Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení: Rakousko

Poznámky:

Národní archiv, fond Patentní úřad, spis 561, sg. P640/1940, zamítnutá žádost k patentování mokrého čističe plynu,

V roce 1946 žádal o navrácení československého státního občanství

Sign.: Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 519, fond BDC, sign. Pk-B0062

Literatura:

Odkazy:

http://www.nacr.cz/Upload/pomucky/id_53_2_PatentPraha_zaznamy.pdf

Jméno a příjmení: **August Gessner**

Narozen: 17. 1. 1880, Praha

Zemřel: 2. 11. 1944, Konstantinovy Lázně

Vyznání: evangelík

povolání otce: strojní inženýr

Fakulta: Fakultät III (Abteilung III/1)

obor: Maschinenbau

Promoce, kdy a kde: 6. 7. 1902, DTH Praha, Dr. Tech. 6. 7. 1906, TH Vídeň

Docentura:

Řádná profesura: 10. 11. 1912 DTH, 1.8.1941 na strojní fakultě DTH, od 17. 1. 1942 ředitel Ústavu pro statistiku, pevnost a nauku o surovinách DTH

Členství v politických, společenských a zájmových organizacích: NSDAP (č. 7098782) od 1. 4. 1939, DKV, Kulturverband Dtsch. Alpenverein, do 1930 DNP, SdP

Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:

Poznámky:

Sign.: Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 541, fond BDC, sign. DS-B30/971, DS-A0026, Archiv AV ČR, fond Německá akademie v Praze 1943–1944, kart. 12

Literatura:

Odkazy:

<i>Jméno a příjmení:</i> Emil Rudolf Michel	
<i>Narozen:</i> 13. 4. 1887, Rumburk	
<i>Zemřel:</i> nezjištěno	
<i>Vyznání:</i> evangelík	<i>povolání otce:</i>
<i>Fakulta:</i> Fakultät III (Abteilung III/1)	<i>obor:</i> Maschinenbau
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 23. 4. 1932, DTH Praha	
<i>Docentura:</i>	
<i>Řádná profesura:</i> 1. 3. 1938 profesor a vedoucí Institutu mechanické technologie DTH, 21. 9. 1940 děkanem strojí fakulty, 17. 2. 1942 vedoucím Ústavu mechanické technologie II a továrního provozu	
<i>Příchod do Prahy, odkud a kdy, je-li známo:</i>	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> NSDAP (č. 7099601) od 1. 4. 1939, SdP, Dtsch. Dozentenschaft	
<i>Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:</i>	
<i>Poznámky:</i> Spolu s německým vynálezcem Josefem Vollmerem řada patentů z oboru strojírenství (1925, 1926)	
<i>Sign.:</i> Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 611	
<i>Literatura:</i>	
<i>Odkazy:</i>	

<i>Jméno a příjmení:</i> Karl Mikschiczek	
<i>Narozen:</i> 15. 3. 1893, Plumlov	
<i>Zemřel:</i> 6. 2. 1946, Pankrác, Praha	
<i>Vyznání:</i> římský katolík	<i>povolání otce:</i> právník a notář
<i>Fakulta:</i> Fakultät III (Abteilung III/1)	<i>obor:</i> Maschinenbau
<i>Promoce, kdy a kde:</i> v červenci 1919, DTH Brno	
<i>Docentura:</i>	
<i>Řádná profesura:</i> 1. 3. 1938 DTH Praha	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> NSDAP (č. 7097134) od 1. 4. 1939, SdP, Volksturm, SA Standarte 52, Sturm 21. 7. 11. 1945 přísahal věrnost Konradu Henleinovi.	
<i>Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:</i>	
<i>Poznámky:</i> 1924–1932 pracoval u berlínské firmy Borsig, odd. parních strojů, 1933–1938 také jako znalec parních strojů. 20. 4. 1939 získal německou státní příslušnost.	
<i>Sign.:</i>	
<i>Literatura:</i>	
<i>Odkazy:</i>	

<i>Jméno a příjmení:</i> Alfred Hermann Oppitz	
<i>Narozen:</i> 20. 8. 1898, Podmokly u Děčína	
<i>Zemřel:</i> po r. 1976, Německo	
<i>Vyznání:</i> evangelík	<i>povolání otce:</i> veterinář
<i>Fakulta:</i> Fakultät III (Abteilung III/1)	<i>obor:</i> Maschinenbau (spalovací motory)
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 1927, DTH Praha	
<i>Docentura:</i> 1939	
<i>Řádná profesura:</i> 16. 7. 1941, DTH	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> nevyplnil	
<i>Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:</i> Německo	
<i>Poznámky:</i>	
<i>Sign.:</i> Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 619, BDC, sign. 2BII 188 A.4	
<i>Literatura:</i>	
<i>Odkazy:</i>	

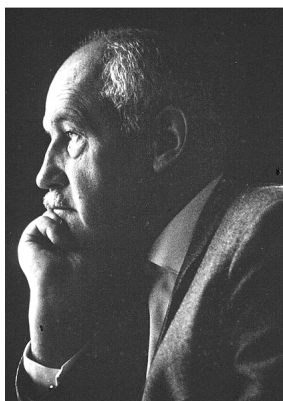
<i>Jméno a příjmení:</i> Karl Peter	
<i>Narozen:</i> 11. 6. 1888, Ostrava	
<i>Zemřel:</i> 5. 6. 1973, Moedling	
<i>Vyznání:</i> římský katolík	<i>povolání otce:</i>
<i>Fakulta:</i> Fakultät III (Abteilung III/1)	<i>obor:</i> Maschinenbau
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 1914, TH Vídeň, Dr. tech. 1922,	
<i>Docentura:</i>	
<i>Řádná profesura:</i> 1. 10. 1937 DTH Praha, do dubna 1940 děkan	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> NSDAP, SdP	
<i>Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:</i> profesor TH Vídeň	
<i>Poznámky:</i> Vědělo se o něm, že byl oponent nacionálněsocialistického smýšlení, proto jeho žádost o členství v NSDAP byla zamítnuta. Z téhož důvodu byl i odvolán počátkem roku 1940 z funkce děkana. Vyšetřovalo jej gestapo. Od roku 1941 pracoval ve firmě A. G. Ing. F. Janeček (Waffenwerke) Po válce projektoval i v Jugoslávii.	
<i>Sign.:</i> Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 625, fond BDC, sign. Pk-J0038	
<i>Literatura:</i>	
<i>Odkazy:</i>	

<i>Jméno a příjmení:</i> Franz Johann Karas	
<i>Narozen:</i> 6. 1. 1906, Falkenau (Sokolov)	
<i>Zemřel:</i> 30. 10. 1963, Bullau, (SRN)	
<i>Vyznání:</i> římský katolík	<i>povolání otce:</i> soudní rada
<i>Fakulta:</i> Fakultät III (Abteilung III/1)	<i>obor:</i> Maschinenbau
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 20. 6. 1937, TH Berlin, 10. 7. 1939, dr. rer. tech. DTH Praha	
<i>Docentura:</i> 13. 2. 1941, DTH	
<i>Řádná profesura:</i>	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> NSDAP (č. 6429353), SdP, NSD Dozentenbund, N.S. Altherrenbund, N.S. Reichkolonialbund, N.S. Reichsluftschutzbund, NSBDT	
<i>Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:</i> profesor TH Darmstadt	
<i>Poznámky:</i>	
<i>Sign.:</i> Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 394	
<i>Literatura:</i>	
<i>Odkazy:</i>	

<i>Jméno a příjmení:</i> Hermann Karl Viktor Barth	
<i>Narozen:</i> 29. 1. 1900, Greiz (Německo)	
<i>Zemřel:</i> 1973 žil v Beuel (SRN)	
<i>Vyznání:</i> evangelík	<i>povolání otce:</i> obchodník
<i>Fakulta:</i> Fakultät III (Abteilung III/1)	<i>obor:</i> Maschinenbau (termodynamika)
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 1924 TH Karlsruhe, Dr. Ing. 1933 TH Karlsruhe,	
<i>Docentura:</i>	
<i>Řádná profesura:</i>	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> od ledna 1934 v SS–Reiterstandarte 7, NSBDT (VDI), DAF, NSV	
<i>Poválečné osudy (jsou–li známy), místo působení:</i> Německo	
<i>Poznámky:</i> Od roku 1936 zaměstnán v Berlíně u Deutsche Versuchsanstalt für Luftfahrt jako zástupce přednosty oddělení. V srpnu 1939 přeložen do Prahy ke stejnému ústavu (Letecký zkušební ústav v Letňanech) jako civilní zaměstnanec. 5. května 1945 v podniku zajištěn, předán na Pankrác a vyšetřován.	
<i>Sign.:</i> <i>Literatura:</i> <i>Odkazy:</i>	

<i>Jméno a příjmení:</i> Josef Johann Böhm	
<i>Narozen:</i> 26. 7. 1907, Plzeň	
<i>Zemřel:</i> v r. 1995 žil ve Friedelsheimu (Pfalz), SRN	
<i>Vyznání:</i> neuvádí	<i>povolání otce:</i> zámečnick
<i>Fakulta:</i> Fakultät III (Abteilung III/1)	<i>obor:</i> Maschinenbau
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 5. 6. 1931, 15. 5. 1936 Dr. tech. DTH Praha	
<i>Docentura:</i> 16. 2. 1944, DTH	
<i>Řádná profesura:</i>	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> nevyplnil	
<i>Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:</i> Uni Alexandrie, Egypt	
<p><i>Poznámky:</i> Během studií prakticoval ve Škodovce v Plzni a ve Vítkovických železárnách, po škole byl <i>Betriebsassistent in einem Farberei und Veredlungsbetrieb</i> v Praze, navštěvoval 6-měsíční obchodní kurs. 1933-1939 asistent stolice für Warmemaschinen, Pumpen, Kompress und Gebläse DTH u prof. Breinla.</p> <p>V květnu 1936 promoval s prací o Kondensation des Wasserdampfes. Pak pracoval opět ve Škodovce A.G. v Praze-Smíchov ...<i>wurde er Versuche an einer Braunkohlen-Kleinfuehrung durchzufuehren, welche für dampfbetriebene Fahrzeuge verwendet werden sollte.</i> 1937 <i>in der Kanzlei des Ziviling. R. v. Avanzin v Teplicích auf dem Gebiete der Wärmewirtschaft, der Heizung und Kühlung.</i></p> <p>1938 uvolněn z DTH jako stipendista francouzské vlády na studia do Francie, 1939 získal za práci o <i>Wärmeübergang von Öl</i> diplom d'Études experimentales de Sciences appliquées an der École supérieure de Perfectionnement industriel in Paris, kvůli válce studia přerušil.</p> <p>1941 pracoval jako asistent ředitele <i>der Stadtwerke der Stadt Oberhausen-Rhld. im Tarifwesen, Energie- und Gasversorgung.</i> 1942 pracoval v <i>I.G.Farbenindustrie</i> Ludwigshafenu.</p>	
<i>Sign.:</i> Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 457	
<i>Literatura:</i>	
<i>Odkazy:</i>	

Jméno a příjmení: **Eugen Flegler**

Narozen: 23. 6. 1897, Bensheim (Hesensko)

Zemřel: 29. 12. 1981, Cáchy

Vyznání:

povolání otce: úředník

Fakulta: Fakultät III (Abteilung III/2)

obor: Elektrotechnik

Promoce, kdy a kde: 1919–1923 studoval elektrotechniku na TH v Darmstadtu, 1928 dr. ing. na TH Mnichov

Docentura: 1932 TH Mnichov

Řádná profesura: Po habilitaci na TH Mnichov byl v letech 1936–1938 profesorem elektrotechniky na Tongji University v Šanghaji, stal se jedním z průkopníků čínsko–německé akademické výměny, 1937 řádná profesura, 1941 - 1945 DTH Praha.

Členství v politických, společenských a zájmových organizacích: v dotazníku nevyplněno nic, nicméně v r. 1937 vytvořilo Gauleitung Mnichov v souvislosti s možnou delegaturou do Číny na Fleglera politické hodnocení, z něhož vyplývá, že „není členem žádné strany, ale jeho chování je vysoce korektní“

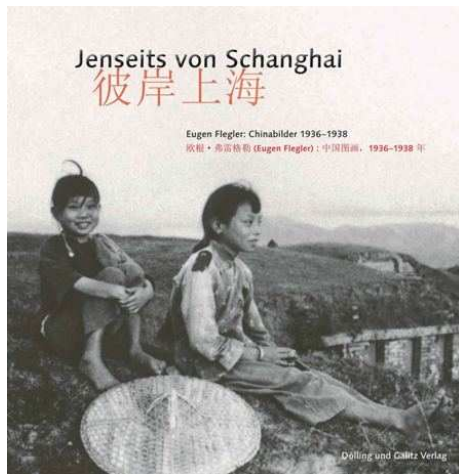
Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení: Esslingen, Cáchy

Poznámky:

1. 2. 1948 jmenován řádným profesorem obecné a teoretické elektrotechniky na RWTH Cáchy. Zde byl v letech 1954–1956 rektorem a působil tady až do svého odchodu do důchodu 1. 10. 1965. 15. 10. 1965 se stal čestným senátorem RWTH, 6. 10. 1967 mu byla propůjčena čestná plaketa za zásluhy.

„Na východ od Šanghaje“

V době svého působení v Šanghaji (konec 30. let 20. stol.) Flegler nafotil na 600 snímků zobrazujících každodenní život v deltě řeky Jang–se. Jsou to především výjevy z každodenního života a cestovní dojmy. Jako inženýr se Flegler zajímal především o různé metody zavlažování, o stará řemesla a techniky a o stavebnictví. Fotil také dramatické okamžiky války, obsazování Japonskem. Koncem 30. let existovala v Číně asi dvoutisícová komunita německy mluvících, v níž byl zpočátku vliv nacismu a nacistické ideologie relativně malý, postupně se však prostřednictvím zahraničních novin a rozhlasového vysílání zvětšil. Flegler se však stranil a nacismu a nacistické ideologii se cíleně a vědomě vyhýbal. Na Vánoce 1938 se Flegler s rodinou vrátil do Německa.

Sign.: Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 536, fond BDC, sign. PK-CO2

Literatura:

Odkazy:

http://www.inasien.de/magazin/kultur/kultur_2010-06.php

http://de.wikipedia.org/wiki/Eugen_Flegler

[\[aachen.de/aw/main/deutsch/Themen/Einrichtungen/Verwaltung/dezernat/Pressemitteilungen_der_RWTH\]\(http://www.rwth-aachen.de/aw/main/deutsch/Themen/Einrichtungen/Verwaltung/dezernat/Pressemitteilungen_der_RWTH\)](http://www.rwth-</p></div><div data-bbox=)

<i>Jméno a příjmení:</i> Heinrich Eduard Kafka	
<i>Narození:</i> 11. 2. 1886, Milotice (Sudety)	
<i>Zemřel:</i> 16. 12. 1959, Mnichov	
<i>Vyznání:</i> evangelík	<i>povolání otce:</i> revizor u dráhy
<i>Fakulta:</i> Fakultät III(Abteilung III/2)	<i>obor:</i> Elektrotechnik
<i>Promoce, kdy a kde:</i> Dr. Ing. 1918, TH Brno	
<i>Docentura:</i> 1922–1924 docent na TH Berlin Charlottenburg, 1925–1935, docent na DTH Praha, vedl Ústav pro vysokofrekvenční optiku	
<i>Řádná profesura:</i> 1943	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> DKV, BdD, Dtsch. Turnverein, SdP	
<i>Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:</i> Německo	
<i>Poznámky:</i> V letech 1946–51 pracoval ve výzkumném průmyslovém ústavu v Záhřebu, od roku 1952 vyučoval vysokofrekvenční techniku na technice v Karlsruhe.	
<i>Sign.:</i> Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 570	
<i>Literatura:</i>	
<i>Odkazy:</i> http://www2.ntm.cz/veda_a_vyzkum/publikace/sisma_ucitele_tech_brno.pdf	

<i>Jméno a příjmení:</i> Georg Friedrich Niethammer	
<i>Narozen:</i> 3. 3. 1874, Ilsfeld (Württembergsko)	
<i>Zemřel:</i> 29. 9. 1947, Kornthal (u Stuttgartu)	
<i>Vyznání:</i> evangelík	<i>povolání otce:</i> sedlák
<i>Fakulta:</i> Fakultät III (Abteilung III/2)	<i>obor:</i> Elektrotechnik
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 1896 TH Stuttgart, Dr. Phil. 1898 Uni Curych	
<i>Docentura:</i> 16. 6. 1899 TH Cáchy	
<i>Řádná profesura:</i> Od roku 1902 byl řádným profesorem nově systemizované II. katedry elektrotechniky na technice v Brně, 27. 12. 1916 DTH Praha, přednosta Elektrotechnického ústavu, 2. 8. 1940 DTH	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> NSDAP (č. 7165191) od 1. 4. 1939, SdP, DKV, NSD Dozentenbund	
<i>Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:</i>	
<i>Poznámky:</i> Rektor i ministerstvo dlouho usilovalo o jeho penzionování, podařilo se to až 25. 10. 1944. V roce 1945 byl spolu s dcerou Anneliese odsunut do Stuttgartu.	
<i>Sign.:</i> Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 617	
<i>Literatura:</i>	
<i>Odkazy:</i> http://www2.ntm.cz/veda_a_vyzkum/publikace/sisma_ucitele_tech_brno.pdf	

<i>Jméno a příjmení:</i> Alfred Korb	
<i>Narozen:</i> 6. 12. 1902, Josefov v Čechách	
<i>Zemřel:</i> 13. 6. 1970, Wasserburg am Inn	
<i>Vyznání:</i> římský katolík	<i>povolání otce:</i> úředník
<i>Fakulta:</i> Fakultät III (Abteilung III/2)	<i>obor:</i> Elektrotechnik
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 10. 6. 1928, 18. 3. 1931 dr. tech. DTH Praha	
<i>Docentura:</i> 21. 3. 1941 DTH	
<i>Řádná profesura:</i>	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> NSDAP (č. 7781817) od 1. 1. 1940, DKV, Bund d. Deutschen, Dtsch. Kulturverband, NSV, Reichskolonialbund, DAF, SS, NSD–Dozentenbund, BDO–VDA	
<i>Poválečné osudy (jsou–li známy), místo působení:</i> Mnichov	
<i>Poznámky:</i> 10. 10. 1938 přiznáno říšské občanství. 15. 4. 1936–23. 12. 1941 pracoval v Siemens Schuckert Werke v Norimberku.	
<i>Sign.:</i> Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 403	
<i>Literatura:</i>	
<i>Odkazy:</i>	

<i>Jméno a příjmení:</i> Karl Leitenberger	
<i>Narozen:</i> 31. 3. 1879, Trutnov	
<i>Zemřel:</i> v květnu 1945, Vehlovice u Mělníka	
<i>Vyznání:</i> římský katolík	<i>povolání otce:</i> středoškolský profesor
<i>Fakulta:</i> Fakultät III (Abteilung III/2)	<i>obor:</i> Elektrotechnik
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 1904 DTH Praha	
<i>Docentura:</i>	
<i>Řádná profesura:</i> 7. 8. 1941 DTH	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> NSDAP (č. 7098605. od 1. 4. 1939), DKV, Bund d. Deutschen, SdP, NSD Dozentenbund	
<i>Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:</i>	
<i>Poznámky:</i>	
30. 9. 1942 byl penzionován, dále přednášel.	
<i>Sign.:</i> Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 592	
<i>Literatura:</i>	
<i>Odkazy:</i>	

<i>Jméno a příjmení:</i> Witold Wiechowski (Wiechovsky)	
<i>Narozen:</i> 24. 9. 1907, Praha	
<i>Zemřel:</i> 9. 9. 1971, Bochum	
<i>Vyznání:</i> římský katolík	<i>povolání otce:</i> univerzitní profesor
<i>Fakulta:</i> Fakultät III (Abteilung III/2)	<i>obor:</i> Elektrotechnik
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 17.11.1934 Dr. Ing., DTH Praha	
<i>Docentura:</i> 1941	
<i>Řádná profesura:</i>	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> SA, NSV, NSBDT, Dozentenbund	
<i>Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:</i> do r. 1956 válečný zajatec v Rusku, Německo, Cáchy	
<i>Poznámky:</i> Roku 1956 po propuštění z ruského zajetí se stal docentem na RWTH Cáchy, 13. 4. 1964 se stal prvním řádným profesorem na nově založené Uni Bochum, na ústavu elektrotechniky, kam přišel z Cách, do října 1966 byl zakládajícím děkanem fakulty, učil zde do své smrti.	
<i>Sign.:</i> <i>Literatura:</i> <i>Odkazy:</i> http://www.aept.ruhr-uni-bochum.de/downloads/Geschichte_des_Lehrstuhls.pdf http://de.wikipedia.org/wiki/Withold_Wiechowski	

<i>Jméno a příjmení:</i> Werner Georg Kluge	
<i>Narozen:</i> 24. 4. 1902, Lipsko	
<i>Zemřel:</i> 1974 žil ve Stuttgartu	
<i>Vyznání:</i> evangelík	<i>povolání otce:</i> prokurista
<i>Fakulta:</i> Fakultät III (Abteilung III/2, též I/1)	<i>obor:</i> Elektrotechnik (technická fyzika)
<i>Promoce, kdy a kde:</i> 1928, TU Dresden	
<i>Docentura:</i> 1938–1943 TH Gdaňsk	
<i>Řádná profesura:</i> 1. 4. 1943 DTH Praha	
<i>Členství v politických, společenských a zájmových organizacích:</i> NSDAP (č. 5585324) od 1. 5. 1937, SA od 1. 11. 1933	
<i>Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení:</i> Německo, profesor na TH Stuttgart	
<i>Poznámky:</i> Vedoucí fyzik AEG. –Röhrenwerke Berlin Schöneweide 1929-1943.	
<i>Sign.:</i> Bundesarchiv Berlin, fond R 31, sign. 576, fond BDC, sign. 2B II 3669 A8	
<i>Literatura:</i>	
<i>Odkazy:</i>	

Jméno a příjmení: **Ernst Eckert**

Ernst Eckert

Narozen: 13. 9. 1904, Praha

Zemřel: 8. 7. 2004, Saint Paul, Minnesota, USA

Vyznání: římský katolík

povolání otce: profesor

Fakulta: Fakultät III (Abteilung III/2)

obor: Elektrotechnik

Promoce, kdy a kde: 10. 12. 1927, Dr. Ing. 31. 3. 1931 DTH Praha

Docentura: 24. 1. 1942 TH Braunschweig

Řádná profesura: 1. 6. 1943 DTH

Členství v politických, společenských a zájmových organizacích: NSDAP, Sudetendtsch. Freikorps, SdP

Poválečné osudy (jsou-li známy), místo působení: USA

Poznámky:

V Praze na technice jako asistent působil až do roku 1935, přešel pak do Gdaňsku, kde dokončil svou habilitaci pod vedením profesora Ernsta Schmidta v roce 1938. Ve stejném roce přešel do Braunschweigu do nově vzniklého ústavu Luftfahrtforschungsanstalt, zabýval se přenosem tepla při vysokých rychlostech, měření teploty v letadle, a přenosu tepla a hmoty. V roce 1943 byl jmenován profesorem na DTH v Praze.

Po válce byl profesor Eckert transportován americkou armádou do Spojených států, kde pracoval v laboratoři na letecké základně Wright Patterson Air Force Base v Daytonu, Ohio. V roce 1951 se stal profesorem strojního inženýrství na univerzitě v Minnesotě a krátce nato, v roce 1955, nastoupil do funkce ředitele divize Termodynamika a sdílení tepla v Heat Transfer laboratoře. V roce 1966 byl jmenován do hodnosti profesora na univerzitě, kde pracoval až do svého odchodu do důchodu. Velmi vážený.

E. R. G. Eckert získal titul Dr. h. c. na TU Mnichov, Purdue University, University of Manchester, University of Notre Dame (Indiana – USA) a na Technical University of Iasi, Rumunsko.

Sign.: Bundesarchiv Berlin, fond BDC, sign. DS B28/2375, PK– BO 448

Literatura:

MINKOWYCZ, W. J. : *Professor Ernst R.G. Eckert (1904–2004)*. In: International Communications in Heat and Mass Transfer, Vol. 33; Nr. 1, 2006, 4– 6;

MAYINGER, F.; MEWES, D.: *In Memoriam– Prof. Dr.– Ing. Dr. h.c. mult. Ernst R. G. Eckert.*
In: International Communications in Heat and Mass Transfer, Vol. 40; Nr. 1, 2004, 901– 902.

Odkazy:

<http://www.lifeinlegacy.com/2004/WIR20040717.html>

http://en.wikipedia.org/wiki/Ernst_R._G._Eckert; desítky dalších zmínek na www

Přílohy

1. Seznam budov uzavřené české techniky a jejich současné využití

(Verzeichnis der Gebäude der geschlossenen tschechischen Technischen Hochschule und ihre jetzige Verwendung)³⁷⁴

Karlovo náměstí 14/Reslova 9

Dříve – rektorátní kancelář a pokladna

Ústav geometrie a stereotomie

I. matematický ústav

Fyzikální ústav

Děkanát vysoké školy strojní a elektrotechnické

Ústav pro teoretickou a experimentální elektrotechniku

Ústav hydraulických strojů a chlazení

Ústav obráběcích strojů (Werkzeugmaschinen)

Ústav všeobecného strojírenství

Technicko-fyzikální ústav pro vysoké školy C a D

Ústav slaboproudé techniky (Schwachstromtechnik)

Ústav spalovacích motorů

Ústav nauky o materiálech a metalografie

Ústav praktické geometrie

Ústav parních motorů a kompresorů

Ústav všeobecné elektrotechniky

Ústav elektrotechnologie a mechanické technologie

Ústav výroby elektřiny a elektrického vedení

Ústav vysokofrekvenční techniky

Ústav elektrických pohonů a elektrických drah

Ústav mechanické technologie

Ústav elektrických strojů

Ústav parních generátorů

Ústav železničních strojů

Ústav národního hospodářství, hosp. politiky a finanční vědy

Ústav astronomie a matematiky

Astronomická observatoř

Ústav právní vědy

Příruční knihovna učebnic

Ústav praktické geometrie

Nyní – infekční dětské oddělení německé Univerzitní kliniky

Kinderlandverschickung

Škodovy závody

Ministerstvo sociálních věcí – protektorátní

Ministerstvo vnitra a archivy

Karlovo náměstí 319/ Schachleitergasse (soukromý dům)

Dříve

Meliorační ústav

Ústav vodního hospodářství (Wasserversorgung) a kanalizací (v.Ortschaften)

Ústav čištění odpadních vod a vodní technologie

Nyní

Ministerstvo práce a hospodářství (německé)

³⁷⁴ Národní archiv, fond 110, sign. 110-4/532, str 16 nn. V únoru 1943 SD poslala Frankovi: *In der Anlage lege ich drei Verzeichnisse, aus denen die derzeitige Verwendung der Gebäude-und Räumlichkeiten der geschlossenen tschechischen Hochschulen ersichtlich ist, mit der Bitte um Kenntnisnahme vor.*

Karlovo náměstí 17/18 u Sederu (soukromý dům)

Dříve

II. matematický ústav
Ústav železničního stavitelství
Hydrologický ústav
I. ústav pozemního stavitelství (Hochbau)
II. ústav silničního stavitelství a stavby tunelů
II. ústav pozemního stavitelství

Nyní

Hospodářská správa českých vysokých škol,
Zemské úřady (české)

Mariánské náměstí 5 - Klementinum

Dříve i nyní

Všeobecná knihovna českých vysokých škol

Hradčanské náměstí – Schwarzenberský palác

Dříve

Československé technické muzeum

Nyní

Německé Heeresmuseum

Kateřinská 40, Praha 2

Dříve

Správní budova Českého vysokého učení technického
Ústav nižší a vyšší geodézie

Nyní

NS Volkswohlfahrt
NS Svaz žen
NSKOV
DAF
Hasičská hlídka a sklad pomůcek civilní obrany

Lazarská 10

Dříve

Děkanát stavební fakulty
Geodetický ústav
Ústav pro Talsperren a Wasserkraftanlagen
Ústav mostního stavitelství
Ústav pro pozemní a vodní stavitelství
I. matematický ústav
Ústav aplikované matematiky

Nyní

Nevyužito, 6 služebních bytů

Žitná 1 (soukromý dům)

Dříve

I. ústav stavební mechaniky
II. ústav mostního stavitelství a stavební mechaniky
II. ústav mostního stavitelství
Nyní
Kanceláře firmy Synthesia (*es wird f. Wehrmachtsbedarf gearbeitet*)

Vodičkova 20, Praha 2 (soukromý dům)

Dříve i nyní

Ústav statiky a dynamiky

Trojanova 13

Dříve

Geologický ústav
Ústav hydrauliky, aeromechaniky a termodynamiky

Ústav pojistné matematiky
Ústav pojišťovnictví a pojistného práva

Nyní

Česká konzervatoř
Ústav geometrické optiky (český)
Sklad vysokoškolské hospodářské správy (český)
Archiv hudební konzervatoře
Rektorát hudební konzervatoře
Chemicko- technická zkušebna finanční správy (česká)
Geologický institut (německý)

Ječná 12, Praha 2 (soukromý dům)

Dříve i nyní

Ústav všeobecného strojírenství a mechanické technologie
Ústav textilní a papírenské průmyslové technologie

Na Zderaze 269

Dříve

Ústav elasticity a nauky o pevnosti
Ústav transmisních a zdvihacích strojů
Ústav strojírenského kreslení a technické mechaniky

Nyní

Protiletectká obrana (česká)

Na Výtoni 706, Praha 2 (soukromý dům)

Dříve

Ústav vytápění a větrání
Aerodynamický ústav
II. matematický ústav

Nyní

Elektrotechnická zkušebna (práce pro wehrmacht)

Příčná 2, Praha 2 (soukromý dům)

Dříve

Ústav geodetických výpočtů
Kartografický ústav
Ústav základů a nižší geodézie

Nyní

Nevyužito

Černá 7 – Marathon

Dříve

Tělovýchovný ústav

Nyní

Provozní oddělení II. průmyslové školy strojní (české)

Hynaisova 3, Praha XII (soukromý dům)

Dříve

Ústav pro lesnictví a mechanické technologie dřeva
Ústav pro ochranu lesa
Ústav nauky o krmení a chovu domácích zvířat
Zvěrolékařský ústav

Nyní

Zvěrolékařský ústav (český)

Nová technika – Dejvice 1905, chemický ústav

Dříve

20 samostatných chemických ústavů

nyní

zbraně SS

Ústav biochemie a potravinářské chemie

Ústav chemické technologie anorganických látek
Laboratoř stolice chemie umělých látek a barviv
Ústav minerálních olejů

Nová technika – Dejvice, hlavní budova

Dříve

Děkanát
Ústav agropodologie, meteorologie a klimatologie
Chemický ústav
Ústav zemědělské Betriebslehre, Taxieren a Rechnungswesen
Laktologický ústav
Ústav pro šlechtění rostlin
Ústav zemědělských strojů
Ústav správního práva
Ústav lesnický
Zoologický ústav
Ústav lesního inženýrství
Ústav lesnického provozu a lesní geodézie
Botanický ústav
Ústav všeobecné a speciální zootechniky
Ústav zemědělského stavitelství
Fytopatologický ústav
Ústav zemědělské chemie
Ústav rostlinné produkce
Bakteriologický ústav
Ústav anatomie a fyziologie domácích zvířat
Ústav technologie dřeva
Ústav pro ochranu lesa
Ústav nauky o domácích zvířatech
Ústav dendrologie
I. ústav architektury
Ústav pozemního stavitelství I, II
Ústav statiky I,II a železobetonu
Ústav kreslení a malování
Ústav volných cvičení struktury staveb I,II
Ústav ornamentiky
II. ústav architektury
Ústav dějin umění a architektury
Ústav pozemního stavitelství III, IV
Ústav stavby měst
Ústav bytové architektury
Ústav modelování a sochařství
Nyní
Zbraně SS
Ústav zemědělské botaniky – DTH

Příbram

Beze změn

Vybraná literatura a prameny

BAVAJ, Riccardo, *Die Ambivalenz der Moderne im Nationalsozialismus. Eine Bilanz der Vorschung*. Mnichov 2003.

BEYRAU, Dietrich (ed.), *Im Dschungel der Macht. Intellektuelle Professionen unter Stalin und Hitler*. Göttingen 2000.

BOEHM-PILSEN, Josef, *Die Deutsche Technische Hochschule in Prag und ihre Vorstufen. Zweieinviertel Jahrhunderte akademische deutsche Ingenieurausbildung (1718-1945)*. Sudetendeutsche Akademie der Wissenschaften und Künste, Mnichov 1991.

BRANDES, Detlef, *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha 1999.

CORNWELL, John, *Hitlerovi vědci. Věda, válka a smlouva s ďáblem*. Praha 2005.

DIETZ, Burkhard, FESSNER, Michael, MAIER, Helmut (edts.), *Technische Intelligenz und „Kulturfaktor Technik“*, Berlín 1996.

DINCK, Noyan, DIPPER, Christof, MARES, Detlef (edts.), *Selbstmobilisierung der Wissenschaft, Technische Hochschulen im „Dritten Reich“*. WBG Darmstadt, 2010.

DOLEŽAL, Jiří, *Česká kultura za protektorátu. Školství, písemnictví, kinematografie*. NFA Praha 1996.

GRÜTTNER, Michael, KINAS, Sven, *Die Verteilung von Wissenschaftlern aus den deutschen Universitäten 1933-1945*. Vierteljahreshefte für Zeitgeschichte 1/2007, Oldenbourg 2007.

HEIBER, Helmut, *Universität unterm Hakenkreuz, část I a II, sv. 1, 2: Die Kapitulation der hohen Schulen*. K. G. Saur Mnichov, 1991-1994.

HERMANN, A., *Naturwissenschaft und Technik im Dienste der Kriegswirtschaft*. In: Tröger, J. (ed.), *Hochschule und Wissenschaft im Dritten Reich*. Frankfurt – New York 1984, s.157 – 167.

HERMANN, Wolfgang, A. (ed.), *Technische Universität München. Die Geschichte eines Wissenschaftsunternehmens*. Berlín 2006.

HOEPKE, Klaus-Peter, *Geschichte der Fridericiana. Stationen in der Geschichte der Universität Karlsruhe (TH) von der Gründung 1828 bis zum Jahr 2000*. Karlsruhe 2007.

JANKO, Jan, ŠTRBÁŇOVÁ, Soňa, *Věda Purkyňovy doby*. Academia Praha 1988.

JOSEFOVIČOVÁ, Milena, *Pokusy o reformu technických vysokých škol v Československu v 1. pol. 20. století*. Dějiny věd a techniky, XLII, 2009, č. 3, s. 137 nn.

JOSEFOVIČOVÁ, Milena, *Reorganizace výuky a výzkumu na Německé vysoké škole technické v Praze v letech 1938-1945*. In: *Věda a technika v českých zemích v období 2. světové války*. Eds. Miloš Hořejš, Ivana Lorencová: Národní technické muzeum, *Práce z dějin techniky a přírodních věd*, sv. 20, Praha 2009, str. 400-406.

JOSEFOVIČOVÁ, Milena, *Osudy zabaveného majetku Českého vysokého učení technického v letech 1939–1945*, Dějiny věd a techniky, XL/2007, č. 4, s. 209–227.

JOSEFOVIČOVÁ, Milena, *Pozapomenutý profesor Německé vysoké školy technické v Praze Fritz Lehmann*, Dějiny věd a techniky, XXXIX/2006, č. 3, s. 145–162.

JOSEFOVIČOVÁ, M., EFMERTO VÁ, M., JAKUBEC, I., *Vývoj pražské německé techniky 1863–1945*, Moderní dějiny 14, 2006, s. 5–50.

JOSEFOVIČOVÁ, M., EFMERTO VÁ, M., JAKUBEC, I., *Vývoj pražské německé techniky 1863–1945*. In: Česká technika, ČVUT Praha, 2005.

KALKMANN, Ulrich, *Die Technische Hochschule Aachen im Dritten Reich (1933-1945)*. Cáchy 2003.

KATER, M. H., *Die nationalistische Machtergreifung an den deutschen Hochschulen. Zum politischen Verhalten akademischer Lehrer bis 1939*. In: *Die Freiheit des Anderen, Festschrift für Martin Hirsch*. Baden-Baden 1981, s. 49 – 75.

KEIL, Theo, *Die Deutsche Schule in den Sudetenländern*. Mnichov 1967.

KERTZ, Walter (ed.), *Technische Universität Braunschweig. Vom Collegium Carolinum zur Technischen Universität 1745-1995*. Hildesheim 1995.

KLEE, Ernst, *Das Personenlexikon zum Dritten Reich. Wer war was vor und nach 1945*. Frankfurt am Main 2003.

KOSTLÁN, Antonín (ed.), *Wissenschaft in den böhmischen Ländern 1939-1945*. KLP Praha 2004.

KRAUSE, E., HUBERT, L., FISCHER, H. : *Hochschulalltag im „Dritten Reich“*. Die Hamburger Universität 1933-1945, I.-III.. Berlín-Hamburg 1991

KUKLÍK, Jan, *Kultura a školství za druhé republiky*. In: *Přednášky ze XLV. běhu LŠSS*. Praha 2002, s. 195-246.

KURAL, Václav, *Konflikt místo společenství?* Praha 1993.

KURAL, Václav, *Místo společenství konflikt!* Praha 1994.

LACINA, V., Pátek, J. : *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do současnosti*, sv. III. Praha 1995.

LOEWENSTEIN, Bedřich, *My a ti druhí. Dějiny, psychologie, antropologie*. Brno 1997.

LOMIČ, Václav, *Vznik, vývoj a současnost Českého vysokého učení technického v Praze*. Publikace k 275.výročí školy. Praha 1982.

LOMIČ, Václav, *Úvaha nad dějinami ČVUT a možnostmi jejich zpracování*. Praha 1964.

LOMIČ, Václav, HORSKÁ, Pavla, JÍLEK, František, *Dějiny ČVUT*, 1.díl, 1.+ 2.svazek. Praha 1973, 1978.

LUNDGREEN, Peter (ed.), *Wissenschaft im Dritten Reich*. Frankfurt am Main 1985.

LUDWIG, Karl-Heinz, *Technik und Ingenieure im Dritten Reich*. Düsseldorf 1974.

MANDLEROVÁ, Jana, *K založení Gesellschaft zur Förderung deutscher Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen v roce 1891*. In: *Dějiny vědy a techniky* 15/1982.

MATES, P., *K situaci na vysokých školách v období II. republiky*. In: AUC, HUCP 1989, č.1.

MÍŠKOVÁ, Alena, *Německá (Karlova) univerzita od Mnichova k 9.květnu 1945*. Karolinum Praha 2002.

MÍŠKOVÁ, Alena, GLETTLER, Monika : *Prager Professoren 1938 –1945*. Klartext, Essen 2001.

MÍŠKOVÁ, Alena, *Osudy archivních fondů významných německých vědeckých institucí na českém území*. In: *Sborník z konference Čechy a Sasko v proměnách dějin*, Germanoslavica II. Ústí nad Labem 1995, s. 150 – 16.

MÍŠKOVÁ, Alena, *Übersicht der Entwicklung der deutschen wissenschaftlichen Gemeinde in Böhmen in der zweiten Hälfte des 19. und im 20. Jh.* Sammelband aus der Konferenz Heidelberg – Prag 1995.

MÍŠKOVÁ, Alena, NEUMÜLLER, M., *Společnost pro podporu německé vědy, umění a literatury v Čechách (Německá akademie věd v Praze). Materiály k dějinám a inventář archivního fondu 1891 – 1945*. *Práce z dějin České akademie věd – Studia historiae Academiae scientiarum bohemicae*, řada B, sv.7, Praha 1994.

NOVÝ, Luboš (ed.), *Dějiny exaktních věd v českých zemích do konce 19.století*. ČSAV Praha 1961.

PASÁK, Tomáš, *Český fašismus (1922-1945) a kolaborace (1939-1945)*. Praha 1999.

PASÁK, Tomáš, *JUDr.Emil Hácha*. Praha 1997.

PASÁK, Tomáš, *Pod ochranou říše*. Praha 1998.

PEŠEK, Jiří, MÍŠKOVÁ, Alena, HLAVÁČKOVÁ, Ludmila, *Německá univerzita v Praze 1882 – 1918*. In: *Dějiny Univerzity Karlovy III, 1882 – 1918*. Autorský kolektiv, redaktor J. Havránek, Karolinum Praha 1997.

PEŠEK, Jiří, MÍŠKOVÁ, Alena, SVOBODNÝ, Petr, JANKO, Jan, *Německá univerzita v Praze v letech 1918 – 1939*. In: *Dějiny Univerzity Karlovy IV, 1918 – 1990*. Autorský kolektiv, redaktori J.Havránek, Zd. Poustka, Karolinum Praha 1998.

PEŠEK, Jiří, ŠAMAN, David, *Die Chemie an der Deutschen Universität Prag in den Jahren 1938-1945*. In: *Wissenschaft in den böhmischen Ländern 1939-1945*. KOSTLÁN, Antonín (ed.), KLP Praha 2004, str. 136-142.

PEŠEK, Jiří, ŠAMAN, David, *Chemie na Německé univerzitě v Praze v době meziválečné*. In: *Vindemia, sborník k 60. narozeninám Ivana Martinovského*. Ústí nad Labem 1997, str.175-189.

POMMERIN, Reiner, *Geschichte der TU Dresden 1828-2003*. Köln 2003.

RÜRUP, Reinhard (ed.), *Wissenschaft und Gesellschaft. Beiträge zur Geschichte der Technischen Universität Berlin 1879-1979*, 2 sv. Berlín 1979.

SPEER, Albert, *Řídil jsem Třetí říši*. Praha 2010.

ŠIŠMA, Pavel, *Matematika na německé technice v Brně*. Prometheus Praha 2002.

ŠIŠMA, Pavel, *Učitelé na německé technice v Brně 1849-1945*. Práce z dějin techniky a přírodních věd, sv. 2, Praha 2004.

TECHNISCHE UNIVERSITÄT DARMSTADT (ed.), *Technische Bildung in Darmstadt. Die Entwicklung der Technischen Hochschule 1836-1996*, 6 sv. Darmstadt 1998.

TĚŠÍNSKÁ, Emilie, *Personální a institucionální proměny fyzikálních oborů v českých zemích za války*. In: Věda v českých zemích za druhé světové války, Práce z dějin AV, seria C, fasciculus 3, Praha 1998.

ZIMMERMANN, Volker, *Sudetští Němci v nacistickém státě. Politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945)*. Praha 2001.

Biographisches Lexikon zur Geschichte der Böhmischen Länder.

Österreichisches Biographisches Lexikon

Dobová a vzpomínková literatura

BIRK, Alfred, *Die Deutsche Technische Hochschule in Prag 1806-1931*. Praha 1931.

České vysoké učení technické v Praze 1938-1945. Praha 1948.

ERTL, K. H., *Die europäische Bedeutung der DTH in Prag*. In: Witiko-Brief, okt. 1982, Folge 10, Jg. 23.

FRANK, Walter, „Zur 275-Jahrfrei“ der Tschechischen Technischen Hochschule in Prag im Juni 1982. In: Prager Nachrichten Nr. 2. 6./XXXIII 1983.

HEINRICH, W.: *Deutsche Technische Hochschule Prag*. Mnichov 1941.

NIETHAMMER, Fridrich, *Entwicklung und Aufgaben der DTH Prag*. In: VDI-Zeitschrift, Bd. 83/1939, Nr. 17.

PLACHT, O., *Přítomnost a budoucnost našich vysokých škol*. Praha 1925.

PLACHT, O., HAVELKA, F.: *Předpisy pro vysoké školy Československé republiky*. Praha 1932.

STARK, F., GINTL, W., GRÜNWARD, A.: *Die Deutsche Technische Hochschule in Prag 1806-1906*. Praha 1906.

BRASS, Kurt, LOHR, E., PFITZNER, Josef, SWOBODA, E., WEIZSÄCKER, Wilhelm, *Unsere alma mater. Die sudetendeutschen Hochschulen*. Česká Lípa 1938.

WOLFRAM v., W.W.: *Prag und das Reich, 600 Jahre der Kampf deutscher Studenten*. Dresden 1943.

Archivní prameny

Národní archiv:

Fond: Berlínský zahraniční úřad (DZA-AA: Sběrka dokumentů ze zahraničních Archivů)

Fond 109: Úřad říšského protektora

Fond 110: Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu

Ministerstvo školství a národní osvěty (MŠ I)

Bundesarchiv Berlin:

Fond R 31: Der Kurator der deutschen wissenschaftlichen Hochschulen in Prag.

Fond R 4901: REM, Reichministerium für Erziehung, Wissenschaft und Volksbildung.

Fond R 153: Publikationsstelle Berlin- Dahlem

Fond BDC – Berlin Document Centre

Achiv ČVUT:

Hauptkatalog 1939/1940

Vorlesungsverzeichnis, Studien- und Stundenplan für das Jahr 1938/39, 1941/42, 1942/43, 1943/44, 1944/45 in Prag.

Archiv Univerzity Karlovy:

Fond: Kurátor německých vědeckých vysokých škol v Praze (neuspořádaný)

Archiv Akademie věd ČR:

Fond: Masarykova akademie práce

Fond Německá akademie věd